MILJØVURDERING

Miljørapport for forslag til Lokalplan 710 og Kommuneplantillæg 2025.06

Miljørapporten er udarbejdet af Svendborg Kommune, med bistand fra Svendborg Museum.
Hvor intet andet er angivet er fotos og illustrationer taget/udarbejdet af Svendborg Kommune.

Oktober 2026

Indholdsfortegnelse

5 1. Indledning

5 2. Kort om miljøvurderingen

6 3. Ikke-teknisk resumé

8 4. Baggrund for og indhold af planerne
9 4.1 Eksisterende planforhold
12 4.2 Fremtidige planforhold
14 5. Alternativer

15 6. Metode for miljøvurderingen
17 6.1 Afgrænsning af miljøvurderingen

18 7. Miljøvurdering af planscenariet og alternativernes påvirkning
18 7.1 Landskab
18 7.1.1 Metode og datagrundlag
18 7.1.2 Kumulative effekter
19 7.1.3 Nuværende miljøstatus for kystlandskabet
20 7.1.4 Miljøpåvirkning af landskabet
29 7.1.5 Samlet vurdering for landskab
29 7.1.6 Afværgetiltag
30 7.2 Kulturarv
30 7.2.1 Metode og datagrundlag
30 7.2.2 Kumulative effekter
30 7.2.3 Nuværende miljøstatus for kulturarv
43 7.2.4 Miljøpåvirkning af kulturarven
50 7.2.5 Samlet vurdering for kulturarv
50 7.2.6 Afværgetiltag

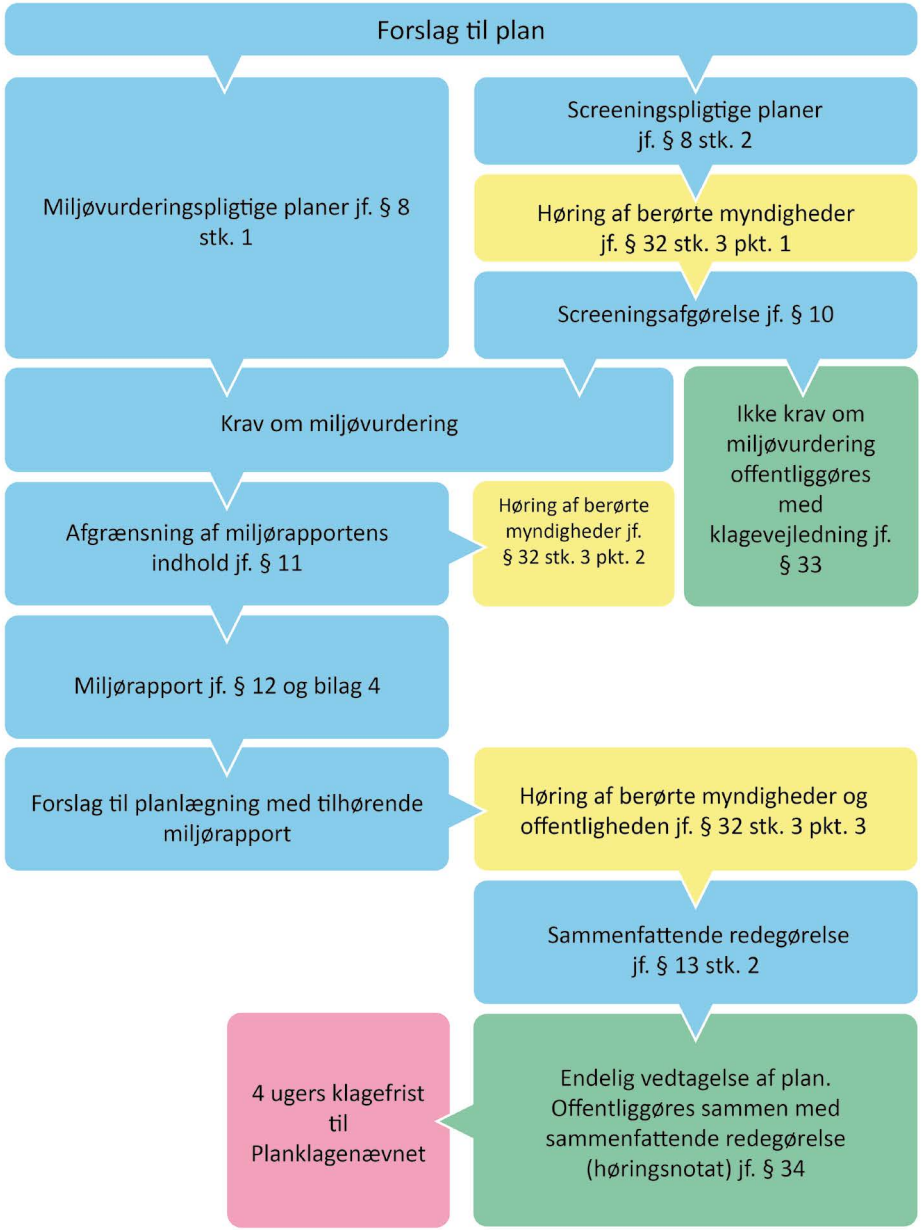
51 8. Opsummering på miljøfaktorernes påvirkning

51 9. Opsamling på afværgeforanstaltninger

51 10. Overvågning

52 11. Kilder, bilag og noter

Procesforløb for miljøvurdering af planer og programmer

1. Indledning
Forslag til Kommuneplantillæg 06.2025 og Lokalplan 710, Østre Havn, Svendborg by er miljøvurderet for emnerne Landskab og Kulturarv. Miljøvurderingen af planforslagene udføres som en miljørapport, der følger planforslagene i offentlig høring. Dette er den miljørapport.

Læsevejledning
Miljørapporten indledes af et ikke-teknisk resumé, som er en kort oversigt over miljørapportens ind-hold og konklusioner. I de efterfølgende kapitler findes de detaljerede informationer, analyser, vurderinger og konklusioner, der ligger bag. Til slut findes kilder og bilag, der har ligget til grund for miljørapportens indhold. Til allersidst ligger noter til teksterne, de er markeret med røde tal i teksten.

2. Kort om miljøvurderingen
Miljøvurderingsloven indebærer bl.a., at offentlige myndigheder skal foretage en miljøvurdering af planer, der kan få en væsentlig indvirkning på miljøet. Der er, for en række planer, pligt til at foretage
en miljøvurdering, mens der for andre planer først skal foretages en screening for at finde ud af, om planen kan have en væsentlig indvirkning på miljøet, og derfor skal miljøvurderes. Det er myndigheden, i dette tilfælde Svendborg Kommune, der vurderer om planerne kan få en væsentlig indvirkning på miljøet jf. miljøvurderingslovens § 8.

Svendborg kommune har vurderet, at forslag til Kommuneplantillæg 2025.06 og forslag til Lokalplan 710 for Østre Havn, Svendborg by skal miljøvurderes, og der skal udarbejdes en miljørapport. I miljø-rapporten beskrives afgrænsede miljøfaktorer og deres påvirkninger ved realisering af planforslagene (planscenariet).

Hvad er en miljøvurdering
Miljøvurderingslovens formål, er bl.a. at sikre et højt miljøbeskyttelsesniveau og at bidrage til inddragelse af miljøhensyn under udarbejdelsen og vedtagelsen af planer, med henblik på at fremme en bæredygtig udvikling. Miljøvurdering af planer kortlægger, hvilke indvirkninger på miljøet en given planlægning har. De gennemføres, når det vurderes, at planlægningen kan medføre væsentlig påvirkning af en eller flere miljøfaktorer. Både positive og negative påvirkninger indgår.

I miljøvurderingsloven dækker 'miljø' over det brede miljøbegreb, hvilket omfatter: biologisk mangfoldighed, befolkningen, menneskers sundhed, flora, fauna, jordbund, jordarealer, vand, luft, klimatiske faktorer, materielle goder, landskab, kulturarv, herunder kirker og deres omgivelser og arkitektonisk og arkæologisk arv, større menneske- og naturskabte katastroferisici og ulykker og ressourceeffektivitet og det indbyrdes forhold mellem disse faktorer.

Processen for en miljøvurdering
Svendborg Kommune har gennemført en screening af planerne. Konklusionen på miljøscreeningen var, at planerne kan have væsentlig indvirkning på miljøet, i forhold til de kriterier, som fremgår af lovens bilag 3 samt i forhold til lovens brede miljøbegreb, jævnfør miljøvurderingsloven. Der skal derfor udarbejdes en miljøvurdering. Screeningen fremgår af Bilag 1.

Dernæst er der foretaget en afgrænsning af miljøvurderingen. Afgrænsningen fastlægger omfanget af, hvilke oplysninger og miljøfaktorer, der skal indgå i miljørapporten. Et udkast til afgrænsningsnotatet har været i høring hos berørte myndigheder. Bemærkninger indkommet i høringen indarbejdes i afgrænsningen af miljørapporten.

Miljørapporten udarbejdes, og behandler de enkelte miljøfaktorer, som forventes at give en sandsynlig væsentlig påvirkning af miljøet som følge af planens realisering.

Når miljørapporten og forslaget til kommuneplantillæg og lokalplan foreligger, foretager myndigheden (Svendborg Kommune) en offentlig høring med en nærmere fastsat frist for offentlighedens og øvrige myndigheders fremsendelse af bemærkninger. Efter høringen gennemgår myndigheden (Svendborg Kommune) de indkomne bemærkninger, for at skabe et samlet overblik over høringsresultatet.
De indkomne bemærkninger behandles inden kommunalbestyrelsen træffer beslutning, om den endelige vedtagelse af planerne. De endeligt godkendte planer offentliggøres samtidig med en sammenfattende redegørelse for miljøvurderingen.

3. Ikke-teknisk resumé

Ikke-teknisk resumé er en sammenfatning af miljørapporten, hvor de vigtigste oplysninger og vurderinger er trukket frem for at give et hurtigt og letlæseligt overblik over planernes miljøpåvirkninger, hvis de gennemføres (kaldet planscenariet).

Baggrund

Svendborg Havn har gennem en årrække været i en transformationsproces. På Svendborg Havn er Frederiksø og Østre Havn de eneste tilbageværende erhvervshavnsområder.

Kommunalbestyrelsen vedtog i 2025 en ny udviklingsplan for Fremtidens Havn. Visionen for Østre Havn er, at området skal omdannes fra industriområde til et område med mere blandede byfunktioner herunder kultur, service og erhverv. Samtidig skal der fortsat være mulighed for at benytte kajen som erhvervskaj.

Svendborg Kommune ejer arealerne på Østre Havn, mens bygningerne i første række er ejet af korn- og foderstofvirksomheder, senest Dansk Landbrugs Grovvareselskab (DLG). Ifølge lejeaftalen mellem Svendborg Kommune og DLG, er DLG forpligtet til at rydde arealerne ved fraflytning. DLGs lejemål ophører 1. oktober 2027, hvor de flytter de sidste aktiviteter fra området.

Kommunalbestyrelsen har i maj 2026 truffet beslutning om, at de ønsker at bevare bygningerne på Østre Kajgade nr. 15. Derimod ønskes Østre Kajgade nr. 23 og 25 (de røde siloer og bygningerne sammenbygget med disse) og Østre Kajgade nr. 11 og 13 (den hvide silo) nedrevet, hvis der ikke er eksterne aktører, som har realistiske forslag til at bevare og anvende dem.

Østre Havn er en del af et kulturmiljø af national interesse og repræsenterer korn- og foderstofindustrien. Området repræsenterer især det 20. århundredes udvikling inden for oplagring og forarbejdning af korn og foderstoffer, herunder en række markante siloer.

Planernes indhold

En nedrivning af de store siloanlæg på Østre Havn, som er beliggende inden for et udpeget kulturmiljø, forudsætter udarbejdelse af et kommuneplantillæg og en lokalplan, da der er tale om tilladelser som vil være i konflikt med kommuneplanens retningslinjer og som vil muliggøre en væsentlig ændring af et bestående miljø. Det er disse planer, som i denne miljørapport vurderes ift. deres påvirkning på miljøet, hvis de gennemføres (planscenariet).

Kommuneplantillæg 2025.06

Kommuneplantillæg 2025.06 har til formål at aflyse kulturmiljøudpegningen for "Korn og Foderstof på Østre Havn" og udlægge en ny kommuneplanramme på en del af Østre kaj til havneerhverv.

Lokalplan 710

Lokalplanen fastlægger anvendelsen af de eksisterende bygninger i lokalplanområdet til blandede byfunktioner, dog ikke boliger. Østre Kaj skal anvendes til havneerhverv. Derudover danner lokalplanen grundlag for nedrivning af de store siloanlæg, mens de øvrige bygninger skal bevares. Det er med lokalplanen muligt at give dispensationer til ombygning og ændringer af de eksisterende bygninger. Lokalplanen muliggør ikke større nybyggeri i området, det vil kræve ny lokalplanlægning. Hvis de store siloanlæg bevares, kan de også omdannes til nye anvendelser.

Alternativer

Alternativer er en prognose for udviklingen af miljøforholdene om 10 år, hvis der i stedet gennemføres et alternativ til planscenariet.

0-alternativ

Hvis planerne ikke vedtages, vil den gældende planlægning til havneerhverv fortsat gælde, herunder industri-, værksteds-, handels-, fragtmands- og oplagsvirksomheder. Det vurderes at være svært at aktivere siloerne og området til ovenstående anvendelser, da der er meget lille eller ingen efterspørgsel fra denne type erhverv her. Bygningerne og området forventes overvejende at stå ubenyttede hen og med tiden forfalde yderligere.

A-alternativet

A-alternativet giver mulighed for anvendelsesændringer af de eksisterende bygninger til blandede by-funktioner, dog ikke boliger. A-alternativet omfatter ikke mulighed for større nedrivninger, og det for-udsættes, at områdets kulturmiljø og karaktergivende bygningsmasse bevares, herunder at ændringer i bygningsmassen sker under hensyn til områdets bærende værdier. Potentialet for at bringe de eksisterende bygninger i anvendelse vurderes at variere betydeligt afhængigt af bygningernes indretning, tekniske tilstand og ombygningsbehov.

Transformationen af området må forventes kun at kunne ske gradvist over en længere periode. I denne proces vil midlertidige aktiviteter og anvendelser kunne spille en væsentlig rolle ved at tilføre liv, synlighed og nye brugergrupper til området. Bevarelsen og genanvendelsen af områdets industribygninger kan samtidig udgøre en særlig kvalitet i byudviklingen herunder en autenticitet, identitet og fortælling, som er vanskelige at skabe i

nybyggede områder. På længere sigt kan dette muligvis skabe grundlag for øget investeringsinteresse og en gradvis udvikling af området til et aktivt bykvarter.

Afgrænsning af miljørapporten

I afgrænsningen af miljørapportens undersøgelsesfelt har Svendborg Kommune indledende undersøgt, vurderet og inddraget relevante myndigheder i, hvilke miljøfaktorer, der skal indgå i denne miljørapport. I afgrænsningen er det vurderet, at følgende miljøfaktorer kan blive påvirket væsentligt i planscenariet, og derfor skal undersøges nærmere:

- Landskab; Kystprofil (kystlandskab)
- Kulturarv; Særligt velbevaret industrihavn (kulturmiljø) og bevaringsværdige bygninger

To berørte myndigheder blev hørt: Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø samt Slots- og Kulturstyrelsen. Høringen gav ikke anledning til at ændre på de valgte miljøfaktorer.

Slots- og Kulturstyrelsen gjorde opmærksom på Svendborg Havns særlige kulturhistoriske betydning, herunder at Svendborg Havn er udpeget som et nationalt kulturmiljø sammen med seks andre velbevarede industrihavne.

Kumulative forhold

Svendborg Kommune har i oktober 2026 vedtaget Lokalplan 706 for havneerhverv på Frederiksø, som ift. kystprofilen vurderes at kunne have kumulative effekter med planerne for Østre Havn, da Lokalplan 706 muliggør en ny hal, i op til 20 m i højden, centralt på Frederiksø. En ny hal vil være synlig fra flere områder i havnen og vil fra flere vinkler opleves samtidig med Østre Havn. Muligheden for en ny hal på Frederiksø indgår i vurderingen af kystprofilen.

Miljøvurdering

Landskab

I planscenariet vurderes kystlandskabet at blive påvirket væsentligt negativt. Påvirkningen kan ikke afværges og vil være varig.

Siloerne udgør markante og identitetsskabende elementer i havneprofilen og er tæt knyttet til områdets historie som erhvervshavn. Ligesom kirkerne fungerer siloerne som vigtige landskabelige markører i kystlandskabet.
Siloernes placering, volumen og udformning er stedsspecifik og udspringer af deres oprindelige funktion. En nedrivning vil derfor medføre en varig ændring af kystlandskabets karakter, oplevelsesværdi og læsbarhed. Påvirkningen kan ikke kompenseres gennem nybyggeri, da nye bygninger ikke vil repræsentere de samme stedsspecifikke landskabelige markører eller fortællinger.

For både 0-alternativet og A-alternativet vurderes påvirkningen af kystlandskabet at være ingen eller ubetydelig, da bygningsmassen bevares og fortsat vil fremstå som markante landskabelige elementer.

Kulturmiljø

I planscenariet vurderes det, at kulturmiljøet ikke kan opretholdes. En nedrivning af siloerne vil medføre en væsentlig negativ påvirkning. Påvirkningen kan ikke afværges og vil være varig.

Østre Havn har historisk været Svendborgs vigtigste område for korn- og foderstofvirksomhed, og Svendborg Havn repræsenterer et af de bedst bevarede industrihavnemiljøer i Danmark.

Områdets profil mod Østre Kaj afspejler tydeligt den lange udviklingshistorie, hvor arkitekturen og de markante skalaspring fortæller om en løbende udvikling fra begyndelsen af 1900-tallet og frem til 1990'erne. De tekniske anlæg, ombygninger, tilbygninger og reparationer dokumenterer samtidig, at området har været i aktiv brug gennem hele perioden og frem til i dag.
Hvis siloerne nedrives, vil områdets profil ændres væsentligt. De markante skalaspring og den kompleksitet, som er karakteristisk for kulturmiljøet, vil forsvinde. Dermed vil også fortællingen om områdets historiske udvikling blive væsentligt svækket. En stor del af de tekniske anlæg på og mellem bygningerne samt vejerboden vil samtidig forsvinde, hvilket betyder, at de tilbageværende bygninger og deres indbyrdes funktionelle sammenhænge ikke længere kan aflæses.

Det veldefinerede havnerum langs kajen og mellem bygningerne på Pakhusvej vil ligeledes forsvinde og blive erstattet af større åbne flader. Dette vurderes at forringe kulturmiljøets helhed og oplevelsesværdi.
De tilbageværende kulturmiljøværdier vil være begrænsede, og det vurderes derfor, at kulturmiljøudpegningen "Korn- og Foderstof på Østre Havn" ikke længere bør opretholdes i kommuneplanen, hvis siloerne ikke skal bevares.

0-alternativet vurderes ligeledes at have en væsentlig negativ påvirkning på kulturmiljøet. Hvis den gældende planlægning fastholdes, vil området fortsat være forbeholdt havneerhverv, som der ikke længere er efterspørgsel efter. Dette forventes at medføre tomme bygninger og risiko for et langvarigt forfald, som over tid vil forringe kulturmiljøets værdier.

A-alternativet vurderes at have en moderat positiv påvirkning af kulturmiljøet, idet en omdannelse til nye anvendelser med begrænsede ændringer af bygninger og anlæg vil understøtte, at kulturmiljøets væsentlige værdier kan bevares og videreføres på lang sigt.

Bevaringsværdige bygninger

I planscenariet vurderes der at ske en væsentlig negativ påvirkning af de bevaringsværdige bygninger. Påvirkningen kan ikke afværges og vil være varig.

Siloerne er registreret som bevaringsværdige bygninger, og ved en nedrivning vil deres bevaringsværdi gå tabt. Områdets bygninger opnår i dag en højere samlet kulturhistorisk værdi gennem deres indbyrdes sammenhæng. Nedrivning af siloerne vil derfor også reducere bevaringsværdien af de øvrige bygninger i området.

0-alternativet vurderes at medføre en væsentlig negativ og varig påvirkning af de bevaringsværdige bygninger. Uden en ny anvendelse af bygningerne må det forventes, at de gradvist forfalder. På længere sigt kan dette medføre, at bygningerne ikke længere kan renoveres eller genanvendes og derfor må nedrives.

A-alternativet vurderes at medføre en mindre, men varig påvirkning af de bevaringsværdige bygninger. Omdannelsen giver mulighed for at bevare bygningerne og sikre deres fortsatte anvendelse, hvilket vurderes positivt. Tilpasninger og ændringer af bygningerne kan påvirke bevaringsværdierne, men der er overordnet tale om en robust bygningsmasse, som historisk er blevet ændret og tilpasset over tid. Det vurderes derfor, at de nødvendige ændringer i vid udstrækning kan gennemføres uden væsentligt tab af bevaringsværdier.

Afværgeforanstaltninger

Fordi planscenariets samlede miljøpåvirkning vurderes at være væsentligt negativt, er det relevant at vurdere, om der kan gennemføres afværgetiltag for at mindske påvirkningen.

Konklusionen er, at det ikke er muligt at mindske påvirkningen af kulturarven samt kystlandskabet gennem afværgeforanstaltninger, da en nedrivning af siloerne medfører, at de forsvinder varigt. Siloernes værdi vil ikke være mulige at genskabe, da den kulturhistoriske sammenhæng vil være gået tabt. Det vil derfor ikke være hensigtsmæssigt at opføre nye bygninger i samme højde/volumen.

De to alternativer bør tages i betragtning, hvis en negativ påvirkning af kulturarven og kystlandskabet skal undgås.

Overvågning

Da det ikke er muligt at gennemføre planlægningen med afværgetiltag, er der ingen afværgeforanstaltninger, der skal overvåges. Ligesom der heller ikke er andre relevante overvågninger at foretage efter en nedrivning af siloerne, da påvirkningen af kulturmiljøet og landskabet indtræffer med det samme.

4. Baggrund for og indhold af planerne

Svendborg Havn har gennem en årrække været i en transformationsproces, ligesom mange andre danske købstadshavne. Svendborg havn er gået fra at være en overvejende erhvervshavn med maritimt tilknyttet industri og gods over kaj til et byområde, hvor både traditionelle og moderne maritime erhverv trives side om side med turisme, kultur, kreative erhverv, rekreative aktiviteter og senest også boliger og videregående uddannelser. På Svendborg Havn er Frederiksø og Østre Havn de eneste tilbageværende aktive erhvervshavneområder.

Kommunalbestyrelsen vedtog i 2025 en ny udviklingsplan for Fremtidens Havn. Østre Havn indgår som et nyt område i udviklingsplanen, hvor visionen for området er, at det skal omdannes fra industriområde til et område med mere blandede byfunktioner herunder kultur, service og erhverv. Samtidig skal der fortsat være mulighed for at benytte kajen som erhvervskaj.

Svendborg Kommune ejer arealerne på Østre Havn, mens bygningerne, historisk set, hovedsageligt har været ejet af korn- og foderstofvirksomheder, senest Dansk Landbrugs Grovvareselskab (DLG), som siden 1999 har været den primære bygningsejer på Østre Havn. Der er altså tale om bygninger opført på lejet grund. Ifølge lejeaftalen mellem Svendborg Kommune og DLG, er DLG forpligtet til at rydde arealerne, og afholde udgifterne hertil, ved fraflytning.

Svendborg Kommune har efter aftale med DLG overtaget bygningsrækken nærmest Østre Havnevej pr. 1/1 2024, uden at arealerne er blevet ryddet. Lejekontrakten for de resterende bygninger langs Østre Kajgade, herunder de store siloanlæg, ophører pr. 1. oktober 2027, hvor DLG flytter de sidste aktiviteter fra området.

I den forbindelse har Kommunalbestyrelsen truffet beslutning om, at de ønsker at bevare Østre Kajgade nr. 15. Derimod ønskes Østre Kajgade nr. 23 og 25 (de røde siloer og bygningerne sammenbygget med disse) og Østre

Kajgade nr. 11 og 13 (den hvide silo) nedrevet, hvis der ikke er eksterne aktører, som har realistiske forslag til at bevare og anvende dem.

Hele Svendborg Havn er et kulturmiljø af national interesse da det udgør en af Danmarks bedst bevarede industrihavne. Østre Havn er en del af det samlede kulturmiljø og repræsenterer især det 20. århundredes udvikling inden for oplagring og forarbejdning af korn og foderstoffer, herunder en række markante siloanlæg.

En nedrivning af de store siloanlæg på Østre Havn, som er beliggende inden for et udpeget kulturmiljø, forudsætter udarbejdelse af et kommuneplantillæg og en lokalplan, da der er tale om nedrivninger som vil være i konflikt med kommuneplanens retningslinjer og udgør en væsentlig ændring af et bestående miljø.

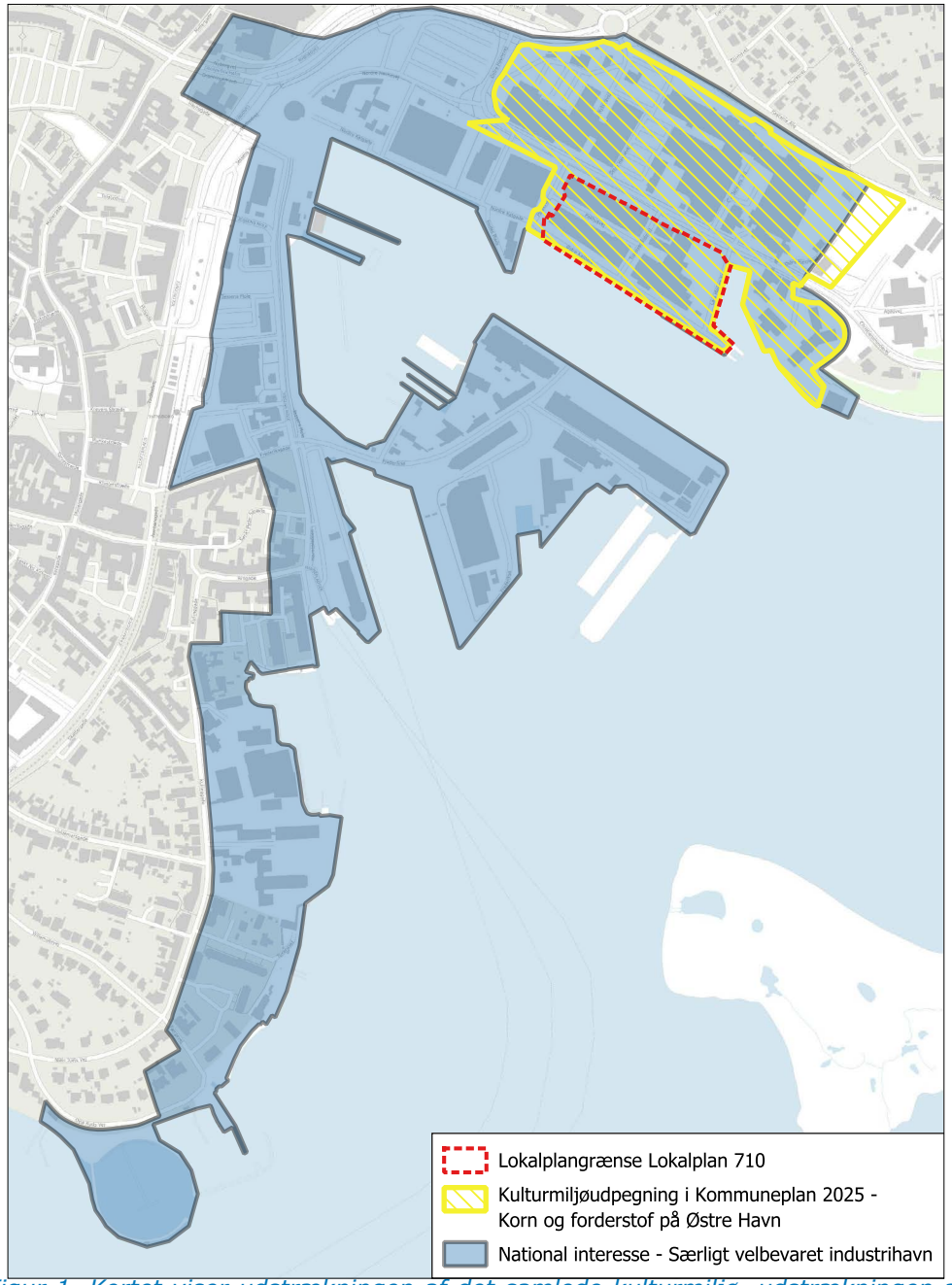
Lokalplanen muliggør omdannelse af de eksisterende bygninger til nye anvendelser, i form af blandede byfunktioner, dog ikke boliger. Derudover danner planerne grundlag for nedrivning af de store siloanlæg ved Østre Kaj, blandt andet ved, at kulturmiljøudpegningen i kommuneplanen udgår. Lokalplanen muliggør ikke større nybyggeri i området. Hvis de store siloanlæg bevares, kan de også omdannes til nye anvendelser.

Nedenfor beskrives de nuværende planforhold og de fremtidige, for at tydeliggøre de ændringer som planerne muliggør for området. Hvis de fremtidige planer ikke realiseres, vil områdets funktion og anvendelse forblive som i dag (eksisterende planforhold), hvilket også giver et billede af 0-alternativet.

4.1 Eksisterende planforhold

Nationale interesser

Ifølge "Oversigt over nationale interesser i kommuneplanlægning", er det en national interesse at sikre, at de udpegede nationale kulturmiljøer i ældre byer, nationale industriminder, nationale koldkrigsminder, særligt velbevarede industrihavne og udvalgte anlæg fra Anden Verdenskrig ikke forringes[1]. Svendborg Havn er en af 7 udpegede særligt velbevarede industrihavne. Udpegningsgrundlaget er beskrevet i bogen "Industrisamfundets havne 1840-1970. Bygninger, miljøer og bevaringsværdier på danske havne" udgivet i 2008. Det nationale kulturmiljø er i kommuneplanen inddelt i flere mindre kulturmiljøer.

Figur 1. Kortet viser udstrækningen af det samlede kulturmiljø, udstrækningen af kulturmiljøet i kommuneplanen, samt lokalplanområdet.

Kommuneplan 2025-2039

Kulturmiljø

Planområdet er i kommuneplanen udpeget som kulturmiljøet "Korn og Foderstof på Østre Havn"
For området gælder retningslinje 4.4.1.10:
"Inden for kulturmiljøet må der kun gives tilladelse til og planlægges for aktiviteter, herunder bebyggelse og anlæg, såfremt:

- der er tale om aktiviteter, som ikke forringer kvaliteten og oplevelsen af kulturmiljøet,
- de bærende bevaringsværdier ikke tilsidesættes.
- De bærende bevaringsværdier i kulturmiljøet Korn og Foderstof på Østre Havn er:
- silopakhusenes store bygningsvolumener ud mod Østre Kaj danner et karakteristisk billede på den industrialiserede havn
- at i kvarteret mellem Østre Havnevej og Østre Kaj underordner pakhuse, silopakhuse og administrationsbygning sig et stramt funktionalistisk gadenet i gridmønste
- havnefronten på Østre Kaj er organiseret efter en funktionelt betinget byggelinie, der sikrer et ca. 18m bredt ubebygget håndteringsareal på kajen
- en række tekniske anlæg, som bidrager til fortællingen om den industrialiserede havn: sporanlæg fra godsbanen, brovægt på Troensegårdsvej, granitpullerter ved Frihavnen, kran/sugeanlæg ved Kelloggs ' silo samt transportører og sugeanlæg på siloer"

Figur 2. Udpegning i Kommuneplan 2025-2039, Kulturmiljøets bebyggede struktur er vist på kortet.

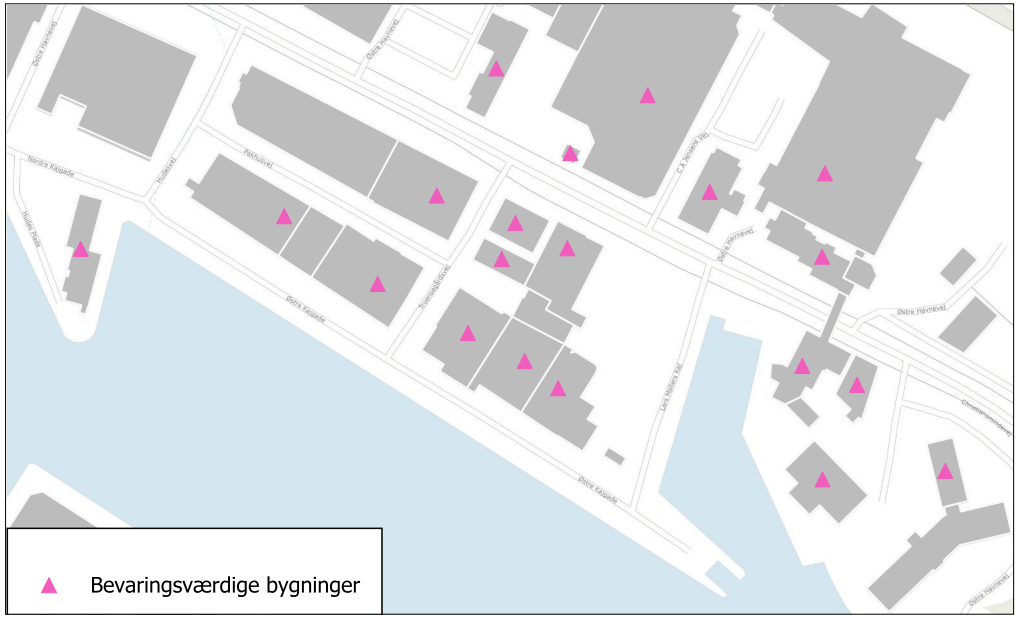
Det bemærkes at udpegningen af granitpullerter er fejlbehæftet, da der er sket en udskiftning af dem fra 1950'erne og fremefter. I 1990'erne er der ikke længere flere granitpullerter inden for kulturmiljøet.

Figur 3. Fortøjningsmulighederne ved henholdsvis Frihavnen og Østre Kaj, som de fremstår i dag. Ingen af stederne står der granitpullerter.

Bevaringsværdige bygninger

I kommuneplanen er alle lokalplanområdets bygninger, med undtagelse af to bygninger, udpeget som bevaringsværdige. De udpegede bevaringsværdige bygninger har bevaringsværdi fra 1-4 i SAVE-registrering (se side 30, for forklaring af SAVE).

Figur 4. Udpegede bevaringsværdige bygninger fra kommuneplanen.

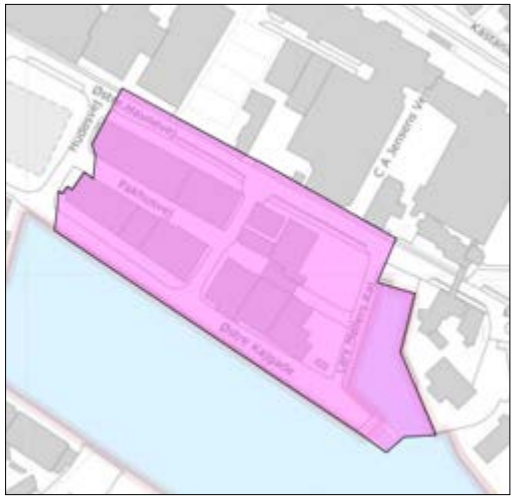
For området gælder retningslinje 4.4.1:
”Bygninger med bevaringsværdi 1-4 må ikke nedrives uden Kommunalbestyrelsens godkendelse”.

Kysten

Området er omfattet af kommuneplanens retningslinje 7.1.1: ” I det kystnære dele af byzonen skal ny bebyggelse indpasses i den kystlandskabelige helhed, baseret på en vurdering af den visuelle påvirkning af kystlandskabet, hensyn til bevaringsværdige helheder og naturinteresser, offentlighedens adgang til kysten samt nødvendige infrastrukturanlæg, herunder havne.”

Kommuneplanramme

Planområdet er i dag omfattet af kommuneplanramme 01.01.C3.114 - Centerområde Østre Kaj.

Figur 5. Afgrænsning af kommuneplanramme 01.01.C3.114 - Centerområde Østre Kaj

Følgende rammebestemmelser gælder for området :

Plannavn	Centerområde Østre Kaj
Plannr	01.01.C3.114
Anvendelse generelt	Centerområde
Plandistrikt	Svendborg Bymidte
Fremtidig zonestatus	Byzone
Udstykningsforbud	Udstykning er tilladt inden for rammeområdet
Specifik anvendelse	Kontor- og serviceerhverv Publikumsorienterede serviceerhverv Ferie- og kongrescenter Kulturelle institutioner Let industri og håndværk Uddannelsesinstitutioner
Bebyggelsens omfang og udformning	Eksisterende bebyggelse skal så vidt muligt genanvendes og må udnyttes helt eller delvist i den eksisterende højde og volumen. Ny bebyggelse må have en max højde 23,5 m og max. 6 etager . Ny bebyggelse mod Frihavnen må have en max. højde på 16,5 m og max. 4 etager. Ny bebyggelse skal tilpasses de eksisterende, bevaringsværdige bygninger.
Miljø og klimatilpasning	Området er omfattet af risiko for fremtidige oversvømmelser fra en eller flere oversvømmelsestyper; nedbør, stormflod og/eller terrænnært grundvand. Ifm. lokalplanlægning skal der tages stilling til om der kan bygges og om der skal optages bestemmelser om afværgeforanstaltninger.
Særlige bestemmelser	Rammeområdet støder op til erhvervsområder og til kajkant hvor der er godstransport fra fragtskibe. I forbindelse med lokalplanlægning skal de vejledende grænseværdier for støj overholdes, og det kan have betydning for hvor konkrete funktioner må placeres hvor inden for rammeområdet. Visuelle sammenhænge mellem land og vand samt grøn struktur og byrumsforløb for bløde trafikanter, særligt langs kajen, skal udvikles jf. Udviklingsplan for Fremtidens Havn. Der skal etableres en samlet løsning for højvandssikring af området, enten ved at sikre bygningerne eller ved at hæve kajkanten jf. Handleplan for Den Blå Kant, 2023. Nye funktioner skal bidrage til havnens liv med åbenhed og tilgængelighed. Stueetagerne, særligt mod de offentlige byrum, skal fremtræde åbne, inviterende og suppleret med grønne kantzoner hvor det er muligt. Der må tillades mindre butik/salgsarealer på op til 100 m² pr. butik, hvis butikken/salgsarealet har tilknytning til en institution eller virksomhed, som alene sælger institutionens/virksomhedens egenproducerede produkter/varer.

Lokalplaner

Området er omfattet af to gældende lokalplaner:

Lokalplan 122

Lokalplan 122 ophæves for de områder, der er omfattet af Lokalplan 710. Den gældende Lokalplan 122 udlægger områdets anvendelse til havneformål. I området må kun indrettes eller opføres bebyggelse til: a) Sådanne

industri-, værksteds-, handels-, fragtmands- og oplags-virksomheder samt offentlige formål, som har en naturlig tilknytning til havnen. Der må ikke indrettes eller opføres bebyggelse til kontorer og lignende udover den til de enkelte virksomheder hørende administration.

Det samlede rumfang af bygninger indenfor området må ikke overstige 7 m^3 pr. m^2 grundareal. Bygninger inden for området må ikke gives en højde over 50 m.[2]

Lokalplan 290 – skilte facade lokalplan

Lokalplan 290 ophæves for de områder, der er omfattet af Lokalplan 710. Lokalplan 290 regulerer kun skiltning , for det område som omfattes af Lokalplan 710. Lokalplan 710 indeholder nye bestemmelser for skiltning.[3]

Øvrige planforhold

Svendborg Havn udviklingsplan – Fremtidens Havn 2025

Fremtidens Havn 2025 er udviklingsplanen for Svendborg Havn. I udviklingsplanen er der opstillet forskellige strategier bl.a. for klimatilpasning, mobilitet, grøn struktur og det maritime. I udviklingsplanen beskrives det ønskede fremtidsbillede for Østre Havn. Her beskrives at området ønskes omdannet til centerformål, mens kajen fastholdes til lastning og lodsning af skibe.
Området rummer en bred vifte af bygningstyper fra pakhuse og siloer til administration og servicefunktioner. Strategien peger på, at der er et stort potentiale for genbrug og transformation af bygningerne. Bebyggelsen som helhed udtrykker i sin struktur, materialevalg og elementer, som transportsystemer og anden teknisk infrastruktur en stærk industriel karakter og identitet. Det er derfor vigtigt at fastholde de væsentligste elementer i den fremtidig omdannelse. Hvis de eksisterende siloer ikke kan genbruges, så må ny bebyggelse opføres i max 6 etager. Eventuel ny bebyggelse mod Frihavnen kan opføres i max 4 etager. Begge dele efter nærmere vurdering i forhold til konteksten[4]. Planforslagene imødekommer udviklingsplanen.

Svendborg Kommune klimahandleplan 2022

Svendborg Kommunes klimahandleplan fokuserer blandt andre emner, særligt på stormflod og kysterosion, da den største klimatrussel i Svendborg Kommune er øgede nedbørsmængder, hyppigere og mere intense skybrud og stormflod. Et af målene i klimaplanen er sikring af "Den Blå Kant", som er et udviklingsprojekt omkring en omfattende klimasikring og transformation af Svendborg Havn. Et af indsatsområderne omhandler stormflod og sikring mod disse ved havnearealerne, da stormfloder vil komme hyppigere i fremtiden[5]. Planerne er i overensstemmelse med Svendborg Kommunes klimahandleplan og er med til at realisere klimaplanens visioner.

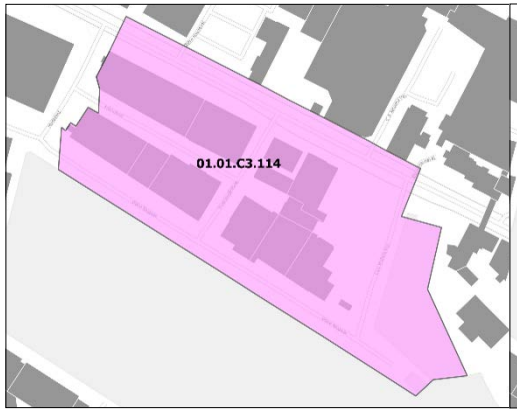
4.2 Fremtidige planforhold

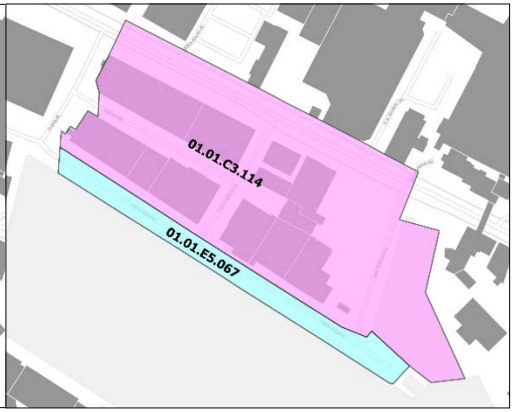
Kommuneplantillæg 2025.06

Kommuneplantillæg 2025.06 har til formål at ophæve kulturmiljøudpegningen for "Korn og Foderstof på Østre Havn" af kommuneplanen. Derudover udlægges en ny kommuneplanramme på Østre kaj til havneerhverv.

Kommuneplantillægget ophæver kulturmiljøudpegningen for Korn og Foderstof på Østre Havn.
Kulturmiljøet vil derfor fremadrettet ikke være omfattet af retningslinjer, som sikrer, at kulturmiljøet opretholdes.
Fordi kommuneplanen ikke længere beskytter kulturmiljøet, vil det være muligt at vedtage planlægning, der muliggør ændringer af eller helt fjerner de bærende værdier for kulturmiljøet, herunder de store siloanlæg.

Kommuneplantillægget udlægger en ny ramme på Østre Kaj til havneerhverv, i en bredde på ca. 12 m, for at sikre, at der ikke kan ske andre aktiviteter på kajen, som vil tilsidesætte erhvervsmulighederne og for at sikre at kajen kan opretholdes med ISPS faciliteter (International Ship and Port Facility Security). Samtidig reduceres afgrænsningen af ramme 01.01. C3.114. Derudover, ændres der ikke på kommuneplanrammerne. Kommuneplantillægget skal danne grundlag for Lokalplan 710.

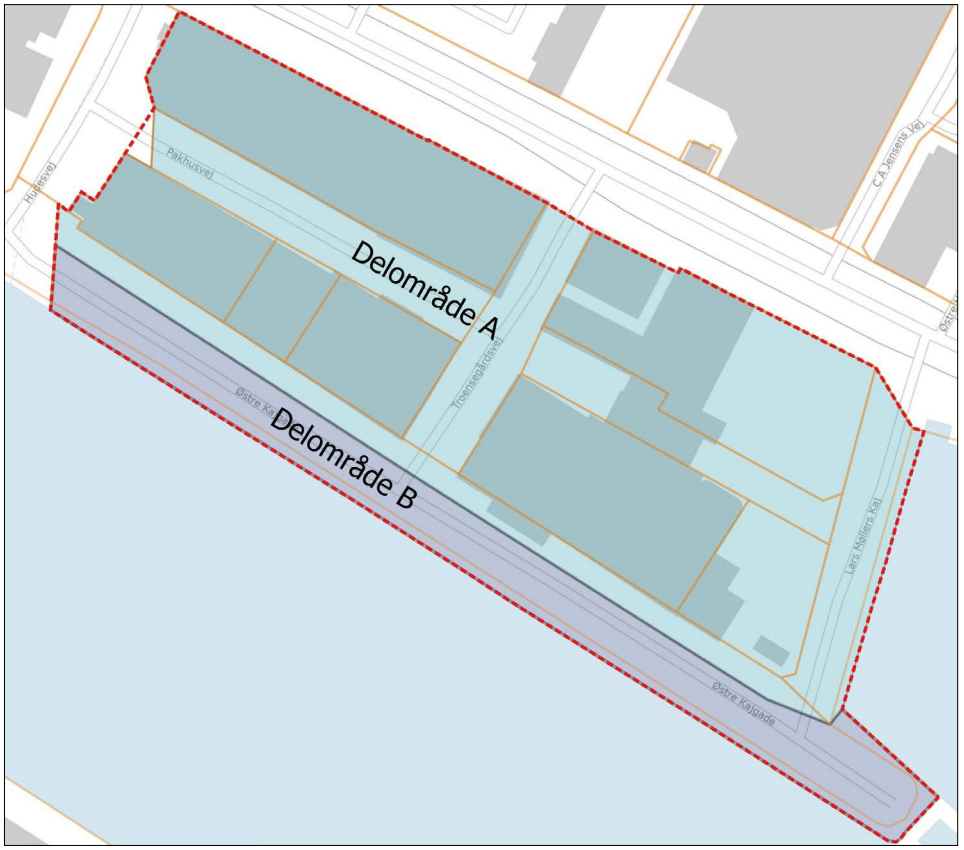

Figur 6. Kommuneplanramme 01.01.C3.114, som ændrer afgrænsning.
Figur 7. Kommuneplanramme 01.01.C3.114, som indskrænkes, samt den nye ramme, 01.01.E5.067, til havneerhverv.

Lokalplan 710

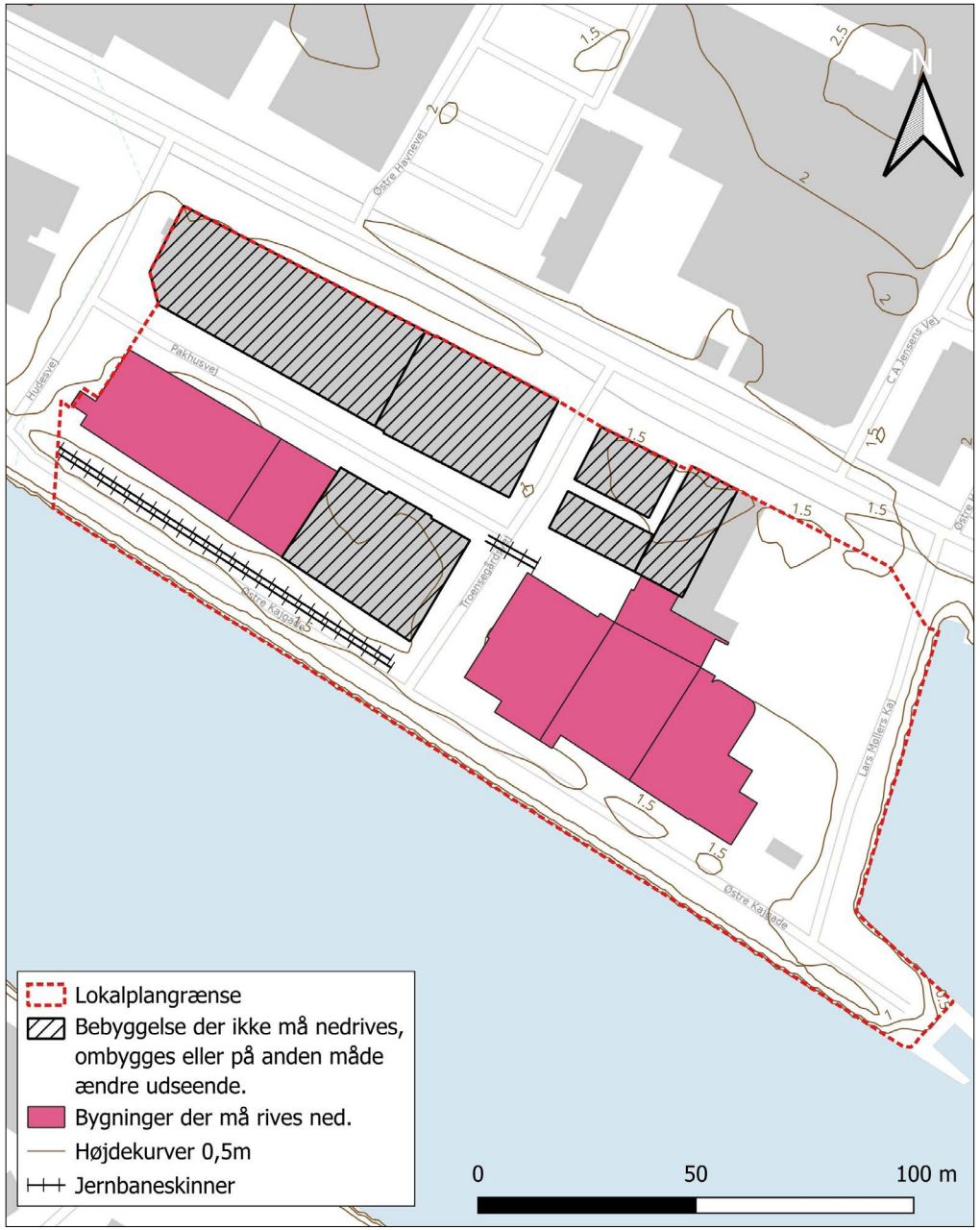
Lokalplanen giver mulighed for en omdannelse af de eksisterende bygninger til nye anvendelser.

Delområde A vil kunne anvendes til blandede byfunktioner herunder kontor- og serviceerhverv, publikumsorienteret serviceerhverv, ferie og kongrescenter, videregående uddannelser, lettere industri og håndværksvirksomhed, kulturelle institutioner samt mindre butikker, som har tilknytning til de øvrige anvendelser. Delområde B omfatter Østre kaj, og må kun anvendes til havneerhvervskaj, og skal i udgangspunktet friholdes for bebyggelse.

Figur 8. Overblik over forslag til Lokalplan 710's delområder.

Lokalplanen giver mulighed for nedrivning af de store siloanlæg ved Østre Kaj, mens den resterende bebyggelse skal bevares. Lokalplanen indeholder en kompetencenorm med mulighed for at give dispensationer til ombygning og ændringer af de eksisterende bygninger, under hensyn til bygningernes struktur og udtryk. Lokalplanen muliggør ikke større nybyggeri i området. Hvis de store siloanlæg bevares, kan de også omdannes til anvendelserne inden for delområde A.

Figur 9. Overblik over hvilke bygninger, der skal bevares og hvilke, der kan nedrives jf. forslag til Lokalplan 710.

5. Alternativer

Alternativer er en prognose for udviklingen af miljøforholdene 10 år frem, altså i 2036, hvis planerne ikke vedtages, og der i stedet gennemføres et alternativ til planerne.

0-alternativet

Hvis planerne ikke vedtages, gælder Lokalplan 122 for Svendborg Havn fortsat, og anvendelsen skal fortsat være havneerhverv, herunder industri-, værksteds-, handels-, fragtmands- og oplagsvirksomheder.

Det forventes, at kommunen, i dette scenarie, vil overtage bygningerne fra DLG, da det ikke vil være muligt for DLG at aflevere grunden ryddet i henhold til aftalen. Det vurderes at være svært for kommunen enten at sælge siloerne til de udlagte anvendelsesformål eller at udleje dem, da der er meget lille eller ingen efterspørgsel fra denne type erhverv.

Bygningerne og området forventes overvejende at stå ubenyttede hen og med tiden forfalde yderligere, da kommunen har få ressourcer til at vedligeholde bygningerne.

A-alternativet

I A-alternativet gennemføres en planlægning, der giver mulighed for anvendelsesændringer af de eksisterende bygninger til blandede byfunktioner, dog ikke boliger, svarende til anvendelsesmulighederne i Lokalplan 710. A-alternativet omfatter ikke mulighed for større nedrivninger, og det forudsættes, at områdets kulturmiljø og karaktergivende bygningsmasse bevares.

Potentialet for at bringe de eksisterende bygninger i anvendelse vurderes at variere betydeligt afhængigt af bygningernes indretning, tekniske tilstand og ombygningsbehov. Nogle bygninger forventes relativt hurtigt at kunne aktiveres til nye funktioner, mens andre vil kræve mere omfattende investeringer og tilpasninger.

Særligt siloerne vurderes at være vanskelige at omdanne til nye anvendelser, og det må forventes, at der kan gå en længere årrække, før disse bygninger tages i brug i større omfang. Det vurderes dog, at stueetagen i siloerne samt udsigtshuset vil kunne aktiveres til nye funktioner uden omfangsrige ombygninger og dermed bidrage til at skabe aktivitet i området på et tidligt tidspunkt.

Transformationen af området må forventes at ske gradvist over en længere periode. I denne proces vil midlertidige aktiviteter og anvendelser kunne spille en væsentlig rolle ved at tilføre liv, synlighed og nye brugergrupper til området. Erfaringer fra andre tidligere industrikvarterer i blandt andet København, Berlin og Hamborg viser, at midlertidige kultur-, fritids- og erhvervsaktiviteter ofte fungerer som katalysatorer for den efterfølgende byudvikling. Sådanne aktiviteter kan bidrage til at afprøve nye funktioner, styrke områdets identitet og skabe interesse blandt investorer og aktører, hvilket, på længere sigt, kan understøtte en mere omfattende transformation af de eksisterende bygninger.

Bevarelsen og genanvendelsen af områdets industribygninger kan samtidig udgøre en særlig kvalitet i byudviklingen. Erfaringer fra blandt andet Kødbyen og Carlsberg Byen i København samt Kulturbrauerei i Berlin viser, at tidligere industrimiljøer har opnået en attraktiv og unik identitet netop gennem samspillet mellem historiske bygninger og nye funktioner. Industribygningerne bidrager til autenticitet, identitet og fortælling, som er vanskelige at skabe i nybyggede områder. På længere sigt kan dette skabe grundlag for øget investeringsinteresse og en gradvis udvikling af området til et attraktivt og aktivt bykvarter.

Alternativer, der er blevet fra- og tilvalgt

Et tredje alternativ er at gennemføre en planlægning, som muliggør anvendelsesændringer, omfattende nedrivning samt nybyggeri i et større omfang. Hermed kan området aktiveres på ny. Dog vil kulturmiljøet ikke kunne opretholdes og gå tabt. Det er på nuværende tidspunkt uvist, om en sådan planlægning er relevant, og i så fald er der meget sparsom viden om dette alternativ, hvorfor det i denne miljøvurdering er fravalgt som alternativ.

6. Metode for miljøvurderingen

For at give både beslutningstagerne og offentligheden et ordentligt overblik, er vurderingen af planscenariets miljøpåvirkninger for de to miljøvurderingskapitler opbygget efter følgende struktur:

- En beskrivelse af anvendt metode og datagrundlag for vurderingerne
- En beskrivelse af kumulative effekter
- En beskrivelse af den nuværende miljøstatus
- Miljøvurdering af planscenariet, 0-alternativets og A-alternativets miljøpåvirkning, ift. følgende parametre
  - Sandsynlighed
  - Geografisk udbredelse
  - Sårbarhed
  - Varighed
- Skematisk Samlet vurdering for hele miljøkapitlet
- En beskrivelse af mulighederne for afværgetiltag

Metode og datagrundlag for vurderingerne

For hvert miljøvurderingskapitel opsummeres de metoder, viden og data, der er brugt til at beskrive miljøstatus og til at vurdere miljøpåvirkningerne. Dernæst vurderes kvaliteten af den anvendte viden ud fra den følgende skala. Der kan anvendes både kvalitative og kvantitative data.

Vurdering af anvendt viden og data	
God	Der findes tidsserier og veldokumenteret viden, og/eller der er udført feltundersøgelser og modelberegninger.
Tilstrækkelig	Der findes spredte data, enkelte feltundersøgelser og dokumenteret viden.
Begrænset	Der findes spredte data og dårligt dokumenteret viden.

Hvis, der er særlige mangler i den anvendte metode, bemærkes det særskilt sammen med en beskrivelse af, hvad det betyder for konklusionen af den gennemførte miljøvurdering.

Kumulative effekter

Det vurderes, hvorvidt der er kumulative effekter, altså hvorvidt der er eksisterende eller fremtidige påvirkninger fra andre projekter og planer, der giver en væsentlig miljøpåvirkning i sammenhæng/samspil med planscenariets miljøpåvirkninger.

Nuværende miljøstatus

Nuværende miljøstatus er en beskrivelse af de eksisterende miljøforhold. Her beskrives blandt andet eksisterende miljøproblemer, som er relevant for området.

Miljøstatus anvendes til at vise miljøtilstanden i det område, som planscenariet påtænkes gennemført i. Beskrivelsen af nuværende miljøtilstand danner også udgangspunkt for 0-alternativet.

0-alternativet

0-alternativet er en prognose for udviklingen af miljøforholdene (nuværende miljøstatus) i 2036, hvis planerne ikke vedtages.

A-alternativet

A-alternativet er et alternativ til at gennemføre planscenariet. Her vurderes A-alternativets påvirkning af miljøet.

Vurdering af miljøpåvirkning

Miljøvurderingsloven fastlægger ikke, hvordan en miljøvurdering skal gennemføres, men kun det indhold, som miljøvurderingerne skal have. Vurderingen af påvirkningerne på miljøet følger miljøvurderingslovens kriterier for indholdet.

Et miljøvurderingskapitel kan bestå af flere miljøfaktorer, som der vurderes på. Når påvirkningen af den enkelte miljøfaktor vurderes, sker det ud fra ændringen af miljøfaktoren, der sker i forhold til den nuværende miljøstatus.

Hver miljøfaktor vurderes ud fra følgende parametre:

Sandsynlighed	Ved "sandsynlighed" forstås chancen for, at en beskrevet miljøpåvirkning indtræffer. F.eks. hvor sikkert er det, at en vindmølle støjpåvirker omgivelserne, eller hvor sikkert er det, at en havneudvidelse ændrer vandstrømsforholdene. Sandsynligheden vurderes ud fra følgende definitioner: **Sikkert:** Den pågældende påvirkning vil med vished indtræde. **Stor:** Der er overvejende sandsynlighed for, at påvirkningen vil indtræde. **Mindre:** Der er en rimelig sandsynlighed for, at påvirkningen vil indtræde. **Lille:** Der er lille sandsynlighed for, at påvirkningen vil indtræde. **Meget lille:** Der er ikke noget, der tyder på, at den pågældende påvirkning vil forekomme.

Geografisk udbredelse	Ved "geografiske udbredelse" forstås størrelsen af det geografiske område, som en miljøpåvirkning forventes at berøre. Påvirkningens geografiske udbredelse vurderes ud fra følgende definitioner: **Global:** Påvirkningen har en global effekt (f.eks. klimaeffekt). International: Påvirkningen vil brede sig over Danmarks landegrænse. **National:** Påvirkningen omfatter en større del af Danmark (både hav og land). **Regional:** Påvirkningen påvirker på tværs af kommunegrænser i en afstand på op til ca. 20-30 km. **Lokal:** Påvirkningerne er begrænset til planområdet og områder umiddelbart uden for planområdet. **Ingen påvirkning:** Der vil ikke være en påvirkning, eller en ubetydelig påvirkning af den relevante miljøfaktor.
Sårbarhed	Ved "sårbarhed" ses der på miljøfaktorens generelle sårbarhed over for en påvirkning af en given karakter, f.eks. forurening, støj og lignede. Sårbarheden vurderes ud fra følgende definitioner: **Meget høj:** En miljøfaktor, som er følsom over for en given påvirkning af en relativt lav intensitet, som ikke kan gendannes til dets oprindelige tilstand. **Høj:** En miljøfaktor, som er følsom over for en given påvirkning af en relativt lav intensitet, men som er i stand til at gendannes til dets oprindelige tilstand. **Medium:** En miljøfaktor, der tåler en given påvirkning i relativt høj intensitet uden, at det tager væsentlig skade, og/eller kan gendannes eller naturligt vende tilbage til dets oprindelige tilstand over tid eller kan erstattes. **Lav:** En miljøfaktor, der er resistent over for en given påvirkning af relativt høj intensitet, eller som naturligt og hurtigt vil vende tilbage til dets oprindelige tilstand, når aktiviteterne ophører eller kan erstattes.
Varighed	Ved "varighed" forstås, hvor lang tid planes påvirkning af en miljøfaktor vil finde sted under hensyntagen til påvirkningens hyppighed. F.eks. vil støjen fra en vindmølle kun optræde, så længe vindmøllen producerer strøm, mens vandstrømsforholdene ved en havneudvidelse måske ændres varig, indtil havneanlægget fjernes en gang i fremti-den. Varighed vurderes ud fra følgende definitioner: **Varig:** Påvirkningen varer i mere end 5 år efter, at planerne er realiseret. Påvirkningen er ikke reversibel. **Lang sigt:** Påvirkningen vil forekomme, så snart planerne er realiseret og op til 5 år efter. **Kort sigt:** Påvirkningen vil altovervejende forekomme mens anlægsarbej-der/nedrivning foregår. **Ingen påvirkning:** Der vil ikke være en påvirkning, eller en ubetydelig påvirkning af den relevante miljøfaktor.

Samlet vurdering

Kapitlet afsluttes med en samlet vurdering for hele kapitlets miljøfaktorer for henholdsvis planscenariets og alternativernes miljøpåvirkning (der er vurderet ift. deres sandsynlighed, geografisk udbredelse, sårbarhed og varighed).

De samlede vurderinger sammenfattes i hvert sit skema for at skabe et overblik over planscenariets, 0-alternativets og A-alternativets samlede påvirkning.

Et udfyldt skema kan f.eks. se sådan ud:

Miljøfaktor	Sandsynlighed for miljøpåvirkning	Geografisk udbredelse af miljøpåvirkning	Hvor sårbar er faktoren overfor miljøpåvirkning	Miljøpåvirkningens varighed	Samlet vurdering
Miljøfaktor 1	Lille	Regional	Lav	Varig	Mindre
Miljøfaktor 2	Mindre	Lokal	Medium	Kort sigt	Moderat
Miljøfaktor 3	Stor	Regional	Høj	Varig	Væsentlig
Miljøfaktor 4	Mindre	Lokal	Høj	Kort sigt	Mindre

Ved den samlede vurdering, er der ikke tale om en matematisk sum af de nævnte vurderingsparametre, men om en individuel, faglig vurdering for hver enkelt miljøfaktor ud fra miljøpåvirkningens karakter og omfang.

Påvirkningen af miljøfaktorerne kan være både positive og negative. Begge typer effekter er relevante for at beskrive en plans miljøkonsekvenser korrekt.

Den samlede påvirkning for den enkelte miljøfaktor vurderes ud fra følgende kategorier:

Væsentlige positive miljøpåvirkninger er i skemaet fremhævet med grøn.
Planscenariet/alternativerne vil medføre en permanent eller langvarig påvirkning af miljøfaktoren, og forbedrer miljøfaktorens struktur eller funktion. De positive miljøpåvirkninger vil ofte være formålet med at gennemføre planerne eller være positive sideeffekter, så der vil ved disse ofte ikke være behov for afværgetiltag.

Væsentlige negative miljøpåvirkninger er i skemaet markeret med rød.
Planscenariet/alternativerne vil medføre en permanent eller langvarig påvirkning af miljøfaktoren, og ødelægger miljøfaktorens struktur eller funktion. Det bør overvejes at ændre planerne, gennemføre afværgetiltag for at mindske påvirkningen eller afveje konsekvenserne i forbindelse med beslutningsprocessen om planernes realisering.

Moderat påvirkning er markeret med gult.
Planscenariet/alternativerne påvirker enten miljøfaktoren i et relativt stort omfang eller langvarigt, og kan medføre irreversible skader eller forbedringer af miljøfaktoren. Påvirkningen er af en betydning, som ved en negativ påvirkning kræver over-

vejelser om afværgetiltag som led i realiseringen af planerne.

Mindre påvirkning fremhæves ikke.
Planscenariet/alternativerne påvirker miljøfaktoren i begrænset omfang med en vis varighed ud over helt kortvarige effekter, men medfører med stor sandsynlighed ikke irreversible skader eller kun mindre forbedringer af miljøfaktoren. Afværgeforanstaltninger er ikke nødvendige, men kan overvejes, hvis der er tale om en negativ påvirkning.

Ingen/ubetydelig påvirkning fremhæves ikke.
Der forekommer mindre påvirkninger af miljøfaktoren, som er lokalt afgrænsede, ukomplicerede, kortvarige eller uden langtidseffekt og helt uden irreversible effekter. Eller der forekommer ingen påvirkning i forhold til 0-alternativet. Afværgeforanstaltninger er ikke nødvendige.

Afværgetiltag
Med afsæt i den samlede vurdering beskrives og vurderes afværgetiltag, der kan hindre, minimere eller kompensere for planscenariets påvirkninger af miljøet. Afværgetiltag skal være konkrete og proportionale, dvs. at de skal løse et reelt miljøproblem, og afværgetiltagenes omkostninger skal stå i et rimeligt forhold til den opnåede miljøgevinst. Hvis der ikke kan foretages afværgetiltag beskrives hvorfor.

6.1 Afgrænsning af miljøvurderingen
Svendborg Kommune har efter Miljøvurderingslovens § 11, foretaget en afgrænsning af miljørapportens indhold forud for udarbejdelsen af miljørapporten. Afgrænsningen fastlægger omfanget af, hvilke oplysninger og miljøfaktorer, der vil indgå i miljørapporten.

Et udkast til afgrænsningsnotatet har været sendt i høring i 7 uger hos berørte myndigheder jf. miljøvurderingslovens § 32, stk. 3, pkt. 2. Høringen blev gennemført fra den 24. juni 2026 til den 12. august 2026.

Nedenstående myndigheder blev hørt:
- Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø
- Slots- og Kulturstyrelsen

Der er i høringen af berørte myndigheder ikke indkommet høringssvar til afgrænsningsnotatet, som har givet anledning at foretage tilpasninger i afgrænsningen og dermed miljøvurderingen. Afgrænsningsnotatet er vedlagt som Bilag 2.

Slots- og Kulturstyrelsen bemærkede i høringen, at Svendborg Havn er udpeget som et nationalt kulturmiljø sammen med seks andre særligt velbevarede industrihavne. På det foreliggende grundlag finder styrelsen en mulig nedrivning af de mest markante anlæg knyttet til korn- og foderstofhandlen bekymrende, idet styrelsen deler kommunens egen vurdering i afgrænsningen.

Slots- og Kulturstyrelsen noterer at kulturarv indgår som miljøfaktor i miljøvurderingen.

Miljøfaktorer der vurderes jf. afgrænsningsnotat
Miljøvurderingen tager udgangspunkt i de væsentlige miljøpåvirkninger, som blev identificeret i det udarbejdede afgrænsningsnotat, se Bilag 2.
I afgrænsningsnotatet er foretaget en afgrænsning af de miljøfaktorer, som vurderes at have en væsentlig indvirkning ved planernes realisering. Følgende miljøfaktorer vil blive miljøvurderet:

- Landskab; Kystprofil (kystlandskab)
- Kulturarv; Særlig velbevaret industrihavn (kulturmiljø) og bevaringsværdige bygninger

Inden for hver miljøfaktor behandles de indholdsmæssige ændringer, der muliggøres med vedtagelse af kommuneplantillægget og lokalplanen i forhold til de eksisterende forhold. Miljøfaktorerne er efterfølgende i vurderingen underinddelt i emner som fx bevaringsværdige bygninger og kulturarvselementer, for at sikre en tilstrækkelig vurdering.

7. Miljøvurdering af planscenariet og alternativernes påvirkning

I dette afsnit beskrives den sandsynlige indvirkning på de miljøforhold, som på grundlag af afgrænsningsnotatet vurderes at kunne blive påvirket.
Miljøforholdene som behandles i afsnittet er:

- Landskab; Kystprofil (kystlandskab)
- Kulturarv; Særlig velbevaret industrihavn (kulturmiljø) og bevaringsværdige bygninger

7.1 Landskab

Planområdet er en del af kystlandskabet og er placeret i første række ud mod Svendborg Havn. Området fremstår som en integreret og markant del af havnens samlede profil og opleves tydeligt fra både landsiden og fra vandsiden.

Under landskaber behandles følgende miljøfaktorer:

- den visuelle påvirkning af kystlandskabet.

7.1.1 Metode og datagrundlag

Miljøstatus, planscenariet og alternativerne miljøpåvirkninger er beskrevet og vurderet på baggrund af:

- Til beskrivelse af nuværende miljøstatus er forundersøgelser til Kommuneatlas 1998 anvendt.
- Der er anvendt billeder af de nuværende forhold (nuværende miljøstatus). De samme billeder er anvendt til visualiseringer af de fremtidige forhold, hvor siloerne er fjernet. Det er valgt for kvalitativt at vurdere påvirkningen, og for at kunne videreformidle og synliggøre påvirkningen i miljørapporten.
- For at udvælge relevante udsigtspunkter er der anvendt en 3D model af Svendborg by, i kombination med fysiske besigtigelser.

Vurdering af anvendt viden og data	
Tilstrækkelig	Den anvendte metode og data, i form af billeder og visualiseringer, vurderes at være tilstrækkelig for at synliggøre konsekvenserne af at fjerne siloerne.

7.1.2 Kumulative effekter

Svendborg by og havn er over tid under forandring, og der sker løbende ændringer, som påvirker kystlandskabet. Kommunen har i august 2026 vedtaget Lokalplan 689 for blandet bolig og erhverv Kullinggade 29, der muliggør omdannelse af fredede pakhuse og nyt etageboligbyggeri i første række mod Svendborg Sund.

Kommunen har i juni 2026 vedtaget Lokalplan 699 for et nyt teaterhus på Frederiksø (Frederiksø 16F) og i oktober 2026 vedtaget Lokalplan 706 for havneerhverv på Frederiksø. Derudover arbejder kommunen på et planforslag for Søndre Havn, som skal muliggøre en højvandssikring med blandet andet højvandsmur, moler og en klapbro.

Det vurderes, at det kun er Lokalplan 706 for havneerhverv på Frederiksø, som har kumulative effekter med planscenariet for Østre Havn, da Lokalplan 706 muliggør en ny værftshal, på op til 20 m i høj-den på en tidligere ubebygget placering, centralt på Frederiksø. En ny værftshal vil være synlig fra flere områder i havnen og vil fra flere vinkler opleves samtidigt med Østre Havn.

Et nyt teaterhus på Frederiksø omhandler en ombygning af en eksisterende stålhal. Planerne muliggør, at det nye teaterhus kan blive ca. 4 meter højere end den nuværende stålhal. Det nye teater vil lige-som den nye værftshal på Frederiksø kunne opleves i sammenhæng med Østre Havn, men den mindre ændring i bygningshøjden gør at teateret ikke påvirker oplevelsen af kystlandskabet væsentligt, hvorfor et nyt teater ikke indgår i en vurdering af kumulative effekter.

Da det forventes, at der opføres en ny værftshal på Frederiksø, er hallen medtaget i én udvalgt visualisering, hvorfra hallen vil være synlig, og hvor Østre Havn kan ses i baggrunden. Dette er gjort for at vurdere de samlede (kumulative) landskabelige og visuelle påvirkninger.

Figur 10 og 11 viser den nuværende og fremtidige situation på Frederiksø med en ny værftshal. Billederne er fra Svendborg Sund set mod nordvest med Frederiksø i forgrunden. Østre Havn ses ikke på disse billeder.

Figur 10. Frederiksø i dag set fra vandet - set fra syd mod nordvest. Fotostandpunkt A. (Visualisering udarbejdet af C&W arkitekter til Lokalplan 706)

Figur 11. Frederiksø med en visualisering af den nye hal med en højde på 20 m - set fra syd mod nordvest. Foto-standpunkt A. (Visualisering udarbejdet af C&W arkitekter til Lokalplan 706).

Værftet Petersen & Sørensen har fået tilladelse til at placere en ny 3. flydedok på søterritoriet, inden for det område, som allerede i dag anvendes af værftet.

Den nye flydedoks placering betyder, at de to eksisterende flydedoks flyttes tættere på land, mens den nye flydedok overtager Dok 1's placering. Det er kommunens vurdering at tilføjelsen af en 3. flydedok ikke væsentligt ændrer områdets visuelle udtryk, da området i dag allerede fremstår som et værfts-område med flydedoks.

Den nye flydedok er større end den eksisterende på samme placering. Det betyder, at den nye flydedok vil gå ca. 35 m længere mod syd. Grundet den eksisterende anvendelse til værft og at store skibe ofte er dokket og lagt til kaj langs med Udrustningskajen, er det vurderet, at en større dok ikke har væsentlige kumulative effekter med planerne for Østre Havn.

7.1.3 Nuværende miljøstatus for kystlandskabet

Svendborg Havn ligger ved et knæk på Svendborg Sund, omgivet af det kuperede istidslandskab, der danner en skålform omkring havnen, imens byen og landskabet danner baggrund op ad byens højderyg. Svendborg by ligger i det bakkede sydfynske morænelandskab. Den gamle del af Svendborg, med de to kirker, "Vor Frue" og "Sct. Nicolai", ligger på en ca. 20 m høj morænebakke. Kirketårnene tårner sig op over byen og udgør vigtige landskabelige markører.

Østre Havn med Pakhusvej og Østre Kajgade har en bebyggelse, der spænder fra mindre pakhuse i 3 etager til store siloer i op til 50 meters højde. Med skoven som bagtæppe står de himmelstræbende betonsiloer urokkeligt i kontrast til de udvendige filigranagtige transportanlæg. Siloerne udgør ligesom kirkerne, vigtige landskabelige markører. Mens kirketårnene understreger byens placering, er siloerne landskabsmarkører for havnen.

Figur 12. Udsigt fra Svendborgsundbroen i retning mod havnen og byen. Fotostandpunkt B.

Fra Svendborg Sund opleves kontrasten mellem det bymæssige og det landlige. Med de store dimensioner på Østre Havn, de arrede stålflader, rå betonelementer og dynamiske kraner bidrager Østre Havn sammen med værfterne på Frederiksø til en spænding fra den rå industri, til Skansens landskabeligt romantiske guldaldermotiv og Christiansmindeskovens grønne kronetæppe. Spændingen mellem by og landskab kan også tydeligt aflæses i stedets grænser mellem land og vand. Uden for byen er der bløde overgange imellem land og vand med sandende forstrande, mens der ved værftet og havnen er hårde kanter og kajanlæg.[6]

7.1.4 Miljøpåvirkning af landskabet

Planscenariets miljøpåvirkning af kystlandskabet

I planscenariet, er det sikkert, at kystlandskabet vil blive påvirket. Siloerne, som er vigtige landskabsmarkører, vil være væk, og det vil både på kortere og længere afstand være svært at aflæse, hvor havnen er placeret, herunder havnens placering i forhold til byen.

Den geografiske udbredelse af påvirkningen på kystlandskabet vurderes at være lokal, fordi siloerne kan ses over større afstande både fra Svendborg by, Thurø, Skansen og Vindeby. Det ændrede kystlandskab vil ikke kunne ses fra nabokommunerne.

Kystlandskabet vurderes at have en meget høj sårbarhed over for nedrivning af siloerne, da de udgør markante og identitetsbærende landskabselementer. Oplevelsen af kystlandskabet vil derfor ændres væsentligt, hvilket fremgår af nedenstående visualiseringer (Figur 14 til og med 25). Påvirkningen vurderes at være varig, da siloerne nedrives og ikke kan genskabes. Selv hvis der i fremtiden opføres nyt byggeri i en tilsvarende højde og volumen, vurderes dette ikke at kunne erstatte siloernes landskabelige betydning. Siloerne udgør markante og identitetsskabende element i havneprofilen, og er tæt knyttet til områdets historie som erhvervshavn. Siloernes placering og volumen er stedsspecifik, og har haft en funktionel berettigelse. En nedrivning vil derfor medføre en varig ændring af oplevelsen og læsbarheden af kystlandskabet, som ikke vil kunne erstattes af nybyggeri, som repræsenterer samme stedsspecifikke landsskabsmarkør.

Figur 13. Kort over de fotostandpunkter som er anvendt til miljørapportens landskabsvisualiseringer. Planområdet for Lokalplan 710 er markeret med rød skravering.

Figur 14. Billede fra den lille strand i retning mod nordøst, der viser området, som det fremstår i dag. Fotostandpunkt C.

Figur 15. Billede fra den lille strand i retning mod nordøst med en visualisering af, hvordan området vil fremstå, hvis de store siloanlæg nedrives. På visualiseringen indgår den fremtidige hal på Frederiksø. Fotostandpunkt C.

Figur 16. Billede fra Frederiksgade/Havnepladsen i retning mod nordøst, der viser området, som det fremstår i dag. Fotostandpunkt D.

Figur 17. Billede fra Frederiksgade/Havnepladsen i retning mod nordøst med en visualisering af, hvordan området vil fremstå, hvis de store siloanlæg nedrives. Fotostand-punkt D.

Figur 18. Billede fra Havneparken i retning mod øst, der viser området, som det fremstår i dag. Fotostandpunkt E.

Figur 19. Billede fra Havneparken i retning mod øst med en visualisering af, hvordan området vil fremstå, hvis de store siloanlæg nedrives. Fotostandpunkt E.

Figur 20. Billede fra Svendborgsundbroen i retning mod nordøst, der viser området, som det fremstår i dag. Fotostandpunkt F.

Figur 21. Billede fra Svendborgsundbroen i retning mod nordøst med en visualisering af, hvordan området vil fremstå, hvis de store siloanlæg nedrives. Fotostandpunkt F.

Figur 22. Billede fra Vindeby Havn i retning mod nordøst, der viser området, som det fremstår i dag. Fotostandpunkt G.

Figur 23. Billede fra Vindeby Havn i retning mod nordøst med en visualisering af, hvordan området vil fremstå, hvis de store siloanlæg nedrives. Fotostandpunkt G.

Figur 24. Billede fra Nyborgvej i retning mod sydvest, der viser området, som det fremstår i dag. Fotostandpunkt H.

Figur 25. Billede fra Nyborgvej i retning mod sydvest med en visualisering af, hvordan området vil fremstå, hvis de store siloanlæg nedrives. Fotostandpunkt H.

Figur 26. Skråfoto set mod syd, der viser området, som det fremstår i dag.

Figur 27. Visualiseret skråfoto set mod syd, der viser hvordan området vil fremstå, hvis de store siloanlæg nedrives.

0-alternativets miljøpåvirkning af kystlandskabet

0-alternativet, vurderes ikke at påvirke kystlandskabet, fordi der ikke foretages ændringer og nedrivninger af de eksisterende bygninger.

A-alternativets miljøpåvirkning af kystlandskabet

Påvirkning af kystlandskabet vurderes ikke at forekomme ved A-alternativet. Hvis de eksisterende bygninger, herunder siloerne, bevares og tages i anvendelse til nye formål, vurderes eventuelle nødvendige ombygninger, som eksempelvis åbning af stueetagen eller etagedæk med større vinduespartier, ikke at påvirke oplevelsen af kystlandskabet væsentligt. Siloerne vil fortsat udgøre dominerende landskabelige markører i området, og vurderes at være robuste over for moderniseringer og ombygninger. Påvirkningen vurderes derfor at være uden betydning både i forhold til den geografiske udbredelse og påvirkningens varighed.

7.1.5 Samlet vurdering for landskab

Planscenariets samlede miljøpåvirkning

Miljøfaktor	Sandsynlighed for miljøpåvirkning	Geografisk udbredelse af miljøpåvirkning	Hvor sårbar er faktoren overfor miljøpåvirkning	Miljøpåvirkningens varighed	Samlet vurdering
Den visuelle påvirkning af kyst-landskabet	Sikkert	Lokal	Meget høj	Varig	**Væsentlig påvirkning (negativ)**

0-alternativets miljøpåvirkning

Miljøfaktor	Sandsynlighed for miljøpåvirkning	Geografisk udbredelse af miljøpåvirkning	Hvor sårbar er faktoren overfor miljøpåvirkning	Miljøpåvirkningens varighed	Samlet vurdering
Den visuelle påvirkning af kyst-landskabet	Meget lille	Ingen påvirkning	Lav	Ingen påvirkning	**Ingen/ ubetydelig påvirkning**

A-alternativets miljøpåvirkning

Miljøfaktor	Sandsynlighed for miljøpåvirkning	Geografisk udbredelse af miljøpåvirkning	Hvor sårbar er faktoren overfor miljøpåvirkning	Miljøpåvirkningens varighed	Samlet vurdering
Den visuelle påvirkning af kyst-landskabet	Meget lille	Ingen påvirkning	Lav	Ingen påvirkning	**Ingen/ ubetydelig påvirkning**

7.1.6 Afværgetiltag

Fordi planscenariets samlede miljøpåvirkning, vurderes at være væsentligt negative, er det relevant at afveje, om der kan foretages afværgetiltag for at undgå eller begrænse påvirkningen. I planscenariet, hvor der gives mulighed for nedrivning af siloerne, vurderes det, at det ikke er muligt af afværge påvirkningen, da påvirkningen indtræffer i sit fulde omfang så snart siloerne er revet ned. Selv hvis der i fremtiden evt. opføres nyt byggeri i en tilsvarende højde og volumen, vurderes dette ikke at kunne erstatte siloernes landskabelige betydning. Det vurderes ikke at være hensigtsmæssigt at opføre nye bygninger i samme højde og volumen som siloerne, da de vil mangle en funktionel berettigelse.

De to alternativer bør tages i betragtning, hvis en negativ påvirkning af kystlandskabet skal undgås.

7.2 Kulturarv

Planområdet er en del af Korn- og Foderstof området på Svendborg Havn, og en del af det udpegede kulturmiljø "Korn og Foderstof på Østre Havn" i Kommuneplan 2025. Svendborg Havn er i sin fulde udstrækning udpeget som et kulturmiljø af national interesse; som særligt velbevaret industrihavn. Korn- og Foderstofområdet på Østre Havn indgår i den nationale udpegning. Under kulturarv behandles miljøpåvirkningen af kulturmiljøet og de bevaringsværdige bygninger.

7.2.1 Metode og datagrundlag

Afsnittet indeholder en beskrivelse af den historiske baggrund for udpegningen af kulturmiljøet, samt de tilstedeværende fysiske anlæg, der bærer miljøets kulturhistoriske fortælling. Ved et kulturmiljø forstås her et geografisk afgrænset område, som ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling[7]. Kulturmiljøer kortlægges og udpeges af kommunerne og fremgår af kommuneplanerne. Den historiske baggrund er beskrevet med udgangspunkt i beskrivelsen af Svendborg Havn i bogen Industrisamfundets havne 1840-1970: Bygninger, miljøer og bevaringsværdier på danske havne, områdets bygninger er beskrevet med udgangspunkt i en arkivalsk bygningsgennemgang udført af Svendborg Museum i 2025.

Svendborg Kommune har foretaget besigtigelser af området i perioden juni-september 2026, herunder en besigtigelse af hele området ledsaget af Svendborg Museum. Besigtigelserne er gennemført med henblik på at identificere og kortlægge de fysiske anlæg og strukturer, der udgør områdets bærende værdier, og er dermed en rumlig-visuel registrering sammenholdt med den historiske viden. Derudover er der gennemført en opdateret registrering af bygningernes bevaringsværdier ved brug af SAVE metoden[8]. SAVE (Survey of Architectural Values in the Environment), er en metode til at fastlægge bevaringsværdier på baggrund af de arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige værdier, suppleret af en vurdering af bygningers originalitet og tilstand. SAVE vurderinger bygger på en skala fra 1 til 9, hvor 1 er det højeste og 9 det laveste. Værdierne inddeles i 3 kategorier; høj værdi (1-3), middel værdi (4-6) og lav værdi (7-9). Da bygningerne her vurderes i et industrikulturmiljø, hvor originalitet er mindre vigtigt end den tydelige repræsentation af områdets udvikling i bygningernes facader, er originalitet vægtet lavt i den samlede bevaringsværdi. Ligeledes er tilstand vægtet lavt, da tilstandsvurderingen i en SAVE vurdering i bedste fald er overfladisk, og derfor ikke må være afgørende for bevaringsværdien.

For at vurdere påvirkningen af miljøet ved henholdsvis planscenariet og A-alternativet, er der vurderet på sårbarheden af kulturmiljøets bærende værdier, og udført visualiseringer af planscenariet for at vise den konkrete påvirkning af kulturmiljøet. For 0-alternativet er der vurderet på virkningen ved at lade området stå ubenyttet hen.

For at vurdere på påvirkningen af de bevaringsværdige bygninger, er der foretaget en overordnet vurdering af sandsynligheden for påvirkning af bygningsbevaringsværdierne ved ændringer i de enkelte bygninger og nedrivning af siloanlæggene langs Østre Kaj i planscenariet, og ændringer af de enkelte bygninger i A-alternativet. For 0-alternativet er der vurderet på virkningen ved at lade bygningerne stå ubenyttede hen.

Vurdering af anvendt viden og data	
Tilstrækkelig	Den historiske viden vurderes tilstrækkelig, da der er tale om viden baseret på arkivalsk data. De øvrige data er kvalitative baseret på en sammenstilling af den historiske viden og den fysiske fremtræden af området og bygningerne. Vurderingerne er udført af personer med arkitektfaglig og historiefaglig baggrund.

7.2.2 Kumulative effekter

På Frederiksø planlægger Petersen & Sørensen Værft og Motorværksted udvidelse af deres kapacitet, herunder opførelse af en hal på omkring 20 meters højde hen over beddingen på vestsiden af øen. Da Frederiksøs bebyggelse ikke er knyttet til Østre Havns bebyggelsesmønster og skala, og hallen opføres bag eksisterende bebyggelse set fra Østre Havn, vurderes det, at en ny hal på Frederiksø ikke vil påvirke kulturmiljøet på Østre Havn. Der vil derfor ikke vil være en kumulativ effekt.

7.2.3 Nuværende miljøstatus for kulturarv

Den historiske udvikling – baggrunden for kulturmiljø udpegningen

Svendborg Havn har udviklet sig fra en traditionel købstadshavn til en moderne industrihavn i takt med industrialiseringen i slutningen af 1800-tallet og første halvdel af 1900-tallet. Havnens udvikling afspejler tydeligt industrisamfundets fremvækst gennem etableringen af dampmøller, fabrikker, jernbaneinfrastruktur, skibsværfter og store korn- og foderstofvirksomheder.

En central aktør i denne udvikling var købmand og skibsbygger P. Troensegaard. Sammen med købmændene Lange og Baagøe stod han bag etableringen af Svendborg Dampmølle i 1874 (bygningen går i dag også under navnet Det gule pakhus, og er beliggende ved Havnepladsen ud til Ærøfærgens anløb). Dampmøllen markerede overgangen fra traditionel handel til industriel forarbejdning af land

brugsprodukter på havnen. I 1879 grundlagde Troensegaard desuden Øxenbjerg Dampmølle ved det tidligere værftsområde ved Øxenbjerg (øst for planområdet). Øxenbjerg udviklede sig gradvist til et af havnens vigtigste industriområder. Området havde oprindeligt været præget af skibsbyggeri, men blev fra slutningen af 1800-tallet centrum for virksomheder knyttet til landbrugets produktion og handel.

Udbygningen af havnen mod øst kulminerede med anlæggelsen af Østre Havn i perioden 1898-1901, hvor området mellem Hudes Plads og Øxenbjerg blev inddraget til havneformål (planområdet). Dette var ikke nogen simpel opgave. For det første var Hudes Plads privatejet og måtte erhverves. For det andet måtte hele vigen hen til Øxenbjerg opfyldes, og der gik kolossale mænger af opfyldningsmateriale til, da vanddybden var ca. 5 m. Til gengæld fik man her en kaj, der opfyldte kravene fra større skibe, som havde svært ved at manøvrere i den indre havn[9].

Østre Havn udviklede sig til Svendborgs vigtigste område for korn- og foderstofvirksomhed, som var en af de mest karakteristiske erhvervsgrene på danske industrihavne. Foruden foderstofforretninger var der i de første mange år pladser til oplag af specielt kul. I løbet af 1920'erne og 1930'erne blev disse flyttet og virksomhederne fik dermed mulighed for en udvide deres korn- og foderstofforretninger. Gennem hele 1900-tallet blev anlæggene løbende udbygget med nye lagerbygninger, fladepakhuse og siloer, hvilket skabte et komplekst havnemiljø bestående af flere generationer af industribygninger.

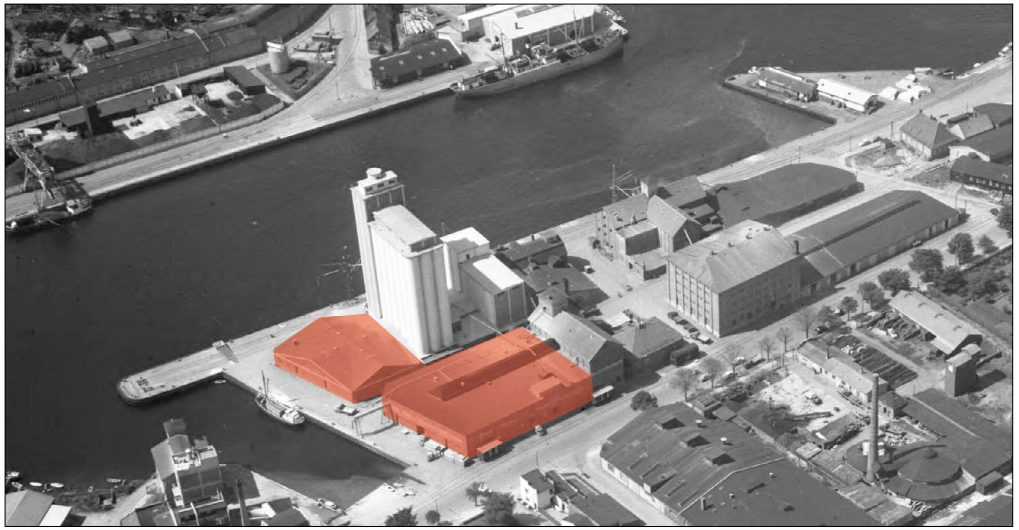
I 1950'erne og 1960'erne skiftede havnen karakter. Området ved Østre Havn var fuldt bebygget, og skulle man opnå en større kapacitet, var der kun én vej - og det var opad. Fra lave silomagasiner og pakhuse byggede man nu moderne siloer på over 50 meter[10]. På Østre Havn blev der opført kornpakhuse, silopakhuse og senere store betonsiloer, som håndterede den voksende handel med korn, foderstoffer og landbrugsprodukter. De tekniske anlæg til losning og læsning af varer direkte til coastere, der lagde til kajen, ændrede sig i samme takt.
Blandt de vigtigste virksomheder var:

- Petersen & Jensen, der omkring år 1900 udvidede deres virksomhed med kornpakhuse på Østre Havn.
- Fyens Andels Foderstofforretning (FAF), som fra 1905 opbyggede et omfattende anlæg med siloer, pakhuse og administrationsbygninger.
- Svendborg Boghvede- og Havregrynsmølle, der efter en brand i byen flyttede til området ved Øxenbjerg i 1895 (uden for planområdet).

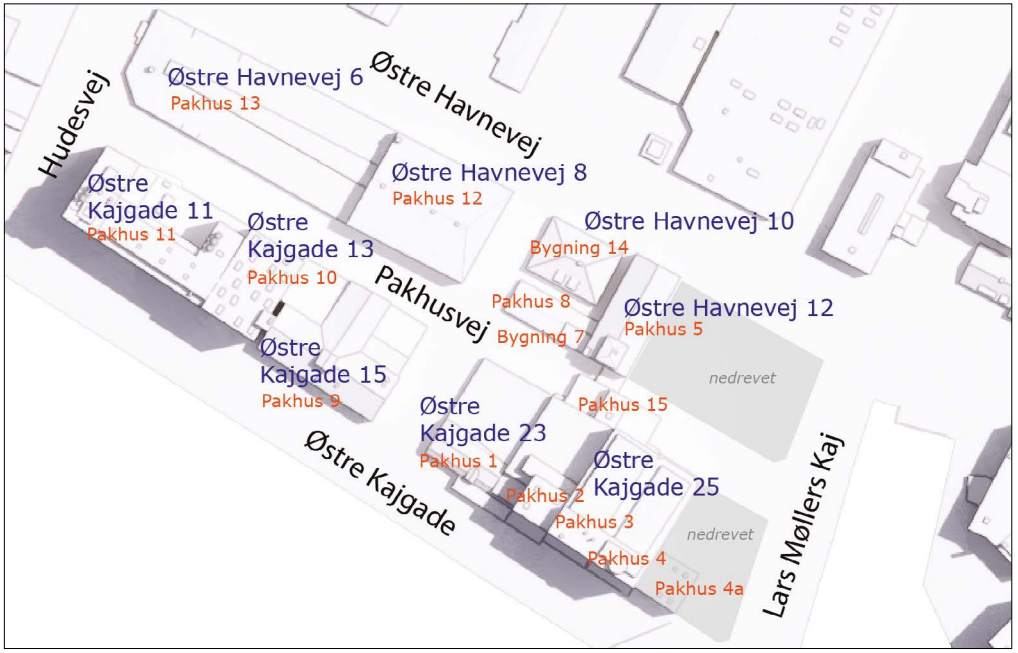
Korn- og foderstofsektoren blev sammen med værftsindustrien de to vigtigste erhverv på Svendborg Havn. Særligt Østre Havn viser denne udvikling, hvor nye bygninger typisk blev opført som udvidelser af eksisterende anlæg fremfor at erstatte dem, og blev efterhånden et område med flere generationer af sammenbyggede pakhuse og siloer[11]. Derfor kan havnens udvikling fra omkring 1900 til 1990'erne aflæses direkte i områdets bygningsmasse og anlæg.

Figur 28. Kort over området med angivelse af opførelsestidspunkter for de enkelte bygninger/tilbygninger.

Figur 29. Luftfoto fra det Kongelige Biblioteks samling (Danmark set fra luften). Svendborg Havn ca. 1956. Markeret med rødt er de to pakhuse, som allerede er nedrevet.

Figur 30. Kort over området med adresser samt pakhus/bygnings-nummereringen. Med grå er markeret, hvor de to nedrevne fladepakhuse lå (Det Danske Gødningskompagni ved Østre Kajgade og FAF ved Østre Havnevej).

Kulturmiljøets bygninger og anlæg

Enkelte bygninger er nedrevet, men miljøet fremstår som et typisk komplekst anlæg med flere generationer og forskellige typer af bygninger. Østre Havn er et godt eksempel på den udbyggede korn- og foderstofhavn, som rummer elementer fra omkring 1900 frem til 1990'erne. Her repræsenteres de forskellige bygningstyper - siloer, silopakhuse og fladepakhuse. Bygningerne er, som det var typisk, overvejende tilføjet de allerede eksisterende, som tilbygninger og knopskydninger, hvilket er et væsentlig kulturhistorisk karaktertræk, da det er signifikant og velbevaret. Kvaliteten af kulturmiljøet er derfor høj. Den lange kontinuitet kan aflæses tydeligt på Østre Havn[12].

En anden væsentlig kulturhistorisk kvalitet er de bevarede transportanlæg på ydersiden af og mellem bygningerne, som tydeligt viser at der har været funktionel sammenhæng mellem en hel række bygninger, og ved kajen viser det at godstransport i høj grad også er sket med skibstrafikken.

Langs Østre Kajgade er der både anlæg til lastning og losning til kajen, men også transportanlæg mellem bygningerne. På Pakhusvej er gaderummet præget af forbindelser på tværs af vejen, som resulterer i et gaderum, der også delvist indrammes for oven.

Herunder følger en beskrivelse af de bygninger, der ligger inden for planområdet. De gennemgås i kronologisk rækkefølge efter oprindeligt opførelsestidspunkt, med mindre det udtrykkeligt fremgår, at noget er nedrevet eller fjernet, er de fortsat tilstede. De mange udvendige tekniske anlæg, er ikke beskrevet individuelt, deres kulturhistoriske betydning er beskrevet samlet ovenfor. Adresser og nummereringer fremgår af Figur 30. For hver bygning er bevaringsværdien beskrevet, herunder den arkitektoniske, den kulturhistoriske og den miljømæssige værdi, der er registreret med SAVE metoden. Slutteligt er det angivet om bygningen bevares eller nedrives i planscenariet. Den samlede SAVE registrering med værdisætning af de enkelte bygninger fremgår af Bilag 5.

Østre Kajgade 15 (Pakhus 9)

Den første kornsilo på Svendborg Havn blev opført af firmaet Petersen og Jensen på Østre Havn i 1901. Bygningen er i fire etager med elevatortårn. Bygningskomplekset blev udvidet allerede i 1904, og i 1920'erne og 30'erne blev der tilbygget flere pakhuse bagved[13]. Den østlige ende er indrettet til maskintårn og pakhus, mens der i den vestlige er siloer. I bygningens midte var en elevator med forbindelse til en løbebro, der senere er nedrevet, hvorfra korn og foderstoffer kunne lastes og losses fra skibene der lå ved kajen.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 2

Arkitektonisk er det et jævnt eksempel på pakhus/silo byggeri i røde tegl. Pakhuset indeholder arkitektoniske træk fra de senere tilføjelser og ændringer over tid. Kulturhistorisk er det en vigtig del af områdets fortælling, da det var en af de første bygninger i området, og er områdets ældste tilbageværende bygningsværk. Bygningens miljømæssige værdi er høj og ligger især i at den er en væsentlig del af områdets profil mod kajen, og den samlede profil viser det tidsmæssige spænd i områdets udvikling.

I planscenariet bevares denne bygning.

Figur 31. Foto af Petersen & Jensens første silopakhus med løbebro til lastning og losning ved kaj, Østre Kajgade 15 (pakhus 9), ca. 1902. (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

Østre Havnevej 12 (pakhus 5 og bygning 7)

FAF etablerede sig på havnen i 1905 med et højt silomagasin med træsiloer på Østre Havnevej 12 (pakhus 5). Desuden var der elevatorer, der blev drevet af mekanisk kraft. Denne kraft leveredes af det maskinhus (bygning 7), der samtidig opførtes ved siden af.

Pakhus 5.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 3

Arkitektonisk har bygningen, nogle af de samme træk, som pakhus 9 på Østre Kajgade. Pakhus 5 er en nøgtern og tidstypisk teglstensbygning, som er velproportioneret. Kulturhistorisk viser det høje pakhus 5, som opføres blot 4 år senere end pakhus 9 (det første silopakhus), den hastige udvikling i området. Miljømæssigt repræsenterer bygningen en mellemskala i området, og er det første store skalaspring opad fra Østre Havnegade.

Bygning 7.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 5

Arkitektonisk er der tale om en bygning, der er ændret og tilbygget ad flere omgange, hvor der ikke har været fastholdt en arkitektonisk retning i ændringerne. Enkelte detaljer afslører bygningskernes alder med felter i sildebensforbandt og savtakforbandt. Kulturhistorisk er bygningen interessant, fordi den oprindeligt udgjorde maskinhuset til det på daværende tidspunkt største silopakhus (pakhus 5), funktionen kan dog ikke aflæses i dag, og skorstenen er delvist nedrevet. Miljømæssigt er bygningen eksponent for områdets mindste skala og er, med de mange tydelige om- og tilbygninger, et helt klart eksempel på industriens behovsstyrede bygningsændringer over tid.

I planscenariet bevares disse bygninger.

Østre Havnevej 10 (bygning 14)

I 1906 etablerede FAF en administrationsbygning centralt i området. Administrationsbygningen skiller sig ud i forhold til Østre Havns øvrige bygninger, da den er opført som kontor. Bygningen blev i 1918 udvidet mod vest med en tilbygning i samme stil. Anvendelsen blev hen ad vejen udvidet til også at inkludere omklædnings- og kantinefaciliteter.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 3

Arkitektonisk er bygningen områdets mest detaljerede bygning, og som administrationsbygning har den haft høj repræsentationsværdi. Bygningen er udført i historicistisk stil og fremstår velproportioneret. Kulturhistorisk er bygningen interessant, da den i kraft af sin arkitektur indikerer et erhverv i vækst, hvor repræsentation og signalværdien udadtil var vigtigt. Miljømæssigt er bygningen vigtig som den mest arkitektonisk fremtrædende bygning i området, som repræsenterer områdets mindste skala.

I planscenariet bevares denne bygning.

Østre Kajgade 23 (pakhus 1)

I 1912 opfører FAF endnu et silomagasin på Østre Kajgade 23 (bygning A) ud mod havnen. Oprindelig var den vestlige ende indrettet til silomagasin, mens det øvrige af bygningen fungerede som pakhus. Bygningen har gennemgået en række ombygninger, men i store træk udvendigt identisk med den nuværende bygning. Silomagasinet blev opført som en tilbygning til et pakhus (bygning B) opført i 1902, som en af de første bygninger på Østre Havn. Denne er ombygget og tilbygget ad flere omgange, og er ikke længere synlig. I 1953 etablerer FAF en vejerbod/brovægt på Troensegårdsvej nærmest kajen. I bygning B indrettes et rum til vejerboden. Denne blev udvidet i 1970, da den gamle vægt skulle fornys. Vejerboden fik der sit nuværende udseende med vinduesparti mod Troensegårdsvej. I bygningens nordvestlige hjørne er der indrettet transformerrum.

Bygning A og B´s samlede bevaringsværdi er 4

Arkitektonisk er den oprindelige facade mod kajen aflæselig, trods en del ændringer over tid, og er et jævnt eksempel på et pakhus i røde tegl fra perioden. Tilbygninger og ombygninger bærer alle præg af den periode, hvor de er udført, med tidstypisk detaljering og funktionelt/behovsstyret udformning. Kulturhistorisk er det især funktionen som vejerbod, der tilfører værdi, samt at bygningskroppen mod kajen er en af områdets ældre bygninger. Miljømæssigt er bygningen især vigtig som eksponent for en mindre skala i områdets profil mod vandet, men også i kraft af de mange tekniske anlæg, der binder bygningen sammen med de øvrige bygninger og facaden mod Troensegårdsvej, der tydeligt viser, at der her har været 'henvendelse' til vejermesteren – i form af vinduesfacaden i vejerboden.

I planscenariet nedrives denne bygning.

Østre Havnevej 6 (pakhus 13)

I 1930 opførte Petersen & Jensen en bygning i 1 etage, til hønsefoderfabrikken "Gny", som i tidens løb er bygget om og indrettet til flere forskellige formål inden for korn- og foderstofvirksomhed.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 4

Arkitektonisk er bygningen et typisk og jævnt eksempel på et fladepakhus med et karakteristisk rytter-lys i tagryggen. Kulturhistorisk er det knyttet til Petersen & Jensens mange forskelligartede aktiviteter i området, herunder altså også produktion af hønsefoder. Miljømæssigt har bygningen høj værdi, da den er den eneste tilbageværende eksponent for de lave fladepakhuse, og derfor er væsentlig for oplevelsen af de meget store skalaforskelle mellem bygningerne i området.
I planscenariet bevares denne bygning.

Østre Havnevej 8 (pakhus 12)

Petersen & Jensens sædekornsforretning, som begyndte i 1940, voksede så meget, at det var nødvendigt at udvide lagerkapaciteten. De opførte derfor endnu et pakhus på Østre Havnevej 8 omkring 1943. Pakhuset skulle anvendes til at opbevare såsæd. Da såsæden skulle opbevares i sække og ikke i silo opførtes en lagerbygning med etager. Bygningen kom over tid til også at indeholde laboratorie- og kontorfaciliteter. I 1983 oprettes en faldrørsforbindelse mellem denne og silopakhuset på Østre Havnevej 15.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 3

Arkitektonisk er det en helstøbt rødstensbygning med nyklassicistiske træk i form af symmetrisk op-byggede facader, hvor fagtakten defineres af de fremtrukne murpiller og fagene, foruden hjørnefagene, afsluttes af et rundt vindue øverst. Udover blændinger af vinduer og luger er der sket relativt få ændringer. Kulturhistorisk er bygningen igen væsentlig i forhold til Petersen og Jensens mange aktiviteter i området; i dette tilfælde oplag og udvikling af såsæd. Miljømæssigt har bygningen en markant placering midt i området, og er et rumdannende element for områdets centrale pladsdannelse. Bygningen er eksponent for områdets middelskala bebyggelse, og giver kontrast til de mindre bygninger umiddelbart øst og vest for den samtidigt med, at den opleves lille i forhold til kajens enorme siloanlæg.

I planscenariet bevares denne bygning.

Østre Kajgade 25 (pakhus 4)

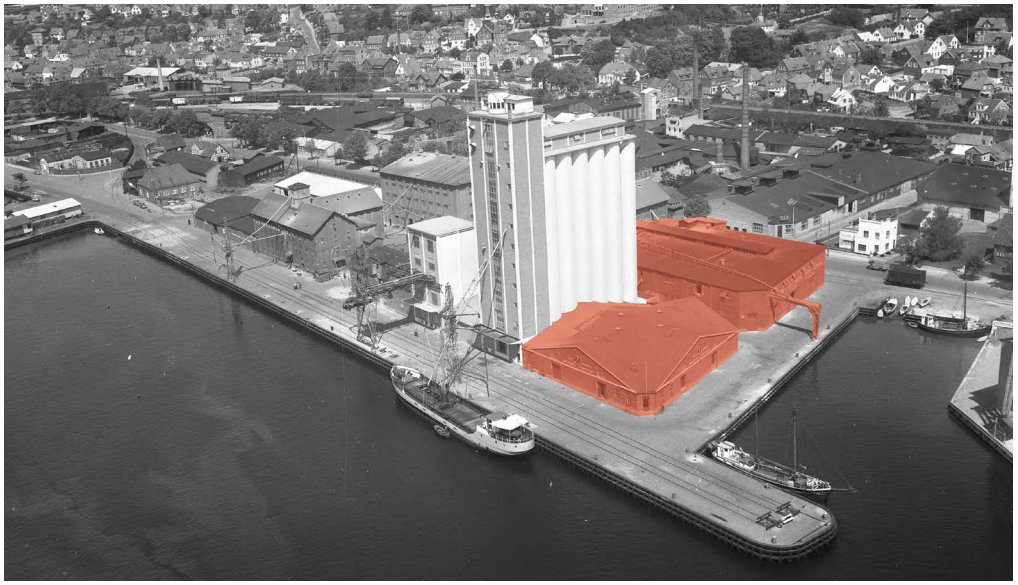
På Østre Kajgade 25 (pakhus 4) opførte FAF i 1954 en kornsilo med maskintårn og 18 cylinderformede siloer, som ses fra bagsiden af bygningen. I maskintårnets øverste fire etager var et korntørreri. Ved siden af var der et renseri. Herfra kunne det rensede og tørrede korn automatisk føres over i siloerne. Øverst på maskintårnet opførtes et udsigtsrum med vinduer og altan hele vejen rundt. Rummet blev anvendt som luftmeldetårn under den kolde krig.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 3

Arkitektonisk er bygningen et fint og repræsentativt eksempel på tidens funktionalistiske industriarkitektur, hvor jernbeton giver muligheder for at bygge i højden. Det markante høje vinduesparti i maskintårnet er en typisk funktionalistisk detalje, som understreger tårnets vertikalitet. Udsigtsrummet øverst er også udformet med klart funktionalistisk formsprog. Kulturhistorisk er bygningen især interessant, fordi det er det første af de meget høje betonsiloanlæg, der etableres langs kajen. Miljømæssigt har bygningen høj værdi, som en identitetsskabende del af områdets profil mod Østre Kaj, en søster til det senere pakhus 3, som opføres med et stort set

identisk maskinhus.

I planscenariet nedrives denne bygning.

Figur 32. Skråfoto fra Det Kongelige Biblioteks Samling (Danmark set fra luften). Svendborg havn ca. 1956. Det på tidspunktet nyopførte siloanlæg med maskintårn, udsigtsrum og 18 cylinderformede siloer, viser det første store skalaspring, der tilføres området. Til højre for og bagved ses, markeret med rødt, de senere nedrevne fladepakhuse tilhørende henholdsvis Det Danske Gødningskompagni og FAF.

Østre Kajgade 25 (pakhus 2)

I 1955 på Østre Kajgade 25 (pakhus 2) blev opført en fabriksbygning i 6 etager og med kælder. På den øverste etage var der en række mindre siloer, der fik deres tilførsel direkte fra de store siloer i Østre Kajgade 25 (pakhus 4). På fabrikken blev de forskellige råvarer udvejet, sammenblandet og påfyldt sække. Sækkene med foder førtes med elevator og transportbånd til lager eller direkte til varevogn eller skibe. De udvendige transportsystemer er stadigt til stede og funktionsdygtige.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 3

Arkitektonisk er bygningen tilpasset pakhus 4, med samme sammensætning af jernbeton og tegl, dog uden markante funktionalistiske detaljer, men stadigt i et funktionalistisk formsprog. Kulturhistorisk er bygningen knyttet til pakhus 4 og den udbygning, som FAF har i denne periode, hvor den lave bebyggelse skiftes ud, og der bygges i højden for at rumme flere funktioner og varer. Miljømæssigt repræsenterer bygningen mellemskalaen i området og i områdets profil mod kajen, og er samtidigt miljømæssigt knyttet til pakhus 3 og 4.

I planscenariet nedrives denne bygning.

Østre Kajgade 25 (pakhus 3)

I 1959-60 blev pakhus 2 og 4 sammenbygget af endnu et siloanlæg (pakhus 3) som fremstår som en søster til pakhus 4, med et maskintårn med samme udformning mod kaj og siloanlæg bagved, her er silorørene dog rektangulære.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 3

Arkitektonisk er bygningen en søster til pakhus 4. Det lidt senere opførelsestidspunkt er kun synligt på bagsiden, hvor siloanlægget er rektangulært i stedet for de runde siloer i pakhus 4. Kulturhistorisk hører bygningen sammen med pakhus 2 og 4, og er en del af udviklingen af FAF i 1950'erne. Miljømæssigt er bygningen knyttet til pakhus 2 og 4, og er en markant del af områdets profil mod kajen.

I planscenariet nedrives denne bygning.

Østre Kajgade 11 (pakhus 11)

I 1960 erstattes et fladepakhus i træ med et nyt siloanlæg i beton på Østre Kajgade 11 (Pakhus 11). Det er områdets største og højeste bygning. I samme periode rørlægges den hidtil åbne møllerende (Kobberbækken), og Hudesvej flyttes mod vest, så der gives plads til den større bygning på Østre Kaj-gade 11. Bygningskomplekset består af et maskintårn, siloanlæg og mod Pakhusvej et pakhus i 3 etager. Bygningen tilføjes et skibslasteanlæg på facaden mod kajen i 1977. Over pakhuset tilføjes et tørreri i 1983 i samme højde som siloanlægget. I 2004 tilføjes et teknikhus på maskintårnet.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 4

Arkitektonisk er bygningen et helt typisk og jævnt eksempel på de modernistiske siloanlæg, der blev opført rundt omkring i Danmark i denne periode. Kulturhistorisk er bygningen især interessant, fordi den viser, hvordan nye konstruktionsmetoder giver mulighed for at bygge meget stort, og at korn- og foderstofindustrien har behov for disse for tiden nye og enorme anlæg. Miljømæssigt er bygningen det største af de store siloanlæg, der tegner områdets profil mod vandet, og er, grundet den hvide farve, en markant markør for Østre Havn på lange afstande.

I planscenariet nedrives denne bygning.

Østre Havnegade 10 (pakhus 8)
I 1965 opfører FAF et smedeværksted (pakhus 8) rundt om maskinhuset (bygning 7), og samtidigt inddrages maskinhuset også til værkstedsfunktion.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 6
Arkitektonisk er det en jævn og tidstypisk værkstedsbygning. Kulturhistorisk er bygningen et tegn på, at der er så mange anlæg i området, der kræver smedearbejde, at FAF selv etablerer et smedeværksted. Smedefunktionen er dog ikke aflæselig i bygningens ydre. Miljømæssigt er bygningen eksponent for områdets mindste skala, og fremstår tydeligt som en støttefunktion til de primære erhverv i området.

I planscenariet bevares denne bygning.

Østre Kajgade 13 (pakhus 10)
I 1978 blev endnu et siloanlæg i beton opført på Østre Kajgade 13, som en udvidelse af Pakhus 11 på Østre Kajgade 11. På siloens vestlige side er en udvendig stålspindeltrappe.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 4
Arkitektonisk er bygningen en udvidelse af pakhus 11. Den er et helt typisk og jævnt eksempel på de modernistiske siloanlæg, som derfor har samme udtryk som pakhus 11. Kulturhistorisk er bygningen især interessant, fordi den er eksponent for at korn- og foderstofindustrien fortsat er i vækst her i slutningen af 1970'erne. Miljømæssigt er bygningen en del af det største af de store siloanlæg, der tegner områdets profil mod vandet, og er, grundet den hvide farve, en markant markør for Østre Havn på lange afstande.

I planscenariet nedrives denne bygning.

Østre Kajgade 25 (pakhus 4a)
I 1988 opfører FAF et korntørreri i gavlen af Østre Kajgade 25 (Pakhus 4a) med tilhørende renseri og transportudstyr. Langs med pakhus 4's gavl opførtes to skorstene til luftafgange for tørreriet.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 5
Arkitektonisk er bygningen relativt uinteressant, foruden den, for erhvervsbyggeri i perioden, typiske rent funktionelt/behovsmæssige udformning og materialesætning, som ikke indeholder særlige æstetiske overvejelser. Kulturhistorisk står bygningen og dens store skorstene som eksponent for, at området stadigt i slutningen af 1980'erne er i fuld funktion, og stadigt udvikles. Miljømæssigt er det især de store skorstene, der indgår i områdets profil mod vandet der er interessant, og har derfor værdi i det samlede miljø.

I planscenariet nedrives denne bygning.

Østre Kajgade 25 (pakhus 15)
I 1994 opførte FAF en udleveringsbygning hen over Pakhusvej for at begrænse støv- og støjgener i forbindelse med udlevering af korn og foderstof. Bygningen er placeret hen over Pakhusvej mellem de eksisterende pakhuse 2, 3 og 5.

Bygningens samlede bevaringsværdi er 5
Arkitektonisk er bygningen relativt uinteressant, foruden den, for erhvervsbyggeri i perioden, typiske rent funktionelt/behovsmæssige udformning og materialesætning, som ikke indeholder særlige æstetiske overvejelser (SAVE værdi 7). Bygningens bevaringsværdi er mere kulturhistorisk betinget (SAVE værdi 4), da det er et af de senest tilføjede anlæg til området, og vidner om nye standarder for, hvad der må tåles af støv i et sådant område. Den miljømæssige værdi er lavere (SAVE værdi 6), fordi den bryder med miljøets gridstruktur og i øvrigt ikke har træk, der understøtter områdets fortælling. Det er en vareudlevering som så mange andre, og har primært miljømæssig værdi i kraft af de bygninger, den er sammenbygget med.

I planscenariet nedrives denne bygning.

Figur 33. Kort der viser de registrerede bevaringsværdier i området.

Kulturmiljøets bærende træk

Østre Havns kulturhistoriske værdier og udvikling er direkte afspejlet i områdets fysiske fremtræden. Områdets ældste bygning, pakhuset fra 1901 (pakhus 9), var på opførelsestidspunktet en meget stor bygning i området, men fremstår nu lille i forhold til de senere tiders enorme silobyggerier langs kajen. Silobygningerne langs kajen er udstyret med store sugeanlæg og andre tekniske anlæg, der har muliggjort flytning af korn mellem skibe og silopakhusene, som visuelt tydeliggør områdets funktion som korn- og foderstof havn. Analysen af kulturmiljøets bygninger og anlæg peger på flere bærende værdier end dem der fremgår af kommuneplanens retningslinjer, som har en mere overord-net/umiddelbar karakter og er fejlbehæftet. Analysen af området peger samlet på følgende bærende værdier for kulturmiljøet inden for planområdet:

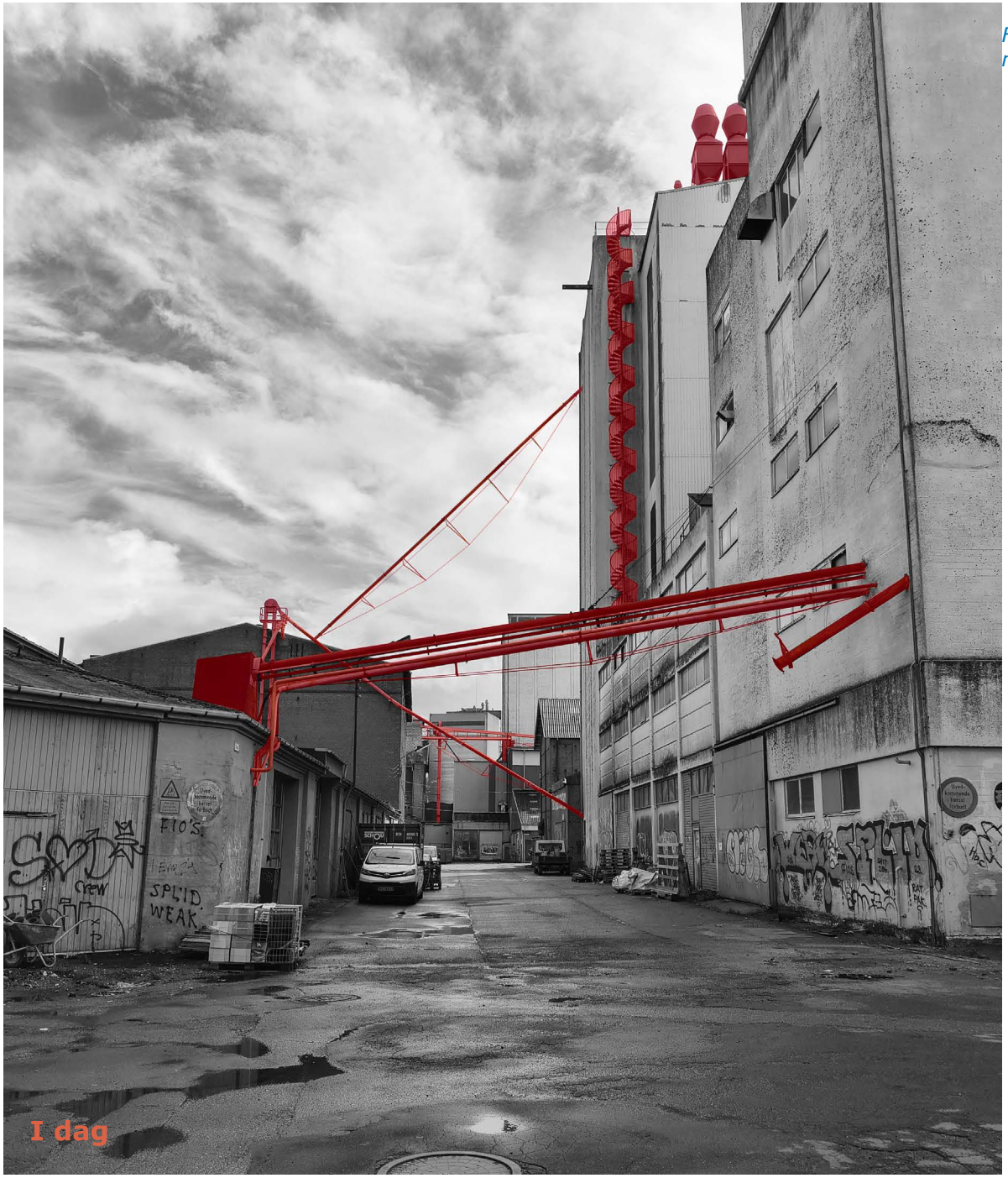
1. Områdets bygningsprofil mod vandet, herunder især silopakhusenes store bygningsvolumener
2. De tekniske anlæg i form af transportører og sugeanlæg mellem bygninger samt fra bygninger til kajkant, samt rester af jernbanenettet, og brovægten på Troensegårdsvej
3. De store skalaspring mellem bygningerne samt den komplekse og knopskudte samlede bebyggelse.
4. Det brede ubebyggede areal med rester af jernbanenettet langs kajen, samt pullerter langs kaj-kanten
5. Gadenettet – fladen og afgrænsningen af facadelinjerne i gridstruktur
6. Bygningernes fremtræden, herunder den tektoniske arkitektur, hvor den konstruktive helhed fremstår tydeligt i facaderne og materialiteten med robuste og upolerede materialer, der passer til den tektoniske arkitektur.

Områdets profil mod Østre Kaj, viser tydeligt områdets lange udviklingshistorie, da både arkitektur og de store skalaspring viser, at udviklingen er sket fra omkring år 1900 og frem til 1990'erne. De tekni-ske anlæg, ændringer, tilbygninger og reparationer viser at området har været i brug frem til i dag. Profilet mod kajen er afgørende for kulturmiljøets fortælleværdi (se illustration af profilet i Figur 39 og foto i Figur 34).

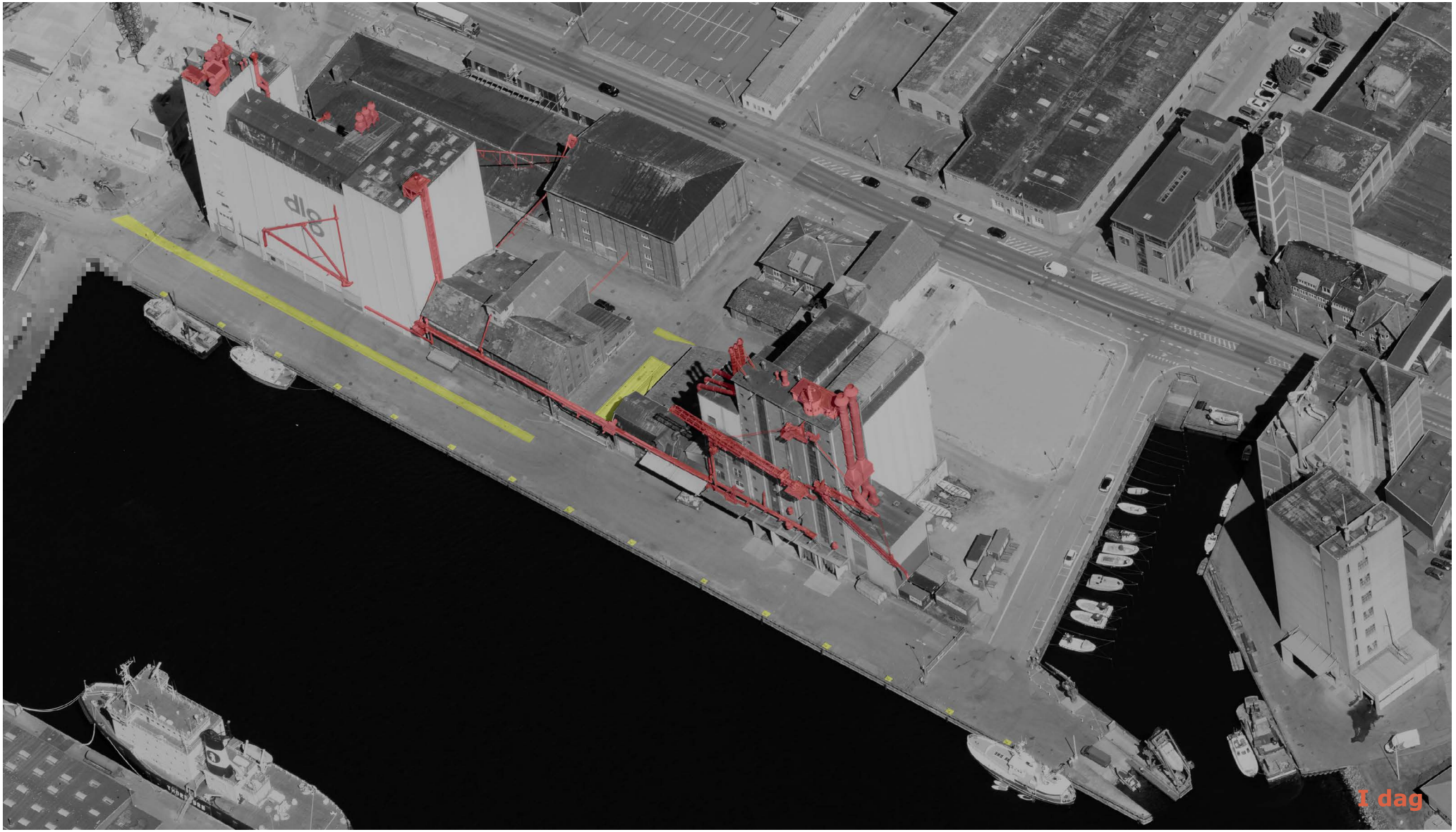

Figur 34. Områdets profil mod Østre Kaj set fra Frederiksø – de store silopakhuse udgør størstedelen af profilet.

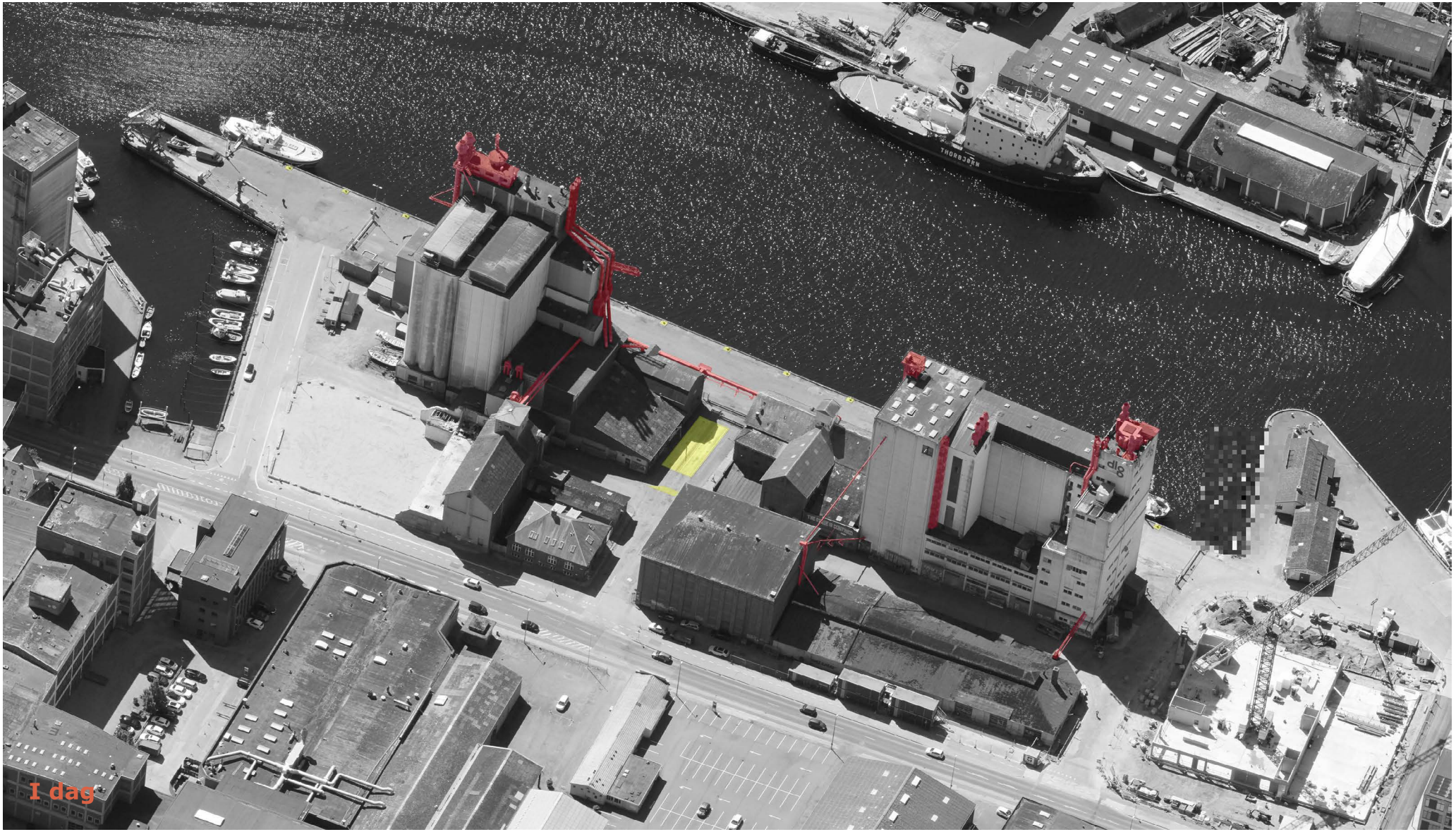
Områdets koblinger på tværs af veje og bygninger, er i meget høj grad med til at fortælle områdets historie som korn- og foderstofområde, hvor varer nemt kan flyttes mellem bygningerne ved hjælp af transportanlæg af forskellig karakter (se Figur 36 og Figur 37). Især koblingerne på tværs af Pakhusvej (se Figur 35), er meget tydelige i området, og er en afgørende del af områdets fortælling. Brovægten og resterne af jernbanenettet er spor, der viser, at godstrafikken i området har været omfattende og langvarig. Brovægtens værdi er koblet til vejerboden med de store vinduespartier mod Troensegårdsvej. Der er rester af jernbanenettet på både Østre Kajgade og på Pakhusvej.

Figur 35. Kigget ned ad Pakhusvej fra Hudesvej – de mange koblinger mellem bygningerne, og tekniske anlæg er fremhævet med rødt.

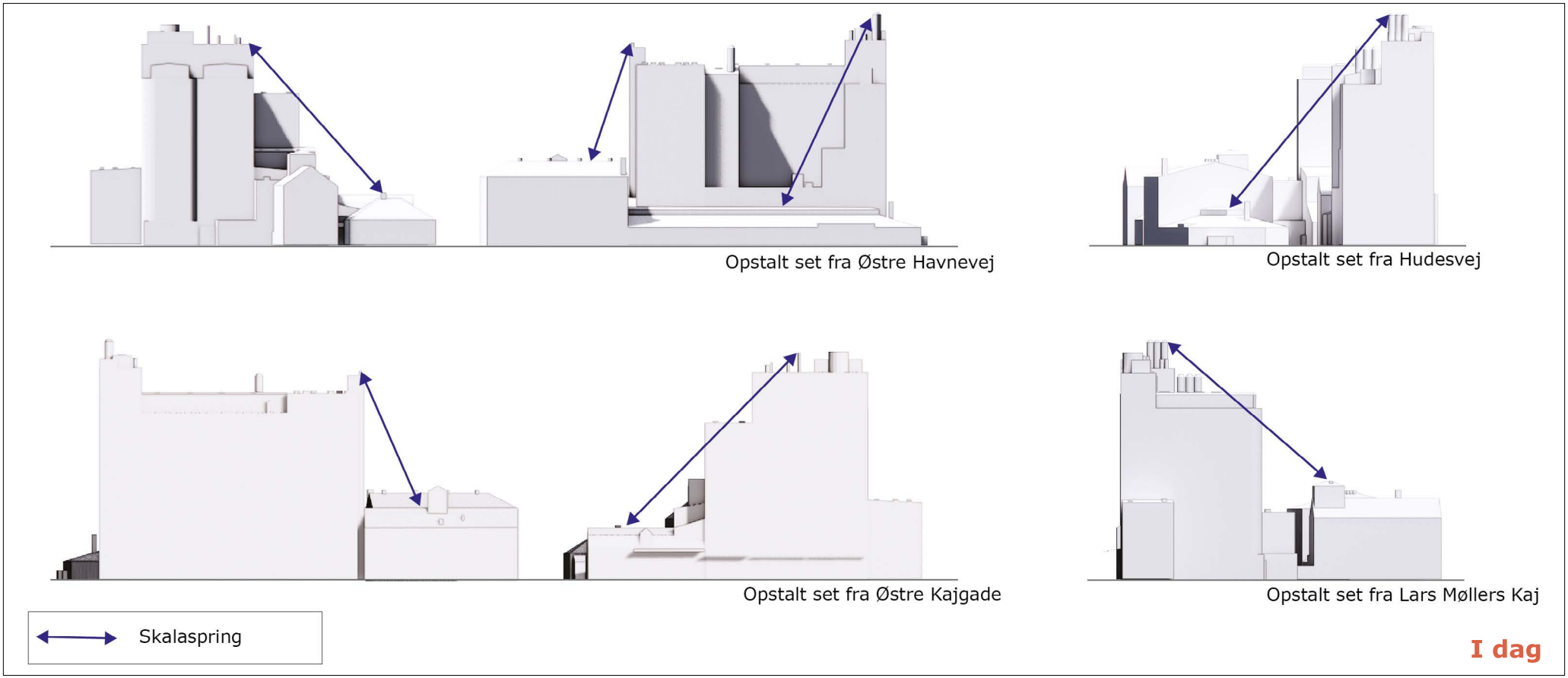
Figur 36. Området set fra syd på skråfoto fra 2025. Resterne af jernbanen, brovægten og pullerterne er fremhævet med gult, de tekniske anlæg på og mellem bygningerne er fremhævet med rødt. (Skråfoto: Digitaliseringsstyrelsen)

Figur 37. Området set fra nord på skråfoto fra 2025. Resterne af jernbanen, brovægten og pullerterne er fremhævet med gult, de tekniske anlæg på og mellem bygningerne er fremhævet med rødt. (Skråfoto: Digitaliseringsstyrelsen)

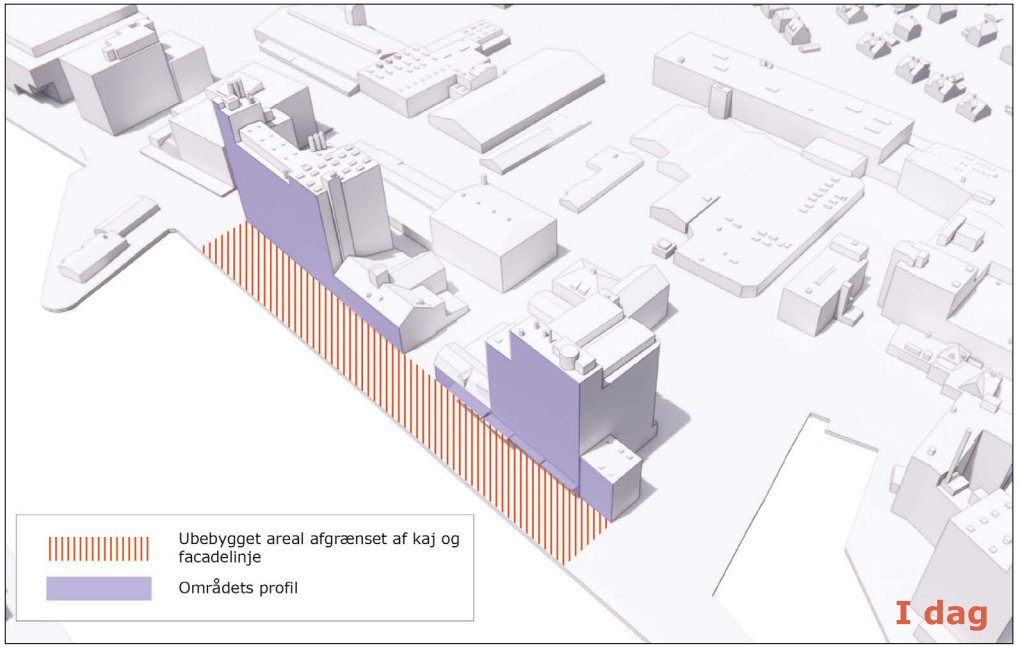
Området har meget store skalaspring, som det er sædvanligt for korn- og foderstofområder, grundet de mangeartede funktioner i denne type område. Skalaen spænder over fladepakhuse og administrative funktioner i 1 plan op til silopakhusene i 50 meters højde. Skalaspringene er med til at fremhæve de mangeartede funktioner området har haft. Skalaspringene har den særlige kvalitet, at områdets laveste bygninger er med til at understrege skalaen af områdets største bygninger, hvor det, også på afstand, bliver nemmere at forstå, hvor store siloerne er. Skalavariationen er afgørende for oplevelsen af kulturmiljøet. Skalaspringene er også en faktor i kompleksiteten af det samlede bygningskompleks, hvor den anden faktor er det knopskudte behovsstyrede byggeri, hvor nogle bygninger er ombygget og tilbygget ad mange omgange. Der resulterer i en visuel kompleksitet opbygget af forskellige materialer og bygningsdele, der sammen med skalaspringene giver en kludetæppe-effekt i det visuelle indtryk.

Det brede ubebyggede areal langs Østre Kaj, vidner om en kaj, hvor der har været håndteret gods på forskellig vis. Rummet er afgrænset af kajkanten og pullerterne til den ene side og de enorme facader på siloanlæggene på den anden side (se Figur 39). På arealet har der været 2 parallelle jernbanespor med plads på begge sider heraf til håndtering af gods og andre transportmidler. Der er fortsat et synligt stræk af det inderste jernbanespor fra Hudes Plads til Troensegårdsvej (se Figur 36 og 37).

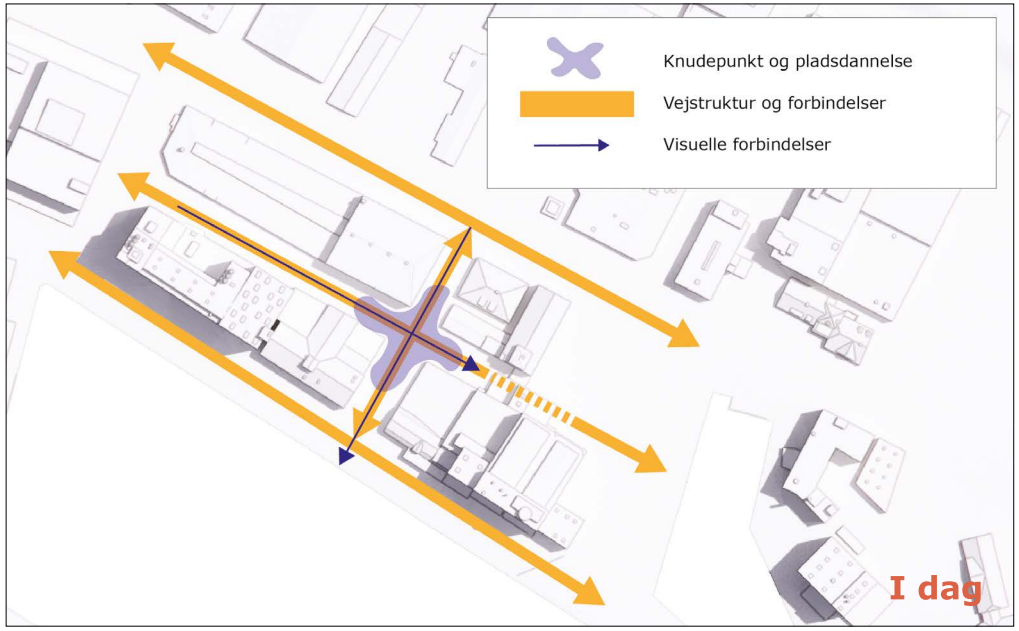
Figur 38. Opstalter af området viser de store skalaspring, som området rummer.

Det er ikke områdets oprindelige pullerter, der står langs Østre Kaj, men deres dimensioner fastholder fortællingen om, at det er store skibe, der har ligget til kaj her. Sammenholdt med silopakhusene og deres transportanlæg langs Østre Kaj, fortæller pullerterne om de store mængder gods, der er skibet ud fra silopakhusene. Det vurderes, at kulturmiljøet ikke er sårbart overfor en udskiftning af pullerterne, så længe de fortsat er dimensioneret til store skibe.

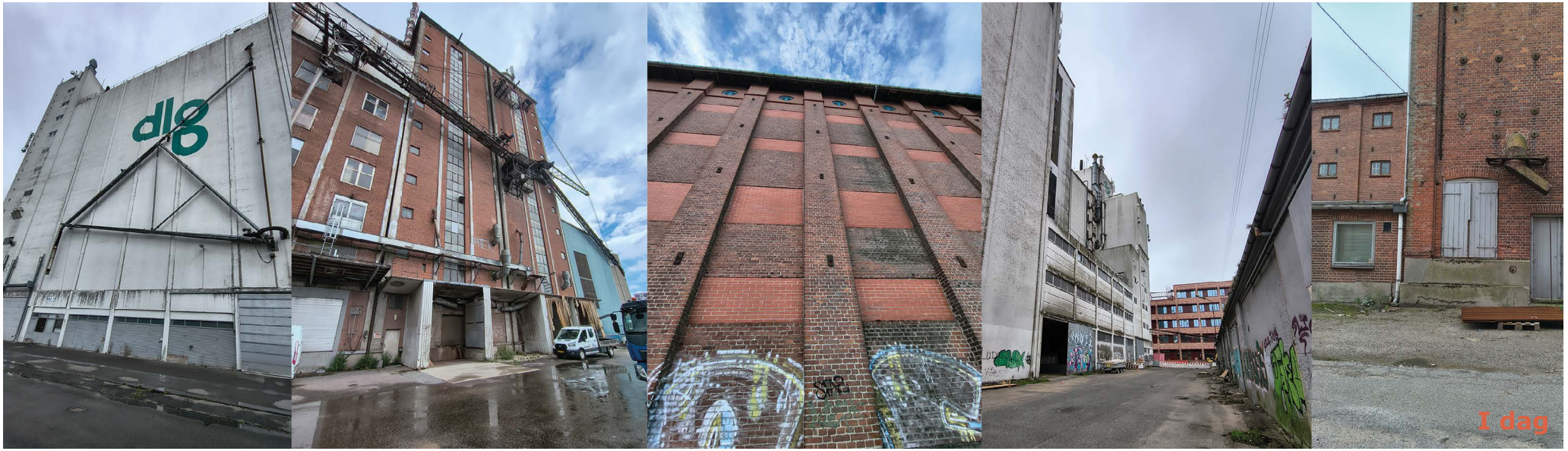
Figur 39. Isometrisk illustration af området som det ser ud, hvor områdets profil mod kystlandskabet og havnen er fremhævet. Det definerede rum langs kajen indrammet af kajkanten og de høje facader er fremhævet.

Det er karakteristisk for denne type havneområde, at bygningerne står 'bart' på havnen. Der er ikke deciderede vejanlæg – alle ubebyggede arealer mellem bygningerne bruges i princippet til færdsel og fremstår som én samlet flade. Det er dermed alene facaderne i varierende højder, der indrammer gaderummet stramt, med stort set kontinuere facadelinjer igennem hele området. Det giver en særlig rumlig virkning, der er karakteristisk for området (se Figur 35 for eksempel). De skarpt afgrænsede gaderum bliver yderligere fremhævet af gadestrukturen, der er udlagt som et grid (se Figur 40). Det centrale rum, der dannes i krydset mellem Pakhusvej og Troensegårdsvej er ligeledes aftegnet af bygningerne på hjørnerne, så rummet opleves som et korsformet rum (se Figur 40).

Figur 40. Kortet viser områdets gridstruktur, der er indrammet af bebyggelsen. Knudepunktet i midten udgør en markant pladsdannelse, hvor områdets meget store skalaspring opleves meget tydelig. De vigtigste kig fra Østre Havnegade mod havnen og Pakhusvej set fra Hudesvej, som indrammes af bebyggelsen er markerede.

Bebyggelsen er helt karakteristisk for denne type område, hvor et løbende behov for tilføjelse af funktioner og tekniske anlæg resulterer i en kompleks og sammensat bebyggelse, med knopskydninger og sammenstilling af forskellige tiders arkitektoniske træk, og tekniske anlæg der forbinder, gennemskærer og er monteret på facaderne af bygningerne. Bygningsmaterialerne er tunge og robuste med en klar overvægt af beton og tegl på facaderne. Arkitekturen har en gennemgående tektonisk karakter, hvor bygningernes konstruktive principper fremgår af facaderne, især er murankre og søjler, der definerer en fagtakt i den enkelte bygning fremtrædende i området. Arkitekturen er derfor også relativt robust overfor ændringer, så længe de konstruktive elementer fortsat fremstår tydeligt i facaderne. Det betyder, at ændringer, som fx blændinger og tilføjelse af åbninger til nye vinduer, døre eller indeliggende altaner er relativt uproblematiske, hvorimod inddækning af facaderne, eller tilføjelser uden på facaderne, der rager ud, vil sløre bygningernes oprindelse. Resterne af forskellige virksomhedsnavne, der står malet på facaderne rundt omkring, giver indtryk af områdets alder.

Figur 41. På billederne ses, hvordan bygningernes konstruktive systemer fremstår i facaderne i mange af områdets bygninger, i form af søjler og nogle steder murankre. Områdets materialer er tunge og robuste med tegl og beton som de fremherskende materialer.

7.2.4 Miljøpåvirkning af kulturarven

Planscenariets miljøpåvirkning af kulturmiljøet

Gennemføres planscenariet, er det sikkert, at kulturmiljøet vil blive påvirket. Ved nedrivning af siloanlæggene på Østre Kajgade vil størstedelen af kulturmiljøets bærende værdier blive påvirket eller forsvinde helt.

Påvirkningen af kulturmiljøet vurderes at have en geografisk udbredelse, der er national, fordi planområdet indgår i et udpeget kulturmiljø af national betydning, og dermed har betydning for den nationale kulturhistoriske fortælling om industrisamfundets havne.

Varigheden af påvirkningen er varig, da de kulturhistoriske spor, og disses fortællinger om korn- og foderstofindustriens udvikling, ikke kan genskabes efter nedrivning.

Realisering af planscenariet indebærer nedrivning af pakhus 2, 3, 4, 4a, 10 og 11. Kulturmiljøet vurderes at have meget høj sårbarhed over for nedrivningerne, da det påvirker de bærende værdier, som beskrevet og vurderet nedenfor.

1. Områdets bygningsprofil mod vandet, herunder især silopakhusenes store bygningsvolumener

Områdets største silopakhuse er pakhus 3, 4, 10 og 11, som i planscenariet nedrives. Områdets bygningsprofil mod vandet ændres dermed væsentligt ved realisering af planscenariet. Kulturmiljøets aflæselige tidsmæssige udvikling i bygningsprofilet vil blive fjernet.

Figur 42. Områdets profil mod Østre Kaj set fra Frederiksø. De røde markeringer viser hvilke bygninger og anlæg, der nedrives i planscenariet.

2. De tekniske anlæg i form af transportører og sugeanlæg mellem bygninger samt fra bygninger til kajkant, samt pullerter langs kajkanten, rester af jernbanenettet, og brovægten på Troensegårdsvej

En væsentlig del af de tekniske anlæg mellem bygningerne og fra bygninger til kajkant vil blive fjernet ved realisering af planscenariet. Det medfører en væsentlig reduktion af kulturmiljøets aflæselighed, og især koblingen mellem kajen og industribygningerne vil blive fjernet (se Figur 36 og Figur 37 for angivelse af de tekniske anlæg). På Pakhusvej vil alle koblingerne på tværs af vejen blive fjernet, da der ikke er koblinger til pakhus 9, som bliver det eneste, der bevares på den sydlige side af Pakhusvej (se Figur 35 hvor koblinger på tværs af Pakhusvej er fremhævet).

Brovægten påvirkes i høj grad af nedrivningerne, da nedrivningerne omfatter pakhus 2, hvori den tilhørende vejerbod ligger. I planscenariet nedrives størstedelen af den bebyggelse, der ligger i tilknytning til brovægten, og den vil ligge som et solitært anlæg på en flade, og dermed miste sin værdi i forhold til kulturmiljøets fortælling. Planlægningen beskytter ikke brovægten, da brovægten uden den bygningsmæssige tilknytning ikke vurderes at have miljømæssig værdi.

3. De store skalaspring mellem bygningerne samt den komplekse og knopskudte samlede bebyggelse

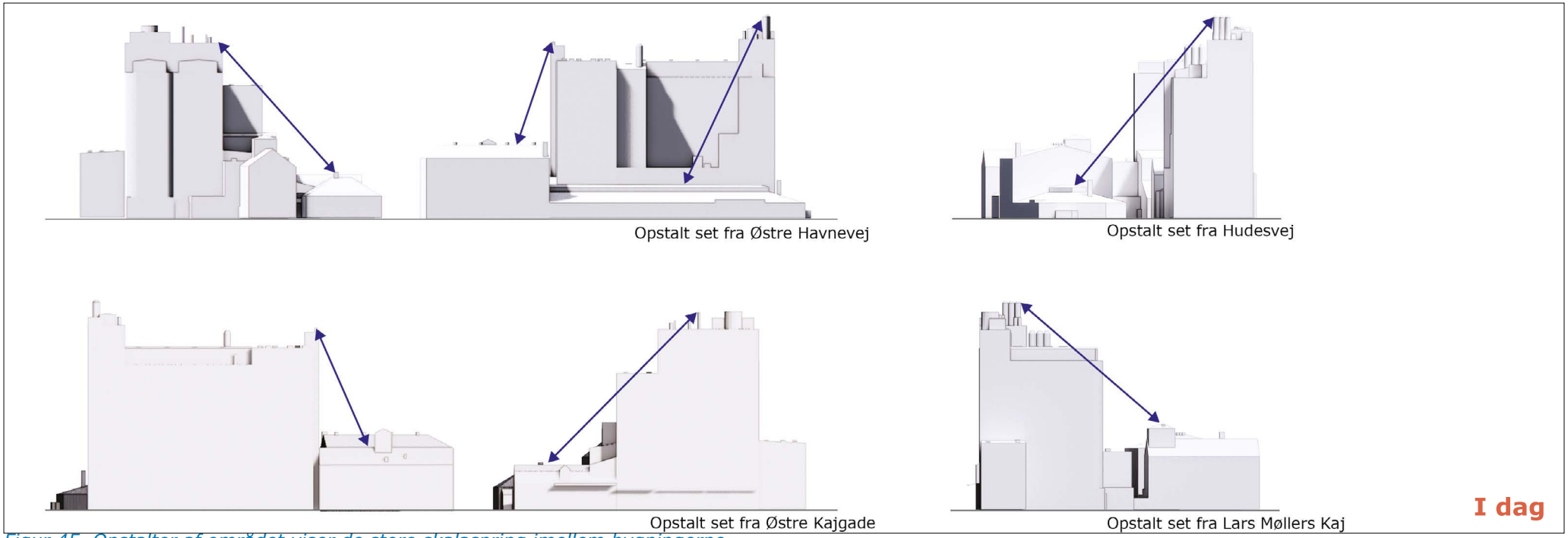
I planscenariet nedrives de største bygningskomplekser i området. Det betyder, at skalaspringene i den tilbageværende bebyggelse bliver væsentligt mindre (se Figur 43, Figur 44, Figur 45 og Figur 46). Ved nedrivningerne fjernes også den del af bebyggelsen, der rummer den største kompleksitet i form af tilbygninger og udvendige tekniske anlæg. Det betyder at kompleksiteten i den samlede bebyggelse reduceres væsentligt.

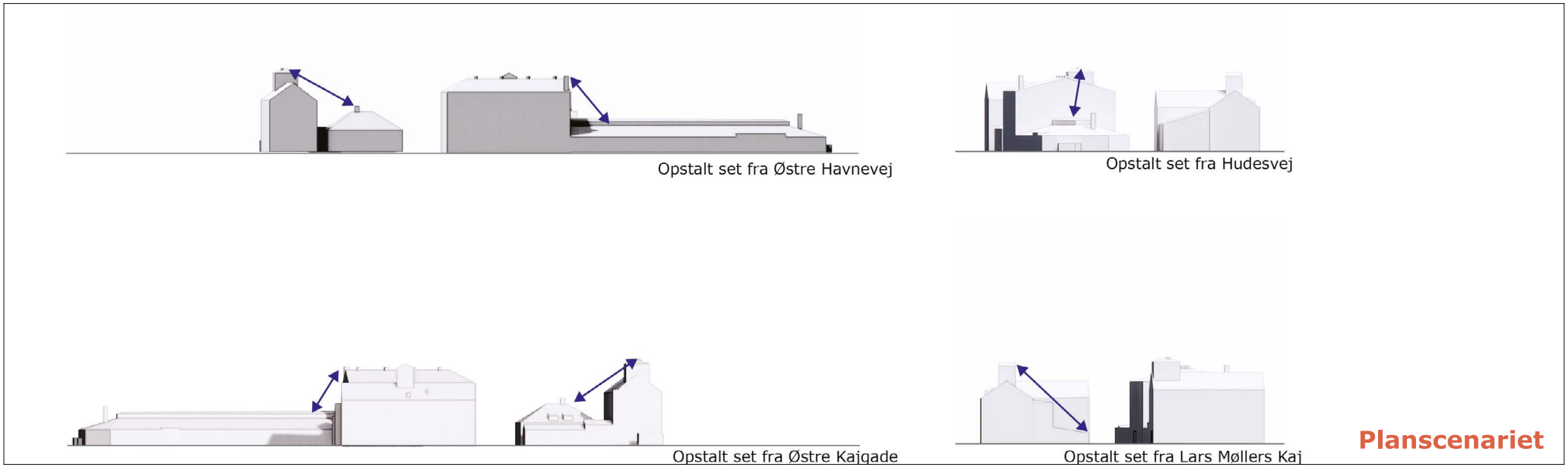
Figur 43. Området set fra hjørnet af Østre Havnevej og Hudesvej. Her ses de store skalaspring og kompleksiteten i bebyggelsen.

Figur 44. Visualisering af området set fra hjørnet af Østre Havnevej og Hudesvej i planscenariet, hvor hovedparten af silopakhusene langs kajen nedrives. Her er de store skalaspring væk og kompleksiteten i bebyggelsen er væsentligt reduceret.

Figur 45. Opstalter af området viser de store skalaspring imellem bygningerne.

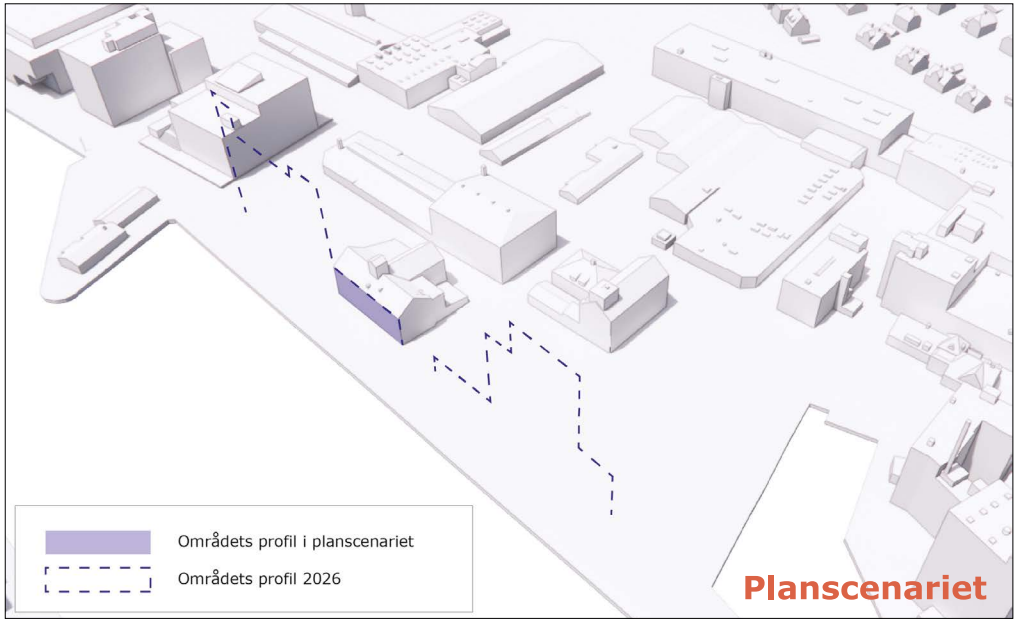

Figur 46. Opstalter af området i planscenariet viser at skalaspringene reduceres væsentligt ved nedrivning af de store silopakhuse. (Vist i samme skala som figur 45)

4. Det brede ubebyggede areal med rester af jernbanenettet langs kajen, samt pullerter langs kajkanten

Nedrivningerne i planscenariet medfører, at det veldefinerede rum mellem kajkanten og facaderne langs Østre Kajgade udviskes og bliver en svagt defineret flade rundt om pakhus 9. Jernbaneskinnerne langs kajen vil forsvinde, hvis kajkanten forhøjes, hvilket muliggøres med planlægningen. Planlægningen sikrer, at sporet genfortolkes i form af stållister lagt ned i belægningen, men har ikke kulturhistorisk værdi, og vil ikke være aflæselig som jernbaneskinner, medmindre man kender historien bag. Arealerne langs kajen vil miste deres fortælleværdi som godshåndteringsarealer for korn- og foderstofindustrien, når hovedparten af silopakhusene og jernbanesporene forsvinder.

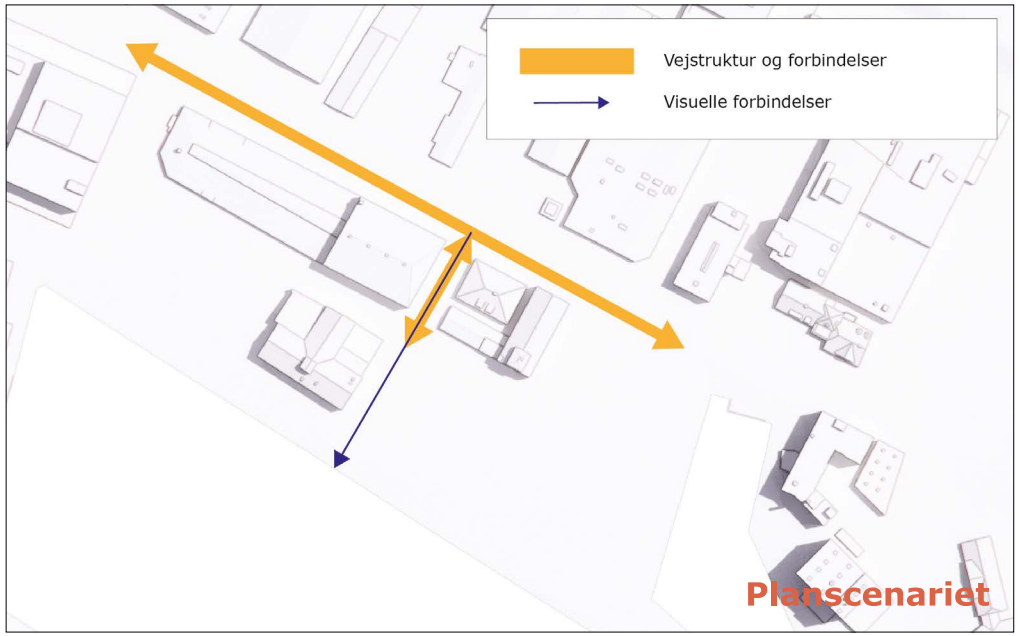
Pullerterne påvirkes ved forhøjning af kajkanten, hvilket også muliggøres med planlægningen. Da kajen fortsat skal bruges som erhvervskaj, vil der fortsat være pullerter på strækningen til større skibe, selvom kajkanten forhøjes. Pullerterne har dog ingen selvstændig fortælleværdi i forhold til områdets funktion som korn- og foderstofindustri, når de ikke understøttes af silopakhusene og deres tekniske anlæg, der servicerer kajen. Pullerternes fortælleværdi i forhold til kulturmiljøet, forsvinder dermed når silopakhusene fjernes.

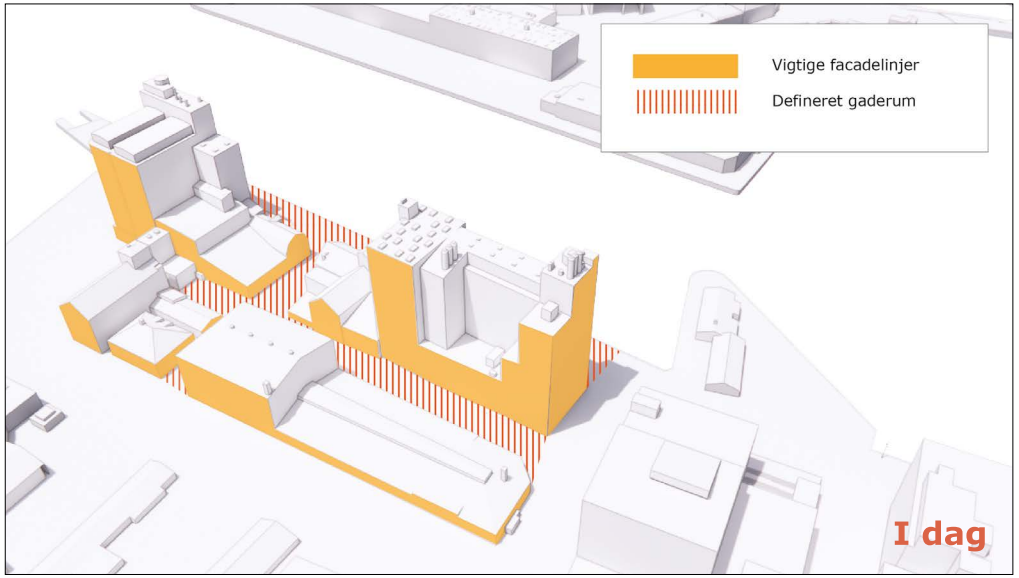
Figur 47. Isometrisk illustration af området som det ser ud i planscenariet (den hidtidige profil er markeret med stiplet linje), hvor områdets profil mod kystlandskabet og havnen er væsentligt forandret og det definerede rum langs kajen er væk.

5. Gadenettet – fladen og afgrænsningen af facadelinjerne i gridstruktur

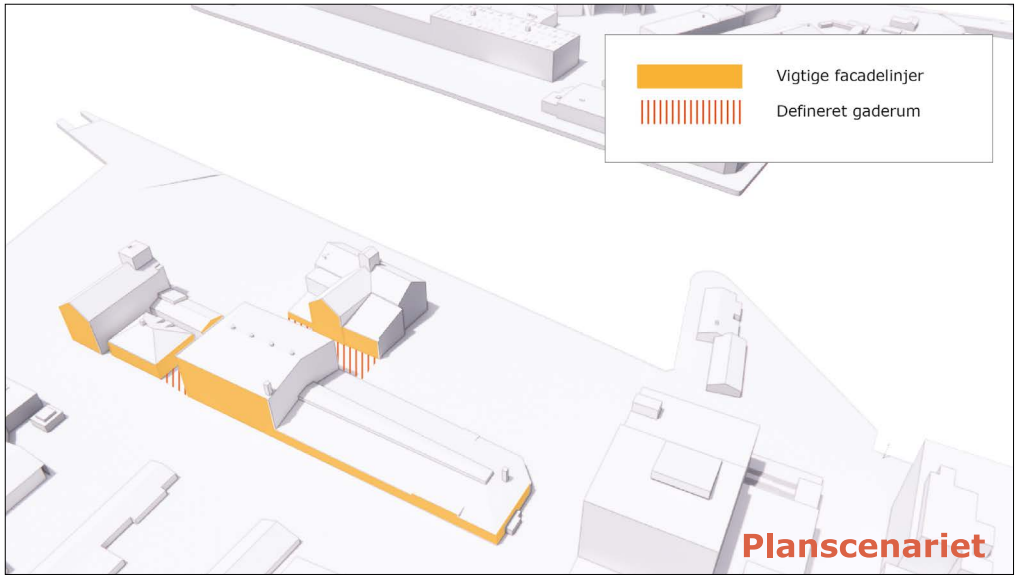
I planscenariet opløses gridstrukturen væsentligt (se Figur 48, der viser hvad der er tilbage i planscenariet), da den er synlig alene på grund af facadelinjerne i området. Facaderne danner de skarpt af-grænsede gaderum, og da en væsentlig bygningsmasse fjernes, opløses gridstrukturen, så den ikke vil være umiddelbart aflæselig. De tilbageværende bygninger vil fortsat stå på en bar flade, dog med en meget begrænset rumlighed, da en del af de definerende facader nedrives.

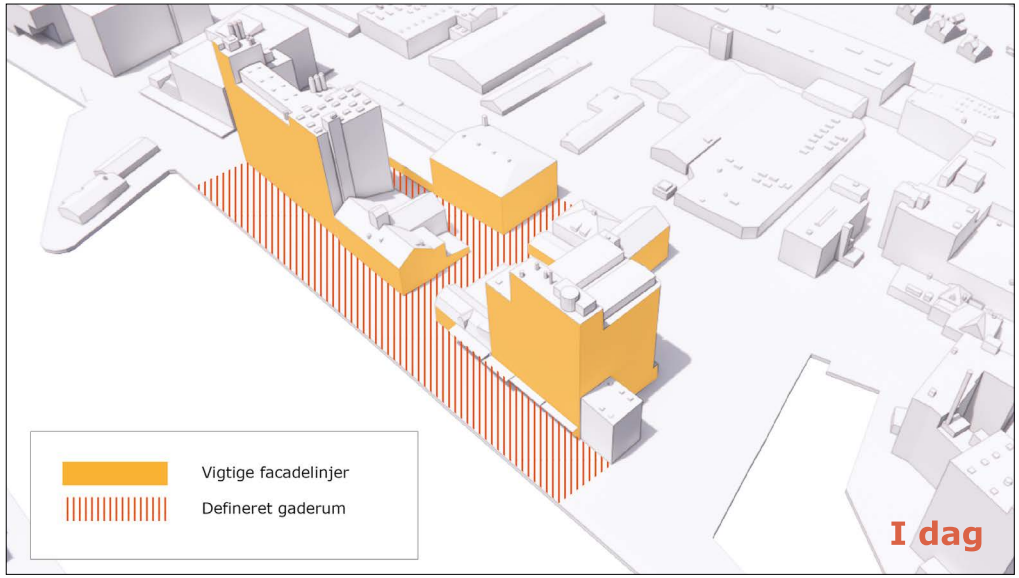
Figur 48. Kortet viser områdets ændrede struktur i planscenariet. De nedrevne bygninger betyder, at gridstrukturen forsvinder, og den centrale pladsdannelse bliver opløst. Det indrammede kig på Pakhusvej forsvinder. Kigget fra Østre Havnevej til havnen bevarer sin indramning på det første stræk.

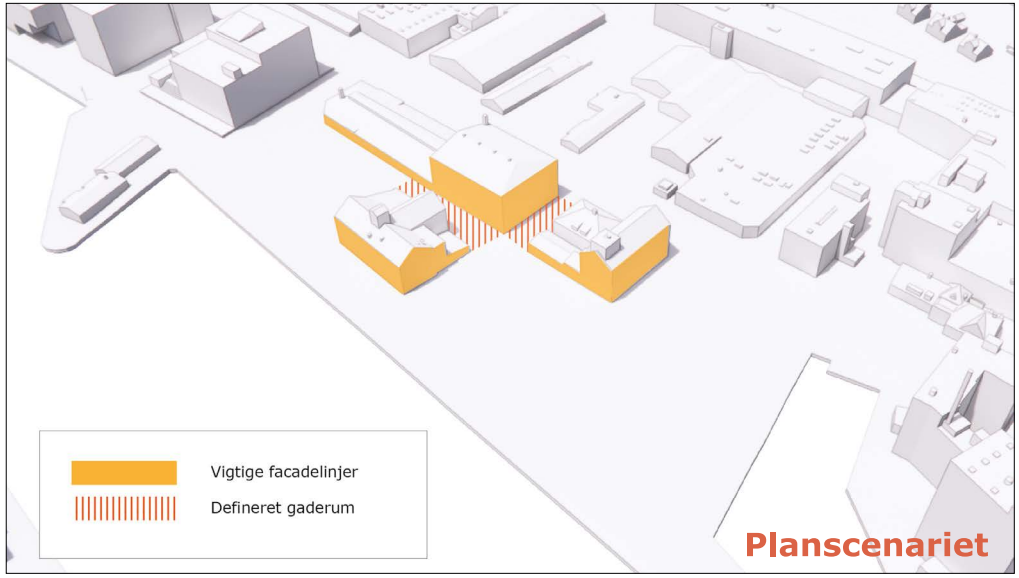
Figur 49. Isometri der viser området set fra nord. De rumdannende facadelinjer er fremhævet og de definerede gaderum skraverede.

Figur 50. Isometri der viser området set fra nord i planscenariet. Her er de rumdannende facadelinjer væsentligt reducerede og de definerede gaderum stort set væk. En udflydende flade er tilbage, hvor bygningerne er fjernet.

Figur 51. Isometri af området set fra syd. De rumdannende facadelinjer er fremhævede og de definerede gaderum skraverede.

Figur 52. Isometri af området set fra syd i planscenariet. Her er de rumdannende facadelinjer væsentligt reducerede og de definerede gaderum stort set væk. En udflydende flade er tilbage, hvor bygningerne er fjernet.

6. Bygningernes fremtræden, herunder den tektoniske arkitektur, hvor den konstruktive helhed fremstår tydeligt i facaderne og materialiteten med robuste og upolerede materialer, der passer til den tektoniske arkitektur.

Planscenariet medfører nedrivning af en væsentlig del af bygningsmassen, hvormed deres fremtræden ikke længere indgår i kulturmiljøet.

I planscenariet forudsætter ændringer på de tilbageværende bygninger en dispensation til ændringerne. Lokalplanen beskriver de bærende træk i bygningernes fremtræden, og dispensationer til ændringer kan kun gives under hensyntagen til disse. Planscenariet vurderes derfor ikke at påvirke bygningernes fremtræden væsentligt, for så vidt angår den tilbageværende bygningsmasse.

Det samlede kulturmiljø

I planscenariet vurderes det, at kulturmiljøet ikke længere kan opretholdes som et kulturmiljø, hvis de store siloer nedrives inklusiv de tilhørende tekniske anlæg, rumdannelser mv., da områdets tilbageværende værdier ikke tydeligt fremstår med kulturhistoriske sammenhænge og fortælleværdi. De tilbageværende værdier vil snarere fortælle om et fabriksmiljø særligt for Kelloggs. Fordi siloerne med de tilhørende elementer er så væsentlige værdier for det samlede kulturmiljø, som er udpeget i kommuneplanen, vurderes det, at hele kulturmiljøet "Korn- og Foderstof på Østre Havn" ikke længere skal være udpeget som kulturmiljø i kommuneplanen, hvis siloerne ikke bevares.

Planscenariets miljøpåvirkning af bevaringsværdige bygninger

Gennemføres planscenariet, er det sikkert, at bevaringsværdierne i de enkelte bygninger vil blive påvirket. Ved nedrivning af siloanlæggene på Østre Kajgade vil bevaringsværdige bygninger blive nedrevet og den miljømæssige værdi af de tilbageværende bygninger vil blive væsentligt forringet, da kulturmiljøet ikke længere vil være aflæseligt, og bygningernes tilknytning hertil derfor ikke længere vil være en faktor i den miljømæssige værdi.

Påvirkningen af de bevaringsværdige bygninger vurderes at være lokal, selvom de ligger inden for et kulturmiljø, der er udpeget som national interesse. Bygningerne, hver for sig, er ikke så særegne, at de repræsenterer en national værdi, men er nærmere tidstypiske eksempler på deres bygningstype og repræsenterer en del af byens industrihistorie, der har lokal betydning.

Varigheden af påvirkningen er varig, da den kulturhistoriske værdi af de nedrevne bygninger ikke kan genskabes efter nedrivning, og at den miljømæssige værdi af de tilbageværende bygningers bevaringsværdi ikke kan opretholdes uden det samlede kulturmiljøs fortælling. Planlægningen giver også mulighed for dispensation til ændring af de tilbageværende bygninger, ændringerne vil også medføre en varig påvirkning, selvom ændringer i mange tilfælde vil kunne tilbageføres, vil der som regel være spor efter dem.

Realisering af planscenariet indebærer nedrivning af pakhus 2, 3, 4, 4a, 10 og 11, samt mulighed for at ændre på de tilbageværende bevaringsværdige bygninger inden for planområdet. De bevaringsværdige bygninger vurderes at have meget høj sårbarhed over for nedrivningerne, som ud over fjerne nogle af de bevaringsværdige bygninger, også medfører et fald i bevaringsværdien af de tilbageværende bygninger, da den miljømæssige værdi forringes. Lokalplanen rummer mulighed for at ændre på de tilbageværende bevaringsværdige bygninger efter dispensation. Lokalplanen fastlægger, at dispensation alene kan gives, hvis det sker i overensstemmelse med bygningernes oprindelige struktur og udtryk, som er beskrevet i lokalplanen. De bevaringsværdige bygninger vurderes at have en medium sårbarhed overfor ændringer.

Fælles for de bevaringsværdige industribygninger er deres begrænsede sårbarhed overfor ændringer. De har overordnet en tektonisk karakter, og så længe den tydeligt aflæselige konstruktive sammen-hæng i bygningen fortsat er synlig, vil der i høj grad kunne gennemføres ændringer uden væsentlige forringelser af bevaringsværdierne. Det betyder fx at tilføjelse af yderligere åbninger i facaden kan ske imellem søjler uden at medføre en væsentlig påvirkning af bevaringsværdien. Derimod vil en tilføjelse af en åbning på tværs af søjler, medføre en væsentlig ændring af bevaringsværdien. Flere bygninger har særlige detaljer, der skal bevares for at opretholde deres arkitektoniske værdi – herunder de runde vinduer lige under tagfoden på pakhus 12, rytterlyset på pakhus 13, murankrene på pakhus 5, 9 og 12 og de tilbageværende murværksdetaljer på bygning 7. Industribygningerne er samlet set sårbare overfor for omfangsrige tilføjelser på facader og tage, som fx mange gentagede udkragede altaner, udvendig efterisolering, og nye facader, der slører eller gør bygningernes grundformer usynlige, og reducerer oplevelsen af det knopskudte byggeri. Bygningerne er derfor i mindre omfang sårbare overfor mindre enkeltstående knopskydninger.

Administrationsbygningen på Østre Havnevej 10 (bygning 14) er en fint proportioneret bygning opført i historicistisk stil, med mange arkitektoniske detaljer. Bygningen er, i modsætning til industribygningerne, sårbar overfor ændringer, fordi der er en del flere detaljer, der skal tages hensyn til ved ændringer.

Figur 53. Kort over området med angivelse af opførelsestidspunkter for de enkelte bygninger/tilbygninger i planscenariet, hvor hovedparten af siloerne langs kajen nedrives.

0-alternativets miljøpåvirkning af kulturmiljøet

I 0-alternativet, er der stor sandsynlighed for, at kulturmiljøet vil blive påvirket, da manglende anvendelse af bygningerne vil medføre tiltagende forfald, der på sigt vil true de bygninger og anlæg, der opretholder kulturmiljøet.

Påvirkningen af kulturmiljøet vurderes at have en geografisk udbredelse, der er national, fordi planområdet indgår i et udpeget kulturmiljø af national betydning, og dermed har betydning for den nationale kulturhistoriske fortælling om industrisamfundets havne.

Kulturmiljøet vurderes at have høj sårbarhed over for forfald i de enkelte bygninger og anlæg.

Varigheden af påvirkningen ved forfald kan i mange tilfælde genoprettes, men bliver forfaldet omfattende, kan det være varigt.

0-alternativets miljøpåvirkning af bevaringsværdige bygninger

I 0-alternativet, er der stor sandsynlighed for, at bevaringsværdierne i de enkelte bygninger vil blive påvirket. I 0-alternativet opretholdes den gældende planlægning. Da der er en høj risiko for at bygningerne ikke finder ny anvendelse i overensstemmelse med gældende planlægning, vil forfald som resultat af manglende anvendelse og vedligehold true bevaringsværdierne. Ændringer på bygningerne kan også true bygningernes bevaringsværdi, men bygningerne er overordnet robuste overfor ændringer.

Påvirkningen af de bevaringsværdige bygninger vurderes at være lokal, selvom de ligger inden for et kulturmiljø, der er udpeget som national interesse. Bygningerne, hver for sig, er ikke så særegne, at de repræsenterer en national værdi, men er nærmere tidstypiske eksempler på deres bygningstype og repræsenterer en del af byens industrihistorie, der har lokal betydning.

Varigheden af påvirkningen ved forfald kan i mange tilfælde genoprettes, men bliver forfaldet omfattende, kan det være varigt. Varigheden af påvirkningen ved ændringer på bygningerne er varig. Ændringer på bygninger vil i mange tilfælde kunne tilbageføres, men der vil som regel være spor efter ændringerne.

De bevaringsværdige bygninger vurderes at have en høj sårbarhed overfor forfald og en medium sårbarhed overfor ændringer.

A-alternativets miljøpåvirkning af kulturmiljøet

I A-alternativet, er det mindre sandsynligt, at kulturmiljøet vil blive påvirket, og påvirkningen vurderes at være moderat positivf i og med, at kulturmiljøet opretholdes med nye anvendelser og hensynsfulde ændringer i de bestående anlæg og bygninger.

Påvirkningen af kulturmiljøet vurderes at have en geografisk udbredelse, der er national, fordi planområdet indgår i et udpeget kulturmiljø af national betydning, og dermed har betydning for den nationale kulturhistoriske fortælling om industrisamfundets havne.

Kulturmiljøet vurderes at have lille sårbarhed over for ændringer i de enkelte bygninger og anlæg, da de overordnet er robuste overfor ændringer så længe, der tages hensyn til deres struktur og udtryk.

Varigheden af påvirkningen er varig, selvom ændringer på bygninger og anlæg i mange tilfælde vil kunne tilbageføres, vil der som regel være spor

efter ændringerne.

A-alternativets miljøpåvirkning af bevaringsværdige bygninger

I A-alternativet, er der mindre sandsynlighed for, at bevaringsværdierne i de enkelte bygninger vil blive påvirket. I alternativet kan der ske ændringer på de enkelte bygninger, men det forudsætter dispensationer, der alene kan gives, hvis det sker i overensstemmelse med bygningernes oprindelige struktur og udtryk.

Påvirkningen af de bevaringsværdige bygninger vurderes at være lokal, selvom de ligger inden for et kulturmiljø, der er udpeget som national interesse. Bygningerne, hver for sig, er ikke så særegne, at de repræsenterer en national værdi, men er nærmere tidstypiske eksempler på deres bygningstype og repræsenterer en del af byens industrihistorie, der har lokal betydning.

Varigheden af påvirkningen er varig, selvom ændringer på bygninger i mange tilfælde vil kunne tilbageføres, vil der som regel være spor efter ændringerne.

A-scenariet rummer mulighed for at ændre på de bevaringsværdige bygninger. Det forudsættes at ændringerne alene kan ske, hvis det det sker i overensstemmelse med bygningernes oprindelige struktur og udtryk, som er beskrevet i miljøvurderingen. De bevaringsværdige bygninger vurderes at have en medium sårbarhed overfor ændringer.

7.2.5 Samlet vurdering for kulturarv

Planscenariets samlede miljøpåvirkning

Miljøfaktor	Sandsynlighed for miljøpåvirkning	Geografisk udbredelse af miljøpåvirkning	Hvor sårbar er faktoren overfor miljøpåvirkning	Miljøpåvirkningens varighed	Samlet vurdering
Kulturmiljø	Sikkert	National	Meget høj	Varig	**Væsentlig påvirkning (negativ)**
Bevaringsværdige bygninger	Sikkert	Lokal	Høj	Varig	**Væsentlig påvirkning (negativ)**

0-alternativets samlede miljøpåvirkning

Miljøfaktor	Sandsynlighed for miljøpåvirkning	Geografisk udbredelse af miljøpåvirkning	Hvor sårbar er faktoren overfor miljøpåvirkning	Miljøpåvirkningens varighed	Samlet vurdering
Kulturmiljø	Stor	National	Meget høj	Varig	**Væsentlig påvirkning (negativ)**
Bevaringsværdige bygninger	Stor	Lokal	Høj/medium	Varig	**Væsentlig påvirkning (negativ)**

A-alternativets samlede miljøpåvirkning

Miljøfaktor	Sandsynlighed for miljøpåvirkning	Geografisk udbredelse af miljøpåvirkning	Hvor sårbar er faktoren overfor miljøpåvirkning	Miljøpåvirkningens varighed	Samlet vurdering
Kulturmiljø	Mindre	National	Lille	Varig	**Moderat påvirkning (positiv)**
Bevaringsværdige bygninger	Mindre	Lokal	Medium	Varig	**Mindre påvirkning**

7.2.6 Afværgetiltag

Da planscenariet medfører væsentlig negativ påvirkning af kulturarv, skal det overvejes, om der kan findes tiltag, der afværger påvirkningen. Der vurderes ikke at være afværgetiltag for planscenariet, da nedrivningerne er varige og irreversible, og de kulturhistoriske værdier ikke kan genskabes med erstatningsbyggeri.

De to alternativer bør overvejes, hvis en væsentlig negativ påvirkning af kulturarven skal undgås.

8. Opsummering på miljøfaktorernes påvirkning

Herunder er de samlede landskabs- og kulturarvsvurderinger for henholdsvis planscenariets, A-alternativets samt 0-alternativets påvirkning.

Planscenariets samlede miljøpåvirkning

Miljøfaktor	Sandsynlighed for miljøpåvirkning	Geografisk udbredelse af miljøpåvirkning	Hvor sårbar er faktoren overfor miljøpåvirkning	Miljøpåvirkningens varighed	Samlet vurdering
Den visuelle påvirkning af kyst-landskabet	Sikkert	Lokal	Meget høj	Varig	**Væsentlig påvirkning (negativ)**
Kulturmiljø	Sikkert	National	Meget høj	Varig	**Væsentlig påvirkning (negativ)**
Bevaringsværdige bygninger	Sikkert	Lokal	Høj	Varig	**Væsentlig påvirkning (negativ)**

0-alternativets samlede miljøpåvirkning

Miljøfaktor	Sandsynlighed for miljøpåvirkning	Geografisk udbredelse af miljøpåvirkning	Hvor sårbar er faktoren overfor miljøpåvirkning	Miljøpåvirkningens varighed	Samlet vurdering
Den visuelle påvirkning af kyst-landskabet	Meget lille	Ingen påvirkning	Lav	Ingen påvirkning	**Ingen/ ubetydelig påvirkning**
Kulturmiljø	Stor	National	Meget høj	Varig	**Væsentlig påvirkning (negativ)**
Bevaringsværdige bygninger	Stor	Lokal	Høj/medium	Varig	**Væsentlig påvirkning (negativ)**

A-alternativets samlede miljøpåvirkning

Miljøfaktor	Sandsynlighed for miljøpåvirkning	Geografisk udbredelse af miljøpåvirkning	Hvor sårbar er faktoren overfor miljøpåvirkning	Miljøpåvirkningens varighed	Samlet vurdering
Den visuelle påvirkning af kyst-landskabet	Meget lille	Ingen påvirkning	Lav	Ingen påvirkning	**Ingen/ ubetydelig påvirkning**
Kulturmiljø	Mindre	National	Lille	Varig	**Moderat påvirkning (positiv)**
Bevaringsværdige bygninger	Mindre	Lokal	Medium	Varig	**Mindre påvirkning**

9. Opsamling på afværgeforanstaltninger

Fordi planscenariets samlede miljøpåvirkning, vurderes at være væsentligt negativ, er det relevant at afveje, om der kan foretages afværgetiltag, for at undgå eller begrænse landskabs- og kulturarvspåvirkningen.

I det konkrete planscenarie, hvor der gives mulighed for nedrivning af de store siloer, vurderes det, at det ikke er muligt af afværge påvirkningen, ej heller at minimere påvirkningen. Påvirkningen vil indtræffe i det øjeblik, siloerne er revet ned. Selvom der i fremtiden evt. opføres nyt byggeri i en tilsvarende højde og volumen, vil nyt byggeri ikke kunne erstatte siloernes kulturhistoriske og landskabelige betydning.

De to alternativer bør overvejes, hvis en negativ påvirkning af kystlandskabet og kulturarven skal undgås.

10. Overvågning

Fordi det ikke er vurderet muligt at foretage afværgeforanstaltninger, er der ingen afværgeforanstaltninger, som skal overvåges. Når først siloerne er revet ned, er påvirkningen indtruffet, og det vurderes derfor ikke relevant at foretage overvågning af andre forhold, da påvirkningen er irreversibel og varig.

11. Kilder, bilag og noter

Kilder

- Plan- og Landdistriktsstyrelsen (2025). Oversigt over nationale interesser i kommuneplanlægning.
- Harnow, H., S. Christensen, R. & Haastrup, G. (2008). Industrisamfundets havne 1840-1970, Bygninger, miljøer og bevaringsværdier på danske havne, Kulturarvsstyrelsen.
- Svendborg Kommune (2025). Svendborg Kommuneplan 2025-2039. https://kommuneplan25.svendborg.dk/
- Svendborg Kommune, nr.2 (2025). Fremtidens Havn, Udviklingsplan for Svendborg Havn https://www.fremtidenshavn.dk/media/2f2bn2ln/fremtidens-havn-udviklingsplan-2025.pdf
- Svendborg Kommune (2022). Klimahandleplan. https://www.svendborg.dk/planer-politikker-og-strategier/miljoe-og-teknik/klimahandleplan/
- Svendborg Kommune (1986). Lokalplan 122, Svendborg Havn. https://dokument.plandata.dk/20_178700_1751531850284.pdf
- Svendborg Kommune (1999). Lokalplan 290, Facade og skilte lokalplan. https://dokument.plandata.dk/20_1326911_1780567379426.pdf
- Friis Hansen, M (2025), Kulturhistorisk beskrivelse af Østre Havn, Svendborg Museum. (Bilag 3)
- Miljø- og Energiministeriet og Svendborg Kommune (1998), Forundersøgelse, Kortlægning og registrering af bevaringsværdier i Svendborg Kommune. (Bilag 4)
- Red. Morten Stenak (2011). SAVE, Kortlægning og registrering af bymiljøers og bygningers bevaringsværdi. Kulturarvsstyrelsen. (https://slks.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/fysisk_planlaegning/dokumenter/SAVE_vejledning.pdf)

Bilag

Bilag 1: Miljøscreening af kommuneplantillæg og Lokalplan for Østre Havn
Bilag 2: Afgrænsningsnotat_Miljøvurdering af kommuneplantillæg og lokalplan for Østre Havn, Svendborg
Bilag 3: Østre Havn, Kulturhistorisk rapport, Friis Hansen, M., juni 2025.
Bilag 4: Forundersøgelse til Kommuneatlas 1998
Bilag 5: SAVE registrering Østre Havn, 2026

Noter

1 Plan- og Landdistriktsstyrelsen, oktober 2025
2 Svendborg Kommune, 1986
3 Svendborg Kommune, 1999
4 Svendborg Kommune, nr.2, 2025
5 Svendborg Kommune, 2022
6 Miljø- og Energiministeriet og Svendborg Kommune, 1998
7 Svendborg Kommune, 2025
8 SAVE, Kortlægning og registrering af bymiljøers og bygningers bevaringsværdi. Kulturarvsstyrelsen.
9 https://svendborghistorie.dk/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=59&Itemid=57
10 Friis Hansen, M., 2025
11 Industrisamfundets Havne, 2008
12 Industrisamfundets Havne, 2008
13 Industrisamfundets Havne, 2008

Svendborg
Kommune

Bilag til miljøvurdering af forslag til

Kommuneplantillæg 2026.06
og
Lokalplan 710

Bilag 1: Miljøscreening

24. juni 2026

NOTAT

Miljøscreening for Kommuneplantillæg 2025.06 OG Lokalplan 710, Østre Havn, Svendborg

I henhold til Lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM)

LÆSEVEJLEDNING

Lovgivning

Lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM), miljøvurderingsloven indebærer, at offentlige myndigheder skal foretage en miljøvurdering af planer og programmer, der kan få en væsentlig indvirkning på miljøet. Der er for en række planer og programmer pligt til at foretage en miljøvurdering, mens der for andre planer og programmer først skal foretages en screening, for at finde ud af om planen eller projektet kan have en væsentlig indvirkning på miljøet, og derfor skal miljøvurderes.

A: Resume og konklusion

Skema A indeholder et resume af planen herunder hvilke nye anvendelsesmuligheder og bebyggelse den giver mulighed for. Hvis der er foretaget en miljøscreening, indeholder Skema A ligeledes et resume af miljøscreeningen, hvor de væsentligste pointer er fremhævet samt konklusionen på hele miljøscreeningen.

B: Indledende screening

Der skal som udgangspunkt udarbejdes en miljøvurdering, når planen:

1. omhandler landbrug, skovbrug, fiskeri, energi, industri, transport, affaldshåndtering, vandforvaltning, telekommunikation, turisme, fysisk planlægning og arealanvendelse eller omhandler fremtidige anlægstilladelser til de projekter, der er omfattet af lovens bilag 1 og 2.
2. påvirker et udpeget internationalt naturbeskyttelsesområde væsentligt.

Omfatter planen kun et mindre område lokalt eller omhandler planen kun mindre ændringer til en eksisterende plan, kan der udarbejdes en miljøscreening ud fra kriterierne beskrevet i lovens bilag 3.

C: Miljøscreening

Følgende miljøparametre vurderes i miljøscreeningen:

- biologisk mangfoldighed, befolkningen, menneskers sundhed, flora, fauna, jordbund, jordarealer, vand, luft, klimatiske faktorer, materielle goder, landskab, kulturarv, herunder kirker og deres omgivelser og arkitektonisk og arkæologisk arv, større menneske- og naturskabte katastroferisici og ulykker og ressourceeffektivitet og det indbyrdes forhold mellem disse faktorer.

Der foretages en kvalitativ vurdering af planens påvirkning på de enkelte miljøparametre. Planens påvirkning kan vurderes til at være ikke relevant/ikke væsentlig, mindre væsentlig eller væsentlig. Ved en vurdering om ikke relevant/ikke væsentlig kommenteres ikke. På baggrund af miljøscreeningen vurderes det om der skal foretages en miljøvurdering.

A: Resume og konklusion

Planens navn:

Kommuneplantillæg nr. 2025.06 og Lokalplan nr. 710 for Østre Havn i Svendborg

Planens fakta:

Planområdet er beliggende indenfor kulturmiljøet Korn og Foderstof på Østre havn. Kulturmiljøet er udpeget i Kommuneplan 2025-2037 og er omfattet af retningslinje 4.4.1.10 som fastlægger at:
"Inden for kulturmiljøet må der kun gives tilladelse til og planlægges for aktiviteter, herunder bebyggelse og anlæg, såfremt: der er tale om aktiviteter, som ikke forringer kvaliteten og oplevelsen af kulturmiljøet, de bærende bevaringsværdier ikke tilsidesættes." Særligt de store siloanlæg og tilhørende tekniske installationer – udgør bærende elementer for kulturmiljøets samlede fortælling og identitet. Svendborg havn er i sin helhed udpeget til særlig velbevaret industrihavn af national betydning.

Kommuneplantillæg nr. 2025.06 har til formål at ændre retningslinjerne således, at der gives mulighed for at fjerne de bærende bevaringsværdier.
I arbejdet med kommuneplantillægget skal det undersøges, hvorvidt det er muligt at opretholde kulturmiljøet, trods fjernelse af nogle af de bærende værdier, eller om kulturmiljøets karakter og udpegning ændres så væsentligt, at kulturmiljøet helt forsvinder og retningslinjerne så skal bortfalde.

Lokalplan nr. 710 har til formål at muliggøre en ændret anvendelse af planområdet.
Området er i dag omfattet af Lokalplan 309 og udlagt til havneformål. Med Lokalplan 710 ønskes området omdannet til et centerområde med mulighed for blandede byfunktioner; herunder kontor- og serviceerhverv, publikumsorienterede servicefunktioner, ferie- og kongrescenter, kulturelle institutioner samt let industri og håndværk. Der gives ikke mulighed for boliger.
Planområdet omfatter et tidligere industrihavnemiljø, som på baggrund af sin historiske udvikling er udpeget som kulturmiljø.
Lokalplanen giver mulighed for, at eksisterende bygninger kan omdannes til nye anvendelser inden for planens rammer. Lokalplanen indeholder bestemmelser om bevaring af udvalgte bygninger, herunder eventuelle nedrivningsforbud, mens øvrige eksisterende bygninger kan nedrives.
Derudover beskriver og fastlægger lokalplanen bestemmelser om parkeringsforhold, adgangsforhold, samt bestemmelser for til- og ombygningers udformning og omfang. Lokalplanen beskriver også de miljøforhold, der er i området, og hvordan lokalplanen tager hensyn til dem i det omfang, det er relevant.
Lokalplanen giver ikke byggeret til større nybyggeri. Hvis der ønskes opført større ny bebyggelse, vil det forudsætte udarbejdelse af en ny lokalplan.

Andre planer, der har betydning for screeningen:

Der er ikke andre planer, som har betydning for screeningen.

Resume af miljøscreeningen

By- og kulturmiljø

Planerne omfatter et udpeget, velbevaret industrielt kulturmiljø med bevaringsværdige bygninger og tekniske anlæg, som repræsenterer flere tidsperioder inden for korn- og foderstofproduktionen i Danmark.
Lokalplanen skal muliggøre genanvendelse af de eksisterende bygninger uden øget tæthed eller større nybyggeri, og fastlægger begrænsninger for tilstandsændringer.
Planen åbner samtidig mulighed for nedrivning af bl.a. siloerne og tilhørende anlæg, hvilket visuelt vil påvirke bymiljøet og kulturmiljøet. Svendborg Kommune vurderer, at en omfattende nedrivning vil påvirke kulturmiljøet væsentligt, og at en nedrivning af de bærende værdier vil være irreversibel.

Landskab

Planområdet ligger centralt i kystlandskabet ved Svendborg Havn, og udgør en integreret del af havnens visuelle helhed.
De to siloer fungerer som markante pejlemærker, og bidrager væsentligt til havnens industrielle identitet og skala.
En nedrivning vil ændre havnens visuelle struktur, hvor andre bygninger vil fremstå mere dominerende.
Svendborg Kommunen vurderer, at dette vil medføre en væsentlig påvirkning af kystlandskabet og den rumlige sammenhæng.

Natur og grønne områder

Planområdet ligger over 5 km fra Natura 2000-området Thurø Rev, og planen vurderes ikke at påvirke området eller dets naturmål. Der er ikke registreret beskyttede arter eller natur inden for området. Området er fuldt bebygget og befæstet med minimal vegetation og vurderes ikke egnet som levested for beskyttede arter.

Forurening

Planen muliggør ikke aktiviteter med øget støj, vibration eller væsentlige ændringer af terræn, jordbund, lys, luft eller vandforhold.
Der er en mindre kendt jordforurening og mulig diffus forurening, som kan påvirke indeklima afhængigt af fremtidig anvendelse.
Området er kystnært og oversvømmelsestruet, men planen ændrer ikke den eksisterende risiko eller afstrømningsforhold.
Samlet vurderes planen ikke at medføre væsentlige miljømæssige påvirkninger af jord, vand, klima eller spildevand.

Trafik

Formålet lokalplanen er at muliggøre ændret anvendelse og bevarelse af udvalgte eksisterende bygninger.
Planen forventes ikke at medføre en væsentlig stigning i trafikmængden.

Befolkning
Planen medfører ikke væsentlige ændringer i støj, lys, skygge eller vindforhold i området eller omgivelserne.
Nærmeste boliger ligger ca. 150 m væk og adskilles af et erhvervsområde, og påvirkes ikke af planen.
Omdannelsen forventes at have en mindre positiv effekt på bylivet gennem nye erhverv, dog i begrænset omfang.
Der vurderes ikke at være øget risiko for brand, ulykker eller andre sikkerhedsmæssige forhold.

Konklusion på miljøscreeningen - Afgørelse

I henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM) (miljøvurderingsloven), skal Svendborg Kommune enten gennemføre en miljøvurdering efter § 8, stk. 1, eller foretage en vurdering efter § 8, stk. 2, af, om planen kan få eller kan forventes at få væsentlig indvirkning på miljøet.

Svendborg Kommune har i henhold til § 8, stk. 2, jævnfør miljøvurderingsloven, gennemført en miljøscreening, idet planen omhandler fysisk planlægning, fastsætter arealanvendelsen af et mindre område på lokalt plan og ikke påvirker et internationalt naturbeskyttelsesområde væsentligt.

Konklusionen på miljøscreeningen er, at planen kan have væsentlig indvirkning på miljøet, i forhold til de kriterier, som fremgår af lovens bilag 3 samt i forhold til lovens brede miljøbegreb, jævnfør miljøvurderingsloven. Der skal derfor udarbejdes en miljøvurdering. Screeningen fremgår af nedenstående skema.

B: Indledende screening	Ja	Nej	Bemærkninger
Fastlægger planen rammer inden for landbrug, skovbrug, fiskeri, energi, industri, transport, affaldshåndtering, vandforvaltning, telekommunikation, turisme, fysisk planlægning og arealanvendelse og fastlægges rammer for fremtidige anlægstilladelser til de projekter, der er omfattet af bilag 1 og 2 (jævnfør LBK nr. 4 af 03/01/2023 § 8 stk. 1 nr. 1).	X		
Fastsætter planen kun rammerne for et mindre område på lokalt plan eller angiver planen kun mindre ændringer (jævnfør LBK nr. 4 af 03/01/2023 § 8 stk. 2 nr. 1)?	X		
Påvirker planen et internationalt naturbeskyttelsesområde væsentligt (jævnfør LBK nr. 4 af 03/01/2023 § 8 stk. 1 nr. 2)?		X	Det nærmeste Natura 2000-område er nr. 242 "Thurø Rev", som er beliggende mere end 5 km fra planområdet. På baggrund af afstanden til Natura 2000-området og planens karakter vurderer Svendborg Kommune, at planen hverken i sig selv eller i kumulation med andre planer og projekter vil kunne påvirke Natura 2000-området, dets udpegningsgrundlag eller bevaringsmålsætninger væsentligt.

Delkonklusion

Planen er omfattet af lovens § 8 stk. 1. Da planen fastsætter rammerne for et mindre område på lokalt plan og ikke påvirker et internationalt naturbeskyttelsesområde væsentligt udarbejdes en miljøscreening efter § 8, stk. 2 der undersøger om planerne kan få eller kan forventes at få væsentlig indvirkning på miljøet.

C: Miljøscreening				
	Ikke relevant/ Ikke væsentlig indvirkning	Mindre væsentlig indvirk-ning	Væsentlig indvirkning	**Bemærkninger**
By- og kulturmiljø				
Bymiljø Tæthed, indpasning og sammenhæng med eksisterende omgivelser, visuel påvirkning, offentlig adgang, udsigts og indsigtskiler mm. Det grønne og blå i byen.			X	Lokalplanen har til formål at muliggøre genanvendelse af bevaringsværdige bygninger og ænder derfor ikke i områdets tæthed og sammenhænge til den tilstødende del af havnen, da der ikke gives mulighed for større nybyggeri. Dog giver planerne mulighed for, at to store siloer kan nedrives. En nedrivning af de markante siloer vil medføre en visuel påvirkning, som behandles under emnet *Landskab*.
Arkitektoniske værdier Hvilke arkitektoniske karaktertræk gives der mulighed for og hvordan spiller det sammen med det omgivende miljø? Højder, farver, materialer, taghældning og omfang.			X	Lokalplanens formål er at give forbud mod tilstandsændringer på de eksisterende bygninger. Lokalplanen giver ikke mulighed for større nybyggeri. Lokalplanen giver dog mulighed for nedrivning af flere eksisterende strukturer, herunder de to siloanlæg, som er udpeget som bevaringsværdige bygninger. Deres udpegning som bevaringsværdige bygninger beror dels på deres betydning for det sammenhængende kulturmiljø, hvor de repræsenterer hver deres tidsperiode for korn- og foderstofproduktion i Danmark. Denne påvirkning behandles under emnet *Kulturarv*.

Kulturarv Påvirkes karakteristisk kulturarv f.eks. værdifulde kulturmiljøer, bevaringsværdige bygninger (SAVE), fortidsminder (beskyttelses- og byggelinjer) og diger. Arkæologiske interesser.			X	Planområdet er beliggende inden for et udpeget kulturmiljø og rummer en række bevaringsværdige bygninger og tekniske anlæg med tilknytning til havnens historiske funktion. Kulturmiljøet er udpeget som en særligt velbevaret industrihavn. Lokalplanen giver mulighed for at bevare udvalgte bygninger, men åbner samtidig for nedrivning af flere eksisterende strukturer, herunder de to siloanlæg samt tilhørende kran-, transport- og sugeanlæg. Siloerne, de øvrige bygninger og de tekniske anlæg udgør tilsammen bærende elementer i kulturmiljøet. De repræsenterer havnens industrielle historie og bidrager til forståelsen af områdets tidligere funktion og udvikling. En større nedrivning af disse elementer vil medføre en væsentlig reduktion af kulturmiljøets autenticitet og læsbarhed. Kulturmiljøets samlede karakter og fortælling er knyttet til helheden af bygninger og anlæg, og en fjernelse af centrale elementer vil derfor ændre området grundlæggende. Det vurderes, at en sådan påvirkning vil være irreversibel. Ved omfattende nedrivning vil kulturmiljøet i væsentlig grad blive forringet eller helt ophøre som sammenhængende kulturhistorisk helhed, og det vil ikke være muligt at genskabe de oprindelige værdier.
Landskab				
Landskab Landskabelig påvirkning. Påvirkning af kystlandskaber. Landskabskarakterområde herunder strategi og indsats.			X	Planområdet er en del af kystlandskabet og er placeret i første række ud mod Svendborg Havn. Området fremstår som en integreret del af havnens samlede profil og opleves tydeligt fra både landsiden og fra vandsiden.

Indsigts- og udsigtskiler. Sø-, å- og skovbyggelinjer. Påvirkes særligt værdifulde landbrugsområder?				De to store siloanlæg på Østre Kaj udgør markante og karaktergivende elementer i kystlandskabet. Siloerne er synlige over store afstande og fungerer som væsentlige pejlemærker for orientering på havnen. De bidrager samtidig til havnens industrielle identitet og skala. Ved en eventuel nedrivning af siloerne vil havnens visuelle struktur ændres væsentligt. Andre større bygninger i området, herunder SIMAC og UCL, vil fremstå som de dominerende bygningsvolumener. Disse bygningers fremtræden og skala er i dag i høj grad oplevet i relation til siloernes volumen og højde. På den baggrund vurderer Svendborg Kommune, at en nedrivning af de to siloer vil medføre en væsentlig påvirkning af kystlandskabet, herunder havnens visuelle fremtoning og rumlige sammenhæng.
Natur og grønne områder				
Påvirkes karakteristiske naturtræk? Herunder **Natura 2000 områder** Påvirkes Natura 2000 områder? **Beskyttede plante og dyrearter** Påvirkes bilag IV-arter? **Beskyttet natur §3** Påvirkes §3 områder? **Grønt Danmarkskort** Har planen indflydelse på Grønt Danmarkskort?	X			Det nærmeste Natura 2000-område er nr. 242 "Thurø Rev", som er beliggende mere end 5 km fra planområdet. På baggrund af afstanden til Natura 2000-området og planens karakter vurderer Svendborg Kommune, at planen hverken i sig selv eller i kumulation med andre planer og projekter vil kunne påvirke Natura 2000-området, dets udpegningsgrundlag eller bevaringsmålsætninger væsentligt. Der er ikke registreret beskyttede arter eller natur inden for planområdet. Svendborg Kommune har besigtiget planområdet den 20. maj 2026. Besigtigelsen omfattede både udearealer og bygninger, som er gennemgået så vidt muligt både udvendigt og indvendigt. Planområdet er fuldt bebygget og i vid udstrækning befæstet næsten uden vegetation. Området vurderes derfor ikke at

				udgøre egnede raste- eller ynglesteder for arter som padder, markfirben, odder og hasselmus. På den baggrund var besigtigelsen målrettet forekomst af flagermus, som kan forekomme i bygninger.
Grønne områder Påvirkes grønne kiler, beplantning og skov (og områder udpeget til skovrejsning)?	X			Der er ikke grønne områder eller beplantning inden for planområdet eller i tilknytning til.
Forurening Overskrides miljøkvalitetsnormer eller -grænseværdier ift.:				
Støj og vibrationer F.eks. trafik og/eller virksomhedsstøj eller vibrationer.	X			Planlægningen giver ikke mulighed for anvendelser som giver anledning til en øget støj eller vibration.
Jord f.eks. jordforurening og følgerne heraf, arealbindinger som følge af projektet, anvendelighed, dyrkningsværdi osv. Jordhåndtering/-flytning.	X			Planlægningen giver ikke mulighed for væsentlig terrænregulering eller ændringer af jordbundsforholdene. Inden for planområdet er et mindre udendørs areal på 127 m² ved Hudesvej kortlagt på V1-niveau på baggrund af tidligere oplag af olie. På baggrund af områdets historiske anvendelse, herunder kornoplagring og korntørring, vurderer Svendborg Kommune dog, at der kan forekomme diffus forurening også på ikke-kortlagte arealer. På baggrund af de anvendelser, som plangrundlaget muliggør, vurderes det, at en eventuel jordforurening kan medføre risiko over for indeklimaet og dermed arbejdsmiljø i bygningsmassen afhængigt af erhvervstype/anvendelse. Det er dog muligt at udnytte nogle af lokalplanens anvendelser uden at det vil give anledning til en påvirkning. En eventuel afværge vil afhænge af den fremtidige anvendelse, og vurdering heraf vil ske i forbindelse med det kendte projekt ved byggeansøgning og dertil knyttet miljøscreening af projektet og eventuel miljøvurdering.
Lys-/skygge-/vindgener f.eks. refleksion og lyspåvirkning	X			Der er ikke forventning om at planerne vil give anledning til væsentlige ændringer af lys, skygge og vindforhold.

Luft f.eks. luftforurening fra trafik og virksomhed-herunder støv, nærhed til landbrug osv.	X			Der er ikke forventning om at planerne vil give anledning til væsentlig luftforurening.
Grundvand Grundvandsinteresser, risiko for nedsivning, grundvandssænkning, drikkevandsinteresser, afstand til drikkevandsboring osv.	X			Planerne giver ikke anledning til grundvandssænkning eller påvirker drikkevandsinteresserne.
Overfladevand f.eks. risiko for udledning af uønskede stoffer til vandløb, vurdering af nedsivning, håndtering af overfladevand.	X			Lokalplanen giver ikke mulighed for anlæg eller terrænændringer, der forventes at medføre væsentlige ændringer i overfladevandets afstrømning eller afledningsforhold. Planområdet er beliggende kystnært ud til Svendborg Havn, og er derfor eksponeret for oversvømmelse i forbindelse med højvande og stormflod. Planlægningen indebærer imidlertid ikke ændringer, der vurderes at påvirke risikoen for oversvømmelse i området, herunder hverken forværring eller reducering af eksisterende forhold. Lokalplanen fastlægger primært anvendelse af eksisterende bebyggelse samt mulighed for begrænset nybyggeri. Eventuelle klimatilpasningstiltag, herunder sikring mod oversvømmelse, vil kunne håndteres i forbindelse med konkrete projekter og byggesagsbehandling. På den baggrund vurderer Svendborg Kommune, at planen ikke medfører en væsentlig påvirkning i forhold til overfladevand, oversvømmelse eller stormflod.
Spildevand Håndtering af spildevand, f.eks. separat kloakering, giver det anledning til nye kloakprojekter? Se spildevandsplan.	X			Planerne giver ikke anledning til væsentlige ændringer i spildevandsforhold.
Trafik				

Trafiksikkerhed, afvikling og kapacitet Påvirkes trafiksikkerheden. F.eks. vurdering af vejadgang(e). Påvirkes mobiliteten? Nærhed til skoler/institutioner og konsekvenser heraf. Tilgængelighed (bil/bus/cykel, kollektiv trafik), øget trafikmængde. Kobling til eksisterende stisystemer. Giver planen anledning til andre trafikprojekter, f.eks. trafikregulering (svingbaner, bump, kryds mm.).	X			Formålet med lokalplanen er at muliggøre ændret anvendelse af eksisterende bygninger samt sikre bevarelse af udvalgte bygninger. Det forventes ikke, at planen vil medføre en væsentlig øgning af trafikmængderne til og fra området sammenlignet med den nuværende situation. Lokalplanen fastlægger, at der skal etableres det nødvendige antal parkeringspladser i overensstemmelse med kommuneplanens gældende parkeringsnormer. Parkering tilpasses dermed de konkrete anvendelser.
Befolkning og sundhed				
Mennesker Hvordan påvirkes befolkningen af støj-, luftforurenings-, lys-, skygge- og vindgener som følge af planen.	X			Planen medfører ikke en væsentlig ændring af støj, lyst, skygge og vind inden for planeområdet eller på de tilstødende områder.
De nærmeste omgivelser Påvirkning af boligmiljø, konsekvenser for nærområdets beboere, friarealer, altaner, udsigter.	X			De nærmeste boliger er beliggende ca. 150 m fra planområdet. Imellem boligerne og planområdet er et eksisterende erhvervsområde. De ændringer, som planen giver mulighed for, vurderes ikke at påvirke boligområder.
Frilufts- eller rekreative muligheder Hvilke konsekvenser/muligheder giver planen for adgang til rekreative oplevelser herunder sports- og fritidsmuligheder.	X			Omdannelsen af området forventes at have en mindre positiv påvirkning på områdets byliv, med hensyn til at danne grundlag for øvrige erhverv, der muligvis også vil henvende sig til offentligheden. Omfanget vurderes ikke væsentligt, da området er en del af Svendborg by.
Andre påvirkninger Risici for brand, ulykker, eksplosioner og giftpåvirkning	X			Planen medfører ikke øget risiko for brand, ulykker, eksplosioner og giftpåvirkning.

Bilag 2: Afgrænsningsnotat

Afgrænsningsnotat

for miljøvurdering af

KOMMUNEPLANTILLÆG 2025.06 OG LOKALPLAN 710, ØSTRE HAVN, SVENDBORG

Udkast til afgrænsningsnotat.

Høring af berørte myndigheder i perioden

24. juni til 12. august 2026

SVENDBORG KOMMUNE Juni 2026

Indhold

Indledning 2

Proces 3

Høring af berørte myndigheder 4

Kommuneplantillæg 2025.06 4

Lokalplan 710 4

Miljørapport 5

Afgrænsning 6

Sandsynlige væsentlige påvirkninger 6

Alternativer 7

Bilag 1 – Biologisk mangfoldighed 8

Bilag 2 – Befolkningen og menneskers sundhed 10

Transport 10

Støj (virksomhed) 10

Støj (vejtrafik) 11

Lugt 11

Støv 11

Lys 11

Affald 11

Sundhed 12

Bilag 3 – Jordarealer og jordbund 13

Jord og jordbund 13

Bilag 4 – Vand 14

Overfladevand 14

Indvinding af grundvand 14

Grundvandsbeskyttelse 14

Grundvandssænkning 14

Bilag 5 – Luft og klimatiske faktorer 15

Klima 15

Bilag 6 – Landskab 16

Landskabspåvirkning 16

Bilag 7 – Kulturarv 17

Kulturarvspåvirkning 17

Bilag 8 – Materielle goder 18

Materielle goder 18

Indledning

Østre Havn, som er en del af Svendborg Havn, udgør et af Danmarks bedst bevarede kulturmiljøer knyttet til korn- og foderstofproduktion. Området repræsenterer især det 20. århundredes udvikling inden for oplagring og forarbejdning af korn og foderstoffer, herunder en række markante funktionalistiske betonsiloer.

Svendborg Kommune ejer arealerne, mens bygningerne historisk primært har været ejet af korn- og foderstofvirksomheder, senest Dansk Landbrugs Grovvareselskab A.m.b.a. (DLG), som siden 1999 har været den væsentligste bygningsejer på Østre Havn. Der er således tale om bygninger opført på lejet grund. I henhold til lejeaftalen mellem Svendborg Kommune og DLG, er lejer forpligtet til at rydde arealerne og afholde udgifterne hertil ved fraflytning.

Svendborg Kommune har efter aftale med DLG overtaget bygningsrækken nærmest Østre Havnevej. Lejekontrakten for de resterende bygninger, herunder de store siloer langs kajen, er opsagt med ophør pr. 1. oktober 2027.

Nedrivning af de omfattende bygningsanlæg på Østre Havn, som er beliggende inden for et udpeget kulturmiljø, forudsætter udarbejdelse af plangrundlag i form af kommuneplantillæg og lokalplan.

Planforslagene udarbejdes og vedtages af Svendborg Kommune som planmyndighed og er dermed omfattet af miljøvurderingslovens bestemmelser. Planerne fastlægger rammerne for fremtidige anlægstilladelser, herunder nedrivning og ændret anvendelse, og er derfor omfattet af krav om miljøvurdering, jf. miljøvurderingslovens § 8, stk. 1.

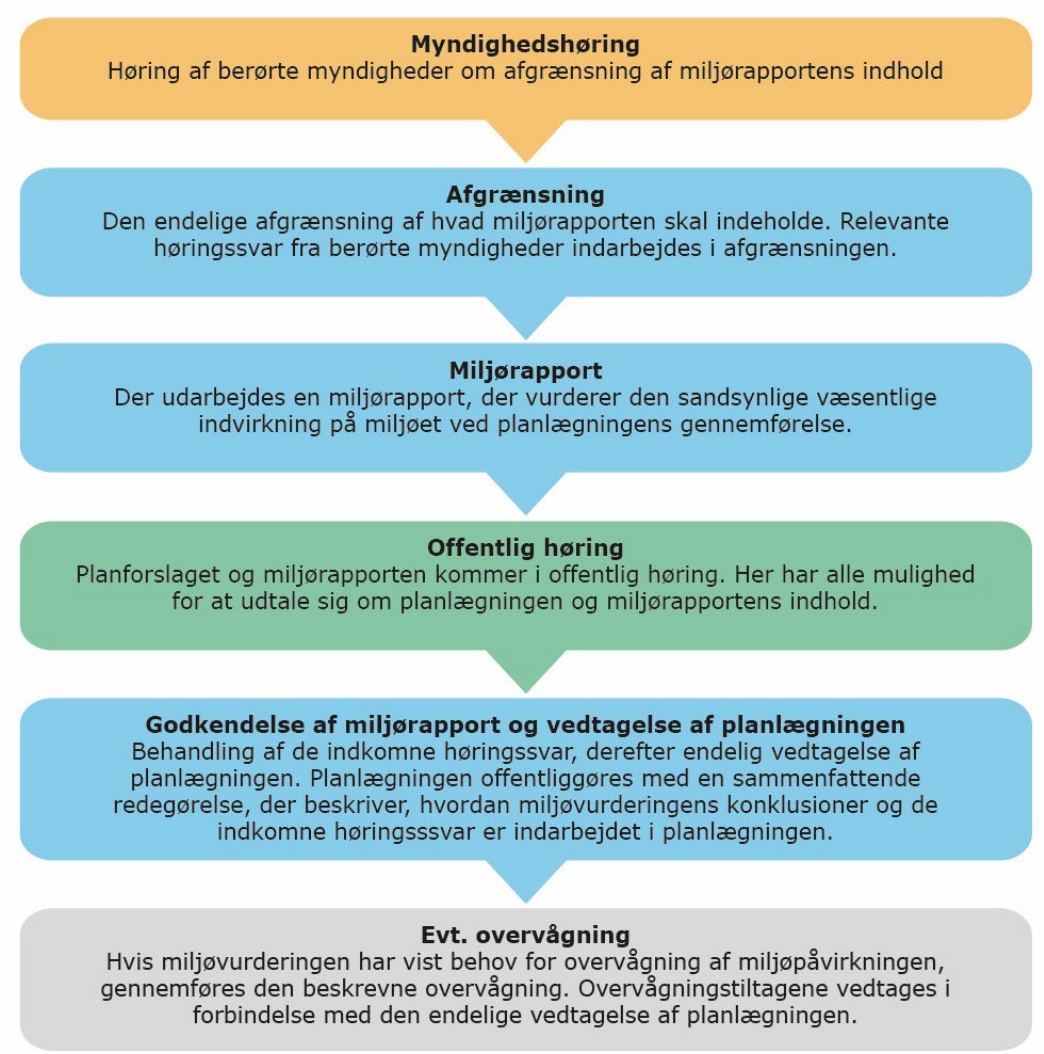
Da der alene er tale om et mindre området på lokalt plan har Svendborg Kommune gennemført en screening jf. miljøvurderingslovens §§9 og 10, hvoraf det fremgår at planlægningen skal miljøvurderes.

Forud for udarbejdelse af miljørapporten skal der gennemføres en afgrænsning af miljørapportens indhold og detaljeringsgrad, jf. miljøvurderingslovens § 11. Nærværende notat udgør udkast til afgrænsningsnotat for kommuneplantillæg nr. 2025.06 og Lokalplan nr. 710 for Østre Havn i Svendborg og fremsendes til berørte myndigheder i henhold til miljøvurderingslovens § 32 stk. 3 pkt. 2.

Høringen af afgrænsningen følger høringen af berørte myndigheder i forhold til screeningsafgørelsen jf. lovens § 10, da Svendborg Kommune har fundet det hensigtsmæssigt at sende udkastet til begge i høring samtidigt.

Proces

Selve miljøvurderingsprocessen for planlægningen skal gennemgå følgende trin:

Høring af berørte myndigheder

Svendborg Kommune skal høre berørte myndigheder i forbindelse med udarbejdelsen af afgrænsningsnotatet, der beskriver hvad miljørapporten skal indeholde. De berørte myndigheder har dermed mulighed for at komme med bidrag til, hvad miljørapporten skal indeholde, og hvordan de enkelte emner skal vurderes.

De berørte myndigheder er:

Tema	Emne	Myndighed
Landskab	Landskabspåvirkning Kystprofil (kystlandskab)	Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø
Kulturarv	Kulturarvspåvirkning Særlig velbevaret industrihavn (Kulturarv)	Slots- og Kulturstyrelsen

Kommuneplantillæg 2025.06

Kommuneplan 2025–2037 udpeger planområdet, som en del af et kulturmiljø, hvor de eksisterende bygninger – særligt de store siloanlæg og tilhørende tekniske installationer – udgør bærende elementer for kulturmiljøets samlede fortælling og identitet.

Kommuneplantillæg nr. 2025.06 har til formål at ændre retningslinjerne så der gives mulighed for at fjerne nogle af de bærende bevaringsværdier.

Med miljøvurderingen undersøges det, hvorvidt det er muligt at opretholde kulturmiljøet, trods fjernelse af nogle af de bærende værdier eller om kulturmiljøets karakter og udpegning ændres så væsentligt, at kulturmiljøet helt forsvinder og retningslinjerne så skal bortfalde.

Lokalplan 710

Lokalplan nr. 710 har til formål at muliggøre en ændret anvendelse af planområdet.

Området er i dag omfattet af Lokalplan 309 og udlagt til havneformål. Med Lokalplan 710 ønskes området omdannet til et centerområde med mulighed for blandede byfunktioner, herunder kontor- og serviceerhverv, publikumsorienterede servicefunktioner, ferie- og kongrescenter, kulturelle institutioner samt let industri og håndværk. Der gives ikke mulighed for boliger.

Planområdet omfatter et tidligere industrihavnemiljø, som på baggrund af sin historiske udvikling er udpeget som kulturmiljø. Lokalplanen giver mulighed for, at eksisterende bygninger kan omdannes til nye anvendelser inden for planens rammer. Lokalplanen forventes at indeholde bestemmelser om bevaring af udvalgte bygninger, herunder eventuelle nedrivningsforbud, mens øvrige eksisterende bygninger kan nedrives.

Derudover beskriver og fastlægger lokalplanen bestemmelser om parkeringsforhold, adgangsforhold, samt bestemmelser for til- og ombygningers udformning og omfang. Lokalplanen beskriver også de miljøforhold, der er i området, og hvordan lokalplanen tager hensyn til dem i det omfang, det er relevant.

Lokalplanen giver ikke byggeret til større nybyggeri. Hvis der ønskes opført større ny bebyggelse, vil det forudsætte udarbejdelse af en ny lokalplan.

Miljørapport

Indholdet af miljørapporten skal være i overensstemmelse med miljøvurderingslovens § 12 og lovens bilag 4. Nedenfor fremgår en kort opsummering af de forhold, som rapporten som minimum skal indeholde:

- En overordnet beskrivelse af planerne og sammenhængen til øvrige planer og programmer
- En beskrivelse af de nuværende miljøforhold og en vurdering af udviklingen, hvis planerne ikke gennemføres.
- En beskrivelse af undersøgte alternativer og det valgte alternativ herunder årsagen til det trufne valg.
- En beskrivelse af, hvordan der er taget hensyn til planernes mulige påvirkning af beskyttede områder og relevante nationale og internationale miljømålsætninger.
- Planlagte afværgeforanstaltninger og eventuelle overvågningsordninger samt anvendt metode og manglende viden/usikkerhed.
- Et ikke-teknisk resumé og en referenceliste.

Derudover skal miljørapporten indeholde en beskrivelse og vurdering af de sandsynlige væsentlige indvirkninger på de miljøfaktorer der er relevante i den konkrete planlægning. Afgrænsningsnotatet tager udgangspunkt i samtlige miljøfaktorer defineret af miljøvurderingsloven, for at undersøge hvilke faktorer, der skal indgå i selve miljørapportens vurderinger.

Miljøvurderingsloven definerer følgende miljøfaktorer, der skal vurderes:

- Biologisk mangfoldighed samt fauna og flora
- Befolkningen og menneskers sundhed
- Jordarealer og jordbund
- Vand
- Luft og klimatiske faktorer
- Landskab
- Kulturarv, herunder arkitektoniske og arkæologiske aspekter
- Materielle goder

Derudover skal det indbyrdes forhold mellem disse faktorer, samt eventuelle kumulative indvirkninger vurderes.

Afgrænsning

Dette afgrænsningsnotat tager stilling til hvor omfattende og detaljerede, de oplysninger skal være, som miljørapporten skal indeholde. I det omfang det vurderes, at en eller flere af de nævnte faktorer vil kunne påvirkes væsentligt, skal dette belyses og vurderes nærmere i miljørapporten. Afgrænsningen omfatter på baggrund af miljøvurderingslovens miljøbegreb en identifikation af:

- De miljøpåvirkninger, som følger af planlægningens muligheder.
- De miljøpåvirkninger, som skal vurderes i miljørapporten.
- En beskrivelse af de miljøfaktorer, som ikke forventes påvirket eller ikke påvirket væsentligt, og som derfor ikke skal inddrages i miljørapporten.
- Anvendt metode til belysning af miljøpåvirkning.
- Stillingtagen til en evt. geografisk/detaljeringsrelateret afgrænsning af dataindsamlingerne.

Sandsynlige væsentlige påvirkninger

Planernes sandsynlige virkninger på miljøet skal identificeres. I det efterfølgende opsummeres;

- hvilke miljøfaktorer, der ikke vurderes at give anledning til en væsentlig påvirkning, og som derfor ikke inddrages i miljørapporten samt
- de miljøfaktorer, der sandsynligvis giver anledning til en væsentlig miljøpåvirkning, og som skal vurderes nærmere i miljørapporten.

Rammer for miljørapportens indhold og vurdering af de konkrete miljøfaktorer fremgår af de tilhørende bilag for de forskellige afsnit.

Miljøfaktor	Emne	Er der anledning til en sandsynlig væsentlig miljøpåvirkning og skal miljøfaktoren inddrages i miljørapporten?	Henvisning
Biologisk mangfoldighed	Internationale beskyttelsesområder	Nej	Bilag 1
Biologisk mangfoldighed	Beskyttede og fredede arter	Nej	Bilag 1
Biologisk mangfoldighed	Øvrig natur	Nej	Bilag 1
Befolkningen og menneskers sundhed	Transport	Nej	Bilag 2
Befolkningen og menneskers sundhed	Støj (virksomhed)	Nej	Bilag 2
Befolkningen og menneskers sundhed	Støj (vejtrafik)	Nej	Bilag 2
Befolkningen og menneskers sundhed	Lugt	Nej	Bilag 2
Befolkningen og menneskers sundhed	Støv	Nej	Bilag 2
Befolkningen og menneskers sundhed	Lys	Nej	Bilag 2
Befolkningen og menneskers sundhed	Affald	Nej	Bilag 2
Befolkningen og menneskers sundhed	Sundhed	Nej	Bilag 2
Jordarealer og jordbund	Jord og jordbund	Nej	Bilag 3
Vand	Overfladevand	Nej	Bilag 4
Vand	Indvinding af grundvand	Nej	Bilag 4
Vand	Grundvandsbeskyttelse	Nej	Bilag 4
Vand	Grundvandssænkning	Nej	Bilag 4
Luft og klimatiske faktorer	Klima	Nej	Bilag 5
Landskab	Landskabspåvirkning	Ja	Bilag 6
Kulturarv	Kulturarvspåvirkning	Ja	Bilag 7
Materielle goder	Materielle goder	Nej	Bilag 8

Alternativer

Når det skal vurderes, om de miljøpåvirkninger, planerne kan medføre, er væsentlige, skal de vurderes op imod referencescenariet, som består af et nul-alternativ og den aktuelle miljøstatus.

Miljøstatus er en opgørelse af de eksisterende miljøforhold, og 0-alternativet er en prognose for udviklingen af miljøforholdene til et bestemt tidspunkt i fremtiden, hvis planerne ikke vedtages. Både miljøstatus og 0-alternativet vil indgå i vurderingerne af, hvad planernes påvirkning af miljøet vurderes at blive.

Det er Svendborg Kommunes vurdering, at der ikke skal indgå andre alternativer, da nul-scenariet og planlægnings-scenariet er de to mest realistiske udfald.

Der gøres opmærksom på at selve nedrivningsprojekterne for siloanlæggene miljøvurderes særskilt fra planlægningen.

Bilag 1 – Biologisk mangfoldighed

Internationale beskyttelsesområder	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** For Natura 2000-områder gælder det, at en plan ikke må kunne påvirke områderne eller deres udpegningsgrundlag væsentligt, hverken i sig selv eller i kumulation med andre planer og projekter. Det nærmeste Natura 2000-område er nr. 242 "Thurø Rev", som er beliggende mere end 5 km fra planområdet. Udpegningsgrundlaget omfatter naturtyperne sandbanke, lagune, bugt, rev, strandvold med flerårige planter, enårig strandengsvegetation, strandeng, næringsrig sø, kalkoverdrev og surt overdrev. Lokalplanen giver mulighed for omdannelse af eksisterende bygninger til nye anvendelser, bevaring af udvalgte bygninger samt opførelse af mindre ny bebyggelse. Planen indebærer ikke aktiviteter, der medfører væsentlige emissioner, ændringer i hydrologi eller andre påvirkninger, som kan have effekt på Natura 2000-området. På baggrund af afstanden til Natura 2000-området og planens karakter vurderer Svendborg Kommune, at planen hverken i sig selv eller i kumulation med andre planer og projekter vil kunne påvirke Natura 2000-området, dets udpegningsgrundlag eller bevaringsmålsætninger væsentligt. **Svendborg Kommune vurderer, at internationale beskyttelsesområder ikke skal indgå i miljøvurderingen.**

Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant

Beskyttede og fredede arter	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Svendborg Kommune har besigtiget planområdet den 20. maj 2026. Besigtigelsen omfattede både udearealer og bygninger, som er gennemgået så vidt muligt både udvendigt og indvendigt. Planområdet er fuldt bebygget og i vid udstrækning befæstet næsten uden vegetation. Området vurderes derfor ikke at udgøre egnede raste- eller ynglesteder for arter som padder, markfirben, odder og hasselmus. På den baggrund er besigtigelsen målrettet forekomst af flagermus, som kan forekomme i bygninger. Ved besigtigelsen er der lagt vægt på at identificere mulige opholdssteder for flagermus. Der er i den forbindelse observeret følgende: • Der er ikke konstateret egnede sprækker, hulrum eller beskyttede strukturer, som kan fungere som raste- eller ynglesteder. • Der er ikke fundet spor efter flagermus i form af ekskrementer, slid- og kradsemærker. • Flere bygningsrum var præget af omfattende spindelvæv, hvilket indikerer ingen aktivitet af flyvende dyr. • Der er observeret talrige spor efter potentielle rovdyr, herunder fugle, mår og rotter. • Bygningerne, særligt siloanlæggene langs kajen, er præget af støj, vibrationer og aktivitet, hvilket gør dem uegnede som opholdssted for flagermus. • Åbninger i bygningerne er afskærmet med net mod fugle, hvilket yderligere begrænser adgangsmulighederne for flagermus

<table>
<tr><td></td><td colspan="2">

- De omkringliggende arealer er fuldt befæstede og nærmest uden vegetation og ligger ud til kysten. De vurderes at have begrænset værdi som fourageringsområde, hvilket gør området uegnet som levested for flagermus

Det er på den baggrund Svendborg Kommunes vurdering, at planområdet ikke rummer egnede raste- eller ynglesteder for flagermus.
Samlet vurderes det, at planområdet ikke udgør levested for bilag IV arter. Planens realisering vil derfor ikke medføre risiko for forsætligt drab, væsentlig forstyrrelse eller beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- eller rasteområder for bilag IV-arter inden for deres naturlige udbredelsesområde.
På baggrund af besigtigelsen vurderes det, at planområdet ikke rummer fredede arter i dag.

Svendborg Kommune vurderer, at beskyttede og fredede arter ikke skal indgå i miljøvurderingen.
</td></tr>
<tr><td colspan="2">Geografisk afgrænsning</td><td>Metode</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ikke relevant</td><td>Ikke relevant</td></tr>
<tr><td>Øvrig Natur</td><td colspan="2">Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen
Der er ingen beskyttede naturtyper i eller i nærheden af lokalplanområdet. Planområdet er et eksisterende udbygget havneområde, som er fuldt befæstet og har hyppig menneskelig aktivitet. Der er ingen beplantning eller naturarealer inden for planområdet eller særlig beplantning på Østre Havn.

Svendborg Kommune vurderer, at øvrig natur ikke skal indgå i miljøvurderingen.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Geografisk afgrænsning</td><td>Metode</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ikke relevant</td><td>Ikke relevant</td></tr>
</table>

Bilag 2 – Befolkningen og menneskers sundhed

Transport	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Formålet med lokalplanen er at muliggøre ændret anvendelse af eksisterende bygninger samt bevarelse af udvalgte bygninger. På det foreliggende vidensniveau om de fremtidige anvendelser vurderes det, at planens realisering ikke vil medføre en væsentlig øgning af trafikmængderne til og fra området sammenlignet med den nuværende situation. Planen omfatter primært omdannelse af eksisterende bebyggelse, og der forventes ikke aktiviteter, som genererer væsentligt ændret trafik. Lokalplanen fastlægger, at der skal etableres det nødvendige antal parkeringspladser i overensstemmelse med kommuneplanens gældende parkeringsnormer. Parkering tilpasses dermed de konkrete anvendelser. På den baggrund vurderer Svendborg Kommune, at planen ikke medfører en væsentlig påvirkning af trafikforholdene. **Svendborg Kommune vurderer, at transport ikke skal indgå i miljøvurderingen.**	
Geografisk afgrænsning		**Metode**
Ikke relevant		Ikke relevant
Støj (virksomhed)	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** De anvendelser, som lokalplanen muliggør, er ikke støjfølsomme og vurderes samtidig ikke at give anledning til væsentlige støjpåvirkninger af de omkringliggende arealer. Havneerhvervet på Frederiksø samt de sjældent forekommende laste- og losseaktiviteter ved Østre Kaj medfører støj i planområdet. Den eksisterende støjpåvirkning er tidligere kortlagt, og de permanente støjkilder fra virksomhederne på Frederiksø overholder Miljøstyrelsens vejledende grænseværdier. Det er desuden vurderet, at en eventuel nedrivning af de eksisterende bygninger inden for planområdet – som i dag har en vis støjdæmpende effekt i forhold til bagvedliggende arealer – ikke vil medføre overskridelser af de vejledende grænseværdier i de bagvedliggende boligområder. Planområdet kan periodevist være påvirket af støj i forbindelse med laste- og losseaktiviteter på kajen. Disse aktiviteter forekommer imidlertid sjældent og i afgrænsede tidsrum og vurderes derfor ikke at udgøre en varig eller væsentlig støjpåvirkning. Svendborg Kommune vurderer desuden, at det ikke er sandsynligt, at aktivitetsniveauet for laste- og losseoperationer vil stige væsentligt fremadrettet. Lokalplanens anvendelsesmuligheder indebærer, at der ikke kan skabes grundlag for en væsentlig forøgelse af støjende havneaktiviteter. De anvendelser lokalplanen muliggør er ikke støjfølsomme anvendelser og er samtidig anvendelser, som ikke forventes at give anledning til væsentlige støjpåvirkninger på deres omgivelser. **Svendborg Kommune vurderer, at virksomhedsstøj ikke skal indgå i miljøvurderingen.**	
Geografisk afgrænsning		**Metode**

Ikke relevant	Ikke relevant
Støj (vejtrafik)	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planområdet grænser op til Østrehavnevej, som Svendborg Kommune kategoriserer som en trafikvej. Trafikken på Østrehavnevej giver anledning til vejtrafikstøj. Da lokalplanen ikke giver mulighed for etablering af støjfølsomme anvendelser, anser Svendborg Kommune ikke vejtrafikstøjen, som en væsentlig påvirkning. Svendborg Kommune vurderer ikke at den ændrede planlægning, vil give anledning til væsentligt ændret trafikstøj i området. **Svendborg Kommune vurderer, at vejtrafikstøj ikke skal indgå i miljøvurderingen.**
Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant
Lugt	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planlægningen giver ikke mulighed for anlæg eller anvendelser, der vurderes at ændre på lugtforholdene i området. **Svendborg Kommune vurderer, at lugtforhold ikke skal indgå i miljøvurderingen.**
Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant
Støv	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planlægningen giver ikke mulighed for anlæg eller anvendelser, der vurderes at medføre gener fra støv. Ved ophør af korn- og foderstofvirksomheden i området, forventes dog at øgede støvgener i høstperioden forsvinder. **Svendborg Kommune vurderer, at støvforhold ikke skal indgå i miljøvurderingen.**
Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant
Lys	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planlægningen regulerer belysning i planområdet for at minimere lyspåvirkningen af kystlandskabet og landskabet generelt. Belysning i området vurderes samlet ikke at blive ændret væsentligt i forhold til den nuværende situation. **Svendborg Kommune vurderer, at lysforhold ikke skal indgå i miljøvurderingen.**
Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant
Affald	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planlægningen giver ikke mulighed for anlæg eller anvendelser, der vurderes at medføre farligt affald eller affald, der afviger væsentligt fra tilsvarende anlæg og anvendelser. **Svendborg Kommune vurderer, at affaldsforhold ikke skal indgå i miljøvurderingen.**
Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant

Sundhed	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planlægningen giver mulighed for omdannelse af området til kontor- og serviceerhverv, publikumsorienterede serviceerhverv, ferie- og kongrescenter, kulturelle institutioner samt let industri og håndværk. De nye anvendelser i området forventes at give offentligheden større mulighed for at anvende og besøge Østre Havn. Hidtil har Østre kajareal være lukket for offentligheden af hensyn til havneerhvervet. Nye muligheder for kulturelle oplevelser og serviceerhverv vurderes positive for menneskers sundhed, dog vurderes effekten af planlægningen ikke så væsentlig i lyset af, at området er en del af Svendborg by, der i forvejen rummer et stort udbud i af kultur og serviceerhverv. **Svendborg Kommune vurderer, at sundhed ikke skal indgå i miljøvurderingen.**

Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant

Bilag 3 – Jordarealer og jordbund

Jord og jordbund	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planlægningen giver ikke mulighed for væsentlig terrænregulering eller ændringer af jordbundsforholdene. Lokalplanen muliggør anvendelse til blandede byfunktioner i form af centerområde, herunder kontor- og serviceerhverv, publikumsorienterede funktioner, ferie- og kongrescenter, kulturelle institutioner samt let industri og håndværk indenfor den eksisterende bygningsmasse. Der gives ikke mulighed for boliger eller institutioner, som i forhold til jordforurening betragtes som følsom arealanvendelse. Havneområdet har historisk haft karakter af erhvervshavn, og en stor del af arealerne er etableret ved opfyld af materialer af forskellig karakter. På den baggrund er flere havneområder kortlagt med henholdsvis mistanke om forurening (vidensniveau 1, V1) eller konstateret forurening (vidensniveau 2, V2). Inden for planområdet er et mindre udendørs areal på 127 m² ved Hudesvej kortlagt på V1-niveau på baggrund af tidligere oplag af olie. Den øvrige del af planområdet er ikke kortlagt af Region Syddanmark. På baggrund af områdets historiske anvendelse, herunder kornoplagring og korntørring, vurderer Svendborg Kommune dog, at der kan forekomme diffus forurening også på ikke-kortlagte arealer. Litteraturen peger i den forbindelse på forekomst af blandt andet oliekomponenter og pesticider. Der er i området konstateret miljøfremmede stoffer i grundvandet, som kan relateres til de nævnte aktiviteter. Disse stoffer kan potentielt påvirke indeklimaet i bygninger, afhængigt af den konkrete anvendelse og de byggetekniske forhold. Det er på nuværende tidspunkt ikke fastlagt, hvilke konkrete anvendelser inden for de spænd af anvendelser lokalplanen muliggør, de enkelte bygninger vil blive taget i brug til. På baggrund af de anvendelser, som plangrundlaget muliggør, vurderes det, at en eventuel jordforurening kan medføre risiko over for indeklimaet og dermed arbejdsmiljø i bygningsmassen afhængigt af erhvervstype/anvendelse. En eventuel afværge vil afhænge af den fremtidige anvendelse og vurdering heraf vil ske i forbindelse med det kendte projekt ved byggeansøgning og dertil knyttet miljøscreening af projektet og eventuel miljøvurdering. Samlet set vurderes jordforholdene ikke at udgøre en væsentlig miljøpåvirkning, idet eventuel forurening kan håndteres i forbindelse med realisering af konkrete projekter Ved nedrivning af bygningsmasse kan der ske udsivning til vandmiljøet af miljøfremmede stoffer, hvis overfladen efterlades ubefæstet. Dette vil kunne håndteres i forbindelse med et konkret nedrivningsprojekt. **Svendborg Kommune vurderer, at jord- og jordbundsforhold ikke skal indgå i miljøvurderingen.**

Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant

Bilag 4 – Vand

Overfladevand	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Lokalplanen giver ikke mulighed for anlæg eller terrænændringer, der forventes at medføre væsentlige ændringer i overfladevandets afstrømning eller afledningsforhold. Planområdet er beliggende kystnært ud til Svendborg Havn og er derfor eksponeret for oversvømmelse i forbindelse med højvande og stormflod. Planlægningen indebærer imidlertid ikke ændringer, der vurderes at påvirke risikoen for oversvømmelse i området, herunder hverken forværring eller reducering af eksisterende forhold. Lokalplanen fastlægger primært anvendelse af eksisterende bebyggelse samt mulighed for begrænset nybyggeri. Eventuelle klimatilpasningstiltag, herunder sikring mod oversvømmelse, vil kunne håndteres i forbindelse med konkrete projekter og byggesagsbehandling. På den baggrund vurderer Svendborg Kommune, at planen ikke medfører en væsentlig påvirkning i forhold til overfladevand, oversvømmelse eller stormflod. **Svendborg Kommune vurderer, at forhold om overfladevand ikke skal indgå i miljøvurderingen.**
Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant
Indvinding af grundvand	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planlægningen giver ikke mulighed for anvendelse eller anlæg, der medfører behov for indvinding af grundvand. **Svendborg Kommune vurderer, at forhold om indvinding af grundvand ikke skal indgå i miljøvurderingen.**
Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant
Grundvandsbeskyttelse	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planlægningen giver ikke mulighed for anlæg eller anvendelser, der i væsentlig grad vurderes at kunne påvirke grundvandet. **Svendborg Kommune vurderer, at grundvandsbeskyttelse ikke skal indgå i miljøvurderingen.**
Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant
Grundvandssænkning	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planlægningen giver ikke mulighed for anvendelser eller anlæg, der medfører behov for midlertidig eller permanent sænkning af grundvandet. **Svendborg Kommune vurderer, at grundvandssænkning ikke skal indgå i miljøvurderingen.**
Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke Relevant	Ikke relevant

Bilag 5 – Luft og klimatiske faktorer

<table>
<tr><td>Klima</td><td colspan="2">Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen
Lokalplanen har til formål at muliggøre genanvendelse af bevaringsværdige bygninger med henblik på at omdanne det tidligere erhvervshavnsområde til nye funktioner. Genanvendelse af eksisterende bygninger vurderes generelt at medføre en lavere CO_2-belastning sammenlignet med nedrivning og opførelse af nybyggeri til tilsvarende formål, idet en væsentlig del af den indlejrede CO_2 i byggematerialerne bevares.
Ved ændrede anvendelser kan der dog forekomme en vis stigning i energiforbruget, eksempelvis til belysning, ventilation og opvarmning, afhængigt af de konkrete funktioner og bygningsmæssige tilpasninger. Denne påvirkning vurderes at være af begrænset omfang.
Lokalplanen udpeger udvalgte bygninger til bevaring, mens øvrige bygninger kan nedrives. Nedrivning af eksisterende bygninger vil medføre et øget klimaaftryk som følge af tab af indlejret CO_2 samt emissioner forbundet med nedrivning og bortskaffelse af materialer.
Det er på nuværende tidspunkt ikke fastlagt, om nogle af de eksisterende bygninger vil blive bevaret eller nedrevet, og dermed heller ikke det konkrete klimarelaterede aftryk af planens realisering.
Samlet set vurderer Svendborg Kommune, at planens realisering ikke vil medføre en væsentlig påvirkning af klimaet. Dette skyldes, at planen i udgangspunktet understøtter genanvendelse af eksisterende bygningsmasse, og at eventuelle negative klimabidrag i forbindelse med nedrivning og ændret energiforbrug håndteres på projektniveau.
Lokalplanen muliggør ikke større nybyggeri, det vil kræve en ny byggeretsgivende lokalplan, en evt. påvirkning ift. nybyggeri vil blive belyst i tilknytning til en fremtidig byggeretsgivende lokalplan.

Svendborg Kommune vurderer, at klimatiske faktorer ikke skal indgå i miljøvurderingen.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Geografisk afgrænsning</td><td>Metode</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ikke relevant</td><td>Ikke relevant</td></tr>
</table>

Bilag 6 – Landskab

<table>
<tr><td>Landskabspåvirkning</td><td colspan="2">Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen
Planområdet er en del af kystlandskabet og er placeret i første række ud mod Svendborg Havn. Området fremstår som en integreret del af havnens samlede profil og opleves tydeligt fra både landsiden og fra vandsiden.
De to store siloanlæg på Østre Kaj udgør markante og karaktergivende elementer i kystlandskabet. Siloerne er synlige over store afstande og fungerer som væsentlige pejlemærker for orientering på havnen. De bidrager samtidig til havnens industrielle identitet og skala.
Ved en eventuel nedrivning af siloerne vil havnens visuelle struktur ændres væsentligt. Andre større bygninger i området, herunder SIMAC og UCL, vil fremstå som de dominerende bygningsvolumener. Disse bygningers fremtræden og skala er i dag i høj grad oplevet i relation til siloernes volumen og højde.
På den baggrund vurderer Svendborg Kommune, at en nedrivning af de to siloer vil medføre en væsentlig påvirkning af kystlandskabet, herunder havnens visuelle fremtoning og rumlige sammenhæng.

Svendborg Kommune vurderer, at påvirkning af landskabsværdierne herunder den visuelle påvirkning af bymiljøet skal indgå i miljøvurderingen.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Geografisk afgrænsning</td><td>Metode</td></tr>
<tr><td colspan="2">De samlede landskabsrum som planområdet indgår i.</td><td>Kvalitativ vurdering af den visuelle påvirkning af landskabet, hertil anvendes visualiseringer.</td></tr>
</table>

Bilag 7 – Kulturarv

Kulturarvspåvirkning	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Planområdet er beliggende inden for et udpeget kulturmiljø og rummer en række bevaringsværdige bygninger og tekniske anlæg med tilknytning til havnens historiske funktion. Kulturmiljøet er udpeget som en særligt velbevaret industrihavn. Lokalplanen giver mulighed for at bevare udvalgte bygninger, men åbner samtidig for nedrivning af flere eksisterende strukturer, herunder de to siloanlæg samt tilhørende kran-, transport- og sugeanlæg. Siloerne, de øvrige bygninger og de tekniske anlæg udgør tilsammen bærende elementer i kulturmiljøet. De repræsenterer havnens industrielle historie og bidrager til forståelsen af områdets tidligere funktion og udvikling. En større nedrivning af disse elementer vil medføre en væsentlig reduktion af kulturmiljøets autenticitet og læsbarhed. Kulturmiljøets samlede karakter og fortælling er knyttet til helheden af bygninger og anlæg, og en fjernelse af centrale elementer vil derfor ændre området grundlæggende. Det vurderes, at en sådan påvirkning vil være irreversibel. Ved omfattende nedrivning vil kulturmiljøet i væsentlig grad blive forringet eller helt ophøre som sammenhængende kulturhistorisk helhed, og det vil ikke være muligt at genskabe de oprindelige værdier. **Svendborg Kommune vurderer, at påvirkningen af kulturarv og de arkitektoniske værdier skal indgå i miljøvurderingen.**

Geografisk afgrænsning	**Metode**
Planområdet	Besigtigelse af området, hvor der foretages en kvalitativ vurdering af områdets bærende værdier i bygninger, anlæg og samlede miljø, herunder vurdering af konsekvenserne ved fjernelse af bygninger og anlæg i planlægningsscenariet. Opdateret SAVE registrering af bygninger. Vurdering af, hvad der skal bevares for at opretholde områdets integritet som kulturmiljø. Derudover en vurdering af, om der kan stilles krav og hvilke til ny bebyggelse/nye anlæg, som vil opretholde kulturmiljøets integritet og fortælleværdi (afværgeforanstaltninger).

Bilag 8 – Materielle goder

Materielle goder	**Begrundelse for inddragelse eller ikke inddragelse i miljøvurderingen** Omdannelsen af området forventes at have en mindre positiv påvirkning på områdets byliv, med hensyn til at danne grundlag for øvrige erhverv, der muligvis også vil henvende sig til offentligheden. Omfanget vurderes ikke væsentligt da området er en del af Svendborg by. **Svendborg Kommune vurderer, at materielle goder ikke skal indgå i miljøvurderingen.**

Geografisk afgrænsning	**Metode**
Ikke relevant	Ikke relevant

Bilag 3: Kulturhistorisk rapport, 2025

Kulturhistorisk beskrivelse af bygningerne ved Østre Havn:

Østre Havn fotograferet i 1956 – fotograf: Sylvest Jensen – Det Kongelige Bibliotek.

Udarbejdet af cand.mag., arkivar Martin Friis Hansen.

Østre Havns historie:

Svendborg Havn gennemgik en stor udvikling i 2. halvdel af 1800-tallet. Den oprindelige havn bestod i 1875 kun af det oprindelige anlæg for enden af Brogade ved Havnepladsen. I 1875-1876 anlagdes Jessens Mole og i 1890-1893 anlagdes Nordre Havn. Få år efter Nordre Havns indvielse besluttede man at anlægge et kajanlæg mellem Hudes Plads og Øksenbjerg. Byggeriet af Østre Havn påbegyndtes i 1899 og kunne indvies i 1901.

Figur 1 - Østre Havn anlægges ca. 1900, fotograf: J. A. Braae (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

Østre Havn har siden sin anlæggelse været præget af korn- og foderstofforretninger. Specielt virksomhederne Petersen & Jensen og Fyns Andels Foderstofforretning (FAF) har været dominerende. Virksomhederne lå på hver sin side af den nuværende Troensegårdsvej, Petersen & Jensen mod vest og FAF mod øst. Dette ændredes i 1967, da FAF købte Petersen & Jensen. I 1999 bliver FAF overtaget af Dansk Landbrugs Grovvareselskab A.m.b.a. (DLG). På denne måde kom næsten alle bygningerne på Østre Havn først på FAF's hænder og siden DLG's.

Foruden foderstofforretninger var der i de første mange år store pladser til oplag af specielt kul. I løbet af 1920'erne og 1930'erne blev disse flyttet og virksomhederne fik dermed mulighed for en udvide deres forretninger.

I 1950'erne og 1960'erne skiftede havnen karakter. Området ved Østre Havn var fuldt bebygget og skulle man opnå den nødvendige kapacitet var der kun én vej og det var opad. Fra lave silomagasiner og pakhuse byggede man nu moderne siloer på over 50 meter.

Bygninger på Østre Havn:

Bygninger er inddelt efter nuværende adresse og den underliggende nummerering i rapporten er foretaget efter nedenstående plan (se under kulturhistorisk vurdering).

Kulturhistorisk vurdering:

Vurderingen af bygningernes kulturhistoriske værdi er inddelt i 3 kategorier:

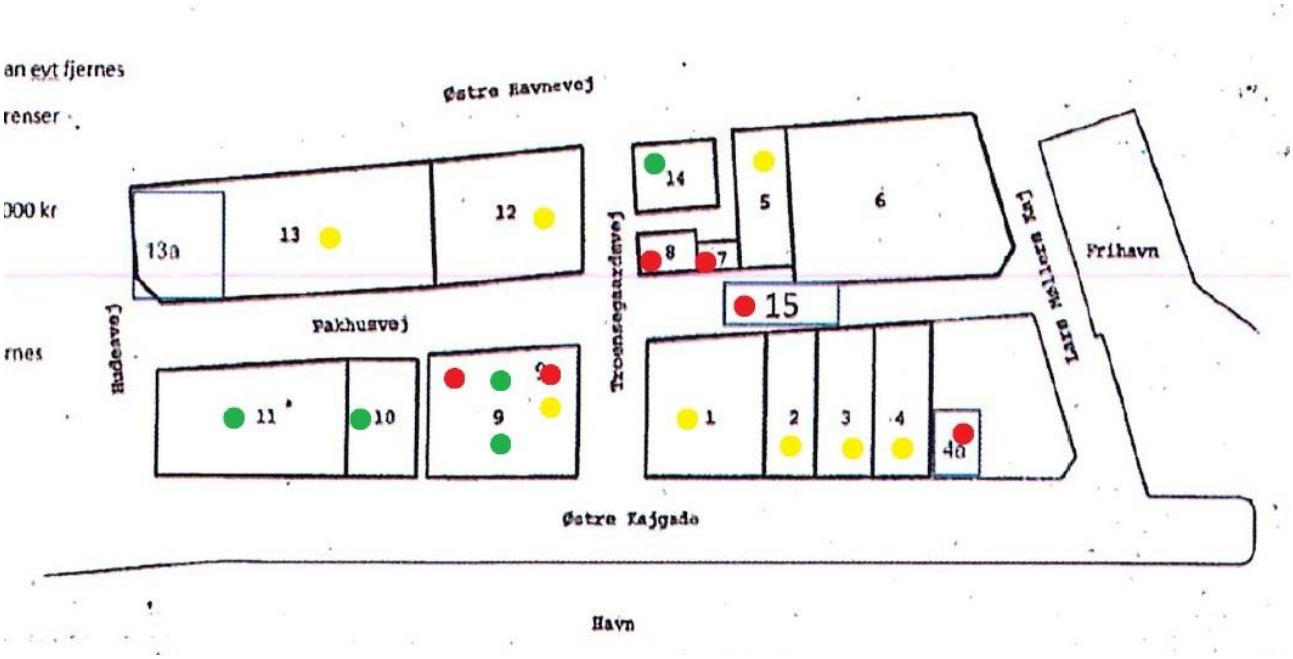
Grøn – Høj bevaringsværdi.

Gul – Medium bevaringsværdi.

Rød – lav eller ingen bevaringsværdi.

Forudsætninger for vurdering:

- Der foretages en ny vurdering af de enkelte bygningers kulturhistoriske værdi. Her inddrages SAVE-vurderingerne fra 2007.
- Fokus på en helhedsvurdering af området, så hele historien er repræsenteret.
- Bevaring af en sammenhængende bygningsmasse og ikke blot enkeltstående og spredte bygninger.
- Ønsket om at korn- og foderstofproduktionens industrihistorie, som er en del af Svendborg Kommunes kulturmiljøplan, kan opleves og formidles via bygningsmassen i fremtiden.

Pakhus nr.:	Adresse:	Vurdering.
Pakhus 13	Østre Havnevej 6	Gul
Pakhus 12	Østre Havnevej 8	Gul
Pakhus 7	Østre Havnevej 10	Rød
Pakhus 8	Østre Havnevej 10	Rød
Pakhus 14	Østre Havnevej 10	Grøn

Pakhus 5	Østre Havnevej 12	Gul
Pakhus 11	Østre Kajgade 11	Grøn
Pakhus 10	Østre Kajgade 13	Grøn
Pakhus 9, bygning A	Østre Kajgade 15	Grøn
Pakhus 9, bygning B	Østre Kajgade 15	Grøn
Pakhus 9, bygning C	Østre Kajgade 15	Gul
Pakhus 9, bygning D	Østre Kajgade 15	Rød
Pakhus 9, bygning E	Østre Kajgade 15	Rød
Pakhus 1	Østre Kajgade 23	Gul
Pakhus 2	Østre Kajgade 25	Gul
Pakhus 3	Østre Kajgade 25	Gul
Pakhus 4	Østre Kajgade 25	Gul
Pakhus 4a	Østre Kajgade 25	Rød
Pakhus 15	Østre Kajgade 25	Rød

Østre Havnevej 6:

Pakhus 13:

Opført i 1929-30.

SAVE-vurdering: ikke vurderet.

Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi. Har undergået flere ombygninger og forandringer, men har stadig flere originale bygningselementer (bl.a. tagets udformning).

Bygget af Petersen & Jensen.

Ved opførelsen var bygningen opdelt i to. Den østligste ende blev bygget til Hønsefoderfabrikken "Gny", som var ejet af Petersen & Jensen. Til fremstillingen af hønsefoder var installeret 4 blande- og knusemaskiner. Det øvrige af bygningen mod vest skulle bruges til lager for foderstoffer (se figur 2, 3 og 4).

Figur 2 - Pakhus 13 set fra luften i slutningen af 1930'erne. Fotograf: Sylvest Jensen (Det Kongelige Bibliotek).

Figur 3 - Hønsefoderfabrikken "Gny" - pakhus 13's østligste ende, ca. 1930. Fotograf: Thorvald Schleimann (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

Figur 4 - lager i pakhus 13's vestlige ende, ca. 1930. Fotograf: Thorvald Schleimann (Svendborg Byhstoriske Arkiv).

I 1953 får Petersen & Jensen tilladelse til at indrette en brovægt. Vægten var nedgravet på Pakhusvej tæt op af pakhus 13´s sydside. Dens rolle var at veje lastbil- og traktorvogntog med korn, når de ankom til virksomheden. I 1983 får man lov til at udskifte vægten, men den bliver aldrig skiftet. Vægten er i dag fjernet.

I 1961 indrettedes kedelhus i bygningens vestlige ende. Der installeredes 2 stk. lavtryksdampkedler beregnet for foderstoffabrikkens produktion. Der opførtes desuden en skorsten på ca. 10 m. højde. Imellem skorstenen og kedlerne blev der indskudt en såkaldt "Centriklon", en røgrenser og suger, der skulle forhindre forurening.

I 1974 indrettes et lagerrum til opbevaring af gift og kemikalier.

I 1975 er bygningen inddelt i fire rum. Længst mod vest er der foruden kedelrummet indrettet et autoværksted med inspektionsgrav. Derefter er der et lager for kunstgødning, et kemikalie- og giftrum og længst mod øst, et lager for foderstoffer og høstbindegarn. I den nordlige facade er der 3 stålporte.

Østre Havnevej 8:

Pakhus 12:

Opført ca. 1943 (rejsegilde okt. 1943).

SAVE-vurdering: 3.

Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi. Bygningen har undergået flere forandringer, bl.a. afblænding af vinduer. Står ellers rimelig originalt.

Bygget af Petersen & Jensen.

Pakhus bygget til opbevaring af såsæd. Petersen & Jensens sædekornsforretning, som begyndte i 1940, var vokset så meget på de fire år, at det var nødvendigt at udvide lagerkapaciteten. Da såsæden opbevaredes i sække og ikke i silo var det påkrævet at bygge en stor lagerbygning. Den kunne rumme ca. 4-5000 tons korn. I kælderen indrettedes et varmtvandsafsvampningsanlæg med tørreri.

Byggeriet påbegyndtes 1. sep. 1943, der var rejsegilde i midten af oktober og planlagt færdiggjort 1. dec. 1943 (det er uvist om tidsplanen holdt).

Figur 5 - Sædekornpakhuset fotograferet i slutningen af 1940'erne - Fotograf: Sylvest Jensen (Det Kongelige Bibliotek).

I 1968 indrettedes et laboratorium i den østlige ende af 1. sal (tættest på Troensegårdsvej). Efter et par år genindrettes etagen med flere kontorer, bl.a. i en del af laboratoriet. I 1979 indrettes et kornlaboratorium. På dette tidspunkt var hovedparten af det tidligere laboratorium omdannet til kontorer.

I 1983 oprettes en faldrørsforbindelse mellem siloerne i pakhus 10 og pakhus 12.

Østre Havnevej 10:

Bygning 7:

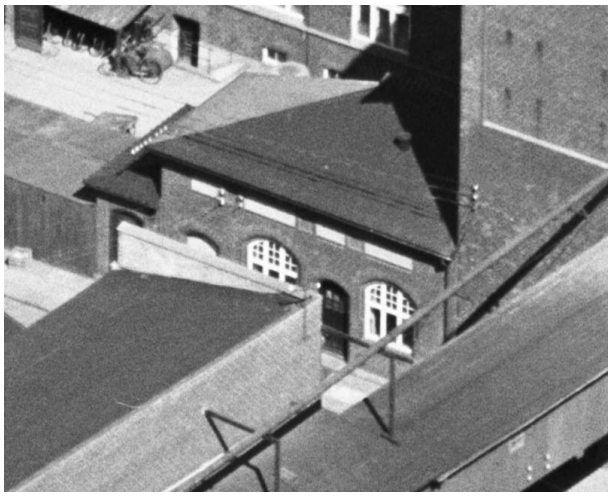
Opført 1905.

SAVE-vurdering: 5.

Kulturhistorisk vurdering: Rød – lav eller ingen bevaringsværdi. Bygningen har undergået så mange forandringer, beskæringer og ombygninger at den nærmest er ukendelig.

Opført af Fyns Andels Foderstofforretning.

Maskinhus. Bygningen var inddelt i et maskinrum og et akkumulatorrum. Leverede mekanisk kraft til silomagasinet (pakhus 5) (se nedenfor).

Figur 6 - maskinhuset set fra luften i 1956, Fotograf: Sylvest Jensen (Det Kongelige Bibliotek).

I det sydøstlige hjørne opføres i 1951 en ny skorsten i 21 meters højde (se figur 13). Skorstenen eksisterer endnu, men de øverste 7,5 m. er fjernet, så toppen af skorstenen er ved pakhus 5's tagskæg.

Fungerede som fyrrum/kedelbygning, men senere inddraget i smedeværksted.

Pakhus 8:

Opført i 1965.

SAVE-vurdering: 5.

Kulturhistorisk vurdering: Rød – lav eller ingen bevaringsværdi.

Bygget af Fyns Andels Foderstofforretning.

Bygget til og senere anvendt som smedeværksted.

Bygning 14:

Opført i 1905.

SAVE-vurdering: 3.

Kulturhistorisk vurdering: Grøn – høj bevaringsværdi. Fyns Andels Foderstofforretnings tidligere kontorbygning. Den skiller sig ud i forhold til Østre Havns øvrige bygninger. Med undtagelse af det fjernede indgangsparti mod Østre Havnevej, så står bygningen ret originalt udvendigt.

Bygget af Fyns Andelsfoderstofforretning.

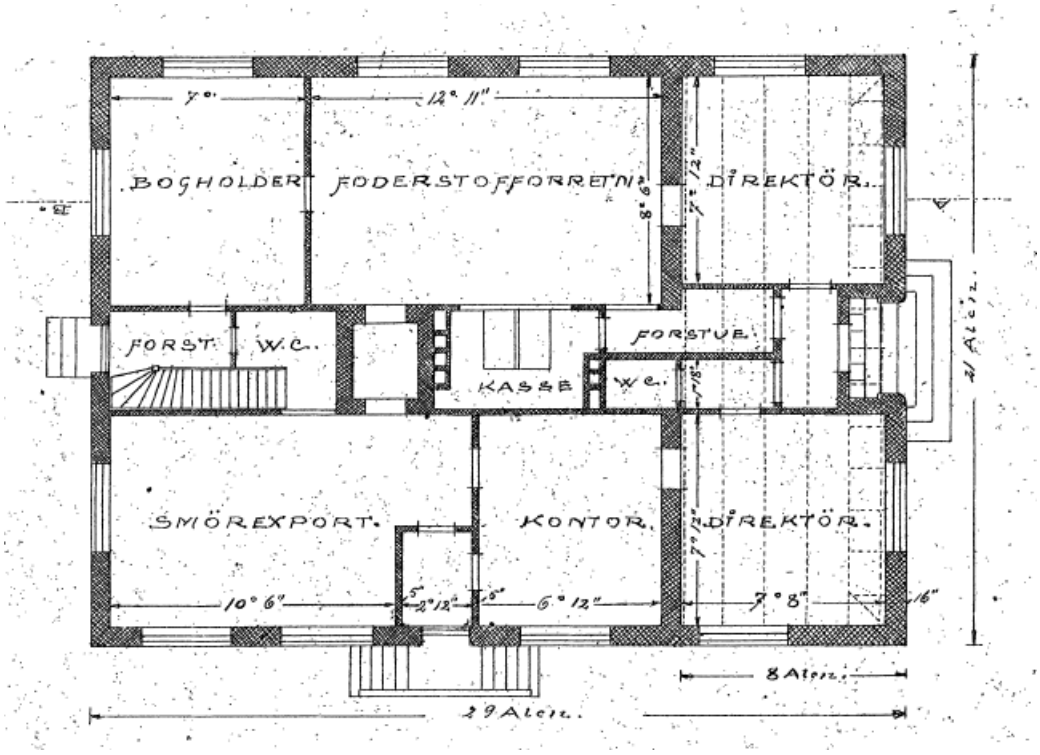
Bygget som kontorbygning. Fyns Andels Foderstofforretning havde siden sin etablering i 1901 haft deres administration i lejede lokaler. I forbindelse med en større udvidelse på Østre Havn byggedes kontorbygningen tæt ved firmaets silopakhuse (se figur 7).

Figur 7 - Kontorbygningen inden udvidelsen i 1918. Til venstre ses det nuværende pakhus 5 og til højre bagerst ses pakhus 1 (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

I kælderen var der indrettet brændselsrum og lagerrum. I den øvrige bygning var der 4 rummelige kontorlokaler. Inden 1920 blev der indrettet en folkestue i kælderen og i tagetagen en spisestue og lille køkken. Bygningen havde indgang og trappe mod nord og vest (se figur 9). Det er uvist hvornår døren i facaden mod Østre Havnevej blev fjernet.

Bygningen blev i 1918 udvidet mod vest med en tilbygning, så den gik fra at være kvadratisk til rektangulær. Dermed blev der plads til to yderligere kontorer (se figur 8 og 9). Tilbygningen var tegnet af arkitekt og leder af håndværksafdelingen på Ollerup Folkehøjskole Daniel Rasmussen.

Figur 8 - plan over stueetage i 1918 - byggesag.

Figur 9 - kontorbygningen efter udvidelse, ca. 1940 (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

I 1961 tager FAF en ny stor administrationsbygning i brug på den modsatte side af Østre Havnevej. Dette gav mulighed for at den gamle kontorbygning kunne anvendes på anden vis. Samme år sker en omfattende ombygning, hvor der i kælderen indrettes garderobe, bruserum og toiletter. I stueetagen indrettes et stort kantinerum med plads til 16 6-mandsborde. Og i tagetagen indrettes en 4 værelseslejlighed.

Østre Havnevej 12

Pakhus 5:

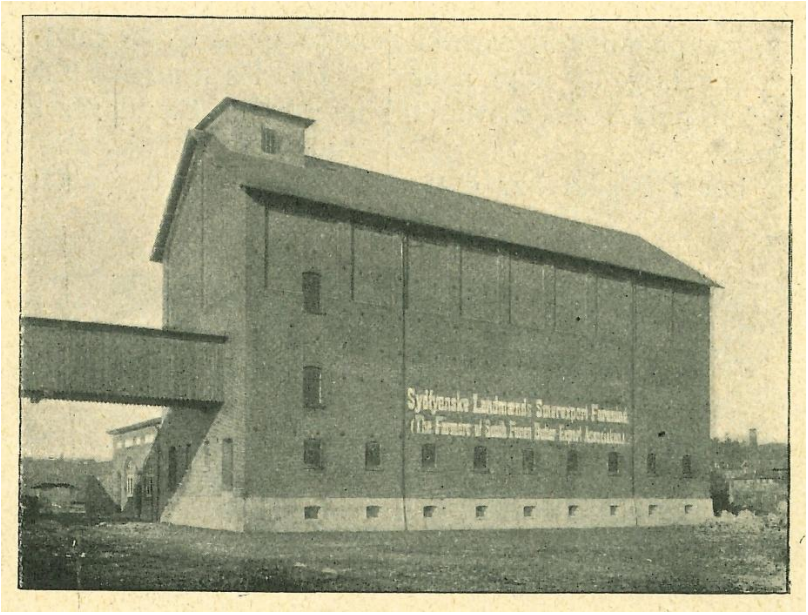
Opført 1905.

SAVE-vurdering: 3.

Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi. Har gennemgået enkelte ombygninger, men står rimelig originalt. Afspejler de tidlige silopakhus, som også ses i Østre Kajgade 15 (pakhus 9), der dog er mere markant i sin placering.

Opført i Fyns Andels Foderstofforretning.

Silomagasin med kælder. Kælderen inddeltes i 2 rum, et smørlager og et kølerum. Silomagasinet bestod af 18 større og 2 mindre siloer. Desuden var der elevatorer med tilhørende transmissionsindretning, der blev drevet af mekanisk kraft. Denne kraft leveredes af det maskinhus (pakhus 7), der samtidig opførtes ved siden af (se ovenfor). I løbet af 1910'erne overgik den til elektrisk kraft.

Figur 10 - Silopakhus - fotograferet i 1911. Bemærk maskinhuset yderst til venstre - Illustreret Tidende.

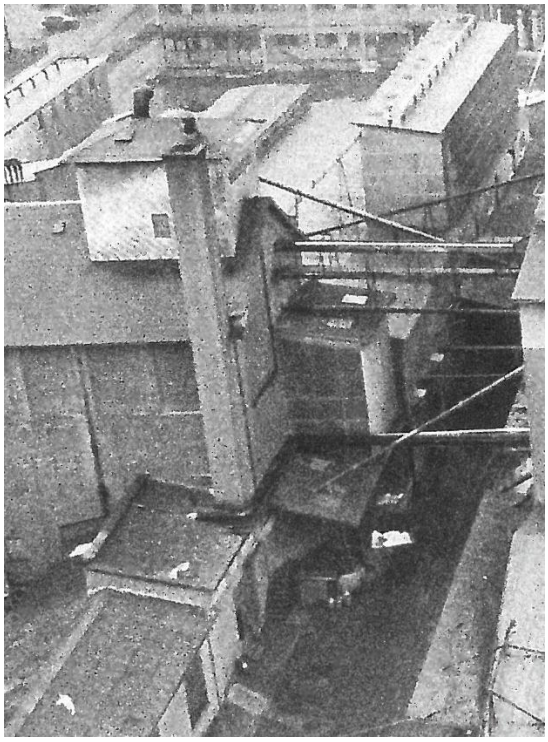
Figur 11 - tegning af smørkælder under pakhus 5 i 1911 - Illustreret Tidende.

Siloen var fra begyndelsen forbundet til havnemolen gennem en lukket bro (se figur 12).

Figur 12 - på billedet ses den lukkede bro fra Pakhus 5 til havnemolen, ca. 1936-1939 - Fotograf: Sylvest Jensen (Det Kongelige Bibliotek).

I 1955 indrettedes en overdækket perron med et filteranlæg på siloens sydlige side mod Pakhusvej (se figur 13).

Figur 13 – Den overdækkede perron og filteranlæg, ca. 1980. Fotograferet fra den hvide silo (pakhus 11). På billedet ses desuden skorstenen fra pakhus 7. Fotograf: Hans Sturreson, Fyns Amts Avis (Svendborg Byhsitoriske Arkiv).

Pakhus 6:

Ikke vurderet, da den allerede er nedrevet.

Østre Kajgade 11:

Pakhus 11:

Opført 1960.

Save vurdering: 4.

Kulturhistorisk vurdering: Grøn – høj bevaringsværdi. Den mest karakteristiske bygning på Østre Havn. Er afgørende for havnens og Østre Havns nuværende profil. Vil samtidig kunne skabe en sammenhængende bygningsmasse i Østre Kajgade 11, 13 og 15.

Bygget af Petersen & Jensen Foderstofforretning.

Silo- og foderstofanlæg, indeholdende siloer, foderstoffabrik i 10 etager samt pakhusafsnit i 3 etager.

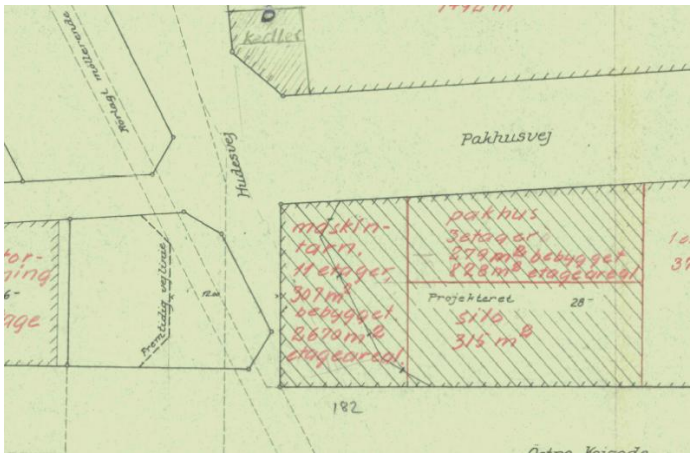

Figur 14 - Den hvide silo ved Østre Havn. På billedet ses fra venstre pakhus 11, 10 og 9. Fotograferet i 2005. Fotograf. Gudrun Fussing (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

For at gøre plads til den nye silo nedrives den eksisterende træbygning (se figur 15). Samtidig betød rørlægningen af den åbne møllerende vest for bygningen i 1940'erne, at man kunne inddrage en del af den tidligere Hudesvej. Vejen flyttedes længere mod vest (se figur 16).

Figur 15 - træbygningen der blev nedrevet for at gøre plads til den nye silobygning (pakhus 11), 1956 (Fotograf: Sylvest Jensen, Det Kongelige Bibliotek).

Figur 16 - Situationsplan for pakhus 11 - bemærk den underliggende tegning over den gamle bygnings placering - byggesag 1960.

Som det ses af figur 16, bestod bygningen af et maskintårn mod vest og en silo mod øst. I vinklen mellem disse to opførtes et pakhus. Igennem bygningen var der to gennemkørselsveje mellem Pakhusvej og Østre Kajgade.

I 1962 indrettes et folkerum i maskintårnets 4. sal. Det indeholdt frokoststue, omklædning, baderum og toilet.

I 1973 indrettes et rum for 2 stk. 20.000 liter tanke til animalsk fedt i bygningens hjørne ved Pakhusvej og Hudesvej.

I 1977 installeres et nyt skibslasteanlæg på facaden mod havnebassinet. Anlægget ses endnu på bygningen.

I 1983 opføres et såkaldt påslag ved Siloens vestre gavl.

På bygningens bagside længst mod øst indrettedes i 1983 et nyt tørreri i den eksisterende bygnings højde. Den opførtes i vinklen mellem pakhus 10 og 11.

I 2004 opsættes et teknikhus ovenpå siloens vestre tårn.

Østre Kajgade 13

Pakhus 10:

Opført 1978.

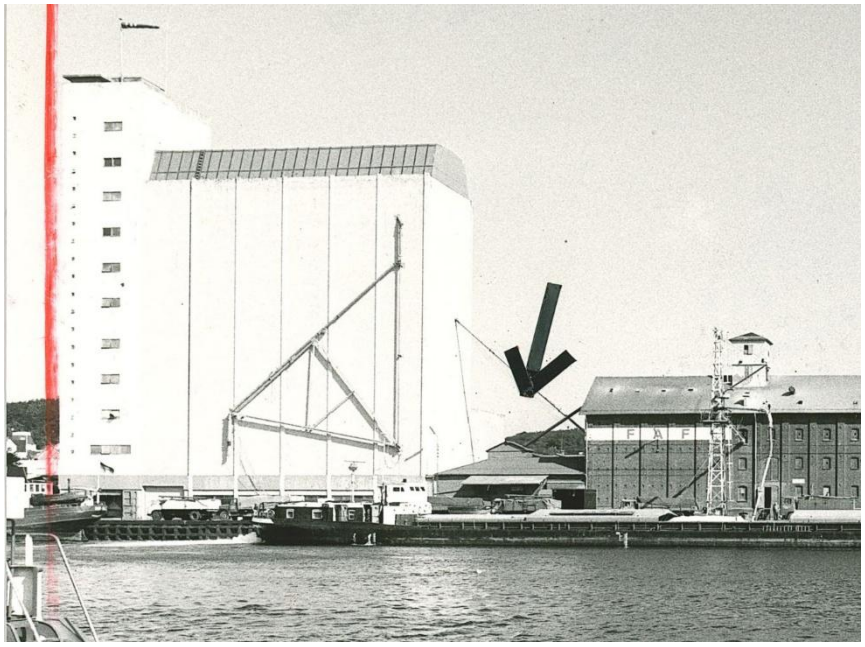
Save vurdering: 4.

Kulturhistorisk vurdering: Grøn – høj bevaringsværdi. Hænger sammen med pakhus 11 i et samlet miljø.

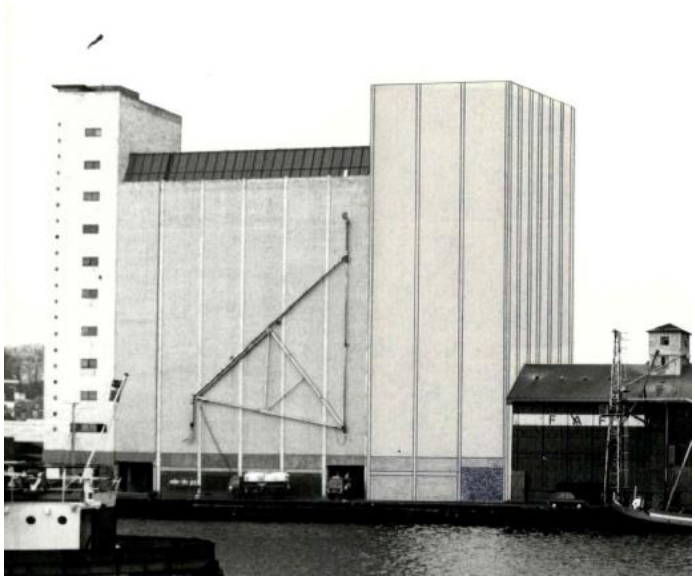
Bygget af Fyns Andelsfoderstofforretning.

Kornsilo i 40 meters højde placeret i tilknytning til pakhus 11. Anvendes til opmagasinering af korn i 24 siloer. På siloens vestlige side er en udvendig stålspindeltrappe.

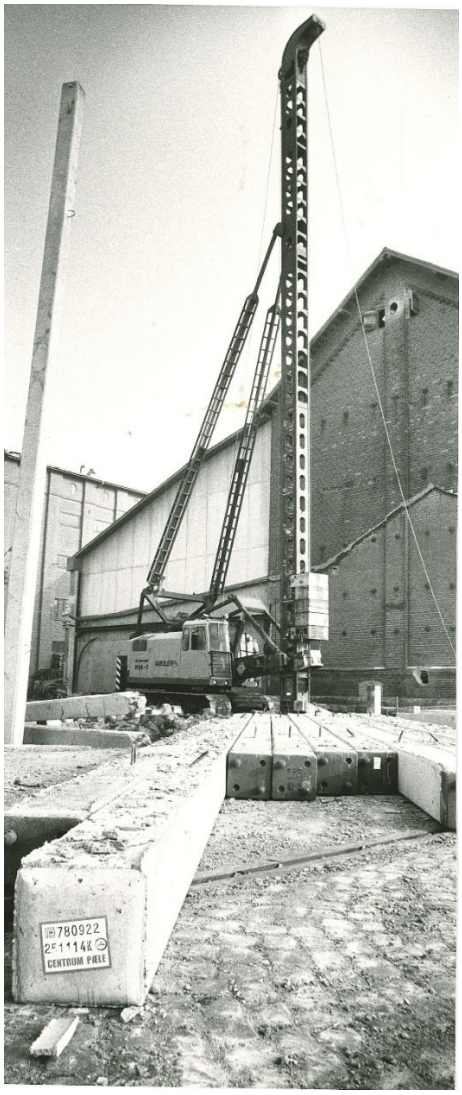
På grunden lå tidligere et pakhus i én etage (se figur 17).

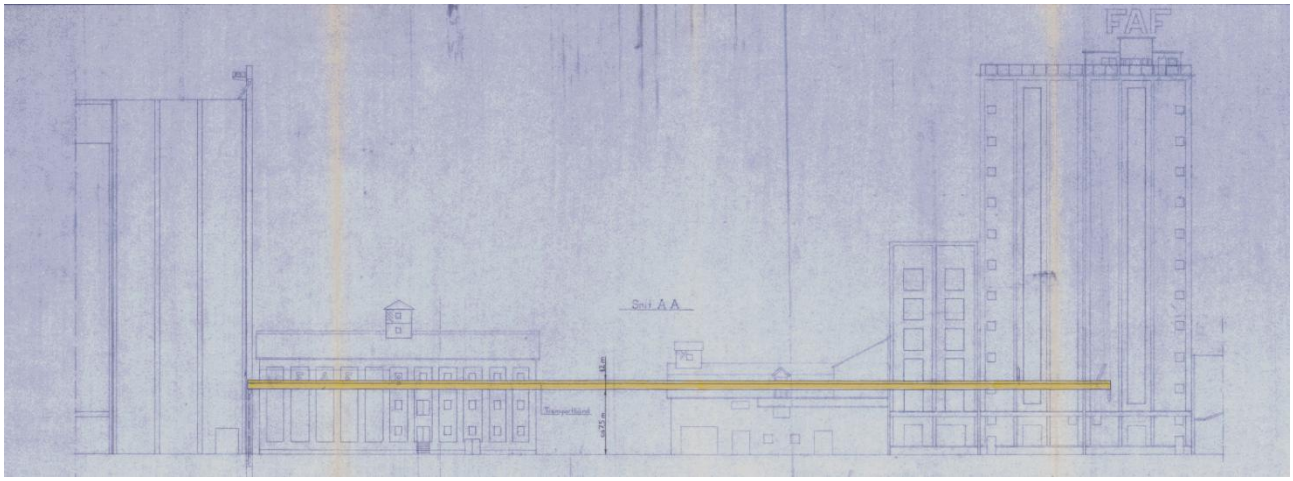
Figur 17 - Ved pilen ses det pakhus, der blev nedrevet i 1978. Fotograf: Lars Skaaning (Fyns Amts Avis) (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

Figur 18 - prospekt af det nye byggeri fra byggesag – 1977.

Figur 19 - Pilotering til ny silo - november 1978 - Fotograf Roland Petersen (Fyns Amts Avis) (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

Figur 20 - i 1979 etableredes et letvægtstransport system mellem pakhus 4 og det nye pakhus 10 (tegnet med gult). Tegning fra byggesag, 1979.

Østre Kajgade 15:

SAVE-vurdering: 2.

Pakhus 9:

Kulturhistorisk vurdering: Grøn – høj bevaringsværdi. Vigtigt at de to ældste dele af bygningen bevares (A og B). Det er den ældste på Østre Havn og står meget originalt. Den har vurderingen 2 i SAVE og er derfor i den næstbedste kategori. De senere tilbygninger C, D og E er gule eller røde. En nedrivning heraf vil styrke bygningens udtryk.

Bygning A:

Opført 1902.

Kulturhistorisk værdi: Grøn – høj bevaringsværdi.

Bygget af Petersen & Jensen.

Bygget som silopakhus. Bygningen var det første større byggeri, der opførtes på Østre Havn i 1902. Den var 3 etager med kælder og var inddelt i to. Den østlige ende var indrettet til maskintårn og pakhus, mens der i den vestlige var siloer (i 1933 10 store og 12 små). I bygningens midte var en elevator med forbindelse til en løbebro, hvorfra korn og foderstoffer kunne lastes og losses fra skibene der lå ved kajen (se figur 21).

I bygningens sydøstlige hjørne er installeret en træsilo for raps med 3 celler med en kapacitet på samlet 105 tons. Dateringen på denne silo kendes ikke, men det er mellem 1933 og 1975.

I 1975 var der i bygningen 3 stk. kopelevatorer og 1 stk. sækkeelevator, imellem tagetagen og kælderen. I stuen var der en rapsvalse og på 1., 2. og 3. sal et renseri for korn, mens den overskydende plads anvendtes til opbevaring af såsæd i sække.

Figur 21 – Pakhus 9 – bygning A - Petersen & Jensens første silopakhus på Østre Havn, ca. 1902. (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

Figur 22 - Østre Havn, ca. 1903 - tilbygningen mod nord (bygning B) er endnu ikke opført - uddrag af foto (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

Bygning B:

Opført 1904:

Kulturhistorisk vurdering: Grøn – høj bevaringsværdi.

Bygget af Fyns Andels Foderstofforretning.

Silopakhus - tilbygning til bygning A.

Allerede efter kun et par år var kapaciteten tilsyneladende blevet for lille i det oprindelige silopakhus. I hvert fald opførtes en tilbygning til bygning A i samme højde og ligeledes med kælder. I denne var der ikke noget pakhus, men var indrettet 12 siloer i træ, der havde en kapacitet på 732 tons. Imellem bygningerne var der et transportbånd, der gjorde det muligt at transportere kornet til bygning A og til skibene ved kajen. I et underrum under siloerne var det muligt at fylde korn fra siloerne i sække.

Bygning C:

Opført ca. 1937.

Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi.

Bygget af Petersen & Jensen.

Opført som pumpebygning.

I 1975 pumpebygning og pakhus. Stueetagen anvendes som pumperum for kajsugeanlæg.1. og 2. sal indrettet med cyklon og sugerør fra skibsanlæg. Den overskydende plads anvendes som lager for korn i sække. I 1981 er 1. og 2. sal ubenyttet.

Figur 23 - Bygning C & D, fotograferet ca. 1939. Fotograf: Sylvest Jensen (Det Kongelige Bibliotek).

Bygning D:

Opført ca. 1937-1939.

Kulturhistorisk vurdering: Rød – lav eller ingen bevaringsværdi.

Bygget af Petersen & Jensen.

Ukendt brug ved opførelsen. Som det kan ses på figur 23, var der i begyndelsen to dobbeltporte mod Troensegårdsvej. Har muligvis været brugt til f.eks. opbevaring af redskaber.

I 1960 anvendt som redskabsrum og frokoststue. 15 år senere i 1975 bliver bygningen brugt til driftskontor med fire kontorer med tilhørende arkiv. Frokoststuen var flyttet til pakhus 14.

Bygning E:

Opførelses år: ukendt (måske 1975, men ikke dokumenteret).

Kulturhistorisk vurdering: Rød – lav eller ingen bevaringsværdi.

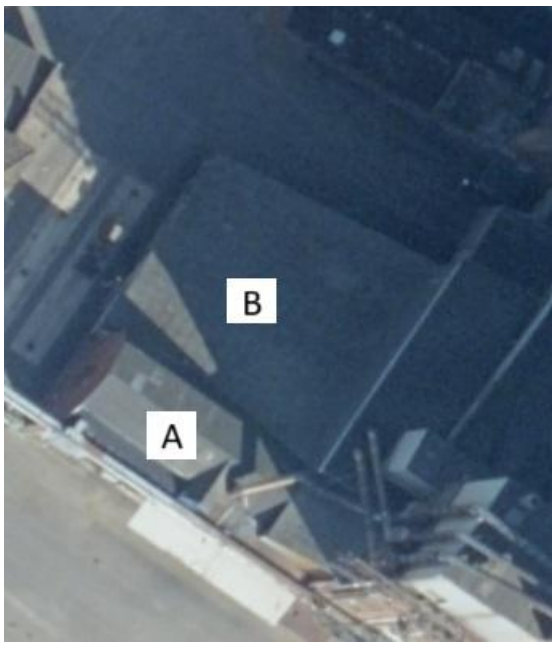
I 1975 beskrevet som pakhus for opbevaring af foderstof og korn i sække.

Østre Kajgade 23:

SAVE-vurdering: 4.

Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi. Bygningen har gennemgået en række ombygninger, men er i store træk udvendig identisk med den nuværende bygning. Bagsiden af bygningen længst fra kajen er blandt de ældste bygninger på Østre Havn, men står ikke så originalt og er næsten ukendelig.

Pakhus 1:

Bygning A:

Opført 1912.

Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi.

Bygget af Fyns Andels Foderstofforretning.

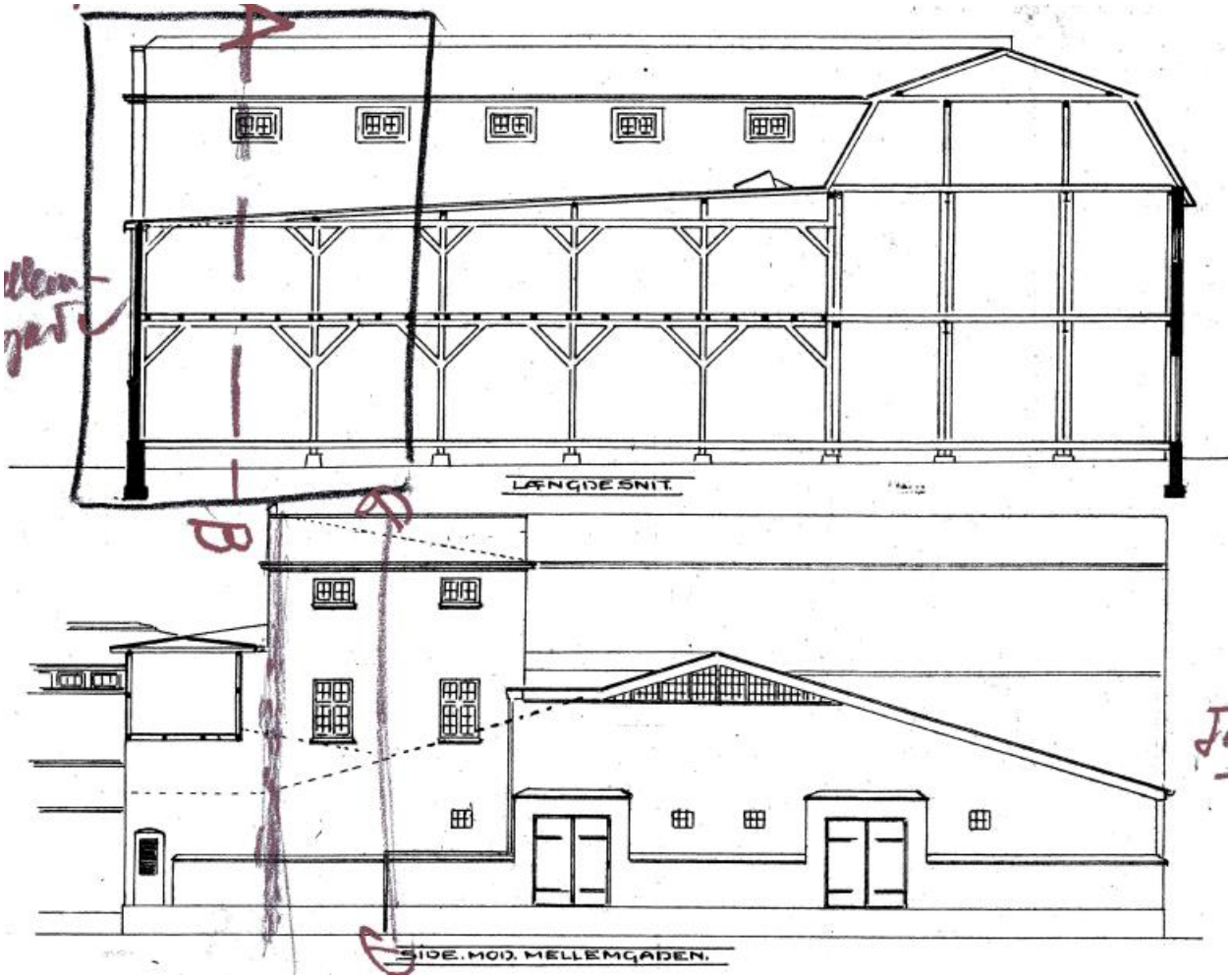
På dette sted lå Fyns Andels Foderstofforretnings første bygning på Østre Havn. I begyndelsen drejede det sig kun om en mindre træbygning, men i ca. 1902 opførtes bygning B mod nord i forlængelse af A (se nedenfor). I 1912 blev træbygningen nedrevet og i stedet byggedes der et silomagasin ud mod havnen. Bygningen har gennemgået en række ombygninger, men er i store træk udvendig identisk med den nuværende bygning.

Oprindelig var den vestlige ende indrettet til silomagasin, mens det øvrige af bygningen fungerede som pakhus.

Figur 24 - Pakhus 1 - bygning A i starten af 1930'erne. Fotograf: Sylvest Jensen (Det Kongelige Bibliotek).

I 1927 opføres en udvidelse af silomagasinet i bygning A mod nord, i den østlige side af bygning B (se figur 25). Den nye udvidelse var indrettet med 7 mindre siloer. I 1970'erne var det forandret til 5 stk. stålsiloer med en kapacitet på 60 tons og 8 træsiloer med en kapacitet på 15 tons.

Figur 25 - Tegning af udvidelse i 1927 - Svendborg Kommunes byggesagsarkiv.

I 1932 installeredes et melasseanlæg med tilhørende fyrrum. I fyrrummet opstilledes en varmtvandskedel indrettet til koksfyring. Som aftræk byggedes en skorsten mod havnen. Melasseanlægget eksisterede frem til ca. 1970, hvor det blev fjernet ved indretningen af to fedttanke i bygningens sydvestlige hjørne. Her indrettedes en ny port med adgang til tankene. For at gøre plads til et pumperum til fedttankene, fjernedes melasseanlægget og forvalterkontoret.

Det er uvist hvornår Bygning A og B i stueetagen blev slået sammen til ét rum. Ud fra byggesager og brandforsikringer er det sket mellem 1934 og 1969.

I brandforsikringen i 1978 bruges bygning A til pillepresseri og sækkelager.

Bygning B:

Opført ca. 1902.

Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi. Sammen med Petersen & Jensens silopakhus er det det ældste byggeri på Østre Havn. Den står ikke så originalt som den anden. Næsten ukendelig.

Figur 26 - pakhus 1 - bygning B - FAF's første grundmurede bygning på Østre Havn - fotograf: Hermann (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

Bygget af Fyns Andels Foderstofforretning.

Bygget til pakhus.

I 1953 får FAF tilladelse til at lave en vejerbod/brovægt på Troensegårdsvej ved pakhus 1. I bygning B indrettes et rum til vejerboden. Denne blev udvidet i 1970, da den gamle vægt skulle fornys. Vejerboden fik desuden sit nuværende udseende med vinduesparti mod Troensegårdsvej. Vejerboden er stadig i brug.

I bygningens nordvestlige hjørne er indrettet transformerrum. Dateringen på dette er ukendt. I forbindelse med udvidelsen af vejerboden blev også transformerrummene udvidet.

Foruden transformerrum og vejerbod blev bygningen brugt til færdigvarelager i 1978.

Østre Kajgade 25:

SAVE-vurdering: 3.

Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi. Væsentlig del af havnens profil og viser siloernes udvikling i skala i 1950'erne. Står mindre rent end den hvide silo (Østre Kajgade 11-13) og ikke i sammenhæng med Østre Havns ældste bygning (Østre Kajgade 15). Sammenholdt med silokompleksets sammenbyggede karakter vurderes de som gule. Udlevereingsbygningen mod øst er vurderet som rød.

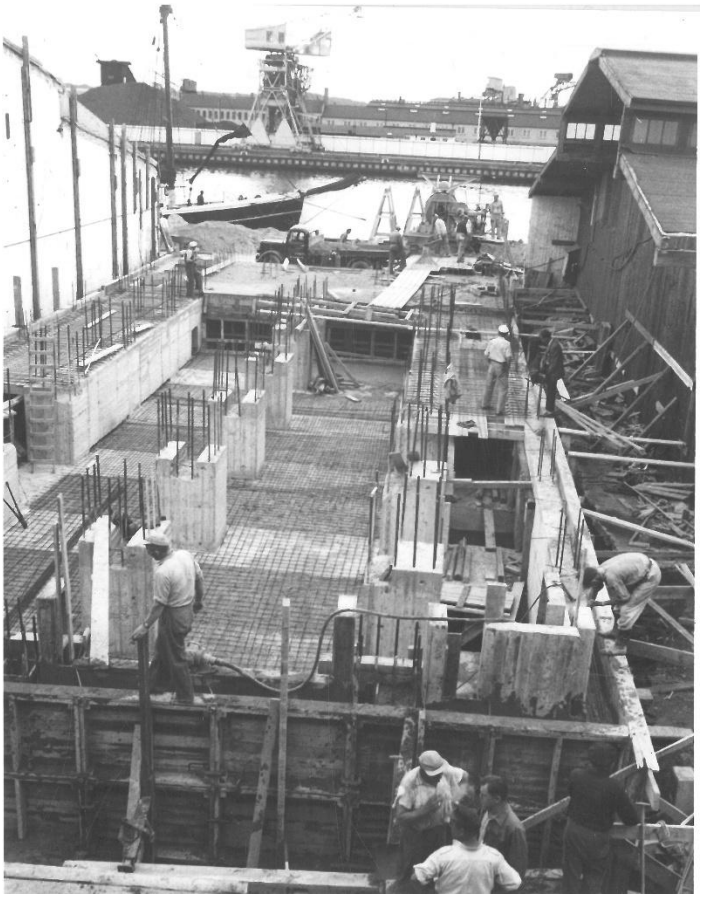
Pakhus 2:

Opført 1955.

Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi.

Opført af Fyns Andels Foderstofforretning.

Foderstoffabrik, bestående af en tårnbygning i 6 etager og kælder for maskiner. På fabrikkens øverste etage var der en række mindre siloer, der fik deres tilførsel direkte fra de store siloer i pakhus 4. På fabrikken blev de forskellige råvarer udvejet, sammenblandet og påfyldt sække. Sækkene med foder førtes med elevator og transportbånd til lager eller direkte til varevogn.

Figur 27 - Foderstoffabrikken (Pakhus 2) under opførsel i 1954 - Fotograf: Eyvind Jensen (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

Pakhus 3:

Opført 1959-60.

Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi.

Opført af Fyns Andels Foderstofforretning.

Siloanlæg, indeholdende 48 kvadratiske og rektangulære siloer og 43,5 m. højt tårn indeholdende tørreanlæg m.m.

1978: Foderstofsilo med maskintårn.

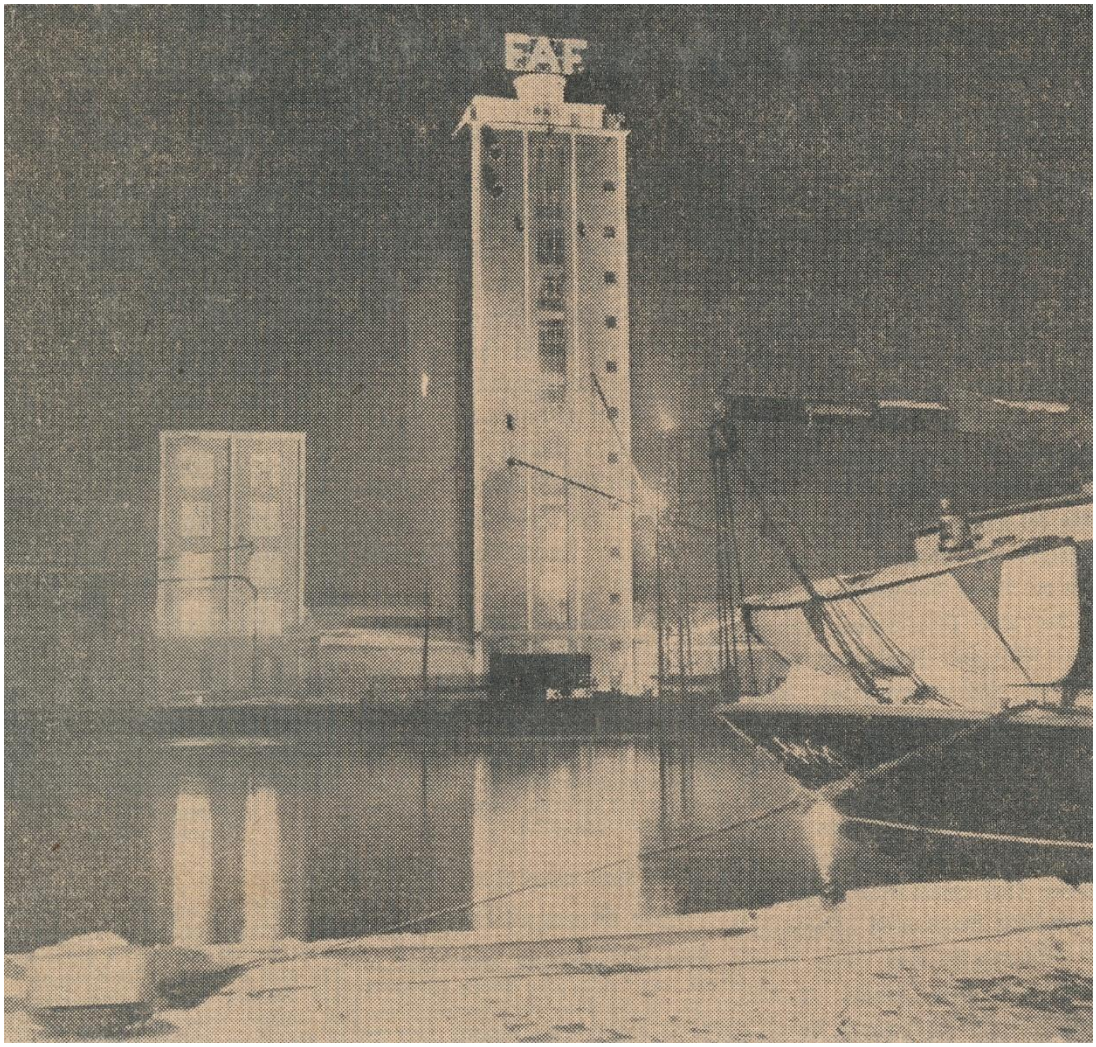
Pakhus 4:

Opført 1954.

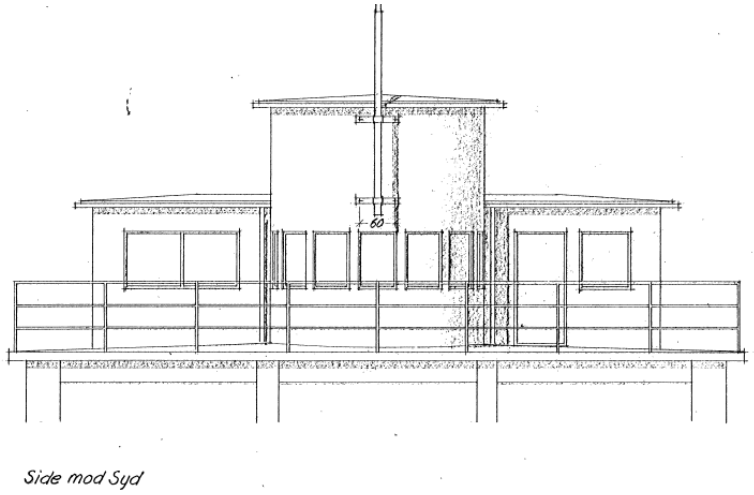
Kulturhistorisk vurdering: Gul – medium bevaringsværdi.

Opført af Fyns Andels Foderstofforretning.

Kornsilo med maskintårn. 18 cylinderformede siloer. I maskintårnets øverste fire etager etableredes et korntørreri. Tørreriet havde en kapacitet på 10 tons korn i timen. Ved siden var desuden et renseri. Herfra kunne det rensede og tørrede korn automatisk føres over i en af siloerne. Siloanlægget havde en kapacitet på 5000 tons varer. Øverst på siloen opførtes et udsigtsrum med vinduer og altan hele horisonten rundt. Herfra var der udsigt over byen, havnen og Svendborgsund. Angiveligt anvendt til luftmeldetårn.

Figur 28 - Ved festlige lejligheder blev siloen og foderstoffabrikken projektørbelyst - 1956 (Svendborg Byhistoriske Arkiv).

Figur 29 - udsigtsrum på siloens top - byggesag 1953.

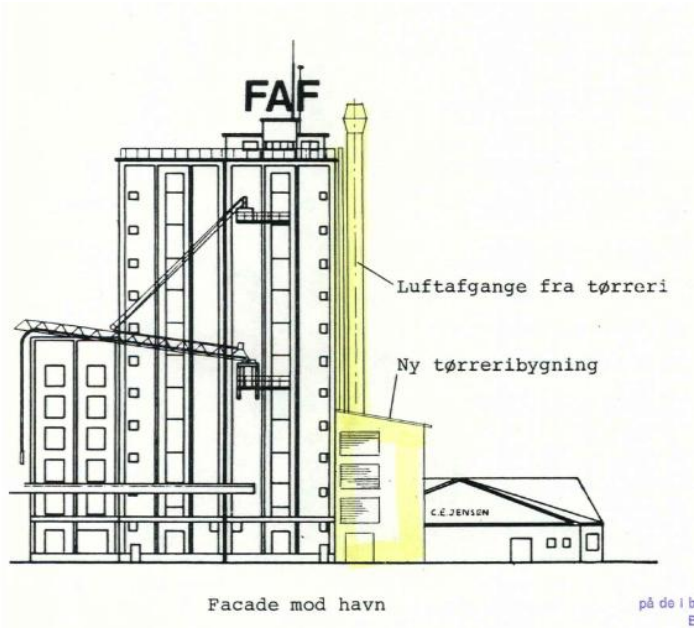
Pakhus 4a:

Opført 1988.

Kulturhistorisk vurdering: Rød – lav eller ingen bevaringsværdi.

Opført af Fyns Andels Foderstofforretning.

Korntørreri med tilhørende renseri og transportudstyr. Langs med bygning 4's gavl opførtes to skorstene til luftafgange.

Figur 30 - tegning fra byggesag for opførsel af korntørreri i 1988 – Svendborg Kommunes byggesagsarkiv.

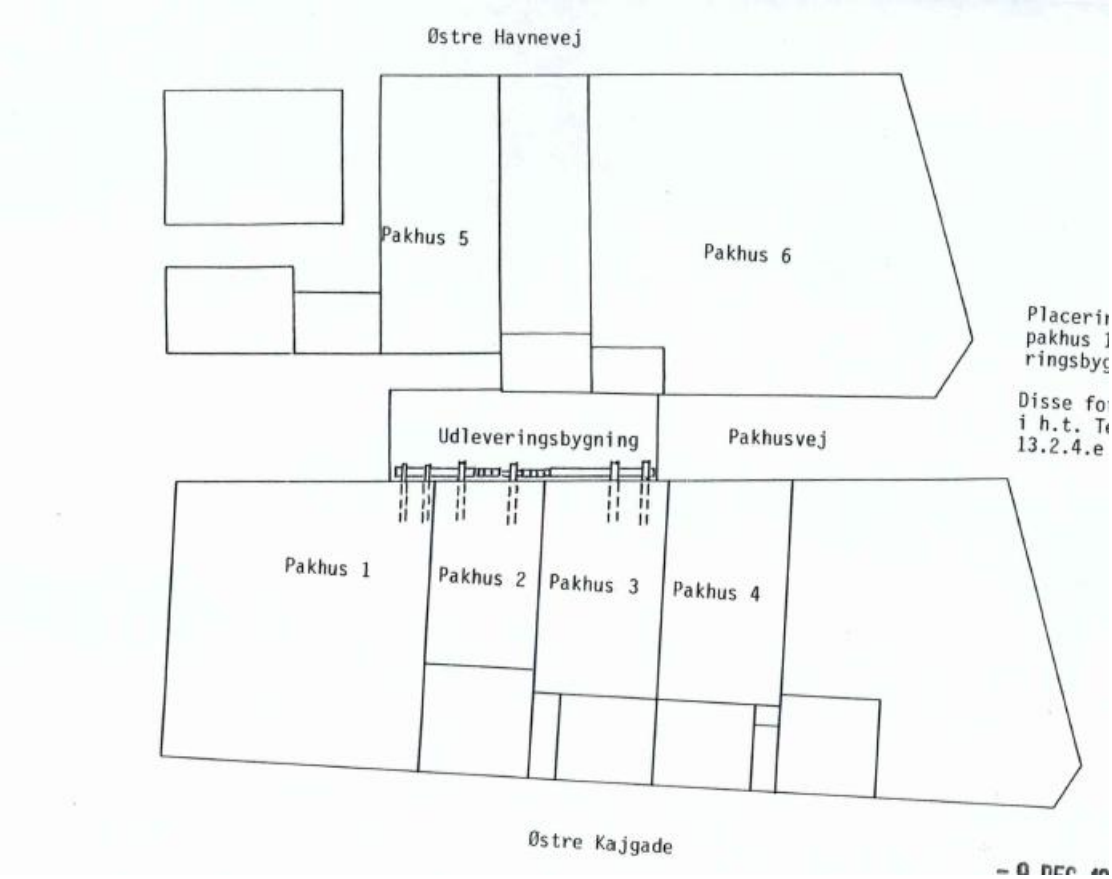
Pakhus 15:

Opført 1994.

Kulturhistorisk vurdering: Rød – lav eller ingen bevaringsværdi.

Bygget af Fyns Andels Foderstofforretning.

Udleveringsbygning. Opført for at begrænse støv- og støjgener i forbindelse med udlevering af korn og foderstof. Bygningen placeret på Pakhusvej mellem de eksisterende pakhuse 1, 2, 3, 5 og 6 (se figur 31).

Figur 31 - Situationsplan fra byggesag, Svendborg Kommunes byggesagsarkiv, 1994.

Kildemateriale og litteratur:

Kildemateriale:

Avisartikler:

- Svendborg Avis/Svendborg Amtstidende og Fyns Amts Avis (Svendborg Byhistoriske Arkiv & Mediestream).

Brandforsikringer

- Rigsarkivet (arkivalieronline)
    - Købstædernes Alm. Brandforsikring, Svendborg Branddirektorat:
        - Brandforsikringsprotokoller
        - Brandtaksationsprotokoller
- Svendborg Byhistoriske Arkiv:
    - Brandforsikringer fra FAF og Petersen & Jensen.

Byggesager fra Svendborg Kommunes byggesagsarkiv (www.weblager.dk).

Litteratur:

Bjørn, Claus: Fyens Andels-Foderstofforretning gennem 75 år, 1901-1976, 1976.

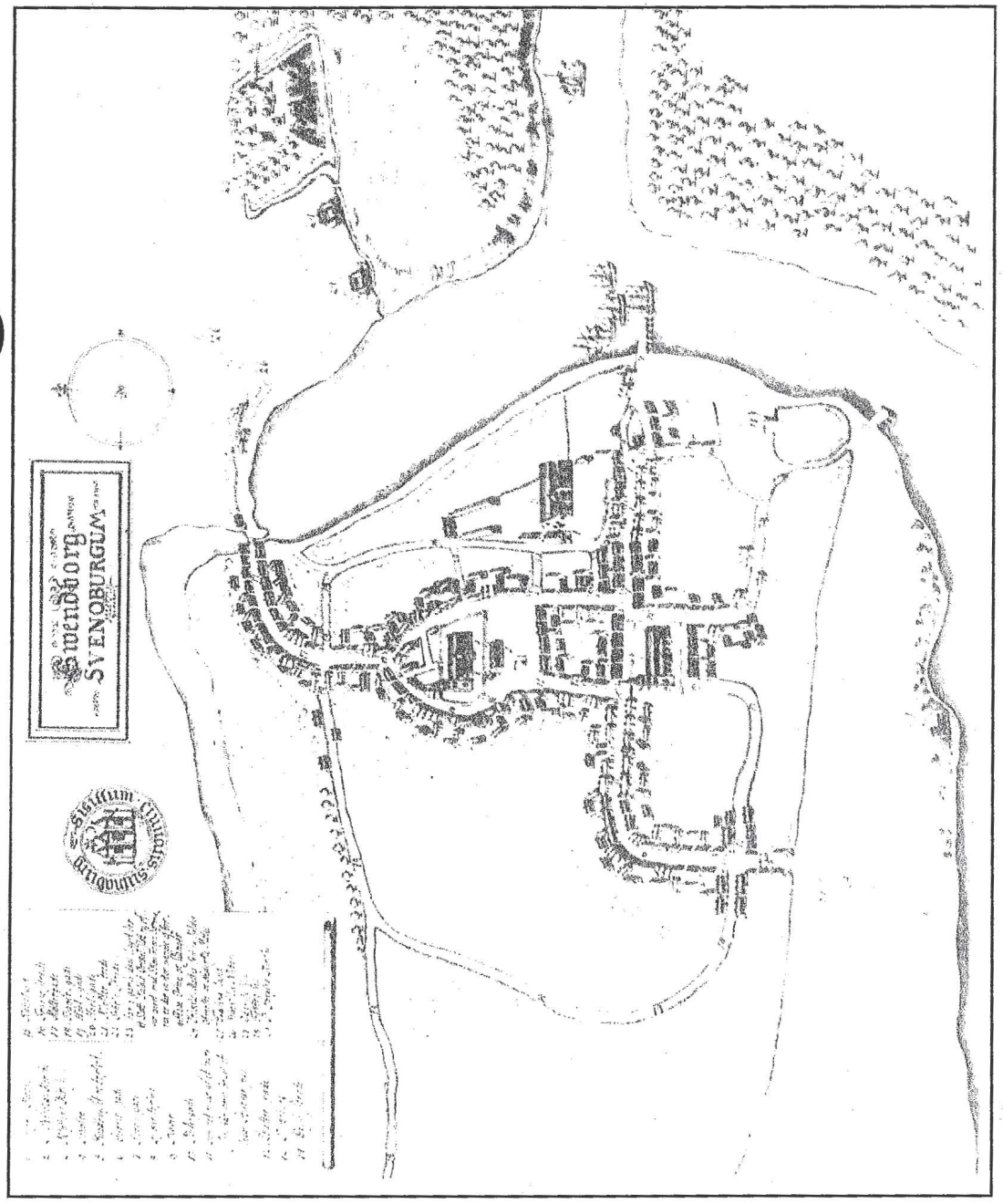
Schwanenflügel, P.: Fyens Andels Foderstofforretning gennem 25 år. 1901-1926, 1926.

Schwanenflügel, P.: Fyens Andels Foderstofforretning gennem 50 år: 1901-1951, 1951.

Svendborg Museum: Svendborgs Havnefront – bygninger med historie, årbog 2015.

Bilag 4: Forundersøgelse til Kommuneatlas 1998

Forundersøgelse

Kortlægning og registrering af bevaringsværdier i Svendborg Kommune

Miljø- og Energiministeriet
i samarbejde med
Svendborg Kommune 1998

Indholdsfortegnelse:

Forord	side 3
Bebyggelse og Landskab	side 4
Historiske hovedtræk	side 16
Dominerende træk	side 28
Bebyggelsesmønstre	side 38
Udsnit og dele	side 59
Byggeskik på landet	side 70
Byggeskik i byen	side 76
Bevaringsværdige sammenhænge på landet	side 92
Kolofon	side 135

Forord:

Det vigtigste formål med forundersøgelsen er at få tilvejebragt et prioriteret grundlag for feltarbejdet. Den beskriver udvalgte emner om kommunens byer, landsbyer, bebyggelser og bygninger og belyser emnernes topografiske, historiske og arkitektoniske aspekter. Disse emner skal vælges, disponeres og beskrives således, at de kan bruges under feltarbejdet og under udarbejdelse af atlasmanuskriptet.
Forundersøgelsens resultater er samlet i denne arbejdsrapport.

Topografisk undersøgelse

Landskabsdannelsen

Som hele det østlige Danmark præges også overfladeformerne på den sydøstlige del af Fyn og Tåsinge af de landskabsformende processer i sidste istids slutfaser. Fyn har været overskredet af isstrømme fra nord; norske blokke i morænedannelserne vidner derom. Det er dog især de seneste gletsjere, der øst fra skred ind over området, medførende svenske bjergarter som blokke i morænen, der ved deres aflejringer har skabt det sydfynske relief. De sidste ismasser, måtte søge nordpå gennem bæltlavninger, hvorved Langeland, de sydfynske øer samt Fyns allersydligste landskaber mellem Svendborg og Fåborg blev dannet.
I fastlandstiden, 6000 f.Kr., var hele amtets areal et samlet landområde. Området furedes af store floddale, bifloder til vandløbet, der formede den dal, hvor vi nu har Lillebælts dybe rende. Under stenalderens havstigninger, 4000 f.Kr., var området mellem Langeland, Tåsinge og Ærø endnu én stor ø. Siden denne tid er området sænket, hvorved morænearkipelet - øhavet - er opstået. Kysten ved Svendborgssund, som man ser den i dag, er dels dannet ved havets aflejringer og gnavninger, dels ved menneskets kystsikringsarbejder og landvinding gennem tiden. Det bakkede landskab i Svendborg kommune har enkelte træk, som kan føres tilbage til disse landskabsdannelser.

Tunneldalen.
De store vandmasser, som blev frigjort i afsmeltnings tiden, har stedvis dannet floder af dimensioner, der langt overgår nutidens vandløb. Smeltevandet har udformet tunneldale under isen, hvor bundens længdeprofil er kendetegnet ved, at lavninger veksler med tærskler. En følge af at vandet, der løb under tryk i rør, har kunnet gnave bundens lag kraftigt bort, uden hensyn til, at det senere måtte løbe „op ad bakke". De således udformede tunneldale har ofte langsøer, der ligger i række eller moselavninger, som vidnesbyrd om tidligere søbassiner, der nu er tilgroet. Nordvest for Svendborg har man et sådant tunnelstrøg ved Sørup sø, Hvidkilde sø, Nielstrup sø og Ollerup sø. Tunneldalenes sider er almindeligvis stejle og dækket af skrænt skov, da hældningen oftest udelukker landbrugsmæssig udnyttelse.

Åsen.
Når smeltevandet i istunnelen nær gletsjerranden har kunnet aflejre en del af de medførte grus- og sandmasser, har disse aflejringer senere ved isens bortsmelten kunnet efterlades som volde. De såkaldte rullestensåse slynger sig gennem landskabet. Dette kan opleves ved Egense.

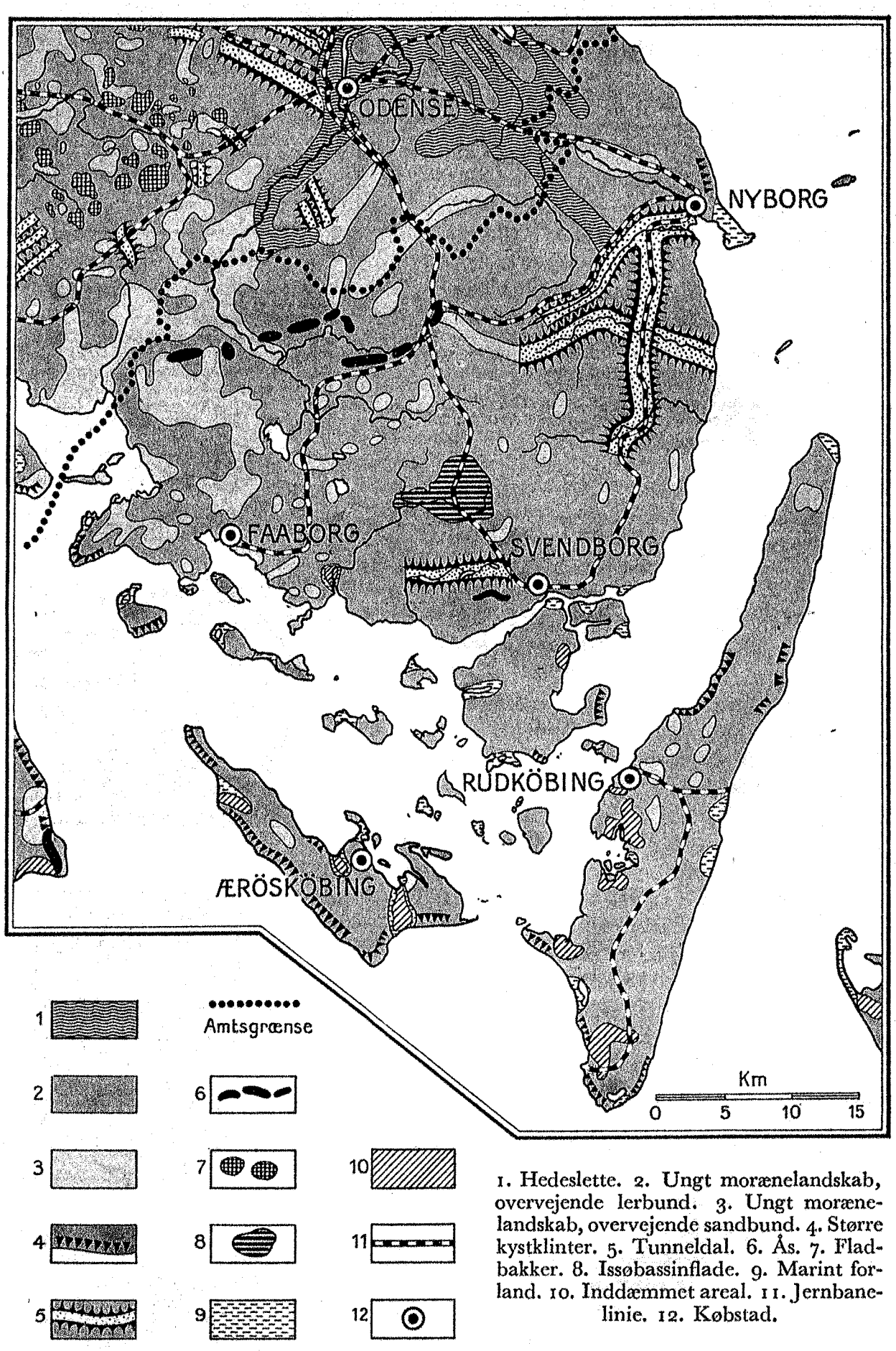
Afvanding af bakkelandet.
Det sydlige bakkeland afvandes af bl.a. Vejstrup å, der strømmer til Lundeborg Bælt. Åen er dybt nedskåret i terrænet og danner, helt fra Klingstrup til kysten, en naturlig grænse for både kommune og herred. Landskabet i Svendborg kommune er beskrevet mere detaljeret i afsnittet om sognene.

Tunneldalen - fra bakkeryg til bakkeryg

Egense Ås

1. Hedeslette. 2. Ungt morænelandskab, overvejende lerbund. 3. Ungt morænelandskab, overvejende sandbund. 4. Større kystklinter. 5. Tunneldal. 6. Ås. 7. Fladbakker. 8. Issøbassinflade. 9. Marint forland. 10. Inddæmmet areal. 11. Jernbanelinie. 12. Købstad.

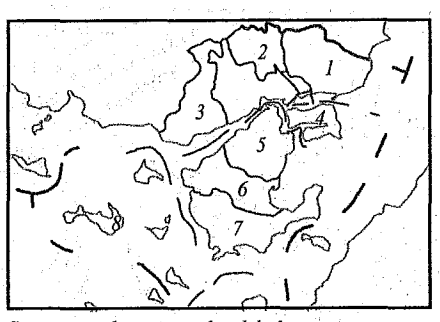
Efter Geodætisk Instituts skolevægkort 1:250.000 og Atlas over Danmark 1:750.000. Redaktion: Axel Schou.

Landskabskort over Svendborg kommune 1: 400.000

Bebyggelse og landskab

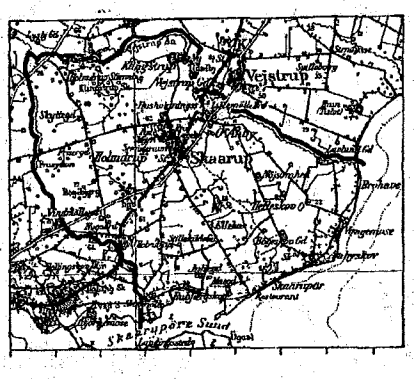
Sognenes placering i landskabet

Skårup sogn (1) omgives af Store Bælt, Skårupøre Sund, En enklave af Tved (Bjørnemose), Svendborg købstad, Tved sogn samt Gudme herred (Brudager og Vejstrup sogne). Grænsen til Gudme herred dannes af den dybt nedskårne Vejstrup å. Mod vest er terrænet ujævnt, småbakket og skovrigt og når højder på over 75 m (Bøgebjerg 77,3 m). Den østlige del har derimod mere lavtliggende og jævne terrænformer. Ud mod kysten er der flere dybe dalskår (f.eks. Ulkensdal) og gamle erosionsskrænter, der antagelig er fra isafsmeltningstiden. Uden for disse ligger nyopbygget land med strandenge og oddedannelser (f.eks. Maden og Egsmade). I øvrigt er kysten flad.

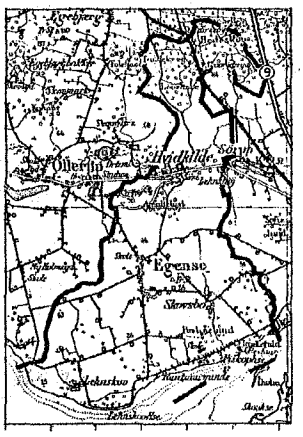
Sognenes placering i landskabet.

Tved sogn (2) omgives af Skårup sogn, Svendborg købstads jorder, Kirkeby sogn samt Gudme herred (Brudager og Gudbjerg sogne). Sognet har en enklave ved Skårupøre sund. Det meget ujævne terræn er i nord og vest højtliggende og bakket, med største højde på 100 m (ved Heldager gård). Den mest lerede overflade er rig på små vandhuller og moser og rummer desuden en del skov.

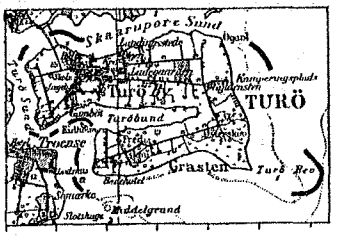

Egense Sogn (3) omgives af Svendborg købstads jorder, Svendborg Sund samt Øster Skerninge, Ollerup og Kirkeby sogn. Den smalle nordlige del af Egense Sogn, hvilken er tilliggender til Hvidkilde Gods, består mest af et bakket, i nordlig retning stigende terræn, der næsten når 100 m og som i sin øverste del er skovklædt. Denne bakkede, men for en stor del lerede del, er ved et bugtet dalstrøg (en tunneldal) skilt fra det øvrige sogn. I dalen ligger bl.a. den smukke 68 ha store Hvidkilde sø, med tre små skovklædte holme. Søen er delvist skabt ved kunstig opstemning. Den bredere sydlige del af sognet, har en småbakket overflade af frugtbart moræneler. På fladen ligger den slyngede Egense Ås, der ved Pavegård når en højde af 54 m. Landet falder de fleste steder brat af mod Svendborg Sund, der i den østlige del er bræmmet af villabebyggelse. Kun få steder findes en lav forstrand, som ved Lehnskov og Tankefuld. Gennem sognet går landevejen Svendborg-Fåborg.

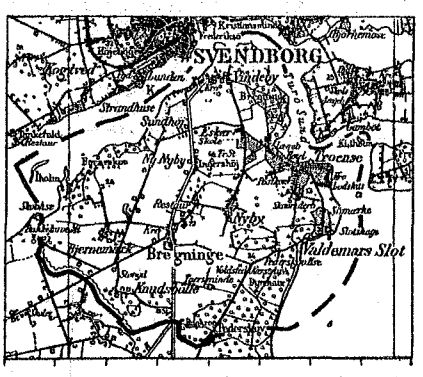

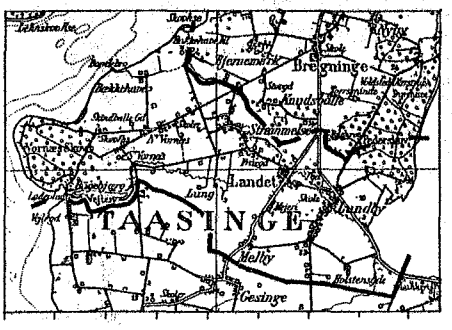
Thurø sogn (4) består af øen Thurø, der ved Skårupøre sund er skilt fra Fyn, ved Thurø sund fra Tåsinge og i øvrigt omgives af Store Bælt. En vejdæmning, med gennemløb, fører over det lavvandede Skårupøre sund. De fleste steder rejser øen sig stejlt op fra de omgivende farvande og når hurtigt en højde af 20-25 m. Den mindre sydlige del af øen er forbundet med den større nordlige del ved en smal landtange i øst. Den sydlige del har stejle skrænter

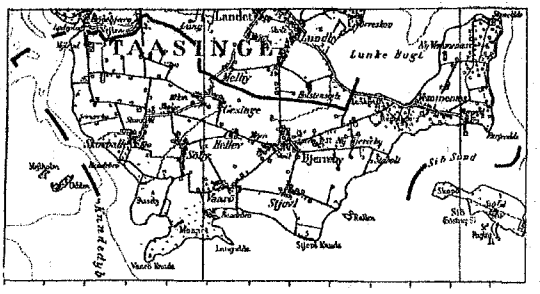
ned mod Thurø Bund og når en største højde på 19 m. På den sydøstlige del af Thurø, strækker det flade
Revet sig ud i Store Bælt med sin smukke strandengs-flora.

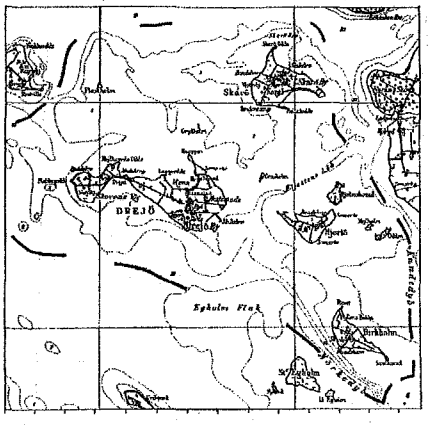
Bregninge Sogn (5) udgør den nordlige del af Tåsinge og skilles fra Fyn af Svendborg Sund og fra Thurø af Thurø sund, mens sognet i syd afgrænses af Landet sogn. Midt i sognet rejser Bregninge Kirkebakke sig til den anselige højde af 72 m, og herfra, men især fra Bregninge kirke-tårn, er der en enestående udsigt over hele det sydfynske øhav. Bakkens sandede jorder, med de små nåletræs-beplantninger, danner en stærk kontrast til de frodige, ler-klædte skråninger, der herfra sænker sig til alle sider mod kysterne. Længst mod nord rager den fredede halvø, Vindbyøre op over for Svendborg. Ved Valdemarsslot finder man den lille inddæmning Søen, inddiget allerede i begyndelsen af 1800-tallet.

Landet sogn (6) udgør den midterste del af Tåsinge og grænser i nord og syd op til henholdsvis Bregninge og Bjerreby sogne. På østsiden når sognet ud til Lunkebugten, mod nordvest til Svendborg sund og mod vest til den smalle dybe rende, der skiller halvøen Vornæs fra Skarø. På syd-siden af Vornæs strækker Vejlen sig 1,3 km ind i landet. I forlængelse af Vejlen ligger det udtørrede Noret. Det jævnt bølgede terræn når kun en højde på 22,4 m og har leret bund af stor frugtbarhed.

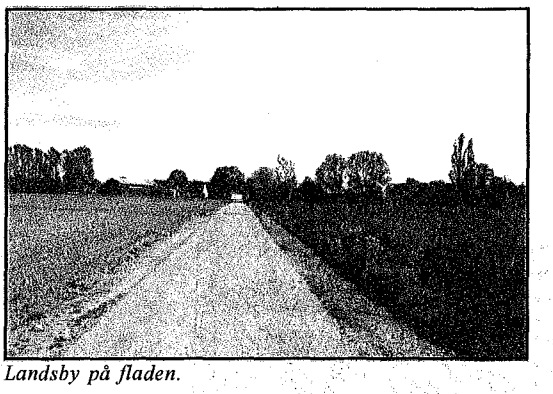
Bjerreby sogn (7) udgør den sydlige del af Tåsinge og grænser i nord op til Landet sogn. Mod vest er sognet adskilt fra øerne under Drejø Sogn ved Knudedyb. Mod syd breder den flade Tåsinge Grund sig over mod Lange-land, og her ligger det store strandengsparti Monnet, der ender med den 8 m høje Vårø Knude. Mod øst rager halvøen Vemmenæs frem mod Storebælt mellem Siø Sund og Lunkebugten. Den eneste lidt højere bakke, 26,7 m, ligger ved Bjerreby, men i øvrigt er terrænet lavtliggende og kun svagt kupperet.

Drejø sogn (8) består af Drejø, Skarø, Hjortø, Birkholm og Hjelmshoved samt de ubeboede øer Mejlholm, Odden, Græsholm, Grydholm og Flæskholm. Drejø er kun ved et smalt drag (Drejet) forbundet med sin tvillingø Skoven. Her nås en højde på indtil 16,5 m, mens Drejø er ganske lav blot 8 m. Skarø er også lav (Vesterbjerg 9 m).Hjortø er mindre end 2 m over havet, og den er omgivet af kraftige diger. Birkholm er 1,8 m omgivet af diger

Landskabets bebyggelse

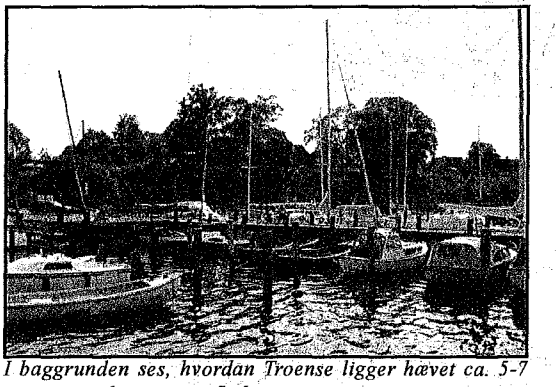
Den væsentligste bebyggelse i landskabet er landsbyerne, hvis karakteristiske bebyggelsesform er den slyngede vejby. De fleste landsbyer blev udskiftet kort før 1800-tallet. Udskiftningen medførte, at landskabet blev præget af spredt beliggende enkeltgårde.

Landsby på fladen.

Der findes kun få eksempler, hvor bebyggelsen udnytter landskabets egenskab.
Som eksempel kan nævnes de kystnære landsbyer samt de landsbyer som højdemæssigt er placeret i forhold til kote 5. Dette forhold kan iagttages ved de bebyggelser, som ligger i den sydlige del af Tåsinge.

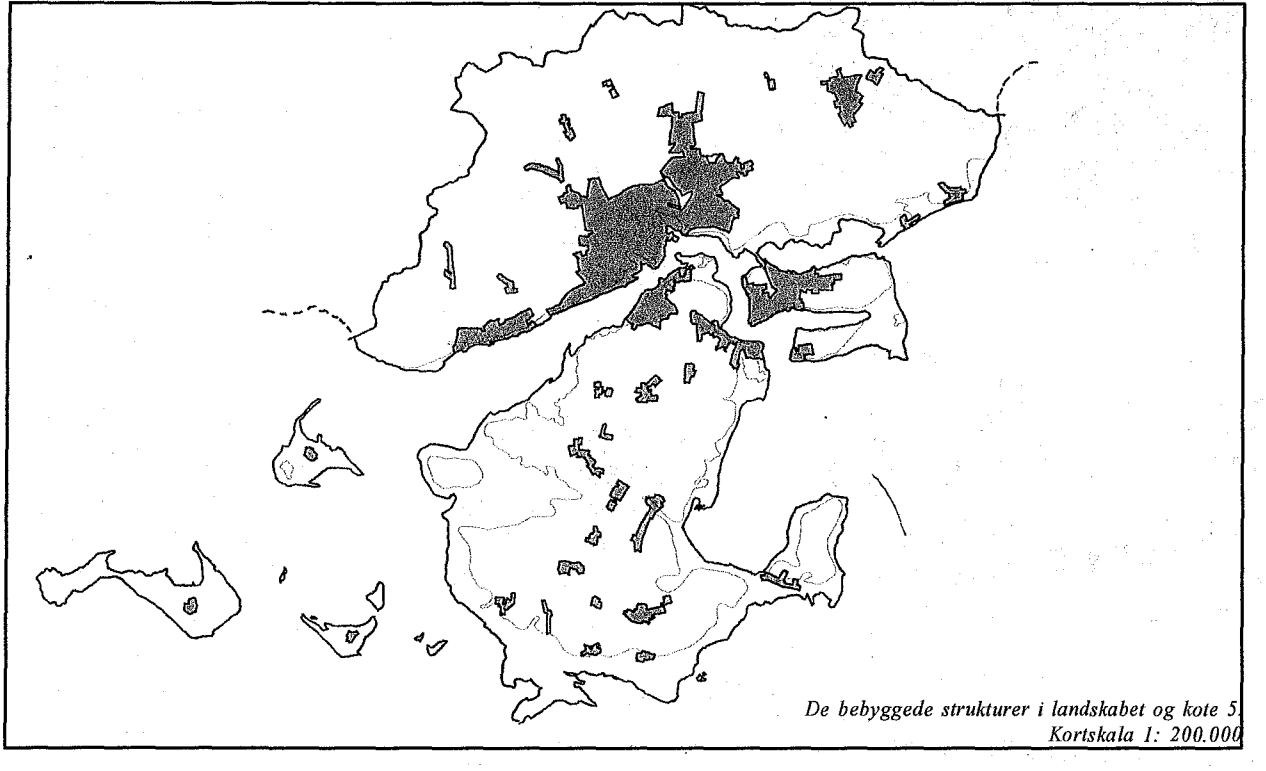
Herregårdenes bebyggelser dukker op som smukke overraskelser i kraft af deres landskabelige placering. Disse bygningsanlæg, med oprindelse som forsvarsanlæg, udnytter landskabets egenskab, ved fx at være placeret i forhold til et ufremkommeligt terræn - vand og eng.

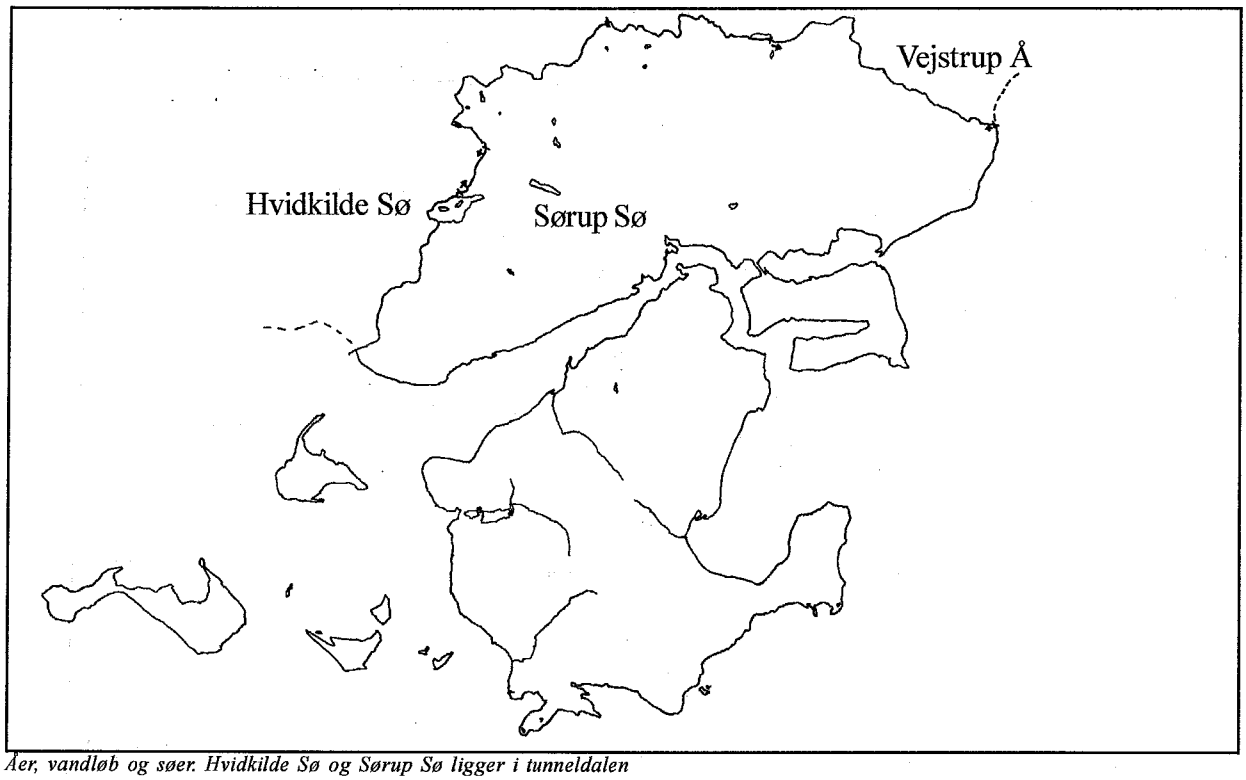
I baggrunden ses, hvordan Troense ligger hævet ca. 5-7 meter over havets overflade.

Kirkernes beliggenhed udnytter landskabets egenskab, ved ofte at være placeret på sognets højeste punkt. Eksempelvis Bregninge Kirke der med en højde på 72 meter, er et fikspunkt, som kan iagttages fra hele Tåsinge.

Siloer, transformatortårne, elmaster og vindmøller er nyere „bygninger" som præger landskabet, og som er med til at fortælle om den samfundsmæssige udvikling. Landskabet ændrer karakter - det er et kulturlandskab under stadig forandring.

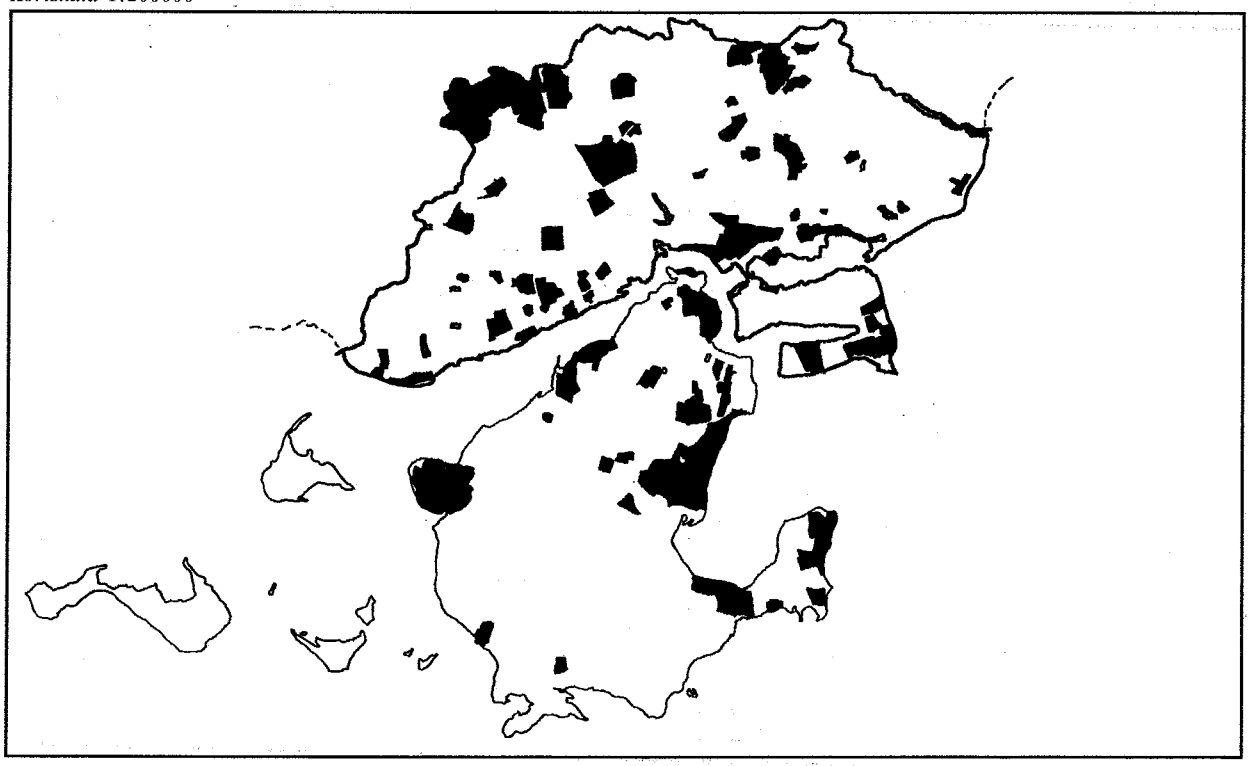
De bebyggede strukturer i landskabet og kote 5
Kortskala 1: 200.000

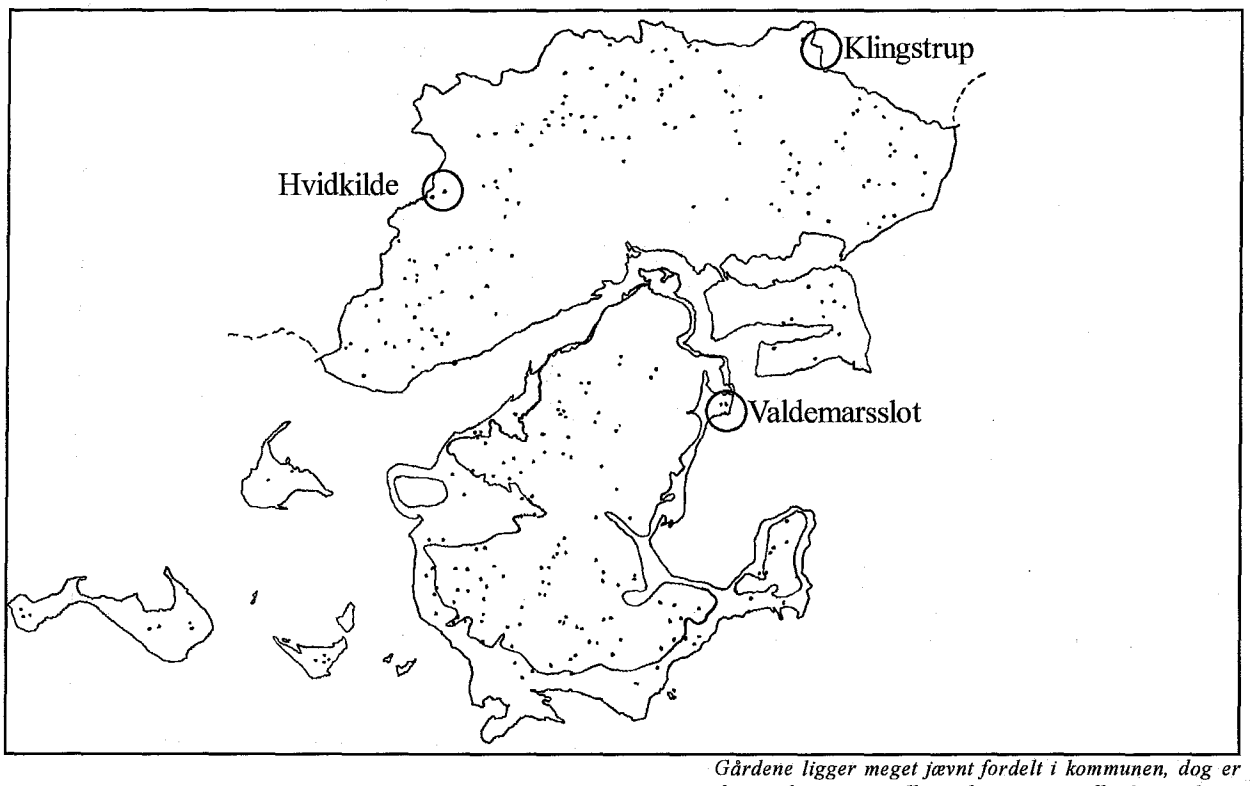

Åer, vandløb og søer. Hvidkilde Sø og Sørup Sø ligger i tunneldalen i den nordvestlige del af Svendborg Kommune. Søerne er sammen med mose lavninger vidnesbyrd om tidligere og større søbassiner, der nu er tilgroet.

Markerer en strækning, hvor åer og vandløb falder sammen med kommunegrænsen.
Kortskala 1 .200000

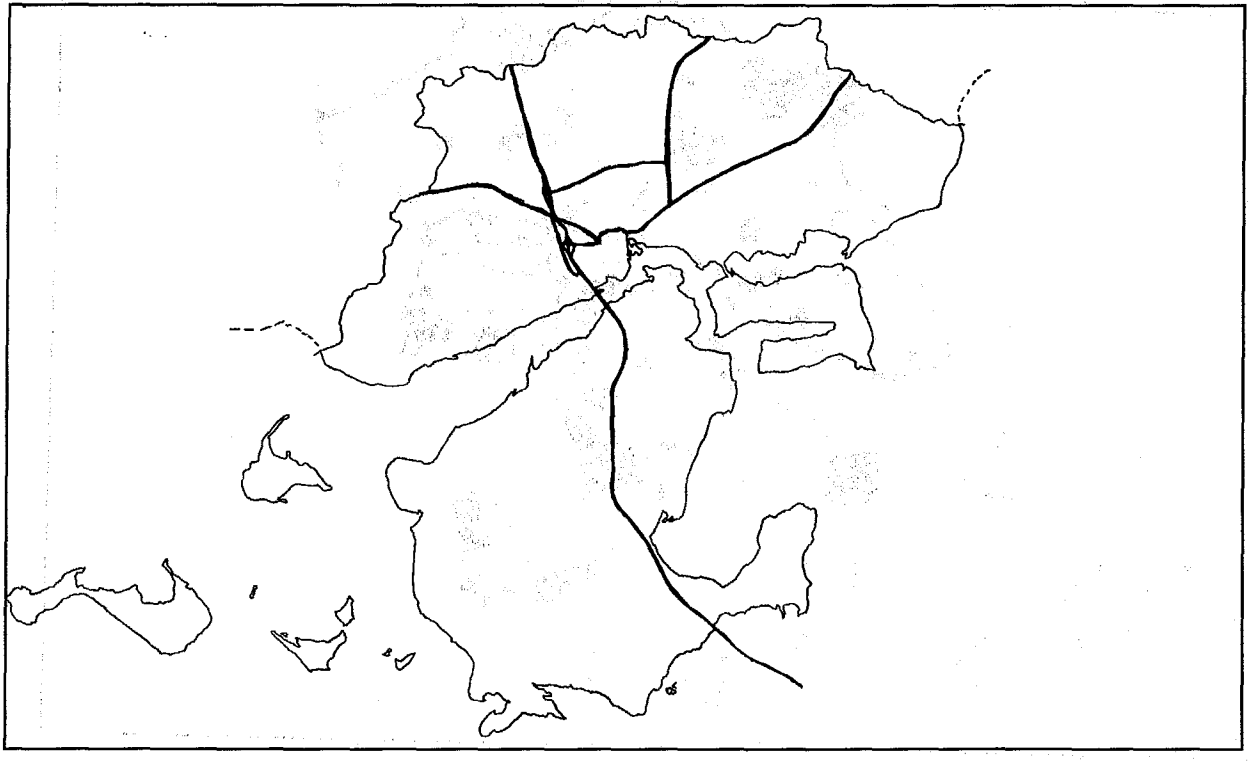
Skovarealer i Svendborg Kommune.
Der er mange mindre skovarealer i kommunen, dog findes der på småøerne og det sydlige Tåsinge praktisk talt ikke længere skove.
Kortskala 1:200000

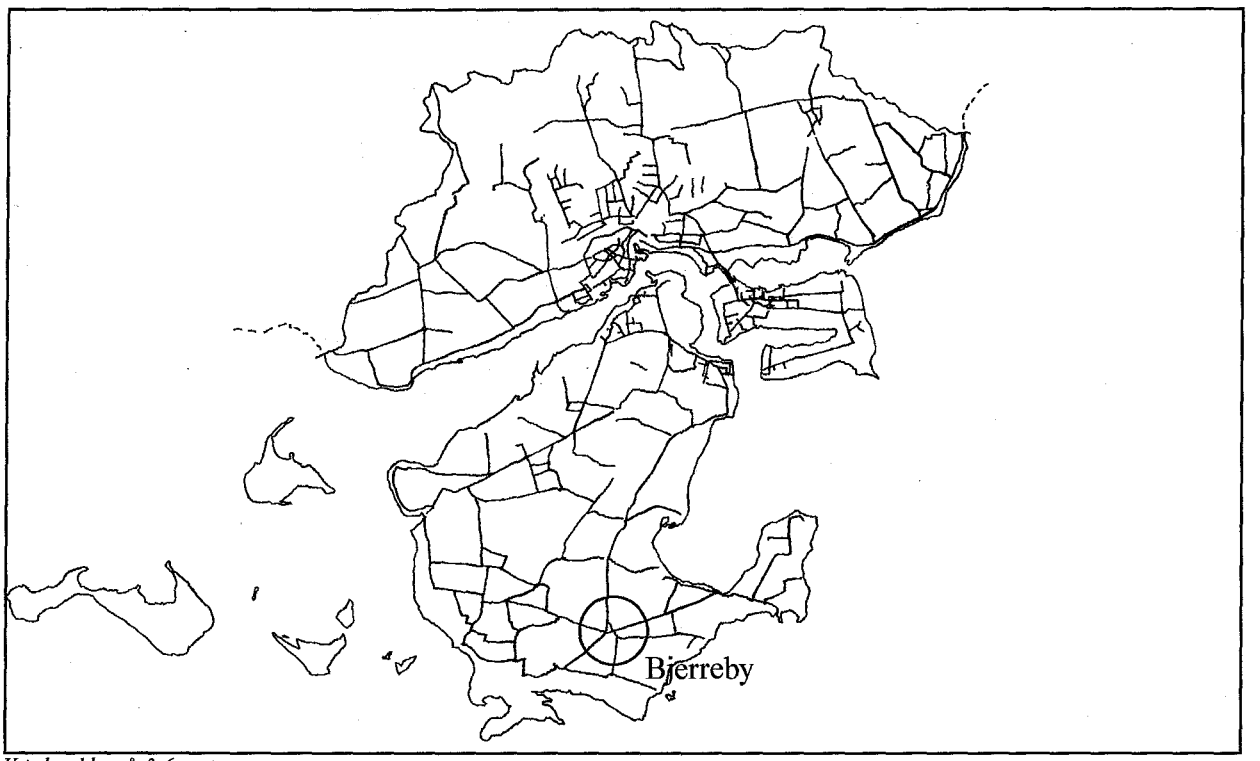

Gårdene ligger meget jævnt fordelt i kommunen, dog er det typisk, at næsten alle er placeret over eller lige omkring femmeterkoten. Valdemarsslot er dog en af undtagelserne, der bryder reglen.
Kortskala 1:200000

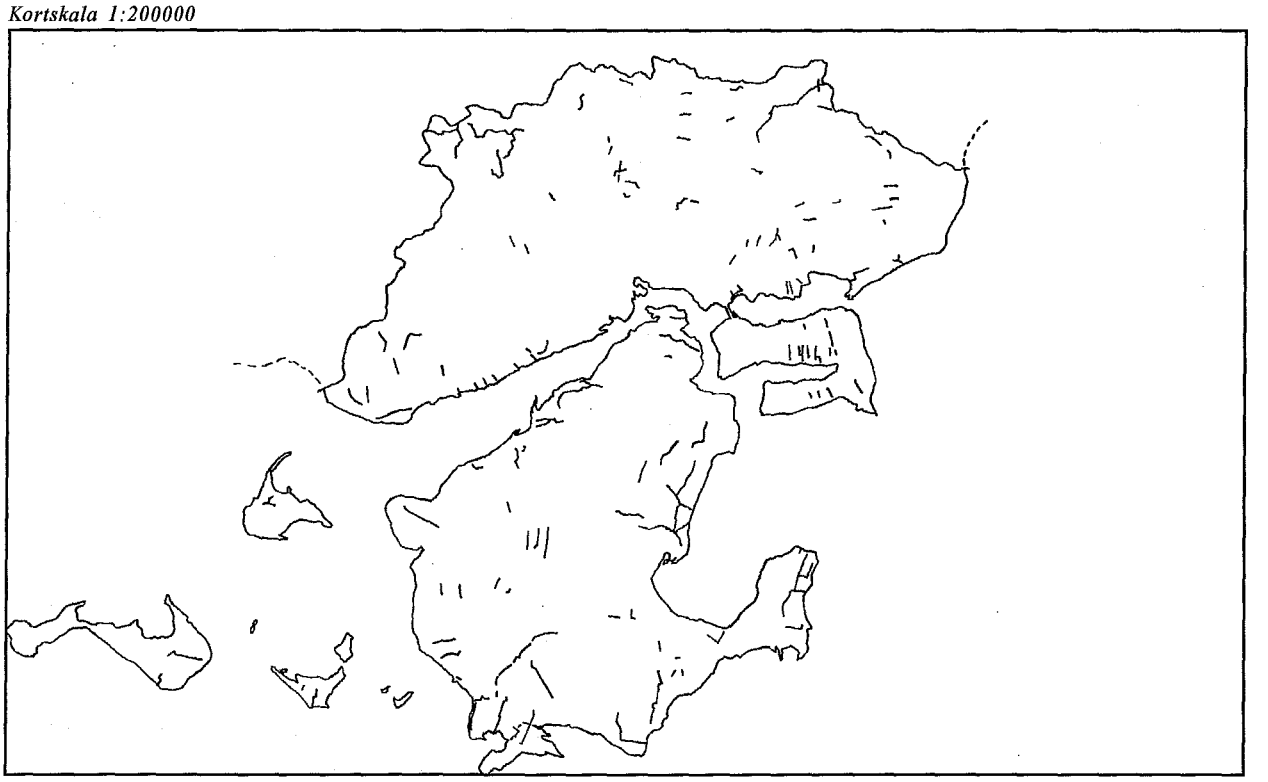
Anden hovedvej, vej med bredde på 6 meter eller derover. Denne størrelse vej er typisk udnivileret i forhold til landskabet.
Kortskala 1:200000

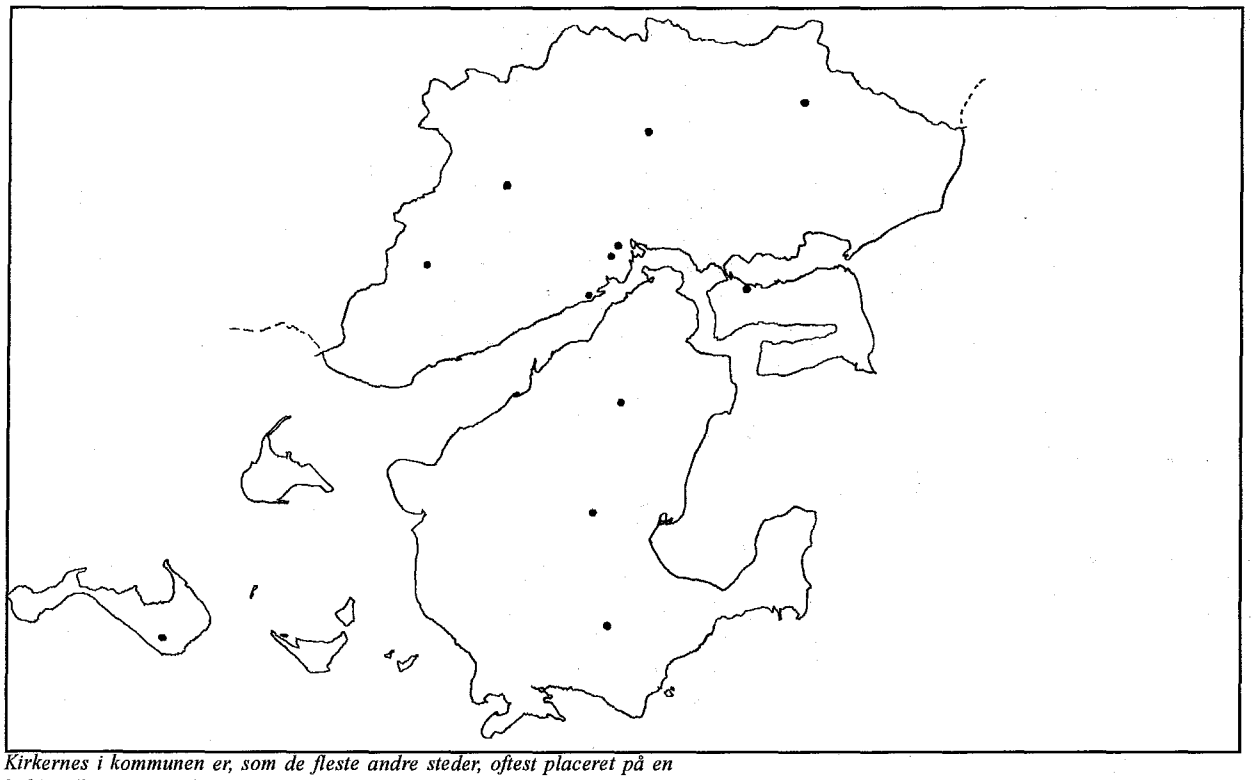

Vej, bredde på 3-6 meter.
Vejene følger ofte landskabets kurver.
Derudover ses det nogle steder, hvilken type udskifning, landsbyerne har haft. F.eks. ved Bjerreby, der er stjerneudskiftet.
Kortskala 1:200000

Anden vej.
Nogle af disse veje fungerer som genveje fra en større vej til en anden. Det mest typiske er dog, at denne type er en blind vej, der fører hen til en eller flere gårde. Ligger gerne langs markskel.
Kortskala 1:200000

Kirkernes i kommunen er, som de fleste andre steder, oftest placeret på en bakke eller et højdedrag.
Kortskala 1:200000

Landskabets linier

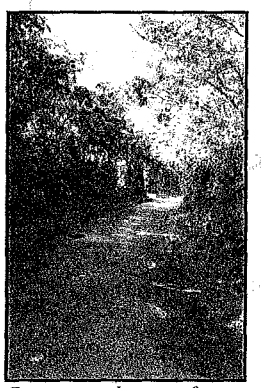

Tæt hasselhegn

Landskabets topografi kan fremhæves og udviskes. I Svendborg Kommune, hvor landskabet er som et hav i blid vind, små bakker og små dale, fremhæves det af menneskeskabte linier. Linierne er arkitektoniske elementer som ved en stringent orden og rytme opleves som kontrast til det følsomme landskab.

Liniernes elementer, deres form og substans giver landskabet dimension og dybde.

De betydeligste linieskabende elementer er de levende hegn.
De levende hegn havde oprindelig det formål at hindre dyr i at trænge ud fra eller ind i det indhegnede område.
Fra slutningen af 1700-tallet har hegning endvidere fundet sted for at beskytte et areal mod vind og vejr.

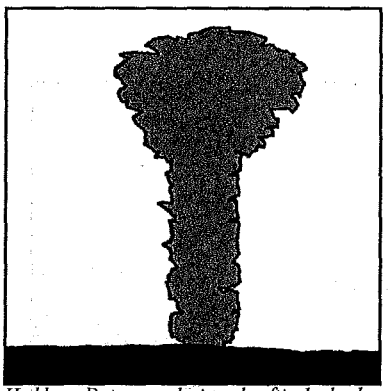
Grønt rum dannet af tætte hegn

I tiden indtil udskiftningen, d.v.s. i slutningen af 1700-tallet, hegnedes den enkelte landsbys mark, såfremt den lå op til andre landsbyers bymarker. Fra denne periode anvendes primært sten og jordgærder med en grøft på den ene eller på begge sider.

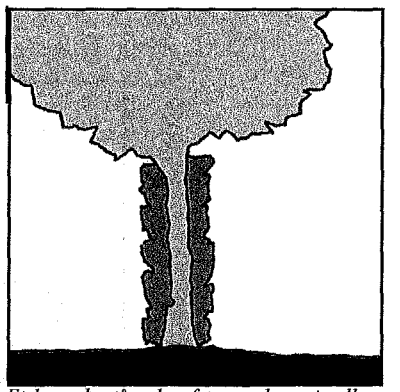

Bøgehegn med både hæk og træer

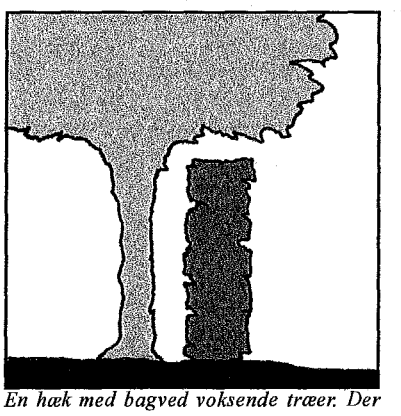
Efter udskiftningen overgik ansvaret for hegnene fra fællesskabet til den enkelte ejer.
Hegnene fik til formål at holde kreaturerne inde, så de ikke kunne skade anden mands ejendom. Hegning med dette formål blev bl.a. på Fyn gennemført med levende hegn og var gennemført før 1810.

Hækken. Det er en høj og kraftig hæk, der er klippet til på de nederste ca. tre meter. Resten opefter vokser naturligt.

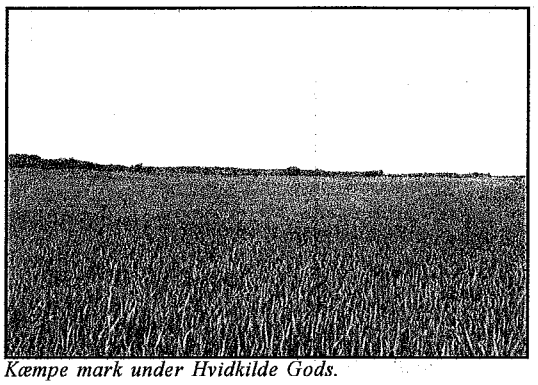
Et hegn bestående af træer, hvor imellem små skud vokser op. Det giver den samme karakter som hækken, da de unge skud klippes til, og det store træ vokser naturligt.

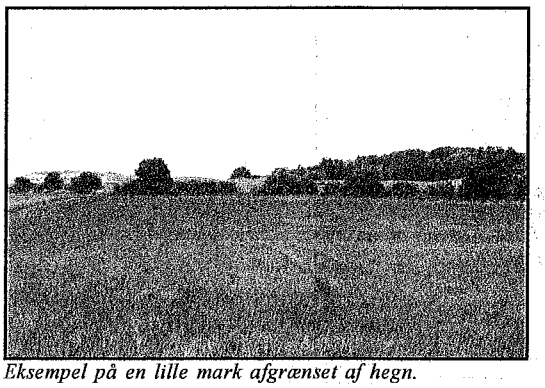
En hæk med bagved voksende træer. Der opnås den samme karakter som de to første eksempler.

Man oplever tydeligt, hvor markant en markskelhegning kan præge et landskab. Hegnene kan karakteriseres ved både udformning og sorter af planter.

De mest typiske sorter i hegnene er tjørn, poppel, kastanie, syren, bøg, lind og hassel.
Levende hegn langs smalle veje er arkitektonisk spændende. Mange er klippet i ca. 3 meters højde og virker meget rumskabende. Endvidere understreger den præcise klipning vejens forløb.
Syrenhegnene er dog ofte uklippede og står med bløde former.

Kæmpe mark under Hvidkilde Gods.

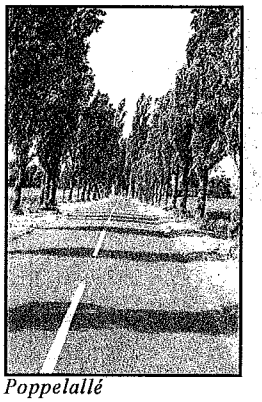
Sydfyn er beriget med mange alléer langs offentlige veje, som tegner linier i landskabet.
Allétræer er typisk poppel og lind. Ved Troense findes to meget smukke eksempler. Det ene er mellem Troense og Vindeby, hvor en gammel lindeallé danner en linie mellem de to byer. Det andet eksempel er mellem Troense og Valdemarsslot. Her danner poppelalléen en monumental overgang fra by til slot.

Eksempel på en lille mark afgrænset af hegn.

Klippes allétræernes rodskud og kombineres alléen med hække, forstærkes den arkitektoniske linievirkning betydelig. Landevejens rum får nu ikke alene sider men også loft. Virkningen er som at færdes i en tunnel.

Ved de store gårdes indkørsler er det almindeligt, at korte alléer fører fra landevejen til gårdspladsen. Her oplever man en langt større mangfoldighed af træsorter, men typisk er kastanien.

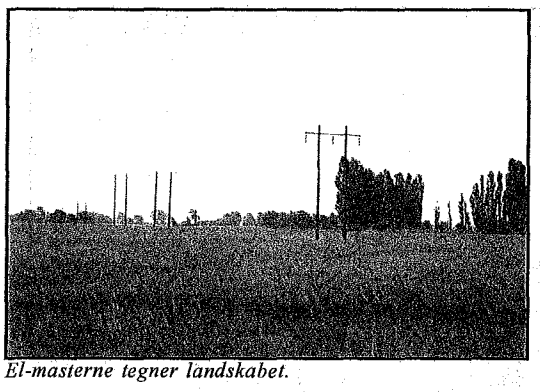

Rumskabende lindeallé

Poppelallé

Linierne i landskabet fortæller om kulturhistorien. Ved Bjerreby opleves eksempelvis mønstret efter stjerneudskiftningen.

Dramatisk er de linier der tegnes af elkraftens master. De er stikkende i deres udformning men ofte spindelvævslette i konstruktion og materiale.

Hegnene fra stjerneudskifningen i Bjerreby kan stadig ses som et karakteristisk træk i landskabet.

El-masterne tegner landskabet.

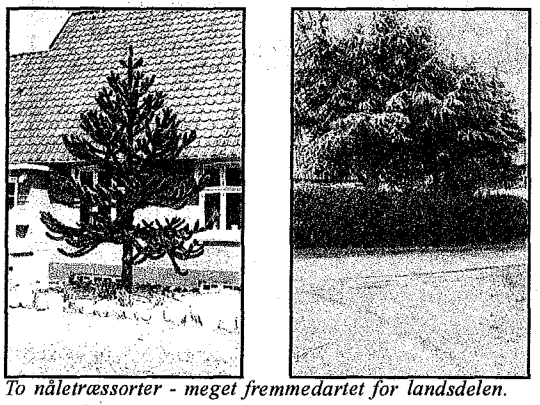
Ledningerne duver gennem landskabet, og i perioder deltager fuglene i sceneriet som perler på snor.

Vindmøllerne er som balletdansere. De danser i grupper, og en gang imellem bevæger de vingerne i takt.

Et andet karakteristisk træk i landskabet er de store menneskeskabte elementer, som f.eks. siloer, vindmøller og elmaster.

Beplantning

Der findes mange forskellige typer beplantning, de fleste har en kulturhistorisk baggrund og er egnsbestemte.
Der findes mange smukke, gamle træer, der er med til at skabe atmosfære.

To nåletræssorter - meget fremmedartet for landsdelen.

Planteskolernes og plantemarkedernes store udbud af planter fører desværre til brug af fremmedartede sorter. De bringer på en uheldig måde uorden i traditionen og i den landskabsarkitektoniske oplevelse. Nye træsorter som ses i landsbyhaverne kan fx være fyrretræer, grantræer og cypresser.

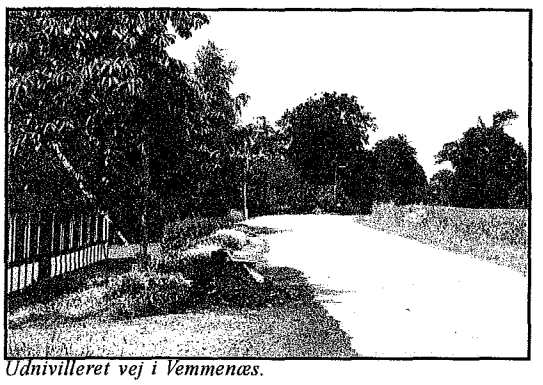

Staboltvej ved Bjerreby - vej der følger landskabet.

Veje i landskabet.

Vejsystemet i Svendborg Kommune kan opdeles i tre typer.

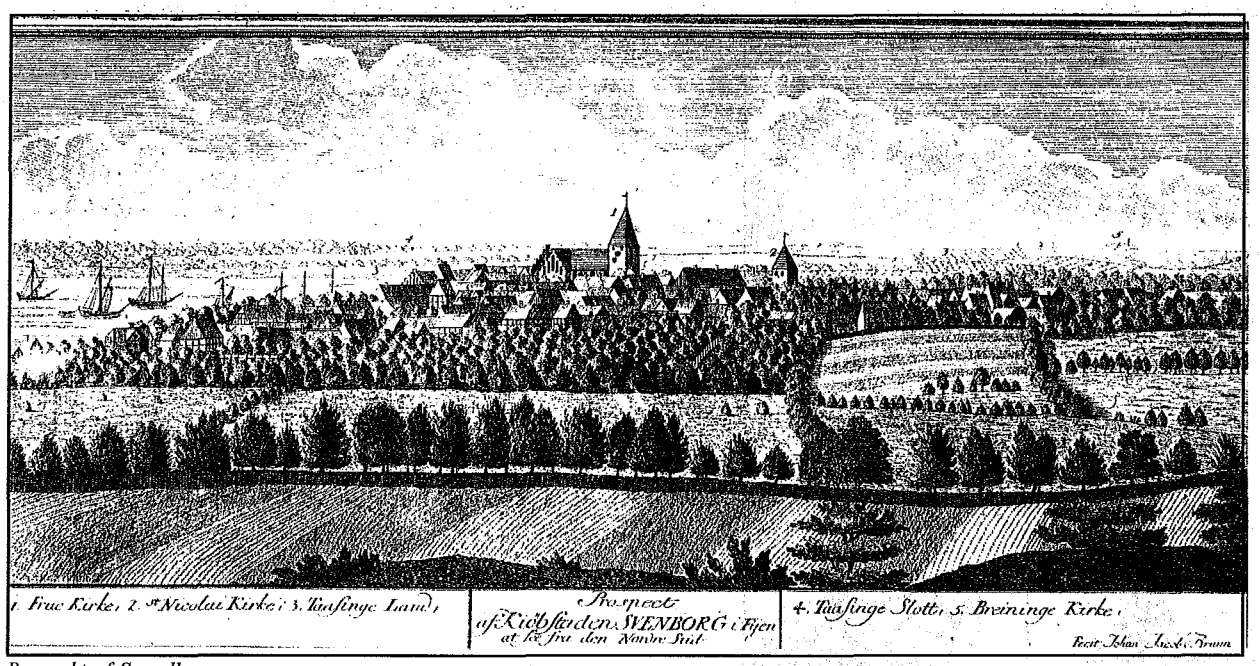
1. Det overordnede vejnet som forbinder Svendborg og de større landsbyer med tilsvarende i nabo kommunerne.
2. Det lokale vejsystem som forbinder de enkelte landsbyer
3. Det meget sekundære system - den private markvej.

Udnivilleret vej i Vemmenæs.

De fleste små veje følger bakkelandskabets bevægelse op og ned, på langs eller på tværs af højdekurverne. Mange af de større veje er udnivellerede ved at hæve dem fra det oprindelige landskab med en dæmning, eller ved at grave vejene ned i bakker. Begge indgreb bryder det oprindelige landskab, og det er særligt problematisk, hvor bebyggelser ligger tæt ved vejene.

Historiske hovedtræk

Prospekt af Svendborg.

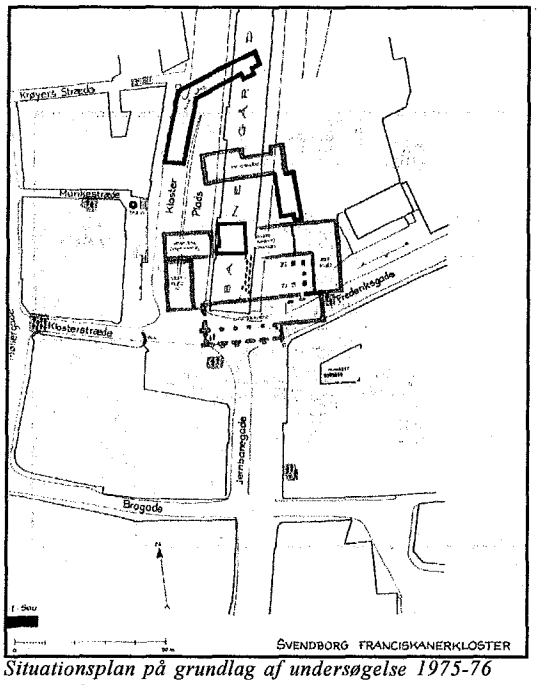
Svendborg

Byen ligger i det bakkede sydfynske morænelandskab. Den gamle del af Svendborg, med de to kirker "Vor Frue" og "Sct. Nicolai", ligger på en ca. 20 m høj morænebakke, og bydelen ned mod havnen delvist på opfyldt terræn. Mod nord, øst og vest breder byen sig op ad morænebakkerne.

Danmarks ældre middelalderbyer kommer frem i historiens lys på vidt forskellig vis. Det skyldes i de fleste tilfælde historiens lunefulde forløb at netop den skriftlige beretning, årbog eller diplom nævner en by. Historiens muse må have haft en svaghed for Svendborg, for det er næppe mange byer i den vestlige civilisation, der dukker frem i en så romantisk sammenhæng: Nemlig som morgengave!

Swineburgh – Svendborg

De skriftlige kilder har intet at berette om Svendborgs opståen. Byen dukker frem med kongelige privilegier og gejstlige institutioner, der lader ane, at der ikke er tale om en hvilken som helst lille flække.
Navnet Svendborg optræder første gang i morgengavebrevet til Valdemar den Unges hustru, prinsesse Eleonora – en datter af dronning Berengarias bror, kong Alfonso II af Portugal. I dette diplom udfærdiget i Ribe den 25. juni 1229 overdrager Valdemar Sejr til sin nye svigerdatter den sydlige del af Fyn med borgene "Swineburgh, Wordburgh og Foburgh" foruden halvdelen af indtægterne fra møntudstedelsen på Fyn samt hele Odense by – i sandhed en fyrstelig gave. Tolkningen af ordet "Swineburgh" har optaget historikere og stednavneforskere gennem flere århundreder. Forleddet er problematisk – man er enige om, at der ikke er tale om mandsnavnet Svend. Større sandsynlighed taler for dyrenavnet "svin", hvad enten det så går på vildsvin, oldensvin eller de marsvin, som dengang skal have boltret sig i Svendborg Sund. Efterleddet "burgh" kan fortælle, at en borg har givet navn til byen.

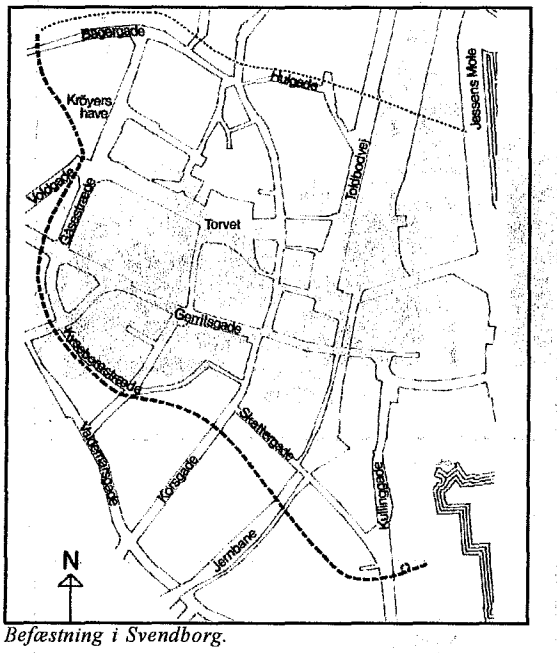
Situationsplan på grundlag af undersøgelse 1975-76 samt tidligere indsamlede iagttagelser.

At Svendborg havde købstadsstatus under Valdemar Sejr fremgår af det ældst bevarede privilegium, udstedt af Christoffer I den 25. februar 1253 umiddelbart efter, at han havde erobret byen fra broderen Abels tilhængere.

Tilstedeværelsen af franciskanere fra 1236 – de kaldtes også tiggermunke – viser, at byen så tidligt kunne give disse munke et eksistensgrundlag. Det synes således klart, at Svendborg i Valdemarstiden var blandt de mere fremtrædende danske købstæder, hvilket uden al tvivl skyldes den gunstige beliggenhed, der muliggjorde aktiv deltagelse i den meget givtige Østersø-handel, som frem til 1225 hovedsagelig var på danske hænder, men derefter domineredes området stærkt af de nordtyske byer, hvilket dog ikke synes at have betydet noget særligt for byens videre udvikling i løbet af middelalderen.

Byens befæstning

Det andet led i det gamle navn Swineburgh røber, at det er en borg, der har givet byen navn. Borgen er nok identisk med det ikke særligt imponerende forsvarsanlæg, der fra en gang i 1300-årene omtales som Skattertårnet. Dette tårn har fungeret som et vagttårn, sådan som disse kendes flere steder i Danmark fra ca. år 1100. Rester af Skattertårnet er lokaliseret ved Skattergades udmunding i Kullinggade.

Befæstning i Svendborg.

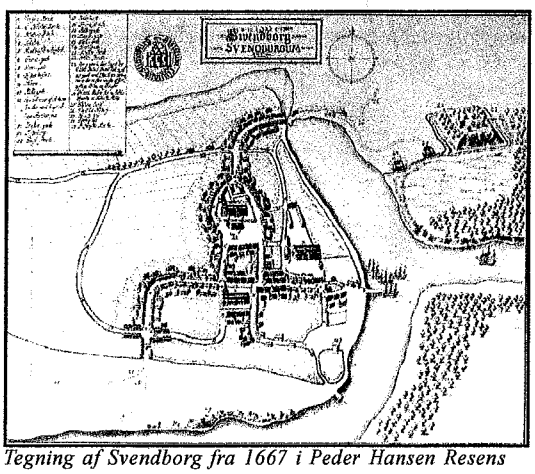
Det egentlige forsvarsanlæg udgjordes af en vold og grav, som er påvist flere steder ved arkæologiske undersøgelser. Hvor gamle disse anlæg er, kan vi endnu kun gisne om. Voldgravens nederste lag i Krøyers Have er C 14-dateret til ca. 1200. I denne del af byen er voldgraven næsten 11 m bred foruden, at der i midten fandtes en undersøisk vold, der måtte være en ubehagelig overraskelse for en fremstormende angriber. Voldgraven ved stranden i Kullinggade synes at være af en noget ældre konstruktion. Byens befæstning er således blevet udbygget i løbet af middelalderen, vel sagtens i takt med byens ekspansion. Mod nord har den stejle skrænt på ydersiden af Bagergade ned mod Dronningemaen været ideel at forsvare bag et mindre palisadeværk.

Da den gamle bydel er anlagt på og mellem højdedrag, har det været nødvendigt med en række stemmeværker i voldgraven til at holde vandet tilbage – ellers ville det løbe ud i sundet. Springsbækken kunne endvidere ved opstemning sætte de lave engdrag mod nordvest under vand. Fra søsiden vides Svendborg at have været beskyttet af undersøiske spærringer i form af nedrammede egepæle og måske også af et par sænkede skibe.

Svendborg menes at have mistet sine forsvarsværker som straf for byens holdning til sejrherren Christian III i Grevens Fejde.

Naturhavn

Byen er grundlagt omkring en naturhavn i en lille bugt af Svendborg Sund sandsynligvis i anden halvdel af 1000-tallet. Det smalle farvand ligner en flod, er ca. 10 km langt og fra en halv til to km bredt, op til 17 meter dybt og oftest på grund af den stærke strøm isfrit om vinteren. I dag sløres billedet af den kunstigt opfyldte ø i havnen, men et blik på kortet fra 1872 viser, at her er en beskyttet plads med adgang for skibe fra tre sider. Østersøen var i henved 1000 år en af Nordeuropas vigtigste søhandelsveje og af den allerstørste betydning for Svendborgs og Sydfyns handel.

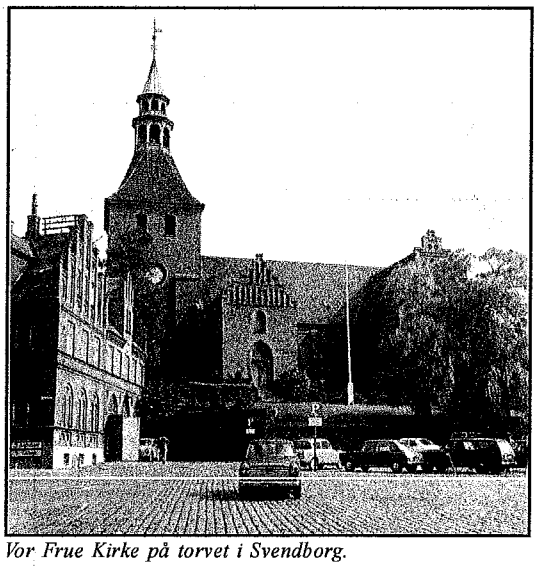

Tegning af Svendborg fra 1667 i Peder Hansen Resens „Atlas Danicus"

Borg og hospital

Lige nord for byen lå kongens imponerende borg Ørkild, muligvis anlagt af Valdemar den Store.

Uden for den befæstede by menes franciskanerne at have anlagt spedalskhedshospitalet med tilhørende kirke, der efter 1350 tager Skt. Jørgen som skytshelgen. Da hospitalet blev nedlagt i 1540'erne og ejendommen lagt ind under kronen, blev kirken ved Svendborg Sund bevaret og fungerer i dag som sognekirke under navnet – Sct. Jørgen.

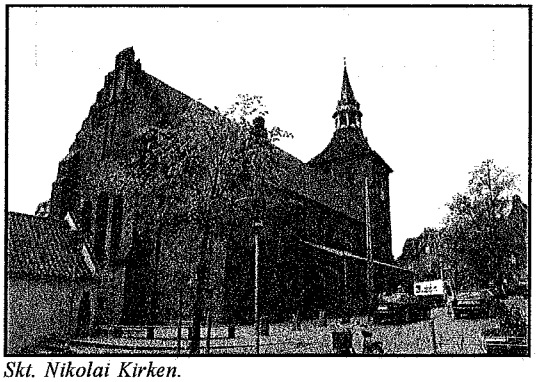
Vor Frue Kirke på torvet i Svendborg.

Skt. Nicolai Kirke

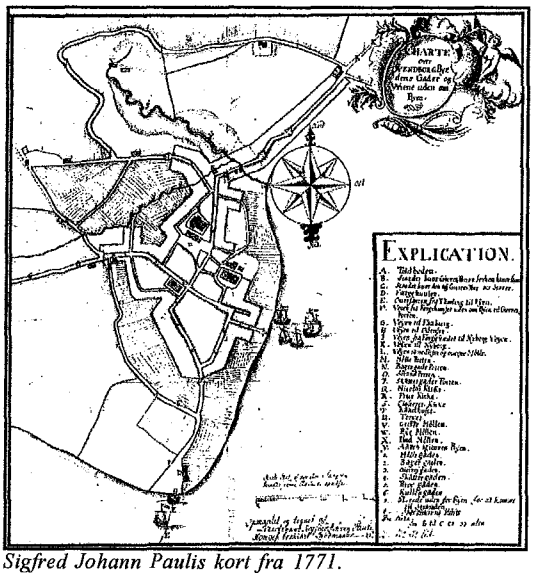
Ældst af byens to oprindelige sognekirker er Sct. Nicolai. De ældste dele af kirken stammer fra engang i slutningen af 1100-tallet. Det er svært af forestille sig, at kirken er opført på en lille morænebakke, hvorfra man har kunnet skue ned over den lavereliggende bebyggelse. I dag ligger kirkens fundament 1-1,5 meter under Gerritsgades nuværende kørebane. Takket være århundreders affald og husrester – den almindelige renovation indførtes først af Christian IV i 1619 – er affaldslagene (kulturlagene) ca. 3 meter tykke.

Middelalderbyen

Middelalderen igennem var byen genstand for mange voldsomme begivenheder: Kongsemnefejder, de holstenske grever etc. – men hver gang blomstrede byen op igen. Landbruget synes ikke, efter de skriftlige kilder at dømme, at have spillet nogen støre rolle i byens liv. Derimod var fiskeriet af stor betydning, og borgerne deltog ivrigt i sildefiskeriet i Øresund – med eget fed i Falsterbo - side om side med de store hanseatiske byer. Også håndværket stod højt. Der var gilder for bl.a. guldsmede, remsnidere, sværdfegere og mange andre.

Skt. Nikolai Kirken.

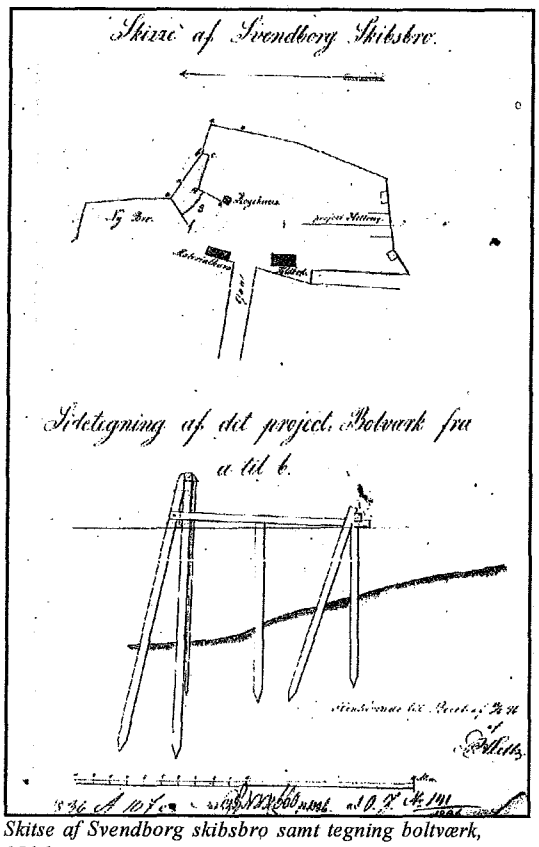
Sigfred Johann Paulis kort fra 1771.

I den indre by er den middelalderlige topografi genkendelig, omend man må forestille sig et gadebillede, der totalt adskiller sig fra et nutidigt. Gaderne var fyldt med affald, som blev kastet ud til glæde for svinene, der gryntende trippede rundt mellem kærrer og handlende – de sidstnævnte stod langs husrækkerne og falbød deres varer, fordi der ikke var plads til alle på Torvet – eller var det for at undgå torveafgiften? Stanken i gaderne skal på varme dage have været ulidelig. Epidemier hjemsøgte byen med jævne mellemrum – oftest benævnt pesten.

Mange af de middelalderlige gadenavne og –strøg eksisterer endnu: Brogade, som fører ned til skibsbroen, der dengang lå lige ud for gadens udmunding. Møllergade, hvis navn relaterer til Kongens Mølle, Gerritsgade og Kattesundet.

Skibsbyggeri

Englandskrigen 1807-14 bragte fremmede soldater til Svendborg – både franske og spanske var indkvarteret. Næringslivet var trykket i denne periode bortset fra skibsbyggeriet, som i de efterfølgende årtier resulterede i træskibsværfter på Thurø, i Troense og i Svendborg. Ved midten af århundredet blev henved halvdelen af al den danske træskibstonnage bygget i Svendborg-området samtidig med, at Svendborg blev Danmarks næststørste søfartsby – kun overgået af København.

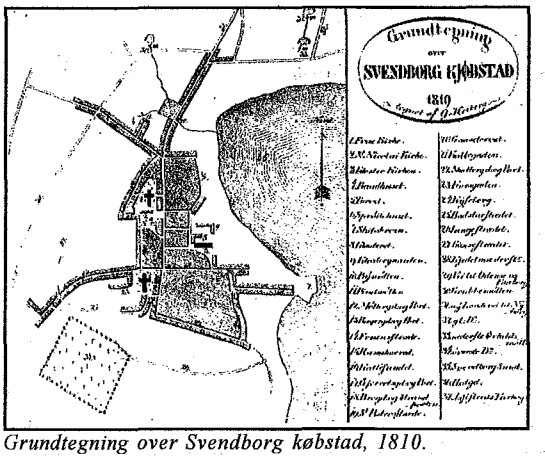
Skitse af Svendborg skibsbro samt tegning boltværk, 1836.

Efter 1814 begyndte man at anlægge bolværker og en rigtig havneplads. Havnen udbyggedes flere gange i løbet af århundredet, ligesom vejnettet udvidedes, hvorved man fik lettere adgang til det rige bagland. I begyndelsen af 1800-tallet fandtes der ved havnen kun en mindre anløbsbro af træ for enden af Brogade, men så blev der bygget bolværk mod øst, og efter havnefogedboligens opførelse i 1836 anlagdes ud for denne ca. 20 favne bolværk med en ophalingsbedding. Da dampskibe blev mere almindelige, og særlig da de bragte gods med, skred man i 1854 til at bygge en 120 alen lang og 14 alen bred, åben dampskibsbro ud fra skibsbroen til det dybe vand. Indtil da førtes passagererne ud til skibene i joller. Broen var stærkt bygget og en pryd for havnen, og den mest yndede promenadeplads for byens indbyggere hele året.

Allerede tidligere havde man udvidet havnepladsen, idet der opfyldtes ved den gamle skibsbro, og et nyt bolværk blev bygget i 1851. Dette bolværk og mange andre er senere forsvundet ved nye opfyldninger, men dukker ofte op i forbindelse med større kloak- og anlægsarbejder iøvrigt.

I 1837 bragte H. C. Andersen et lille portræt af Svendborg i romanen „Kun en Spillemand": „Svendborg eier endnu Præget af Smaabyerne i det forrige Aarhundrede; disse uregelmæssige Bygninger, hvor tidt den øverste Etage rager ud over den underste, hvilende paa en fritstaaende Bjælke; Karnapperne, som spærre Udsigten for Naboen, brede Forstuetrapper med Steen eller Træbænke til at sidde ude paa. Over flere Porte læses, udskaarne i Træet, Indskrifter deels paa Dansk, deels paa Latin. De ujævne Gader synes brolagte Høie, idet man i brækkede Linier vandrer snart op, snart ned.
Paa enkelte Steder i denne By troer man sig i en Bjergstad, især er det Tilfældet ved den saakaldte „Hulgade", der i vor tid skal være bekjendt som Forum for Smugleri og Stævnemøde. Idet man fra den høitliggende Hovedgade seer her ned, er Skuet høist malerisk. Vældige Kampesteen, reiste over hinanden, danne paa de nærmeste Huse Fodstykket, og dette er, ved Gadens bratte Nedstigen, af samme Høide, som de dybereliggende Nabohuses Vægge. Saaledes seer man da fra Hovedgaden ud over Skorstene og Tage i den smalle Sidegade og øiner et stort Partie af Fjorden, hele den skovgroede Kyst med de høitstammede Træer og dele af Øerne Langeland og Thurø."

På det tidspunkt havde købstaden mindre end 4.000 indbyggere, og der var næppe nogen af disse, der havde troet, at Svendborg blot et par årtier senere ville opleve en formelig udviklingseksplosion.

Grundtegning over Svendborg købstad, 1810.

Hvad udad tabes...
Efter at have slikket sårene som følge af 1864 var Danmark i begyndelsen af 1870erne ved at komme på fode igen. Landbruget kom ind i en forrygende højkonjunktur, sejlskibsfarten florerede som aldrig før, idet mange nye transportforbindelser mellem landsdele og det nære udland blev etableret.

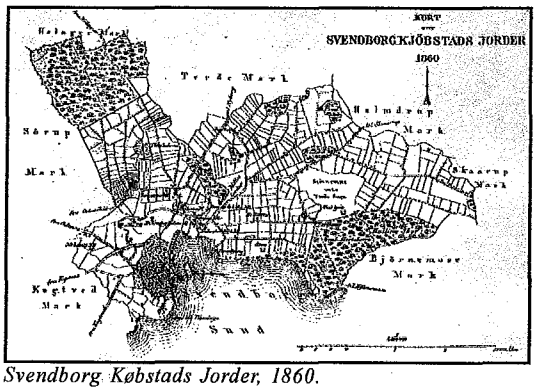
I Svendborg mærkede man naturligvis også denne opblomstring i erhvervslivet, hvilket ikke mindst afspejledes i udbygningen af havnen.

I 1866 førtes Havnegade igennem ved, at man nedrev en gård i Møllergade. For at skaffe beboerne i den nordlige del af byen lettere adgang til havnen blev der opsat et bolværk ud for Havnegade, her indrettedes en losse- og ladeplads kaldet Nyhavn med Cikoriebroen. Sidstnævnte havde navn efter den cikoriefabrik, der byggedes samme år. Denne fabrik var et led i de forsøg, der gjordes for at skabe nye virksomheder herhjemme efter tabet af Søn-

derjylland. Senere blev bygningen solgt til den katolske menighed, der forsynede den tidligere fabrik med et spir og et stort krucifiks – resultat: En nydelig kirke.

Havnen udvides

Der var nu havneplads både i nord og i syd, men det mellemliggende stykke tilhørte private, og opgaven blev at forbinde de havneområder, således at hele terrænet blev inddraget til havneområde. Det var jernbanens anlæggelse i 1876, der fremskyndede sagen. Man valgte nemlig at placere station og rangérterræn på det gamle klosterområde lige oven for havnen. Det blev dog nødvendigt at skaffe nyt bolværk og få et større areal opfyldt. En række grunde eksproprieredes, en dampmuddermaskine blev lejet, og sammen med havnens egen muddermaskine skaffedes en mængde fyld. Der opførtes et nyt bolværk af fyrretræ. Arbejdet afsluttedes i 1877, og dermed var der skabt en samlet havneplads mellem dampskibsbroen og Nyhavn. Den nye del blev, „i taknemlig Erkjendelse" af den tidligere borgmesters fortjenester i byen, såvel under hans embedsvirksomhed her, som i hans stilling som kommissarius ved jernbanens anlæg, kaldt Jessens Mole.

Svendborg Købstads Jorder, 1860.

Ved opfyldningen blev der erhvervet værdifulde arealer mellem Havnegade og jernbanen, og de udlejedes hurtigt til høje afgifter som oplagspladser. Samtidig blev, under betydelig modstand fra flere sider, den store velholdte dampskibsbro fjernet, idet teknikerne mente, at en mindre dampskibsbro ville lette indsejlingen. Med disse omfattende udvidelser var havnens behov dækket i mange år. Det bør i denne forbindelse nævnes, at der også fandtes en del private anløbspladser, som var anlagt og blev vedligeholdt af ejerne, mens havnen bekostede opmudringen. Til gengæld skulle der erlægges vare- og skibsafgifter til havnekassen af de varer, som udlossedes, og af de skibe, som lagde til ved de private bolværker.

Indenrigsministeriet bestemte i 1880 ved approbation af havne- og brotaksten, at havnen skulle regnes fra Svendborg Færgebro til Øxenbjerg, og herefter blev der svaret afgift af de nedenfor nævnte bolværkspladser.
Navnene på de mange nye bolværkspladser fortæller handelshistorie: Petroleumsoplagspladsen, Gasværksbroen, Kjøbmand J. P. Baagøes Plads, Svendborg Dampmølles Bolværk, Kjøbmand P. v. d. Hudes Plads og Øxenbjerg Dampmølles Bolværk.

Det voldsomme skibsbyggeri i området kan også spores på anden vis: I 1870'erne registreredes 590 skibsredere i Svendborg. De fleste må dog snarere betragtes som ejere af skibsanparter.

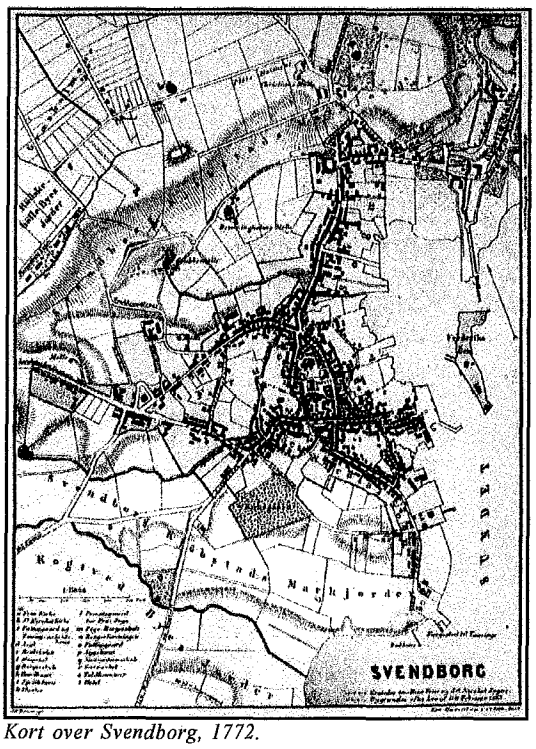
Men den højkonjunktur, som Svendborg nød godt af i disse år, syntes ikke at ende, - den forårsagede et initiativ og en virkelyst, der ikke var set i mands minde.
Svendborg Bank oprettedes i 1872, Dampmøllen sattes i gang i 1874, Det Sydfyenske Dampskibsselskab stiftedes i 1875, og i de følgende år etableredes regelmæssige forbindelser med Kiel, Rudkøbing og Nakskov. I 1873 anskaffedes en dampfærge til forbindelsen med Tåsinge, og i 1875 åbnedes en regelmæssig skibsforbindelse til Ærøskøbing.

Handel og industri
Samfærdselsmidlerne blev i 1876 øget med Svendborg-Odensebanen, 1897 Svendborg-Nyborgbanen, og 1916 en bane til Fåborg. De to sidstnævnte er nu nedlagt. Købstaden blev midtpunkt for en omfattende handel med landbrugsprodukter samtidig med, at der oprettedes en række industrivirksomheder: Maskinfabrikker, skibsværfter og jernstøberier – mest kendt er L. Lange & Co.'s Støberi, der nu er indrettet som museum.

Frederiksøen
I havnen blev den lille sandgrund Koholmen, der til tider var dækket af vand, udbygget med stendossering og risgærder, som skulle holde på fylden fra den årlige opmudring af havnebassinet. Omkring 1890 udgjorde den et areal på ca. to hektar og var et godt værn mod østenstorm. Den sydligste del var udlejet til Vagervæsenet, der her havde et depot. Ved siden af dette stod to signalkanoner, der affyredes ved rutedampernes ankomst til havnen. Den ene står i dag på byens museum. Øen fik nu navnet Frederiksøen. Her blev Ring Andersens træskibsværft anlagt i 1867 med to ophalerbeddinger, hvor skibe på indtil 250 registerton kunne landsættes, samt en kølhalerplads og et fiskerøgeri. Senere kom det kendte Svendborg Skibsværft til - i dag dækker denne arbejdsplads det meste af øen.
I årene 1891-93 anlagdes da den nordre havn. Samtidig blev der fra øst henimod Nyhavn gravet en 17 fods dyb sejlrende, ligesom en jernbane- og kørebro med betonunderlag blev opført over møllerenden.

I 1876 var der 676 nummererede ejendomme i byen. Byens vandværk indviedes i 1867 efter at have været forberedt i henved 100 år! De 394 ejendomme fik vand fra vandværket, 129 havde brøndvand, 34 fik fra Pibekilde og 9

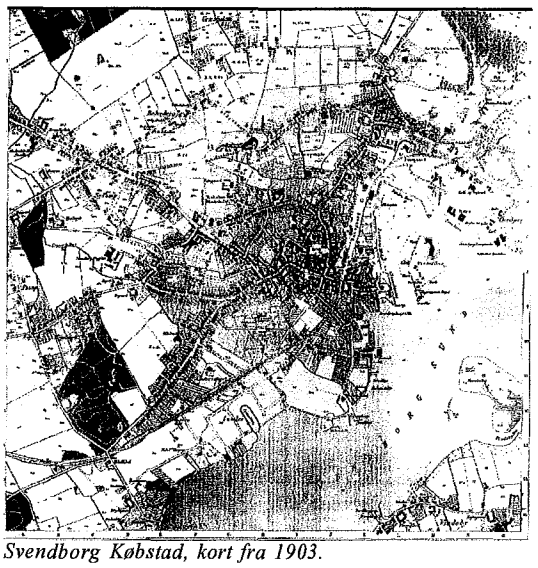
ejendomme i Ørkildsgade fra en fælleskilde. De øvrige ejendomme hentede vand fra de offentlige opstandere. Som i de fleste større provinsbyer indførte Svendborg i 1873 sundhedsmæssig kontrol med ejendommenes indretning, afløb, drikkevand, latriner, møddinger etc. samt byens afløbsrender og rendestene, formuleret i en sundhedsvedtægt af 1885. Ordnet dagrenovationsafhentning indførtes i 1887. Den første kloak var anlagt i 1871, og i de følgende år anlagdes rørlægning af alle regn- og spildevandsafløb fra huse og gader i den indre by - desværre afledt til de da eksisterende vandløb, der gennemskar byen, og som først langt ind i dette århundrede blev rørlagte. Det første w.c. blev i 1902 installeret i byens da fineste hotel, Wandalls i Gerritsgade. Byens gader var frem til 1869 i en ringe stand - også brolægningen - fordi man havde anvendt billige materialer og sparet på gruset. I årene 1871-92 foretoges derfor nogle betydelige brolægningsarbejder overalt i den indre by.

Kort over Svendborg, 1772.

Denne helt eventyrlige udvikling kan også ses ved at sammenligne bykortet fra 1863/72 med kortet fra 1903. Heraf fremgår, at både det gamle bycenter - dvs. middelalderbyen - og området uden for byjorderne var under forandring og udbygning.

Da accisen blev endelig afskaffet i 1862, var trafikudviklingen stadig langsom, men kravene til bedre plads i gaderne og en bedre gadebelægning var dog stigende. Byen imødekom disse krav gennem vedtægten af 1868 for „Brolægnings- og Vejvæsenet", og den praktiske følge var, at man fra 1884 tog fat med gadeudvidelser, gennem pålæg om tilbagerykning af særlig fremskudte facader, fjernelse af de kønne - men nu upraktiske - karnapper, og afskæring af gadehjørner. Flere og flere af gaderne fik ny brolægning „i forbandt", en foranstaltning, som den gang betragtedes som en uhyre forbedring af trafikforholdene.

Svendborg Købstad, kort fra 1903.

Industrialismens nye virksomheder og det betydelige afkast fra søfarten betød radikale ændringer i bybilledet. Mange nye huse blev opført i disse år på bekostning af de traditionelle bygninger i bindingsværk. Ligeledes måtte en del ældre huse vige for anlæg af jernbanen i 1874-76 og nye og bredere gader. I 1886 fik ejendommene husnumre.

Den første telefonledning blav oprettet af købmand C. J. Krøyer mellem hans forretning og tømmerplads, efter at anlægget af jernbanen i 1876 havde skilt de to dele. I 1885 åbnede det første offentlige telefonanlæg med 38 abonnenter, og centralen, der havde åben fra 8-20 daglig, lå først på loftet af Sparekassen Svendborgs bygning på

Torvet, senere flyttede centralen til Klosterplads til den tidligere synagoge ved siden af Svendborg Bank.

Den økonomiske vækst kan aflæses af befolkningstallet: I 1801 1.942 indbyggere, i 1850 4.556, i 1870 6.421, i 1880 7.219 og i 1890 8.754. - Heraf var de 4.153 mænd og 4.601 kvinder. Tilvæksten i de sidste ti år var ikke mindre end 21 %. Af de nævnte personer i 1890 var de 8.538 lutheranere, 108 katolikker, 87 metodister, 6 mormoner, 5 baptister og 4 jøder.
Og selv om 1. verdenskrig rasede lige uden for Danmarks grænser, så sporedes der kun optimisme i søfartsbyen, hvis neutrale skibe endnu kunne sejle nogenlunde sikkert med store indtægter til rederne - en situation som brat ændredes med erklæringen af den uindskrænkede ubådskrig februar 1917.

Indbyggertallet i Svendborg var nu ca. 12.800 - nemlig ca. 5.800 mænd og ca. 7.000 kvinder. Byen havde 124 gader, stræder og veje - heraf var 5,25 km brolagte gader - og 4 torve og pladser. 256 offentlige gadelygter - heraf var de 46 med elektrisk lys, resten var gaslygter - sørgede for, at befolkningen kunne færdes sikkert.

I 1916 havde Svendborg kommune 1.962 børn i den skolepligtige alder. Heraf gik de 530 i Drengeborgerskolen, 534 i Pigeborgerskolen og 358 i Østre Borgerskole. Sidstnævnte havde børn af begge køn. Dertil kom en lang række private undervisningsinstitutioner, som også modtog elever uden for kommunen: Svendborg Realskole og Gymnasium med plads til 224 elever. Frk. Holst's Realskole: 149 elever. Lehns Realskole 191 elever. Svendborg Privatskole 241. Frk. Jensens Skole 69. Frk. Hermansens Forskole 23. Sct. Knuds Skole 21. Asylet „Børnely" 94. Sørup Friskole 14. Ved Østre Skole havde man i 1914 påbegyndt en skolehavevirksomhed, som 107 elever deltog i det år. Vi erfarer, „at alle Elever i Skolehaven har fra først til sidst passet deres Haver og udført Arbejdet meget tilfredsstillende. Trods den kolde og fugtige Sommer havde Børnene et godt Udbytte af Jorden - især lykkedes Ærter og Kaal fortrinligt".

I tillæg VI til Svendborg Byrådsforhandlinger for 1915/16 fremgår det, at der i årets løb havde været 892 personer under Fattigvæsenets forsorg - heraf alene 123 på byens fattiggård. Af det samlede antal på 892 havde kun 617 ophold i byen, resten var dels fra andre kommuner, og dels anbragt på forskellige anstalter eller i privat pleje. I 1915 afgik 5 af fattiggårdens lemmer ved døden: nemlig 1 kvinde og 4 mænd i en alder af henholdsvis 80, 83, 82, 80

og 67 år. Sundhedstilstanden har gennemgående været god.

Nybyggeri
I 1880-81 opførtes det imponerende råd-, ting- og arresthus på hjørnet af Bagergade og Vestergade i gotisk stil efter tegning af arkitekt C. Lendorf. Bygningen var engang omgivet af et smukt anlæg - rådhushaven. Samme arkitekt havde i 1877 tegnet den smukke sparekassebygning på Torvet.

Følgende arkitekter satte i disse år deres fingeraftryk i Svendborg:
Jens Juel Eckersberg: Svendborg Dampmølle, 1858 - bygningen var oprindelig opført som kornmagasin. Arbejdsanstalt og Fattiggård 1872. Asylet „Børnely" i Bagergade. Sct. Johannes kirke - metodistkirken på Lundevej 1882. Politi- og brandstation på Torvet 1885-86. Administrationsbygningen til L. Langes Ovnstøberi 1860.
J. Magdahl-Nielsen: Telefonstationen på Klosterplads 1892-93. Sct. Nicolai Apotek i Gerritsgade i 1897. Sct. Nicolai præstegård 1897. Ligkapellet på Assistens kirkegård i 1895. Ida Holst's Realskole i Sct. Nicolai Gade samme år. Kvindely på Lundevej i 1898. Svendborg Avis i Sct. Nicolai Gade 1909. Denne bygning blev schalburgteret i 1944. Tuberkulosehospitalet i 1906 og sydfløjen på Svendborg Sygehus i 1913. Alderdomshjemmet på Caroline Amalievej 1909-11.
J. Vilhelm Petersen: Toldkammeret på Jessens Mole i 1901. Posthuset i forlængelse af jernbanestationen 1916.
Th. Hoffmann: Kvægstalden på Kvægtorvet i Frederiksgade 1892. Missionshuset „Siloam" på Dronningholmsvej i 1895. Svendborg Teater i Teatergade 1897, Børsgården i Klosterstræde samme år. Frelsens Hærs bygning på Lundevej samme år. Pigeborgerskolen i Teatergade i 1900. Bestyrerboligen på Gasværket i 1904. Elektricitetsværket i Gåsestræde i 1906. Nu nedrevet. Købmandshjemmet på Lundevej i 1907. Tilbygning til Teknisk Skole i Grubbemøllestræde 1908.
H. Wandall: Teknisk Skole i Grubbemøllestræde i 1887. Svendborg Sommerteater i Caroline Amalielund („Rottefælden") i 1890.
Andreas Jensen: Odd Fellow-logen i Bagergade 1898. Sydfyenske Dampskibsselskabs kontorbygning på havnen 1915-16.
Fritz Jørgensen: Administrationsbygningen til A/S Svendborg Skibsværft og Maskinbyggeri i 1916.
N. C. Kofoed: Sømandshøjskolen ved Caroline Amalielund i 1906.
Ludvig Andersen: Svendborg Bryghus i 1899.

H. Wenck: Banegården for Svendborg-Nyborg-banen i 1897.

I 1916 stilnede byggeaktiviteten i byen en kende af, som følge af verdenskrigen. Men som V. Orloff så nøgternt bemærker året efter: „Særlig haardt angrebet af Udgifter er Svendborg dog næppe. Skatteprocenten har ikke været over godt 7 og er endda i Aar gaaet ned til 5½".

Svendborg stod i ugentlig dampskibsforbindelse med København, Fåborg, Nakskov, Århus, Lübeck og England. Det Sydfyenske Dampskibsselskab - SFDS - havde en flåde på 9 dampskibe og 1 motorbåd og stod for sejladsen mellem Svendborg og de sydlige øer samt ruterne Korsør-Lohals og Spodsbjerg-Nakskov. En dampfærge til at betjene Svendborg med Vindeby på Tåsinge anskaffedes i 1873 med tilskud fra kommunen. Til Thurø havde der siden 1908 været en motorfærge, ligesom 2 mindre, private dampbåde gik i rute hertil.

Ved Svendborg Toldsted var der på dette tidspunkt, hvor fragtraterne som følge af verdenskrigen var skyhøje, 148 sejlskibe med en samlet tonnage på 18.017, 40 motorskibe med 1.197 og 24 dampskibe med 14.137 R.T. samt 591 både - dvs. under 4 R.T. At branchen var sårbar i disse år, kan vi se hos skibsmægler C. V. Petersen, der havde kontor i den bygning, der i dag huser havnekontoret. Ved krigens begyndelse var han korresponderende reder for 21 sejlskibe, men dette tal reduceredes, så der omkring 1. marts 1917 kun var 9 tilbage, de 12 var forliste eller torpederede. Skibsmægler C. V. Petersen var imidlertid også agent for Det kgl. octr. Søassurancekompagni og Komitémedlem i Svendborg Søassurance.

Ved kommunesammenlægningen i 1930'erne og i 1970 kom en lang række øer og landkomuner under Svendborg: Thurø, Tåsinge, Skarø, Drejø m.fl. foruden Skårup, Tved, Egense og Sørup, således at befolkningstallet i 1998 er henved 43.000.

Byens struktur ændres

I de sidste 20 år er der sket en markant ændring af bysamfundet. Den øgede trafik har medført ændringer i det gamle bybillede i form af gadegennembrud. Mange industrier er nedlagt, ligesom trafikken på havnen er stærkt aftagende. Derimod er byen ved at blive en udpræget skoleby med et utal af uddannelser: Ud over folkeskoler og gymnasium findes flere erhvervsuddannelser, heriblandt som den eneste by i Danmark samtlige maritime uddannelser: Navigationsskole, 2 søfartsskoler, maskinmester-

skole, off-shore uddannelse og kokke- og hovmester-uddannelse.

Byens struktur skifter hastigt: Store områder er blevet udlagt til industriområder nordøst for centrum, ligesom helt nye boligområder er udlagt vest for den oprindelige købstad.

Litteratur m.v.

J. Bro Jørgensen & Ove Marcussen: Svendborg Købstads Historie I-II.
1959-61.
Henrik M. Jansen: Svendborg & Omegn i Middelalderen.
1977.
Henrik M. Jansen: Svendborg under lup. Skalk, 5. 1987.
Henrik M. Jansen: Dagligliv i middelalderens købstæder.
1983.
Henrik M. Jansen: Dagligliv i danske middelalderbyer.
1982.
Henrik M. Jansen & Otto Jonasen: Fattiggården. Træk af fattigforsorgens historie i Svendborg. Ny rev. udgave 1996.
C. Wichmann Matthiessen: Svendborg – en by i Danmark.
1982.
Jørgen Elsøe Jensen: Danmarks Middelalderlige Byplaner. Fyn med omliggende øer, Dansk Kommité for Byhistorie, Odense Universitetsforlag.
1992.
Helle Reinholdt: Middelalderbyen Svendborg, Projekt Middelalderbyen, Statens Humanistiske Forskningsråd, Forlaget Centrum.
1992.
I øvrigt henledes opmærksomheden på Skrifter fra Svendborg & Omegns Museum 1978 ff og Årbog for Svendborg & Omegns Museum 1979 ff.

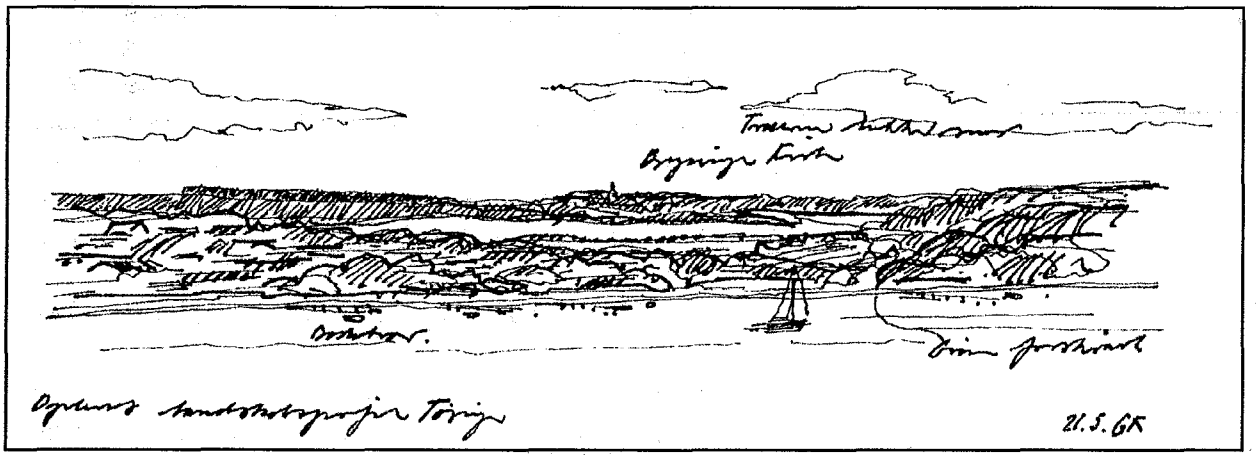
Bevaringsværdige sammenhænge i byen

Dominerende træk

Byens placering i landskabet
Landskabet ved Svendborg er oplevelsesrigt. Bakkeformationer gennemskæres af Svendborg Sund. Men ikke nok med det. Den markante skråning, hvorpå Svendborgs bykrop er lokaliseret spaltes af dramatiske slugter. Det er disse landskabstræk, der giver byens mange kvarterer identitet.

De store landskabstræk opleves smukkest fra Galgebakkens top, fra Svendborgsundbroen, fra sundets flade eller fra Eskærvej på Tåsinge. Landskabet opleves også, når man færdes i byens gaderum. Ikke i store panoramaer, men i smukt beskårne brudstykker i højformat.

Det en god måde at få kendskab til de store landskabstræk, at følge de vigtigste hovedveje. Sådan er det ikke i Svendborg. Vejens fald mod Svendborg Sund er ganske vist tydelige, men udsigter er der ikke mange af. Det skyldes frodig træbevoksning, der lukker for de store landskabsvuer. I stedet for at opleve landskabet fra vejene kan man få overblik over landskabet og byen fra udsigtspunkterne ved Galgebakken, Svendborgsundbroen og Vindebys lystbådehavn.

Fra Galgebakkens top er der en storslået udsigt, der rigeligt belønner den strabadserende opstigning til fods. Mod sydvest ses i formiddagens skarpe modlys Svendborg Sunds flade dirre i glimtende sølv. Mod syd står Tåsinges højtsatte horisont med Bregninge Kirke som et magnetisk fixpunkt. Mod sydøst svæver Svendborgsundbroen med elegant lethed over bykroppens profil. I forgrunden for foden af Galgebakken ses den højt liggende bykærne med Vor Frue Kirkes, Sankt Nicolai Kirkes spir og Fjernvarmeværkets skorsten som markante fixpunkter. Udsigten til bygninger med uskønne, flade tage, viser at det med Svendborgs stejle bakkeskrænter er nødvendigt med en politik for den arkitektoniske udformning af bygningernes femte

facade, taget.

Ved ankomsten fra nord til Svendborgsundbroen er der trods højden ikke udsigt til landskabet. Det er som om man på en snorlige rampe har kurs mod himmelen. Først når man er ude på broen er der mod sydvest og nordvest udsigt til landskaber af stort format. Mod nordøst er der udsigt til Svendborg Sunds snævre forløb, bykroppen og de skovklædte kystskrænter. Her bryder havnens siloer og hospitalets blokke med villabebyggelsens og bycentrets bebyggelsesmønstre og skala. Mod sydvest møder Svendborg Sund det Fynske Øhav. Her vider sundet sig ud, og der er udsigt til præcist tegnede øer. Med deres svævende lethed på horisontlinien virker de lokkende.

Set fra Vindebys lystbådehavn rejser bykroppen sig som en teaterkulisse. Vor Frue Kirke i forgrunden kroner den hævede historiske bykærne, mens Nordre Skole, vandtårnet og møllen sammen med de skovbevoksede skrænter ved Christiansminde tydeliggør bakkelandskabets dramatiske skrænter.

Oprindeligt var den middelalderlige bykærne klart afgrænset. Sådan er det desværre ikke mere. Gadegennembrud har ødelagt de middelalderlige bebyggelsesmønstre, og de åbne flader, der omkransede middelalderbyen, er blevet udbygget.
Vil man opleve middelalderens byrum, kan det anbefales at følge Møllergades forløb. Her danner de mange fortsatte bygningskroppe smukke rumlige overgange, og her er samspillet mellem bebyggelse og terræn spændingsfuldt. Trods det smalle gaderum er her mulighed for at opleve de overordnede landskabstræk i glimt. Det skyldes kombinationen af stigninger og fald, der sammen med gadens kurvede forløb giver udsigt mod nord til den øst/vest-orienterede skrænt med møllen som fixpunkt.
Den historiske bykrops dramatiske møde med terrænet opleves stærkest ved et besøg i den smukke gård, Møllegade nr. 34. Her er der ved baghusets facade mod havnen et voldsomt terrænspring. Så brat at billeder af sydeuropæisk bjergby kommer frem på nethinden. Det vidner om, at middelalderbyen med sin placering på kystskrænten top var placeret med udsyn til Svendborg Sund og havnen, og med en god beskyttelse mod oversvømmelse og angreb på byen.

Det historiske bycenter og de beskårne landskabstræk

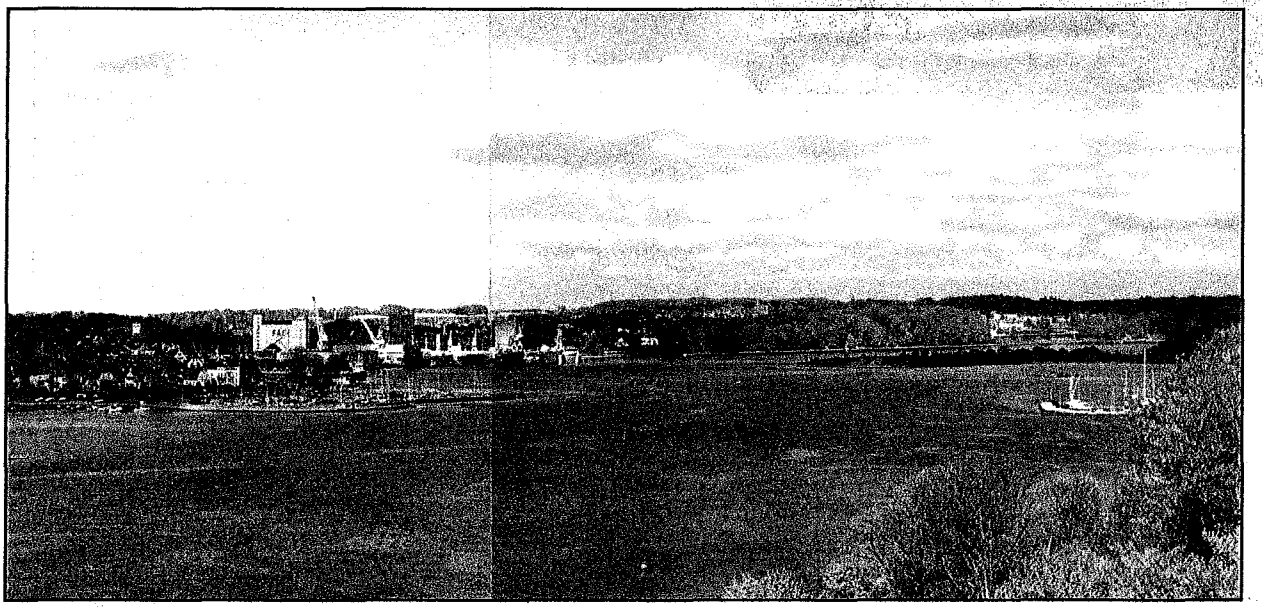
Uden for den middelalderlige bykerne opleves umiddelbart de vidtstrakte områder med enfamiliehuse som diffuse. Det gælder ikke den bebyggede skrænt fra Vestergade til Porthusvej. Her er stigningerne så voldsomme, at

cykling på de få veje, der løber på tværs af højdekurverne, er forbudt. Placeringen af villaerne på skrænternes top og ved skrænternes fod giver forskellige oplevelser. Fra skrænternes top er der i glimt udsigt til Svendborg Sund, Svendborgsundbroen og Bregninge Kirke. Fra skrænternes bund, hvor mange huse er opført med gavlene mod vejen, er der udsigt til spændende trappeforløb og terrasserede haver. Mødet med fladen ved skrænternes fod er ud fra en arkitektonisk synsvinkel ikke godt. Fladen, der tidligere tydeliggjorde bakkerne, domineres af tilfældig bevoksning og et byggeri, der ikke tilstrækkeligt bevist udnytter den særlige placering. Den bebyggede skrænt med vandtårnet og møllen giver med sit forløb Svendborg sin særlige stemning af bjergby.

Af de mange villakvarterer langs Svendborg Sund skiller området ved Willemoesvej sig ud med sine veje, der løber vinkelret på sundet. Det giver fra gaderummene smukke kig til vandet.

Svendborgs nyere kvarterer med parcelhuse, almennyttigt boligbyggeri og industri savner det historiske bycenters og skrænternes landskabelige spændstighed. De nye kvarterers veje, orientering og landskabsbehandling, f.eks. jordvolde, svækker oplevelsen af stedernes identitet.

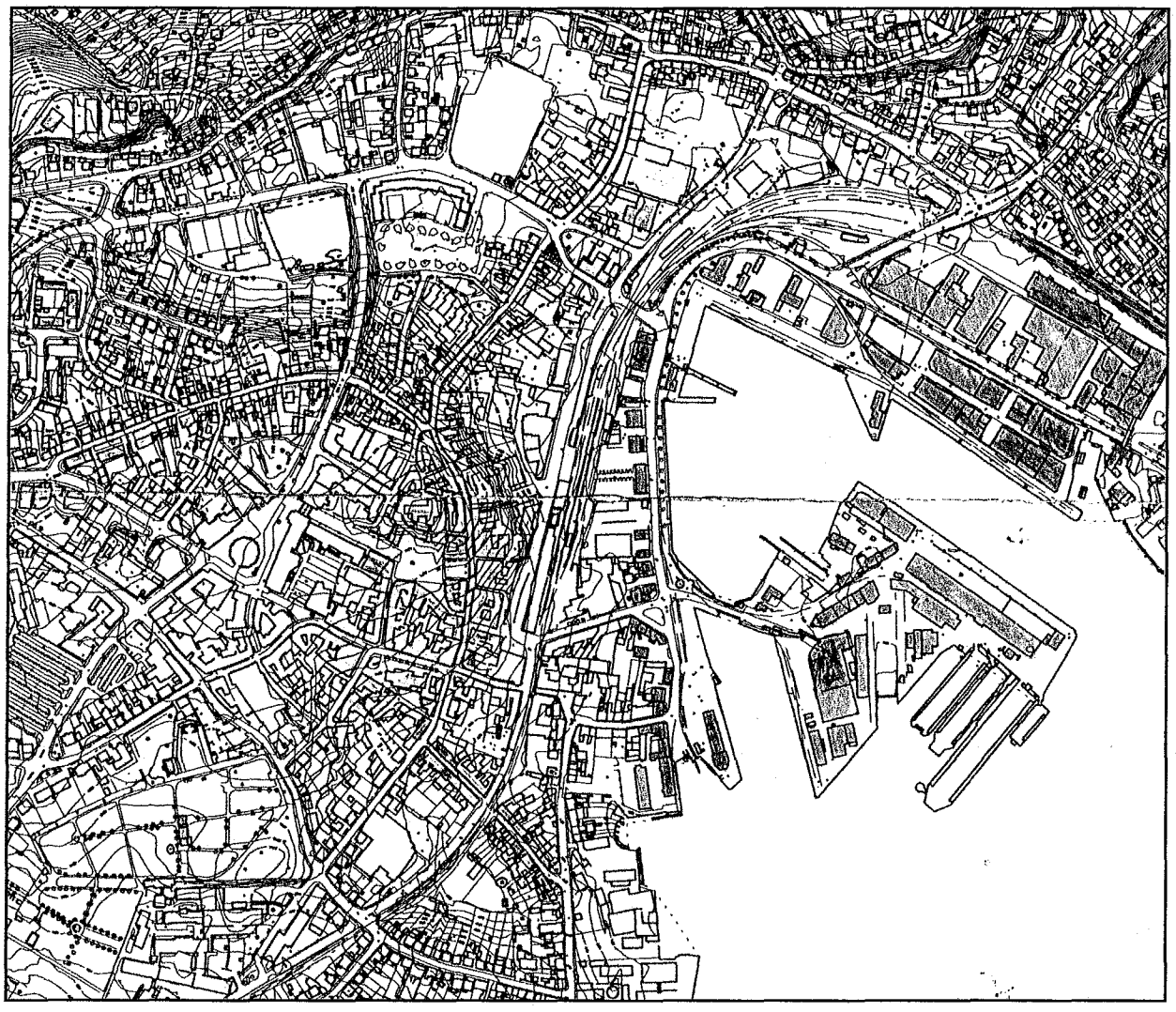
Samlet vurderet er Svendborg, trods rationelle gadegennembrud og arkitektonisk svækkelse af de landskabelige flader mellem de bratte skrænter, kendetegnet ved et karakterfuldt bakkelandskab. Kontrasten til Sundets flade gør byens placering i landskabet nærværende i dagligdagen.

Havnen

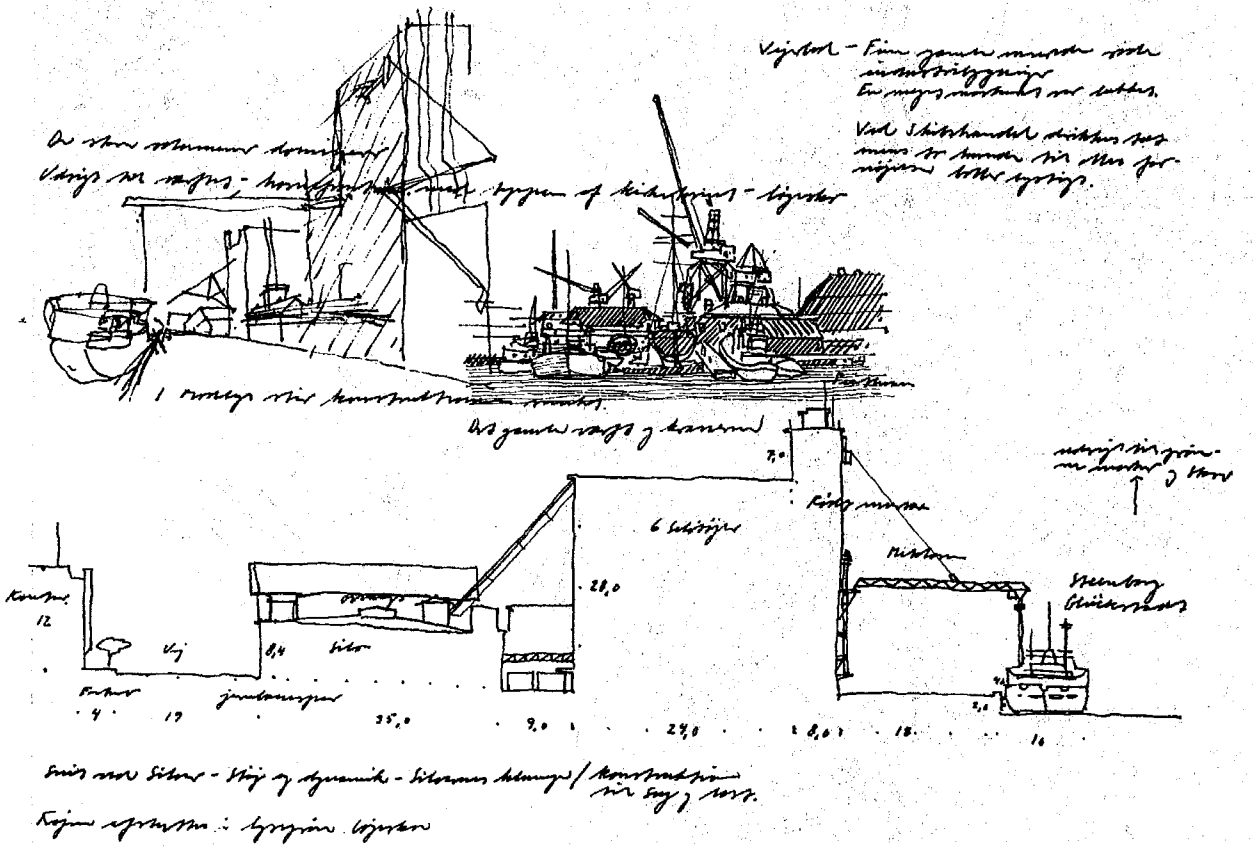
Den vigtigste forudsætning for Svendborgs lokalisering og byvækst var oprindeligt den fine naturhavn. Den lille bugt med det kuperede bagland, de mange kilder og de gode muligheder for at forsvare sig gjorde stedet ideelt som anløbsplads.

De første egentlige havneanlæg i 1800-tallets begyndelse var en skibsbro opført i forlængelse af brogade. Senere i 1860'erne blev kystlinien reguleret , således at der samtidigt med anlæggelsen af Frederiksøens første afsnit blev skabt kajplads. I begyndelsen af 1900-tallet blev jernbanen ført ned til havnen, i forbindelse med anlæggelsen af Jessens Mole, Havnepladsen og Øster Mole ført ned til havnen. Frederiksøen blev udvidet, men den var endnu ikke landfast. 1900-tallets havn var i begyndelsen af århundredet i store træk identisk med havnen, som den fremtræder i 1990'erne.

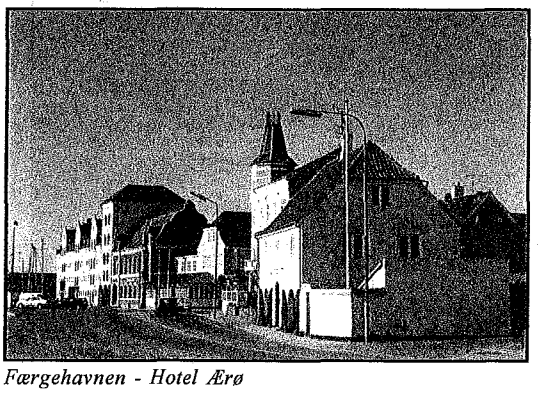
1900-tallets havne- og jernbaneanlæg blev anlagt på opfyld. Fladen neden for den middelalderlige bykærne på kystskrænten er set ud fra en arkitektonisk synsvinkel. Her kræves betydningsfuld præcist formede bebyggelsesplaner og stor opmærksomhed arkitektonisk, fordi tagene set fra middelalderbyen fungerer som en femte facade.
Fra havnen er der udsigt til Svendborg Sund, Svendborgsundbroen, den middelalderlige bykærne, skråningen med Møllen og de skovklædte skrænter. Med den tætte kontakt til vandet og den spændende byrekreative havnedrift er Svendborg Havn værd at værne om. Som noget særligt kan man her i stedet for ståltrådsindhegnet havneindustri opleve en stemning fra dengang film med titlen "støt står den danske sømand" trak fulde huse. Havnen kan opleves i femte afsnit med dynamiske siloer, rekreative byhavn, færgedrift, træskibe og skibsværft.

Østhavnen med Pakhusvej og Østre Kajgade har en bebyggelse, der spænder fra et lille lystigt værtshus til pakhuse og megastore siloer. Her er der, når skibene laster korn og foderstoffer en spændende atmosfære. Med skoven som bagtæppe og indhyllet i støvskyerne fra kornet står de himmelstræbende betonsiloer urokkeligt i kontrast til kranernes filigranagtige stålkonstruktioner. Et gammelt muret rødt pakhus skiller sig ud med sin sikkert proportionerede murede bygningskrop, den faste rytme og de omhyggeligt udførte detaljer.

Jessens Mole fra Havnegade til Frederiksgade er med sine smukke naturstensbelægninger, den præcist formede overgang mellem land og vand, træerne og den fornemme røde murstensbebyggelse en bymæssig havnepromenade af høj kvalitet. Her ankommer stolte sejlskibe og lystsejlerne. Det er også her den fint holdte turistbåd med den blankpolerede klokke lægger til.
Fra Jessens Mole er der udsigt til siloerne, søfartsskolen, møllen, værftet og bebyggelsen langs kajen. Fælles for bebyggelsen, med undtagelse af rutebilstationen og servicestationen, er bygningsvolumenernes sikre proportionering og det murede håndværks omhu for detaljen. Set i forhold til 1990'ernes simple murhåndværk er facadernes stik over vinduerne og dørene, den klare afgrænsning af soklerne, formstenene og de skarpt tegnede skifertage en oplevelse så smuk, at bebyggelsens bevaring bør sikres.

Set fra kajen er toldkammeret stedmoderligt behandlet. En gumpetung installationskasse beklædt med ru forskallingsbrædder og lysstandere på klods hold af facaden skæmmer. Kiggene til bycentret er også en blandet fornøjelse. Her burde der ryddes op.

Færgehavnen - Hotel Ærø

Havnepladsen med færgelejet til Ærø har sin egen stemning af rastløs udlængsel. Den opfanges på fornem vis af Brogades hjørnebebyggelse og de solide tungt satte pakhuse. I Hotel Ærøs lette tilbygning af træ er der en stemning af sol og sommer og en uskyld, som man kun finder i gamle Morten Korch film. Det smukke zebrastribede pakhus med træbeklædning, tagkonstruktion af kunstfærdigt formet stål og det klassicistiske hus fra 1928 fuldender billedet af et havnemiljø, der trods en del trafik har store kvaliteter. I den sammenhæng burde skiltningen på Ristorante Bella Italia og afgrænsningen af forarealet på ejendommen Havnepladsen nr.5 tages op til revision.

Træskibshavnen, der i daglig tale kaldes for mudderhullet, er et besøg værd. Her kan man med de lave bolværker i træ, der afgrænser Kullinggades smalle baghaver samt Baagøe og Ribers tømmerhande,l få en fornemmelse af 1860-ernes havnemiljø. Ud over den afslappede overgang mellem land og vand er det en nydelse af betragte vandets reflekser i de velholdte skibssider og indhalere duften af tjære og tovværk.

Isoleret på Frederiksøen, kun forbundet af en bro, ligger værftsindustrien. Med sit træskibs- og stålskibsbyggeri er de to værfter et spændende møde mellem nyt og gammelt. Set fra de bynære havnearealer introducerer kranerne og de rationelt formede produktionshaller et dramatisk skalaskifte.

Men ikke nok med det. Kranernes dynamik følges op af et påtrængende lydinferno. Iført obligatorisk sikkerhedshjelm er det livgivende at færdes mellem svingende kraner, stålkonstruktioner i kingsize størrelse og flydedokke så store som fodboldbaner. Som noget helt enestående står oplevelsen af Svendborgsundbroens elegante svæv for enden af en åben flydedok. Glemmes skal heller ikke de rationelle grå produktionshaller, der sammen med administrationsbygningens tungt satte murede klump har store arkitektoniske kvaliteter. Efter stålskibsværftets pågående vitalitet og usentimentale rationalitet er stemningen på træskibsværftet næsten romantisk. Her dufter det af træ og tjære, og her er skalaen menneskelig.

Svendborg Værft

Samlet vurderet er Svendborg Havn enestående for sine mange fine bygninger og dens tilgængelighed for byens borgere. Mellemlandets arealer med jernbanen og rutebilstationen svækker oplevelsen af det historiske bycenter set fra havnen.

Sundet

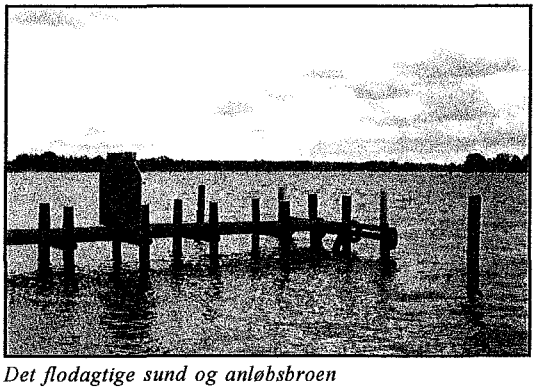
Svendborg Sund skiller med sit bugtede løb Thurø og Tåsinge fra Fyn. Mod vest har sundet forbindelse med Det Fynske Øhav, mens der mod øst er forbindelse til farvandet mellem Langeland og Fyn. Svendborg Sund opleves smukkest fra en skonnert for fulde sejl og med skum for boven. Alternativt er der også mulighed for nærkontakt forskellige steder langs kysten.

Sundet og de svævende øer på horisontlinjen

Langt tilbage i historien har området ved sundet i læ af Thurø og Tåsinge være beboet. Det ses ved Christiansmindes skrænter, hvor regnen til stadighed udvasker redskaber af flint og keramik. Et andet tegn på bosættelse er de monumentale bronzealder gravhøje i Hestehaugen.

Set fra Svendborg Roklubs fine træhus i funkisstil har sundet i sit løb karakter af en bred flod med frodige skovklædte bredder. Ønsker man en spadseretur langs vandet, kan stien til Christiansminde anbefales. Med den lave stensætning er kontakten til vandet tæt. Enkelte steder er der bådebroer bygget af solide sortmalede pæle med hvidmalede ender. Bådebroerne er smukke, og de ville uden adgangsbegrænsende plankeværk give mulighed for smukke kig på langs af sundet. Et andet spændingsmoment ved stien er de store bøgetræer, der med lavt hængende grene giver den pyntelige sti et stænk af tøjlesløs vildskab.

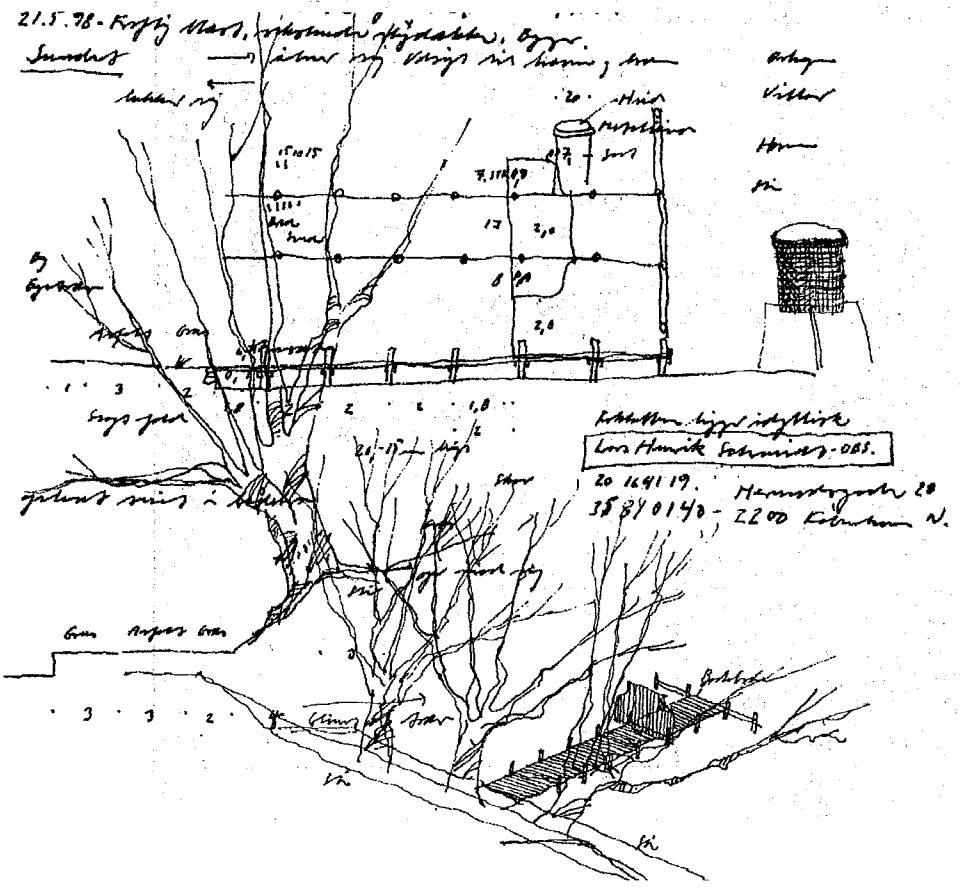
I bugten med Havnen, Frederiksøen og Skansen opleves kontrasten mellem det bymæssige og det landlige. Med

Det flodagtige sund og anløbsbroen

sine dimensioner, arrede stålflader og dynamiske kraner står Svendborg Værft i frydefuld spænding til Skansens landskabeligt romantiske guldaldermotiv. Spændingen mellem by og landskab kan aflæses i stedets grænser mellem land og vand. Ved Skansen er der en smal forstrand, mens der ved værftet og havnen er præcist formede kajanlæg af natursten og solidt tømmerværk.

Det næste afsnit fra Rønne Alle mod Rantzausminde rummer fortrinsvis boligbebyggelser for velhavere. Fra haverne, der mod sundet er afsluttet med lave stensætninger eller strandvolde, er der badebroer. De står om eftermiddagen i modlys, skarpt tegnet i kontrast til den sølvglinsende vandflade. Her hvor begrebet guldkysten får mening, skal der ikke meget fantasi til for at forestille sig en cigarrygende grosserer i sin kongeblå badekåbe efter morgenens kolde afvaskning. Mod vest efter broen vider Svendborg Sund sig ud ved mødet med Det Fynske Øhav. Sundet skifter karakter og giver med horisontliniens næsten svævende øer, håb om grænseoverskridende oplevelser med lokkende sirener.

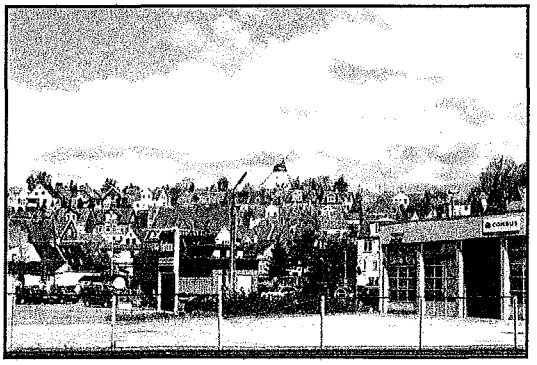
Samlet vurderet har Svendborg Sund med sit smukke forløb høj rekreativ og landskabsarkitektonisk værdi. Det er i den sammenhæng vigtigt, at tilgængeligheden sikres med grønne landskabskiler og stisystemer langs kysterne.

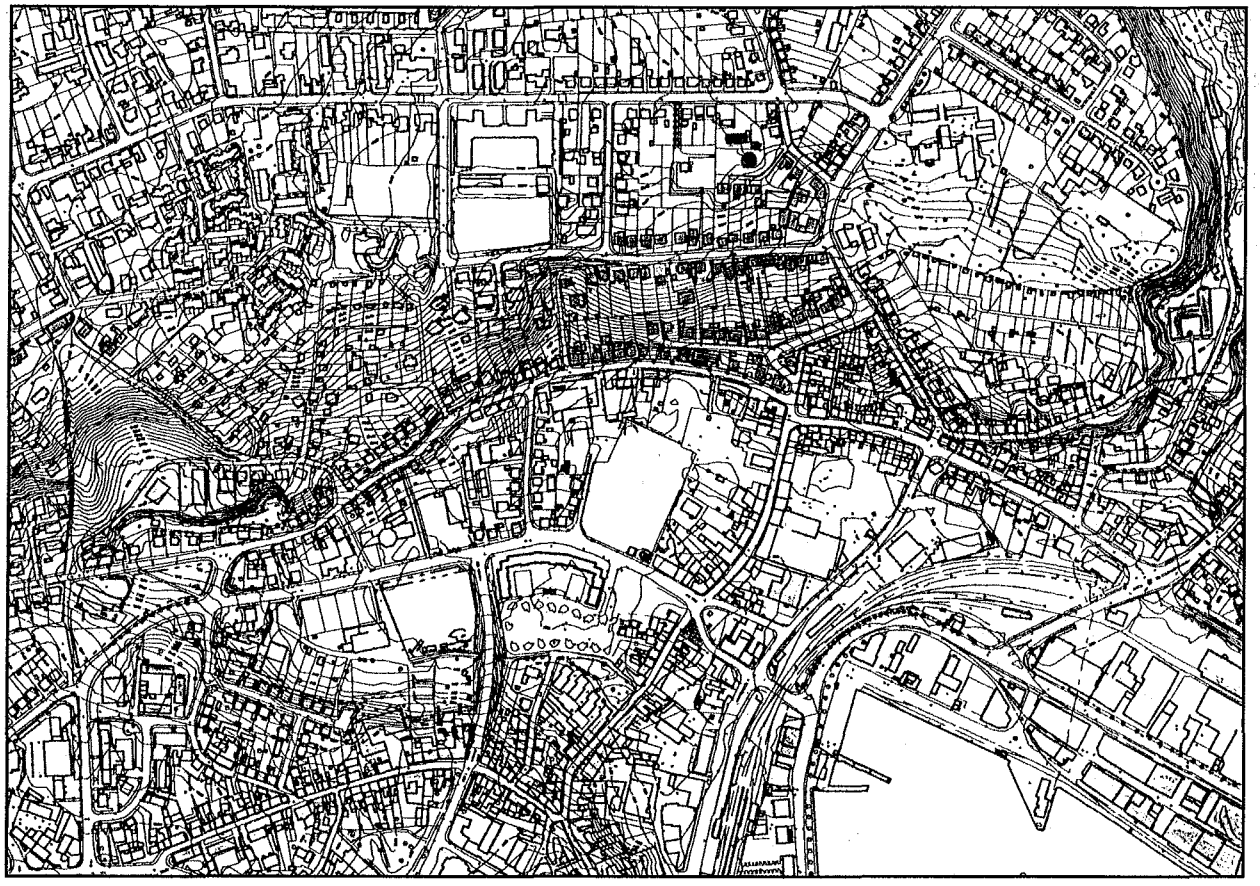
Bjergsiden

Fra gammel tid har der, uden for bycentret ved Tvedvej på toppen af den stejle øst-vestgående skrænt bag byen, været en vindmølle. I 1900-tallets første del blev skrænten bebygget med enfamiliehuse, hvoraf mange er orienteret med gavlen mod vejen. Den bebyggede skrænt med møllen på toppen giver i 1998 Svendborg en stemning af bjergby.

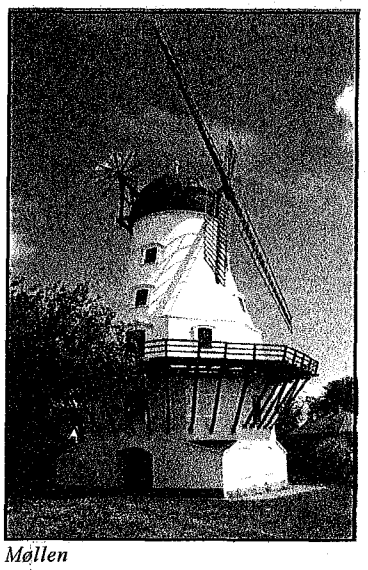
Bjergsidens veje ved Møllevænget, Christiansvej, Albechsvej og Dronningeholmsvej løber på langs med højdekurverne i øst-vestlig retning. En undtagelse er Kongebakken, der med sine "hårnålesving" understøtter den stemning af bjergby, som også H.C: Andersen under et besøg i Svendborg i 1837 bemærkede og skrev om i romanen "Kun en spillemand". Fra vejene, der løber langs højdekurverne, er der i glimt udsigt til de overordnede landskabstræk. Beder man om lov til at komme ind i husene skorter det ikke på grandiose vuer. Det skyldes den stejle skråning, der gør det muligt at kigge hen over de lavere liggende huse. Fra Dronningeholmsvej er der udsigt til homogene murede gavlhuse, stejle trappeanlæg og terrasserede haveanlæg. Set på afstand fra havnen ses bjergsidens bebyggelse i sin helhed med møllen som fixpunkt.

Bjergsiden set fra havnen

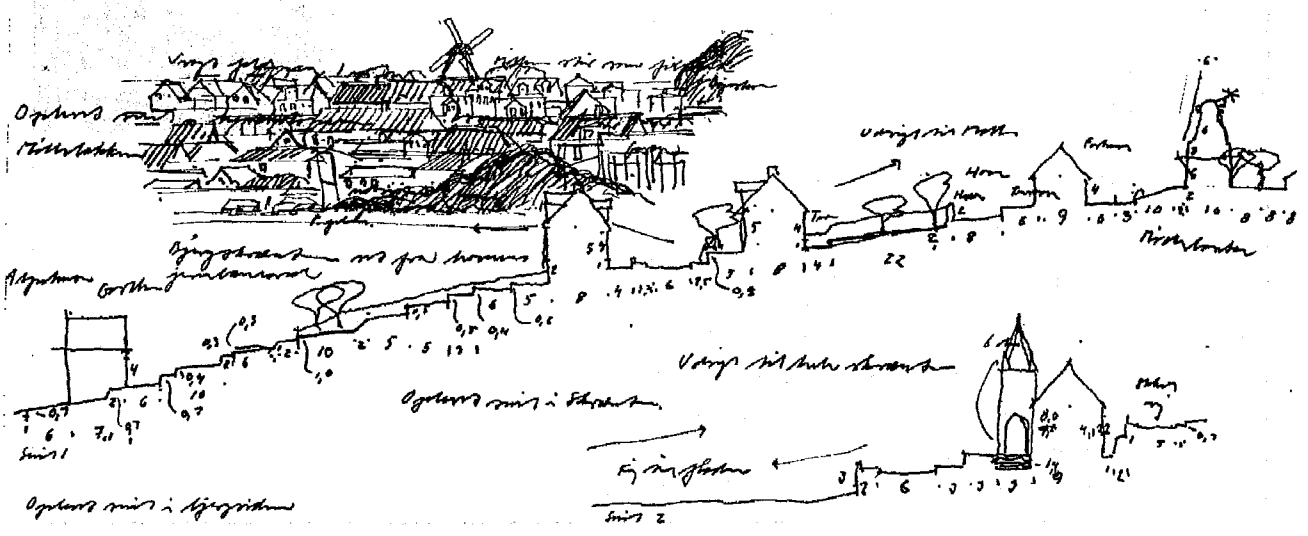
Dronningeholmsvejs robuste murede gavlhuse med hvide sokler, hvide indfatninger omkring vinduerne, de pudsede hvidmalede bånd ved tagfoden og gavlenes møde med taget samt de præcise skifertage er sammen med Albechsvej og Christiansvejs smukt dekorerede kvisthuse gode eksempler på en bebyggelsesform, der bevidst udnytter bjergsidens muligheder for udsigt. Værdifuld er også Møllevænget med sin smukt istandsatte mølle på den lave banke. Med sin sokkel af granit, underetagens afskårne hjørner, kegleformen og den afsluttende kuppel er møllen et spændende studium i formens transformation. Lægges hertil samspillet mellem form og teknik, er der tale om en arkitektonisk perle. I den sammenhæng ville det være fint, hvis der fra møllegangen var udsigt til de store landskabstræk.

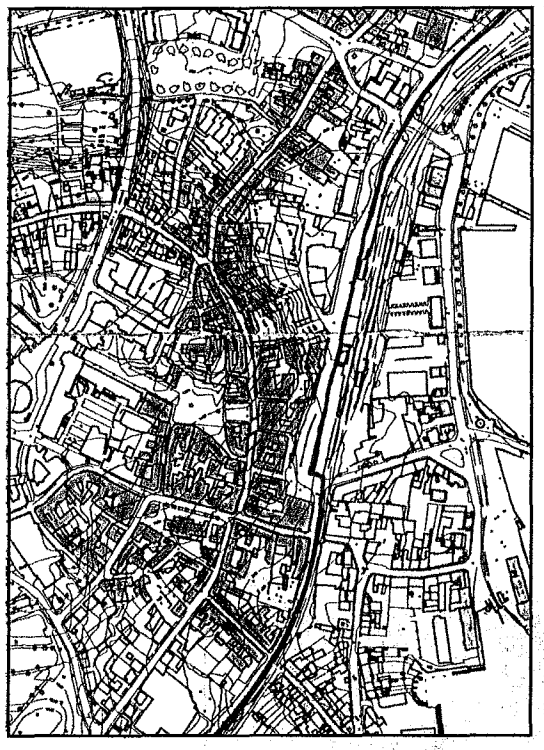
Møllen

Tæt på møllen ved Tvedvej ligger et muret rødstenshus, som ikke skal glemmes. Huset står med sin tyngde, den håndværksmæssige præcision i detaljen og de små klokkegavle i et formmæssigt slægtskab med møllen.

Bjergsidens bebyggelsesmønster med de karakterfulde huse og de terrasserede grunde er vigtig at bevare. Det kræver en særlig opmærksomhed med hensyn til vedligeholdelse af skråninger og støttemure, herunder fjernelse af uheldig beplantning. Mødet med fladen ved Møllergades store parkeringsplads skriger på landskabsarkitektonisk behandling og indpasning.

Bebyggelsesmønstre

Møllergade

Møllergade er den mest betydningsfulde af Svendborgs gamle gader. Første gang Møllergade nævnes er i 1533 som den gade, der førte ned til byens vandmølle. Den 850 meter lange gade havde oprindeligt, ud over Bagergade mod sydvest og Hulgade, der løb stejlt ned til klosteret mod øst, ingen tilslutningsgader. Det skyldes de særlige landskabelige forhold. Mod øst var der strandenge, og mod vest var der vænger, der blev afgræsset af kvæget og brugt til henkastning af affald. Til Torvet, der blev anlagt i 1527, og Vor Frue Kirke var der, ud over den direkte adgang fra Møllergade, en snirklet adgang fra Pistolstræde, der forbandt Møllergade med Store Kirkestræde.
Først i 1866 kom Havnegade, der forbandt byen med havnen. Senere i 1930erne kom Dronningemaen, der fungerede som byens ringvej. I 1998 er Møllergade en livlig forretningsgade. Den udvikling er gået hårdt ud over den gamle klassicistiske bebyggelse af købmandsgårde.

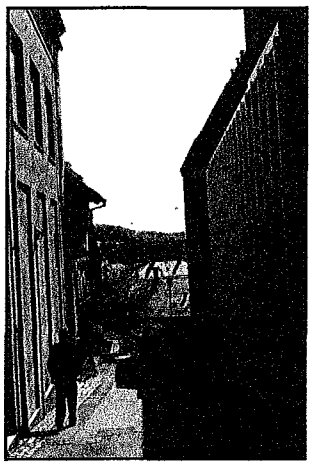
Møllergade løber fra Gerritsgade i syd til Ørkildsgade i nord. I sit smukt kurvede forløb passerer Møllergade den stejle kystskrænt. Det giver i samspillet med husenes fremskudte og tilbagetrukne placering mod gaden karakterfulde rum. Fra Bagergade er der, hvor Møllergade falder mod nord, udsigt til den stejle skråning, der krones af møllen. Mod syd er der udsigt til Korsgades hjørnetårn, der står som fixpunkt. Mod øst er der kig til snævre stræder med stærkt fald, mens terrænet mod vest i Torvestræde og Pistolstræde stiger mod kirkebanken. Hvis man ønsker at udforske terrænnet og bebyggelsesmønsteret nøjere, kan en gåtur fra Toldbodvej til Vor Frue Kirke anbefales. Opstigningen er karakteriseret ved en stejl skrænt, der er reguleret af skrå ramper og meterhøje sokler. Mod havnen har bebyggelsen naturstensbelagte gårdanlæg med for- og baghuse. Mod Vor Frue Kirke er bebyggelsen tættere med snævre gårde og baghuse, der formidler et markant terrænspring fra Møllergade til Kirkebanken. Fra Vor Frue Kirkes tårn falder terrænet jævnt mod vest.

Møllergades byhuse er smukke

Møllergade kan opdeles i tre afsnit. Et med stigning, et med fald og et, der er vandret.

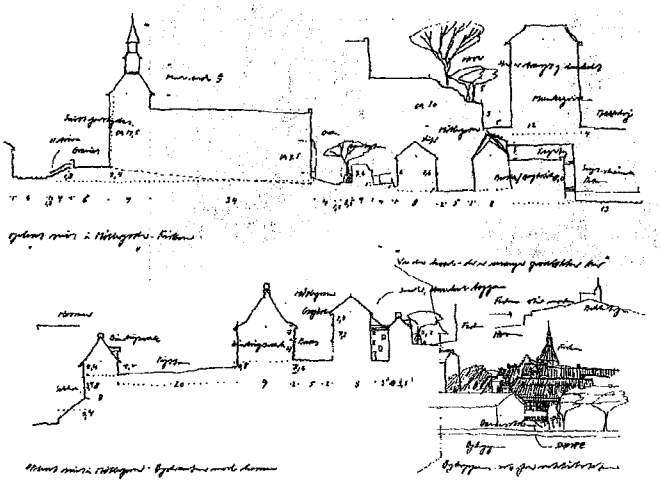
Første afsnit fra Gerritsgade til Bagergade er karakteristisk ved sit kurvede forløb over kystbakkens stigning. Randbebyggelsen i øjenhøjde er ikke noget at skrive om. Her skæmmer store glasfacader, dominerende skiltning og de obligatoriske vareopstillinger langs facaderne. Kigger man op bliver man glad. Så er der udsigt til et fornemt

Mod havnen er der markante terrænspring

byggeri af sikkert proportionerede huse med fint profilerede bånd, opsprossede vinduer og sandstensgesimser. Af de murede huse er Den Danske Banks hjørnebygning noget særligt med sin smukke granitsokkel, det gedigne murværk og kobberindfatningerne ved vinduerne. Fremhæves skal også nr. 27 for sin sobre skiltning og nr. 31 og 35 for det udtryksfulde bindingsværk. På gadens side med lige numre er der fra nr. 24 til nr. 36 en perlerække af smukke byhuse. Ved Bagergade og Pistolstræde danner gadens kantede forløb fine rumlige overgange.

Møllergade tangerer Torvet. Ankomsten er med kigget til Vor Frue Kirkes spir og skalaspringet mellem det murede hjørnehus og Torvecafeen løfterigt. Man skal dog ikke være der længe, før det trods den fornemme belægning, Apotekets, Sparekassen for Svendborg og Omegns, Alm. Brands, Rådhusets og Vor Frue Kirkes seværdige arkitektur står klart, at pladsen som byrum hverken er udformet eller fungerer optimalt. Pladsen er for stor, og der er for mange parkerede biler.
Trods sin pompøse trappe i granit får Vor Frue Kirke på sin banke ikke fat i torvefladen. Det er en skam. Både i forhold til oplevelsen af kirkens robuste murværk, det spændingsfulde sammenspil, der er mellem den store tungt satte bygningskrop og den omkransende småhusbebyggelse.
Hvad angår pladsens størrelse og den visuelle forurening i form af dårligt byinventar, der følger i kølevandet af anvendelsen som parkeringsplads, taler træbeplantningen ved Torvecafeen for sig selv. Adskillelsen fra parkeringspladsen, der er opnået med træbeplantningen er betænkelig, fordi Vor Frue Kirkes Robinson Crusoe-agtige isolation fastholdes.

Møllergades andet afsnit fra Bagergade til Havnegade indledes med et dramatisk fald ned over kystskrænten. Efter gågadens afslutning er det kurvede forløb disponeret som en kørebane med asfaltbelægning og fortorve med gule hårdtbrændte klinker. Det er et velgørende syn sammenlignet med gågadens triste cementfliser. Blandt husene skal nr. 39, 41, 45, 47 og 49 fremhæves, til forskel fra gadens nybyggeri, der fremstår uden respekt for de oprindelige bebyggelsesmønstres skala, rytme og detaljerigdom. Efter nybyggeriet er Møllergade som flad. Her giver et svagt knæk i gaden, kontrasten mellem lys og skygge og mølledammen med det sanselige springvand rumlige fine oplevelser. Fladens bebyggelse er velholdt og fremstår i sin helhed som værdifuld. De små byhuse med den sobre skiltning er eksemplarisk.

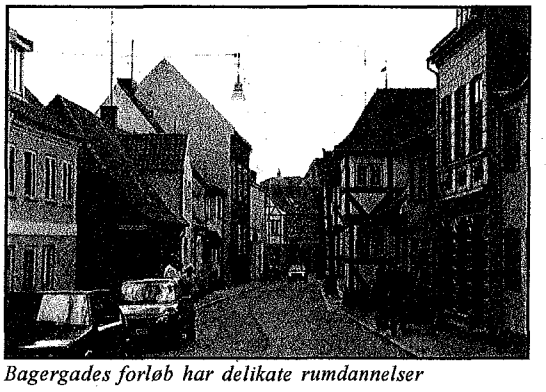
Mødet med Møllergades sidste flade del fra Havnegade til Ørkildsgade varsles på afstand af det gedigne hjørnehus, der lukker udsigten mod nordøst. Overgangen er brat. Havnegades trafik og støjinferno bryder nemlig den historiske sammenhæng. Til forskel fra det netop oplevede vedligehold og den næsten romantiske stemning fra de gode gamle dage, giver en faldefærdig ruin, kig til store parkeringspladser og gumpetungt supermarkedsbyggeri en stemning af usentimentalt merforbrug, slid og forfald.

Møllergade med sit forløb og værdifulde gamle bebyggelse er en gade, der skal værnes om. Hvad det betyder, skal ses i lyset af det arkitektoniske hærværk i Møllergades flade del. Her ses resultatet af kravet om parkeringspladser på klods hold af kasseapparaterne.

Bagergade

Bagergade er en gammel gade, der første gang i de skriftlige kilder er nævnt i 1435. Navnet kan henvise til Bager som profession. Det kan også efter nogles opfattelse forstås som Bag-gaden. Det tidligere sumpede område ved Dronningemaen tyder på, at den sidste fortolkning ikke er helt skæv. Bagergade har nemlig både geografisk og i forhold til den middelalderlige befæstning ligget bagest i forhold til resten af byen. Den ældste del af gaden gik fra Møllergade til Pjentemøllestræde, hvor den ældste byport stod. Senere i takt med at byvæksten inddrog de ubebyggede vænger til bebyggelse voksede Bagergade mod vest. I 1998 er Bagergade med de få butikker og den velholdte bebyggelse en harmonisk boliggade.

Bagergades forløb har delikate rumdannelser

Bagergade stiger i et karakterfuldt bueslag fra Møllergade i øst til Tinghusgade i vest. Fra det snævre gaderum med det overskuelige bebyggelsesmønster langs gaden er der ingen udsigt til overordnede landskabstræk. Hvor Bagergade møder Skolegade er der udsigt til den østvest orienterede skråning med møllen og vandtårnet. Set fra Bagergades vestlige del står tårnkarnappen og fjernvarmeværkets skorsten som identitetsskabende fixpunkter. Ved Bagergades møde med Møllergade, Skolegade og Grubbemøllevej er der smukke rumlige oplevelser, formet som en trekant og en svag tragt. Bagergade kan opdeles i to afsnit. Fra Møllergade til Skolegade og fra Skolegade til Tinghusgade.

Afsnittet fra Møllergade til Skolegade er det ældste. Det ses på bebyggelsen og gadeforløbets svagt tragtformede rum. Ud af den fine bebyggelse står nr. 8, 10, 12, 16, 20 sammen med nr. 3, 5, 9, 13 og 17 som eksemplariske ved deres omhyggelige pleje og vedligehold. Som noget særligt står nr. 3 og 5 med smukt bindingsværk fra 1775. Med de solide kampestenssokler, det logisk opbyggede bindingsværk, de udkragede gavle, de fint opsprossede vinduer og de svungne elegante smedede trappegelændere er der tale om arkitektur af høj kvalitet.

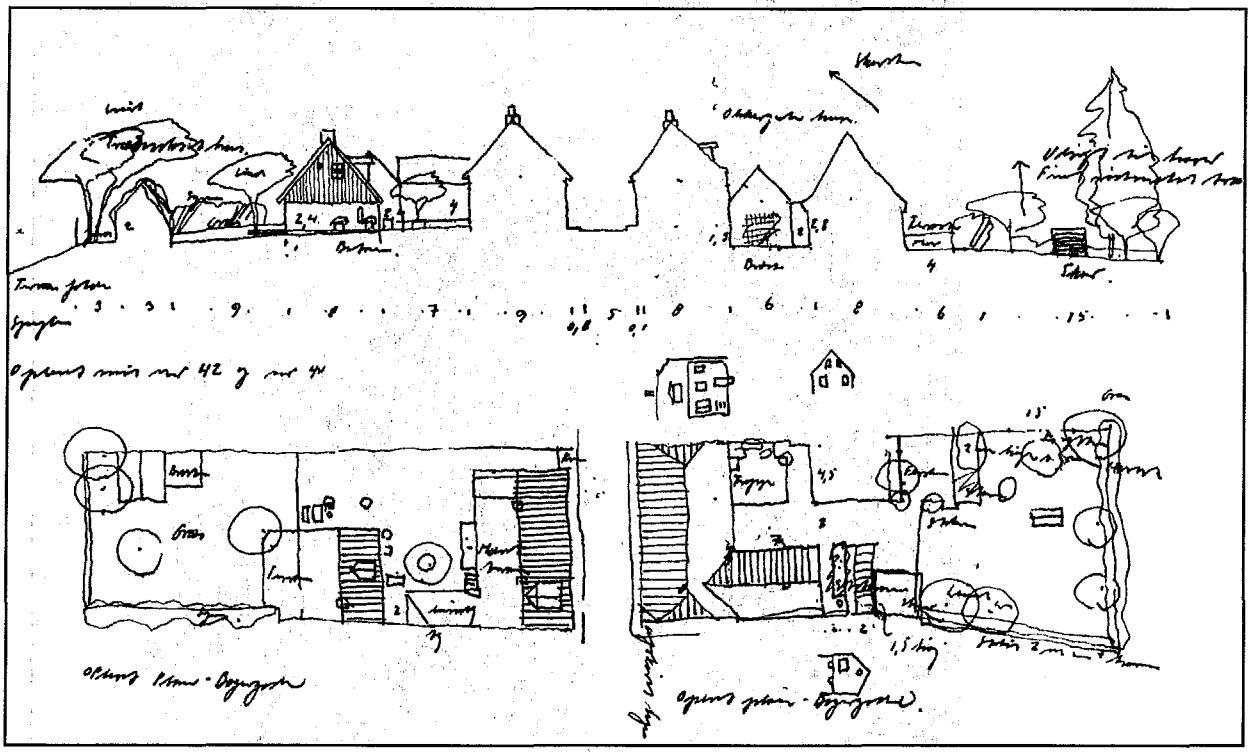
Næste afsnit fra Skolegade til Tinghusgade stiger jævnt i en svag bue. Det der først fanger øjet er to tunge murede bygningskroppe med en portgennemgang og et tårn som motiv. Det murede håndværk er fremragende. Det oplevesbedst i nr. 32-34's granitsokkel, murede vinduesstik, de glaserede bånd, vederlagsblokken af natursten og de elegante skifersålbænke. I kontrast til det historistiske murværks svulstighed står det lave hvidmalede hus nr. 31 med sin nedtonede elegance og præcision.

Næste stop er fjernvarmeværkets solide bedre byggeskik med sikkert formere bygningskroppe og støbejernsvinduer. Overfor værket ligger en perlerække af velholdte huse, nr. 39, 41, 43 og 45. Det restaurerede hus nr. 43 er et fremragende eksempel på en renovering, der tør være sin tid bekendt. Højere oppe er de lave bygninger nr. 52, 54 og 56 sammen med de kvadrepudsede to etagers huse nr. 68 og 70 fine eksempler på skarpt skårne kviste. Mødet med Tinghusgade varsles af et skalaspring ved frimurerlogen og de to borgerstiftelser.
De er trods tilbagetrækningen fra vejen og deres disponering som rationelle blokke værdifulde på grund af den sikre proportionering og den omhyggelige detaljering. Bagsidens samspil med haven er overbevisende.

Mødet med Tinghusgade er trods udsigten til det gamle jernstøberis industriarkitektur en deprimerende oplevelse. Her har følelseskolde trafikingeniører af hensyn til trafiksikkerheden reguleret det gamle gadeforløb, Det er en hån imod alle bestræbelser på at opnå arkitektonisk kvalitet.

Bagergade er trods det dårligt formede møde med Tinghusgade med sine mange fine huse og sit sammenspil mellem bebyggelse og gaderum meget værdifuld.

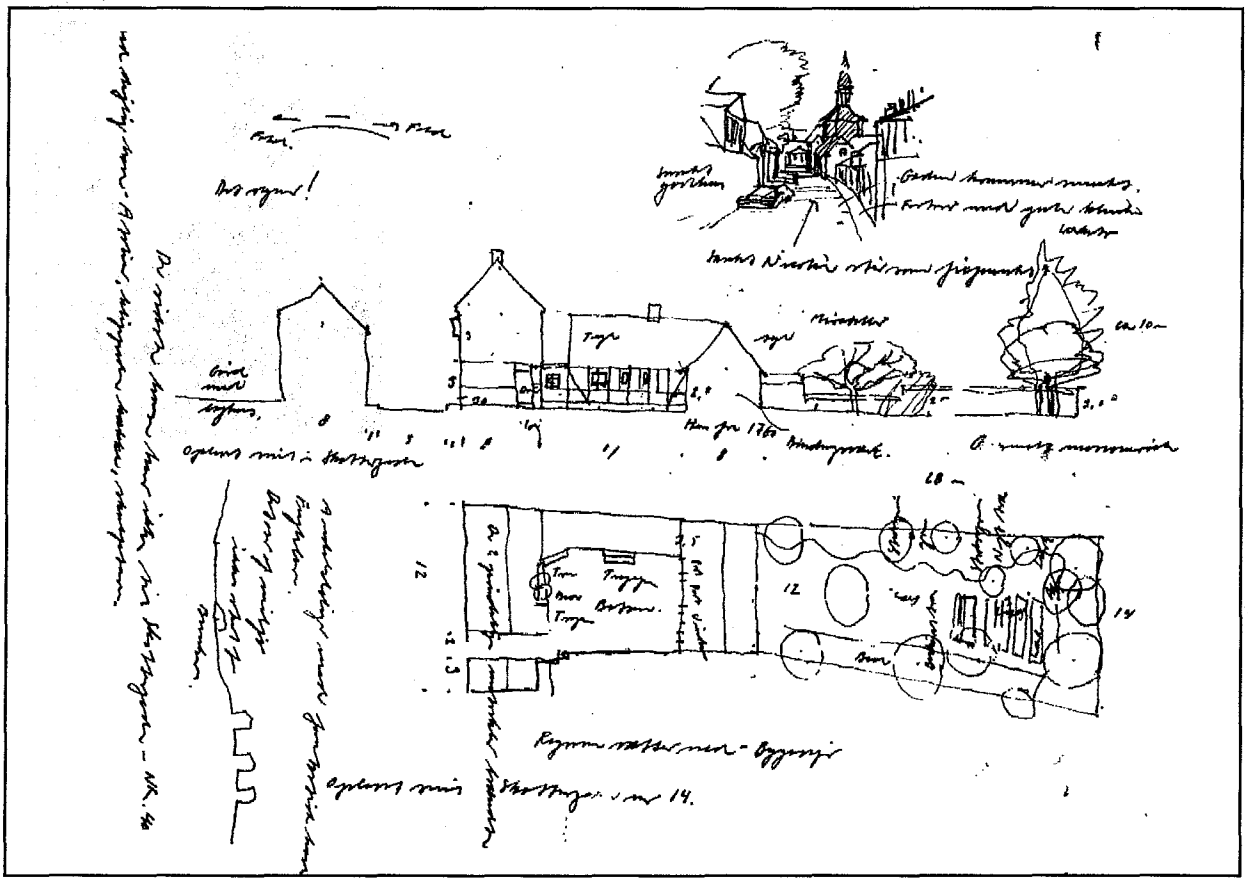

Skattergade

Skattergade hører til Svendborgs ældste gader. Oprindelig var den stamvej i byens sydøstlige kvarter og det direkte forbindelsesled mellem bycentret og det ældgamle færgested til Tåsinge. Hvor Skattergade møder Kullingegade, stod i gammel tid porten i befæstningen og Skattertårnet. Herfra kunne indsejlingen til byen og færgefarten til Tåsinge kontrolleres. Noget kunne tyde på, at Skattergade som en af byens voldgader også har haft en kontrollerende funktion. Skattergades eksisterende bebyggelse blev først opført i 1800-tallet. Ved jernbanens gennemførelse til Svendborg og Kullingegades ombygning af hensyn til biltrafikken blev Skattergades løb reguleret. Under 2. verdenskrig blev det gamle hus i nr. 11 sprængt i luften. I 1998 er Skattergade med sin bebyggelse af småhuse et værdifuldt eksempel på en bevaret provinsidyl.

Skattergade løber i en flad kurve fra Korsgade i sydøstlig retning til Kullingegade. Fra Skattergade er der udsigt til Sankt Nicolai Kirkes tårn, der står som fixpunk. Skattergades møde med jernbanen er ikke godt. Med den lave frekvens af afgange og ankomster burde det være muligt at sikre overskæringen på en måde, der prioriterer bymæssige sammenhæng og arkitektonisk kvalitet på linie med sikkerhed.

Ankomsten til Skattergade fra Kullingegade er opløftende. Her er der efter Kullingegades regulering opstået en lille torvedannelse med fornemme naturstensbelægninger. Desværre også med en misforstået træbeplantning, der lukker for en del af udsigten til sundets tømmerhandel. Fra det lille torv til jernbaneoverskæringen videreføres kørebanens naturstensbelægning, mens fortovene er belagt med gule hårdtbrændte teglklinker. Det giver i regnvejr smukke reflekser. Bebyggelsen af stilfærdige byhuse i en og to etager er velholdt, men skæmmes desværre af udbredt uheldig vedligehold i forbindelse med udskiftninger af tage, tagvinduer, vinduer og døre. I modsætning til de nye gumpetunge kviste er den fint proportionerede kvist på det turkisgrønne hus nr. 19 værd at studere. I nr. 34 og nr. 36 er baghaverne oplevelsesrige. Her er intime rum, selvbyggede espalierer og kunstfærdigt formede hække. Bemærkelsesværdige er også de gamle hoveddøre, hvor nr. 24 står som noget særligt, samt den fine sandstensgesims ved Sadelmager Vald. Møller.

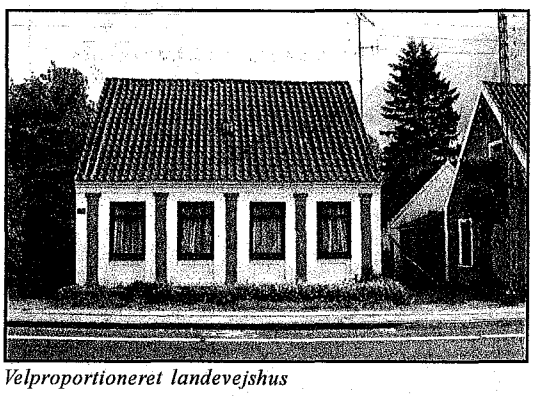
Sankt Nicolai Kirke står som fixpunkt

Skattergades sidste del fra jernbaneoverskæringen til Korsgade har ingen naturstensbelægning, denne del af gaden er med flere to etager høje huse tættere og mere bymæssig. Husene nr. 3, 6, 8 og 16 har smukke murede kviste, mens nr. 14 skiller sig ud med sine fine karnapper. Bindingsværkshuset nr. 10 er med sin konstruktion, de sprossede vinduer i plan med facaden og det fornemme blikkenslagerarbejde en perle. Samme status har også det underspillede længehus nr. 7 med sin sikre rytme, hvide facadebånd og port. Afslutningen ved Korsgade er spændingsfuld. Her mødes det dominerende murede hjørnetårn med Korsgades rigt udsmykkede købmandsgård fra 1841.

Samlet vurderet er Skattergade med sine stilfærdige provinshuse et værdifuldt bymiljø, men også her er vejledning nødvendig for at imødegå uheldigt vedligehold.

Skalaskiftet ved Korsgade

Velproportioneret landevejshus

Nyborgvej

Den gamle landevej til Nyborg fik med sin linieføring langt borte, øst for det gamle bysamfund ikke del i den stærke byvækst som kendetegner Fåborgvej og Vestergade. Det ses ved den spredte og åbne bebyggelse af landevejshuse fra 1890'erne og villaer fra 1930'erne og 1950'erne. I 1998 er Nyborgvej præget af grøn frodighed og fremstår lheldigvis fri for den traditionelle visuelle forurening med flagalleer og tarvelige produktions- og salgshaller.

Nyborgvej løber fra Svendborg mod nordøst over et karakterfuldt bakkelandskab. Trods den anseelige højde på op til 60 meter over Svendborg Sund er der kun få store vuer. Først ved den bratte nedstigning til havnen ved voldstedet Ørkild er der udsigt til siloerne, Svendborgsundbroen og bykroppen med Sankt Nicolai Kirke og Vor Frue Kirke.

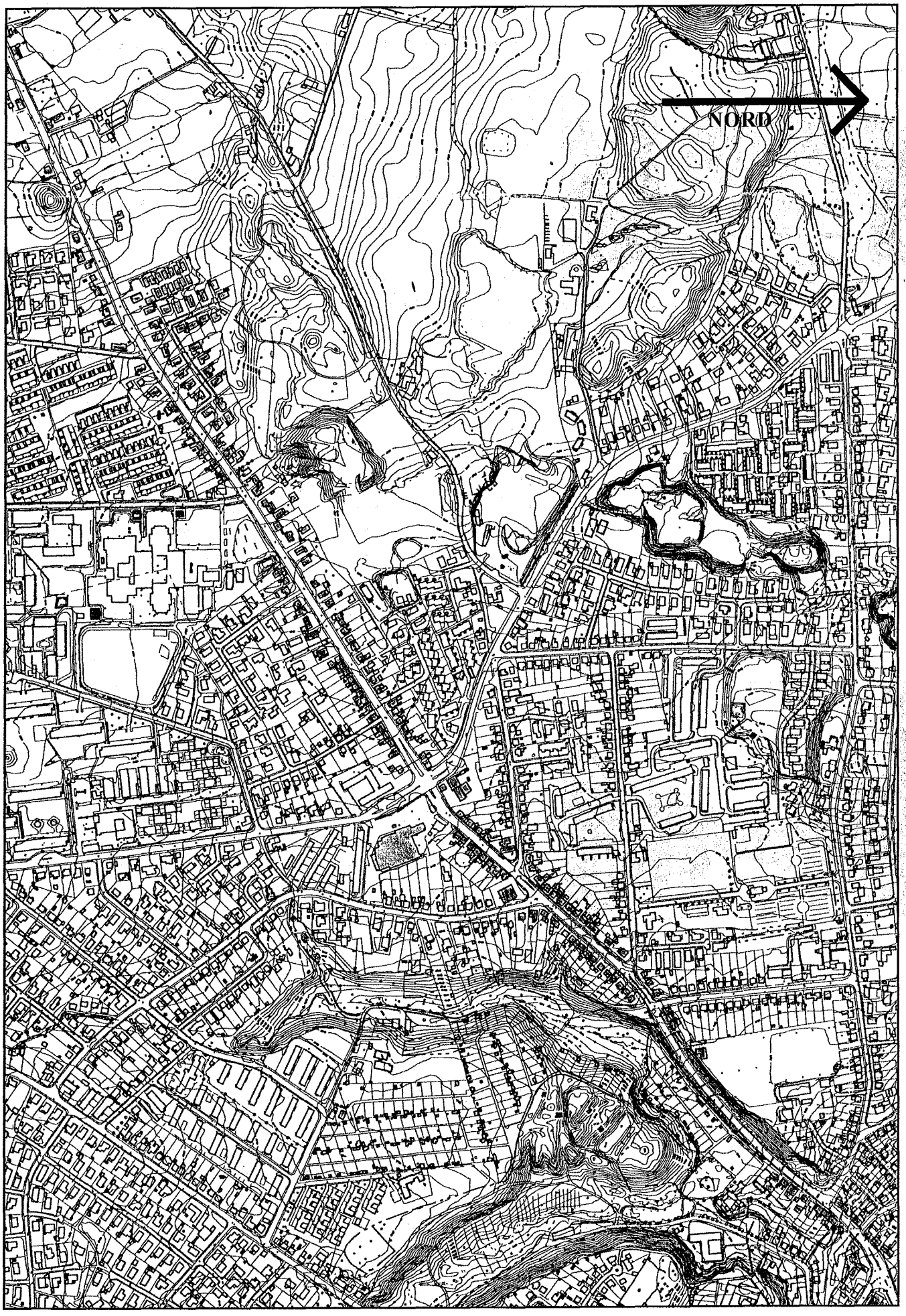
Den yderste landevejsbebyggelse er spredt. Først efter den lille skovbevoksede bakketop, hvor en bænk under træernes skygge vender frontalt mod landevejstrafikken, kommer en fin sammenhængende randbebyggelse fra 1950'erne med røde murede villaer og hvide vinduer samt vindskeder. Bag randbebyggelsen er der parcelhusområder. Det er et mønster, der også gælder for den øvrige randbebyggelse. På den anden side af vejen overfor 1950'ervillaerne er der et nybygget kollegium, der med sin stramme bebyggelsesplan og sin arkitektur skiller sig ud. De enkle bygningskroppe beklædt med sortmalede brædder på klink og hvide eternitplader, de blå søjler og det lyseblå espalier er trods deres åbenlyse gæld til postmodernismen en arkitektonisk nydelse.

Udsigt mod havnen og Svendborgsundbroen

De fleste eksempler på de gamle landevejshuse ligger, hvor Nyborgvej flader ud. Nr. 212 - 214 er sammen med rækken af ens huse lige før mødet med Ørbæksvej trods uheldigt vedligehold værd at værne om. I gruppen af landevejshuse skiller nr. 151 sig ud. Med sit vandskurede murværk, de fint profilerede indfatninger omkring vinduerne, hjørnesøjlerne og de præcise skiftertag fremtræder huset i den spraglede række som en nobel gentleman.

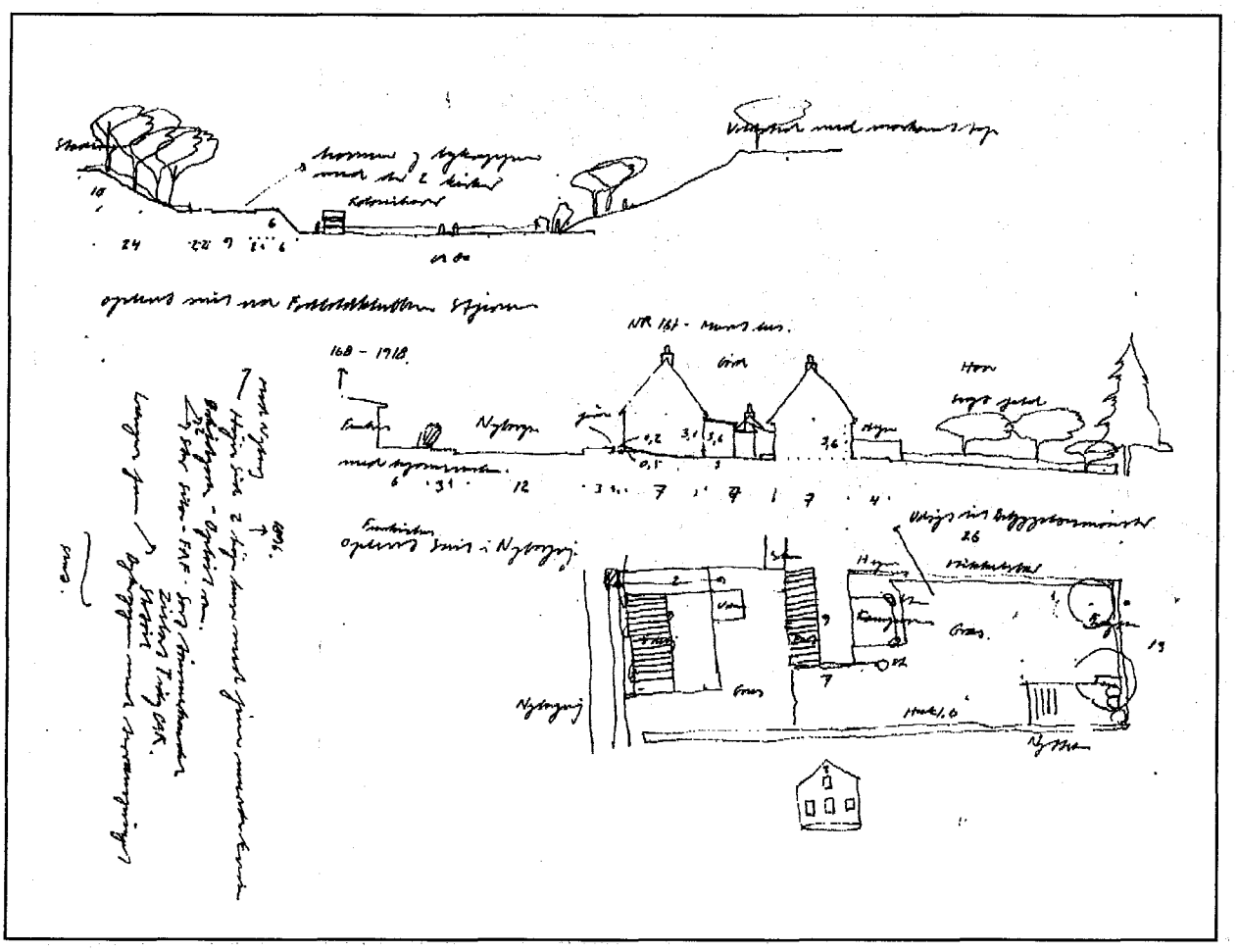
Efter Ørbæksvejs rumlige kaos oprettes disciplinen og den bymæssige tone igen af tungt satte murede villaer med gavlene mod vejen. Nyborgvejs bratte fald mod vandet introduceres ved en udtryksfuld kurve og forhaver med støttemure. Fra Østre Skolevej falder vejen brat. Nu er der udsigt til voldstedet Ørkild, havnens siloer, Vor Frue Kirkes spir og Svendborg Sund-Broens fine linieføring.

NORD

Efter den smukke nedstigning er mødet med havnens flade smertefuld. Her er de fine byhuse med kviste og udsigten til Vor Frue Kirke, der kroner bykroppen i forhold til den pågående skiltning og den rumlige opsplitning, at sammenligne med en skrædder i helvede.

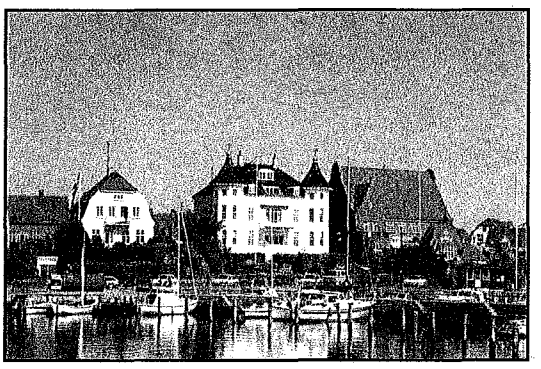
Trods det uværdige møde med det historiske bycenter er Nyborgvej med sin åbne landevejsbebyggelse og den afslappede stemning værdifuld som et modbillede til de obligatoriske flagalleer og torvelignende salgs- og produktionshaller, der dominerer indfaldsvejene til mange byer i Danmark.

Nyborgvej er i familie med Vestergade/Fåborgvej, som det er en god ide at aflægge Vestergade/Fåborgvej besøg, hvis man ønsker en mere tæt og bymæssig oplevelse.

Willemoesvej

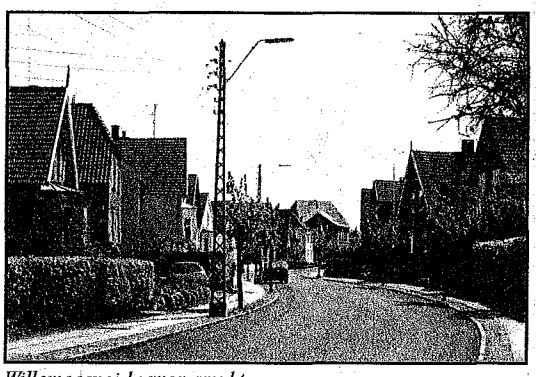
Området mellem Valdemarsgade og Rønne Alle var i 1903 endnu ikke udstykket. Fra kysten var der færgedrift, og det var også her de offentlige badeanstalter var lokaliseret. Senere omkring den første verdenskrigs udbrud blev området med Niels Juels Vej, Herluf Trolles Vej, Willemoesvej og Otte Ruds Vej udstykket. I 1998 er området med sine villaer et attraktivt boligområde for Svendborgs velhavere.

Velhaverhuse set fra Færgevejs lystbådehavn

Willemoesvej løber fra Strandvejen til Otte Ruds Vej i sydøstlig retning langs højdekurverne over en svag skråning. Hvor Willesmoesvej møder Færgevej, er der udsigt til Svendborg Sunds vandflade og Tåsinge. Mod Strandvejen lukker Svendborg Sygehus' blokke for udsigten. Willemoesvej introducerer et nyt boligmønster. Det er til forskel fra Valdemarsgades bymæssige tæthed kendetegnet ved sin åbenhed og haveagtige karakter. Selvom de fem første villaer ved Strandvejen er trukket tilbage på grundene, etablerer den øvrige bebyggelse af gavlhuse, der er trukket frem mod vejen, sammen med vejtræerne og vejens kurvede forløb et rum med en sympatisk bymæssig stemning. I det skarpe sollys med Svendborg Sunds reflekser og lyde er tanken om ferie og morskab ikke fjern.

Willemoesvej kurver smukt

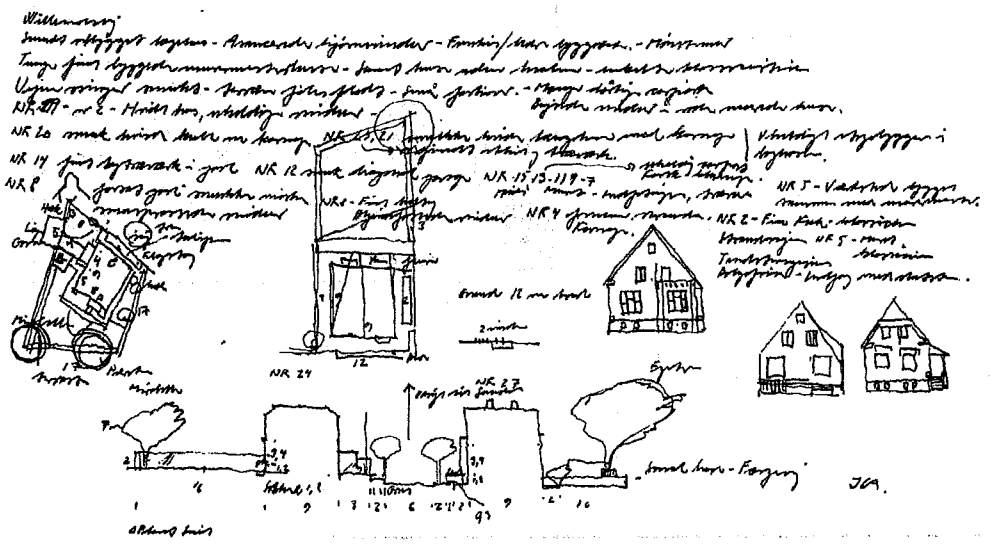
Willemoesvejs bebyggelse af enfamiliehuse er solidt byggede og velholdte. De skarpt skårne bygningskroppe er sikkert proportionerede og omhyggeligt detaljerede. Det ses ved de murede stik, gesimserne og de smukke tømmerkonstruktioner ved gavlenes udhæng. Klassicismens disciplin er repræsenteret med nr. 29, og det murede hus på hjørnet til Strandvejen er også overbevisende udformet. Rigtigt tømmerhåndværk til forskel fra 1998'ernes montage med elboremaskiner ses i nr. 7, 9 og 11 med deres fine gavludhæng. Blandt vejsidens huse med de lige numre er de kvadratiske hvidmalede huse med pyramidetag og karnap bemærkelsesværdige. Smuk er også den rødmalede garageport med de hvidmalede diagonaler.

Samlet vurderet har Willemoesvejs velholdte bebyggelse af solidt byggede villaer store bevaringsværdier.

Fra Willemoesvej er der ikke langt til Svendborgsund og lystbådehavnen. Herfra er der med ryggen til sundet udsigt til villaer i palæformat. Den hvide konditorarkitektur kontrasteres af et rødt muret hus. Det er med sin detaljerigdom, urfjeldsagtige soliditet og håndværksmæssige udførelse en perle, der desværre skæmmes af dominerende skiltning.

Værd at fremhæve er også den murede hjørneejendom ved Færgevejs møde med Willemoesvej. Med sit karakterfulde midterparti danner det rum. I mønstermurværket, gavlens opsprossede vinduer, indgangspartiets stik og skifertaget er der engagement, der er værd at værne om.

Svendborg er rig på velbyggede enfamiliehuskvarterer af usædvanlig høj kvalitet. I den forbindelse kan kvartererne ved Rønne Alle, Høje Bøge, Rantzausminde og Christiansminde anbefales som eksemplariske.

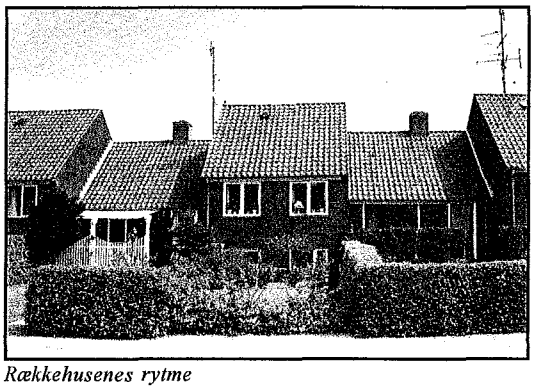
Falkenbjergvej

Falkenbjergvej er en typisk kæde/rækkehusbebyggelse fra 1950'erne. Husene, der danner en enklave i området, udtrykker drømmen om at kombinere enfamiliehusets adgang til jorden med etagehusets rationelle tæthed. I 1998 fremstår Falkenbjergvej som en lidt henslumrende pensionistgade med solidt byggede og velholdte huse.

Falkenbjergvejs rækkehuse ligger nordvest-sydøst orienteret på en svag skrånende flade med fald mod nordvest. Området har bortset fra udsigten til vandtårnet og Mølmarksvejs etagebyggeri kun korte kig til bebyggelsens haver.

Efter oplevelsen af Svendborgs mange fine villakvarterer er ankomsten til Falkenbjergvejs rækkehusbebyggelse en glædelig afveksling. Rationelt disponeret og med en fast rytme danner bebyggelsens murede bygningskroppe et veldefineret gaderum med en stemning af fællesskab og orden.

Rækkehusenes rytme

Mod gaden er der forhaver. De største, der vender mod vest, har terrasser med hække, der skærmer mod indkig. Mød øst, hvor forhaverne er mindre, er der alene adgangsareal til bebyggelsen. Et voksende æstetisk problem er de uskønne carporte, der ødelægger hækkenes fast rytme og tager udsynet til bebyggelsen. På rækkehusenes bagsider er der dybe haver, hvoraf nogle har smukke bevaringsværdige egetræer. Baghaverne har forbindelse til en sti, der gør det muligt at komme af med haveaffaldet.

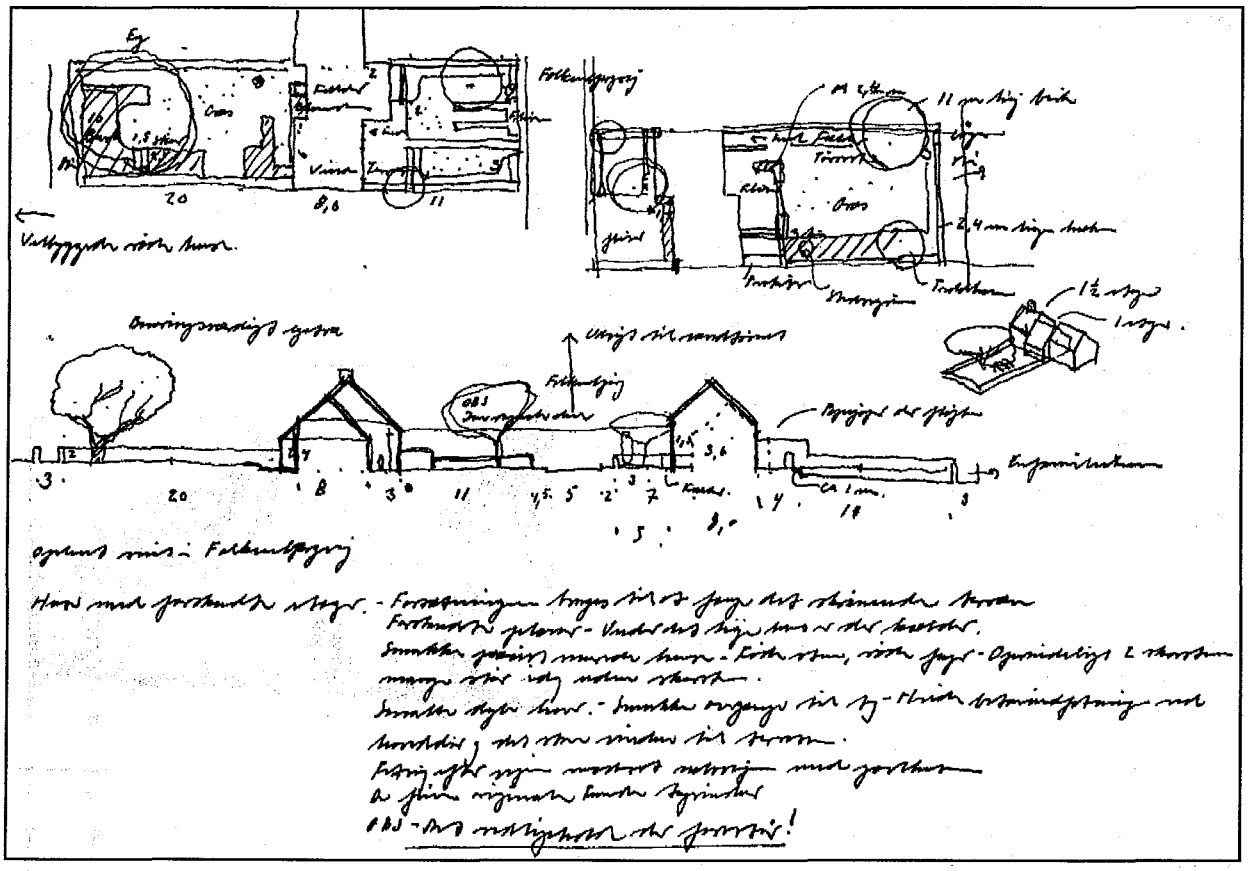
Rækkehusenes skarpt skårne murede klumper er sikkert proportioneret. Den bevægede rytme skyldes boligernes forskudte planer med kælder under det høje bygningsvolumen. Indgangsdørene, stuernes og køkkenernes vinduer omkranses af hvide indfatninger forbundet med det pudsede hvide bånd, der formidler overgangen til taget. Sammen med den farvede fuge i den røde murstens tone, de røde vingetagsten i tegl og de ovale loftsvinduer af støbejern giver det bebyggelsen en værdifuld homogenitet.

Falkenbjergvejs karakterfulde rækkehuse

Falkenbjergvejs bebyggelse har trods uskønne carporte og nedrivning af nogle af skorstenene overbevisende kvaliteter.

I familie med Falkenbjergvejs rækkehuse er Frydenbjergvejs murede huse, der som noget særligt har gavlene orienteret skråt mod gaden. Det giver forskydninger med mulighed for intime rumdannelser i tæt tilknytning til bygningskroppen.

Grev Schacks Vej

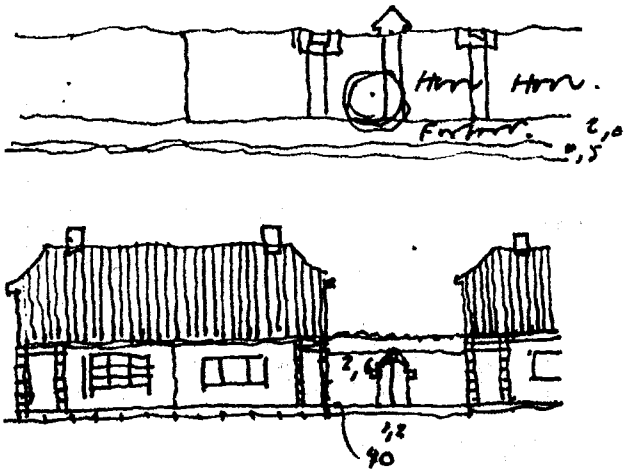
Studier af kort viser, at Grev Schacks Vej i 1903 ikke var udstykket. Senere i forbindelse med det stigende befolkningstal omkring den 1. verdenskrigs udbrud blev området med Schrumsvej, Skovbrynet og Grev Schacks Vej bebygget. Grev Schacks Vejs hvide bebyggelse skiller sig ud fra områdets enfamiliehuse. Med sin ensartethed har den byggeforeningens eller arbejderkvarterets disciplinerede præg. I 1998 er området et attraktivt boligkvarter.

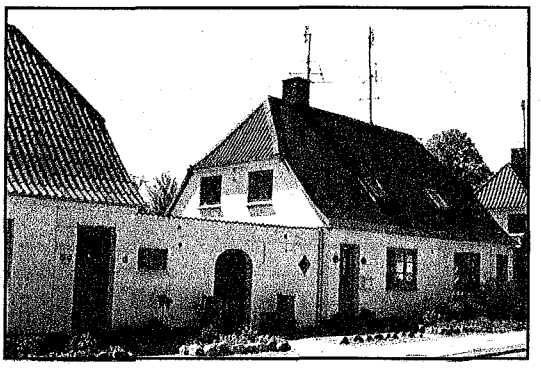
Grev Schacks Vej kurver efter et snorlige forløb på det flade højdedrag, der afgrænses af Caroline Amalie Lund og den øst-vestorienterede skråning med vandtårnet og møllen. Fra Grev Schacks Vej er der på grund af de omkransende høje løvtræer ingen udsigt. Træerne er nærværende med deres skala og et pågående lydtæppe fra den store koloni af rugende måger.

Set fra Tvedvej lukker Grev Schacks Vejs velbyggede røde murede villaer med deres gavle langs vejens kurve rummet.

Det første indtryk man får ved ankomsten til Grev Schacks Vej er taktfast orden og disciplin knyttet til bebyggelsesplanens faste greb og kæden af kalkede huses eksemplariske homogenitet. Det indtryk holder desværre ikke helt overfor en nøjere undersøgelse. Årsagen til miseren er et omfattende uheldigt vedligehold med eternittage, sprosseløse vinduer, nye indgangspartier, postkasser, belysning og nye farvekoder.

Overfor det uheldige vedligehold står som modgift bebyggelsens enkle bebyggelsesmønster. De snorlige rækker af tofamiliehuse med de lave redskabshuse med fælles indgangsareal ligger med smalle forhaver mod vejen. Det er vigtigt, at skellene ikke markeres med plankeværk, og at beplantningen i forhaverne ikke bliver for høj, fordi det svækker helheden og skjuler de præcist formede huses facader med de karakterfulde kvadreomkransede indgangspartier. Bag husene mod nordøst og sydvest er der dybe hækomkransede haver med terrasser, græsplæner og gamle frugttræer.

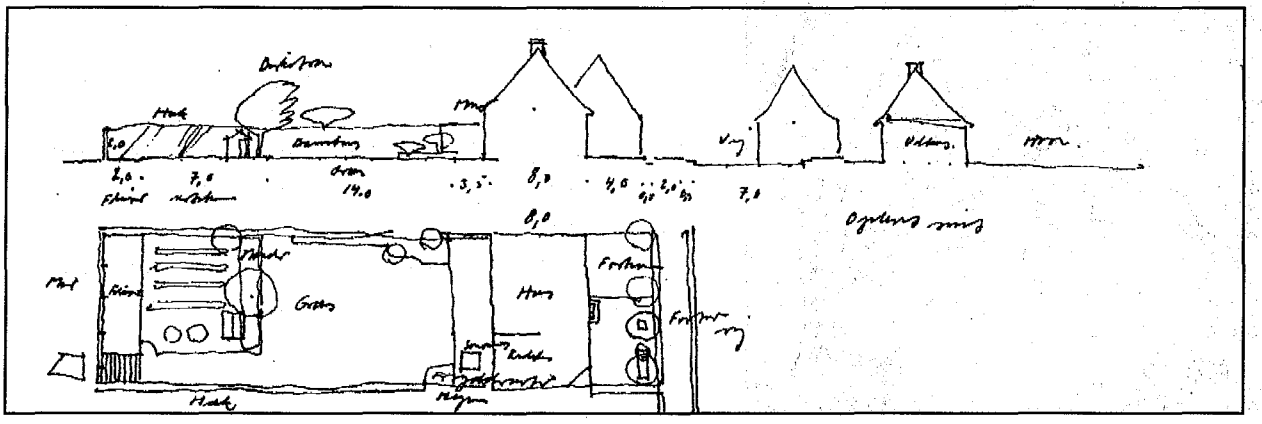
Grev Schacks vejs kædehuse

Efter passagen af Skovbrynet skifter Grev Schacks Vej karakter. Nu er det ikke fællesskab og disciplin, der er i højsædet. Det de velbyggede murede, fint detaljerede røde villaer udtrykker er derimod borgerlige dyder som individualitet, stabilitet og kølig kalkule.

Samlet vurderet er Grev Schacks Vej værdifuld. Den hvide kædehusbebyggelse har kvlitet, men det kræver en målrettet indsats med vejledning for at sikre såvel bebyggelsesmønsteret i sin helhed som fastholdede de velproportionerede huses fint nuancerede detaljer.

Grev Schacks vej kurver smukt

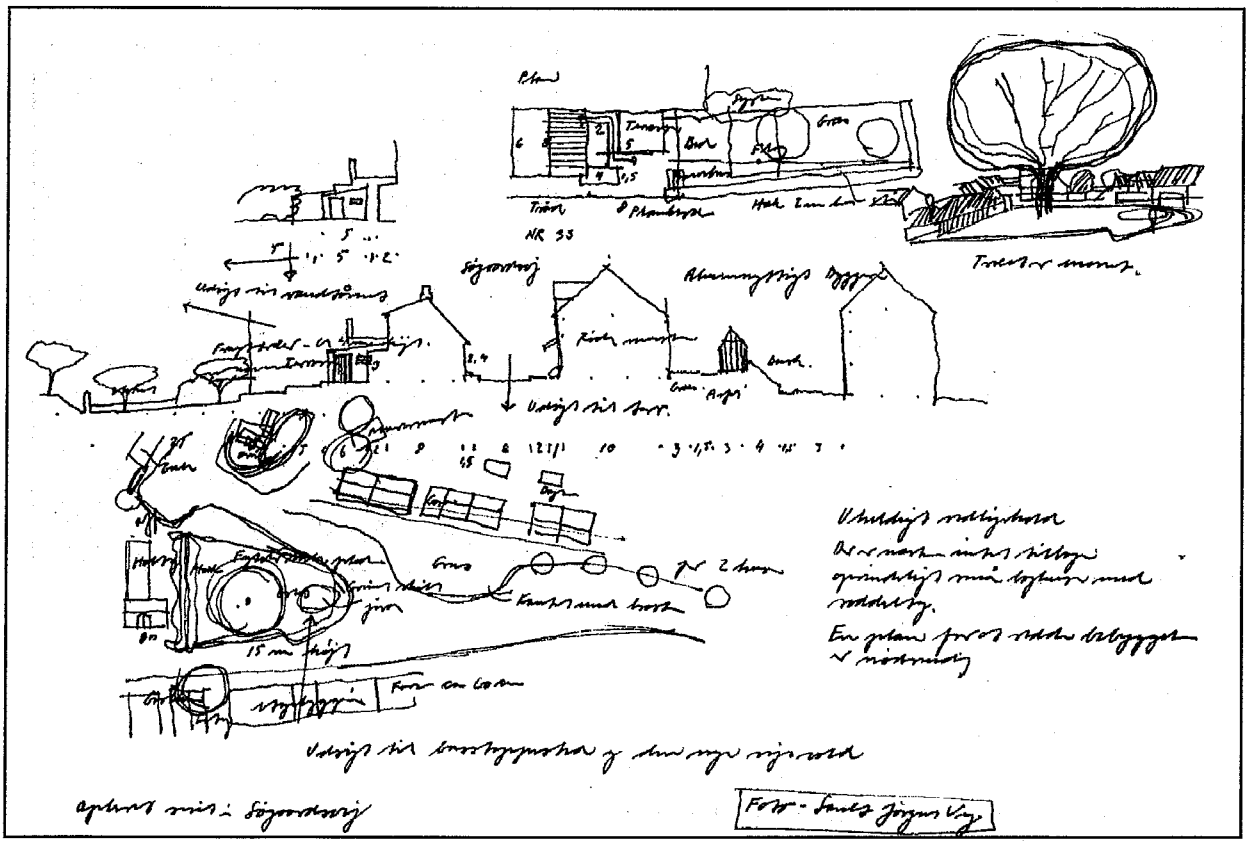

Søgårdsvej

Fremførelsen af jernbanen til Svendborg, øget skibsfart, oprettelsen af nye industrivirksomheder, indvandringen fra landet til byerne medførte med den økonomiske vækst som dynamo en kraftig befolkningstilvækst. Fra 1942 indbyggere i 1802 til 8754 indbyggere i 1890. De nye arbejderkvarterer, der blev opført, brød med deres tætte, disciplinerede byrum med tidligere tiders traditionelle byggeri i bindingsværk. I 1998 fremstår arbejderkvarteret ved Søgårdsvej som et populært boligområde for unge familier.

Søgårdsvej løber fra Egensevej i syd i nordøstlig retning op over en bakkeskråning til Johannes Jørgensens Vej. Fra Søgårdsvejs nordlige del er der mod nordvest mellem husene udsigt til vandtårnet. Ved Svendborg Vinkelvej er der med vejens grusbelægning og de ens prunkløse småhuse en pioneragtig stemning. Mod Egensevej er der udsigt til Høje Bøge.

Selv om gaderummet med sine huse trukket helt ud til fortovet har en disciplineret orden, er der ved ankomsten til Søgårdsvej ikke meget, der vidner om 18- og 1900-tallets industriarbejdere. Dertil er det velbyggede murede byggeri for fornemt detaljeret og godt bygget. Mødet med arbejdernes huse kommer først efter det sympatiske torv med det store træ.

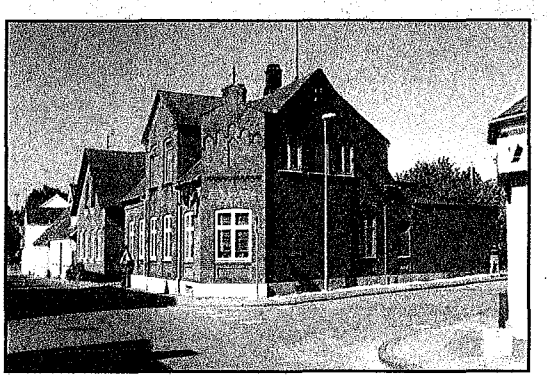
I række trukket helt ud til vejen ligger de lave småhuse, parvis med mellemrum, der giver adgang til baghusene og de smalle dybe haver. Det er herfra, der er udsigt til den stejle skråning med vandtårnet og møllen. Trods uheldigt vedligehold med nye eternittage, nye sprosseløse vinduer, fjernelse af skorstene, skalmuring og forkert farvesætning er der i bebyggelsens klare rytme, bebyggelsesmønster og sikre proportionering værdifulde kvaliteter. Det haster i den sammenhæng med gode råd og støtte til fremtidigt vedligehold.

Søgaardsvejs arbejderhus

Den nye almene nabobebyggelse er tankevækkende. Fordi de nye gumpetunge bygningskroppe med deres fraværende detaljering udviser en uacceptabel mangel på respekt for stedets historie og bebyggelsesmønster. Problematisk er også det lille torv. Her virker trafikreguleringen overgjort. Med den ringe trafikmængde burde det være muligt at arbejde med en homogen belægning, der spænder ud til byrummets afgrænsninger.

Samlet vurderet har Søgårdsvej og Svendborg Vinkelvej fine eksempler på 1800-tallets prunkløse arbejderboliger.

Det stemningsfulde hus ved Sankt Hans vej

Havekolonien Ørkild

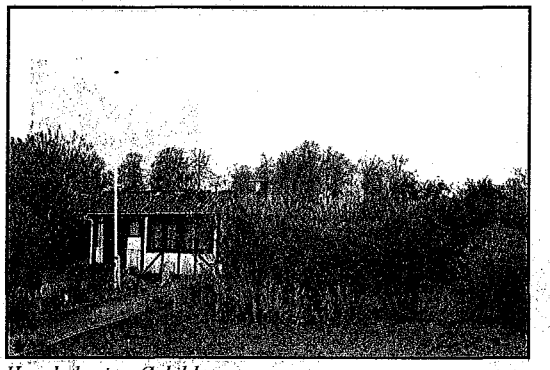
I 1800-tallet var der ofte i de større danske byer områder med fattighaver. De var dengang en nødvendighed for at overleve. Det ses tydeligt i de gamle haveforeningers disponering og udstykningsplaner. Her er al bebyggelse trukket helt tilbage til det bageste naboskel for at sikre store velbelyste arealer til dyrkning. Senere i takt med, at arbejderbevægelsen med LO-formanden Thomas Nielsen "sejrede ad helvede til", blev haverne rekreative flugtrum. Flygtninges og indvandreres interesse for at få en kolonihave i 1998 er perspektivrig. Det giver et tiltrængt og værdifuldt skub til den integration, der er så nødvendig.

Havekolonien Ørkild ligger på en flad bakkeformation med bratte skrænter mod Caroline Amalielund, Kobberbækken og Graaesvej ved voldstedet Ørkild. Mod Slotsvængevej grænser haveforeningen op til større områder med lave murede etageboligblokke. Høje bøgetræer lukker for udsigten, når man færdes i havekolonien. Først ved mødet med borgbanken, hvorfra borgen Ørkild i 1200-tallet beherskede den østlige del af Svendborg Sund, blændes der op for udsigt til havnens siloer, sundet og det kompakte bycenters krop mellem de slanke bøgestammer. Går man

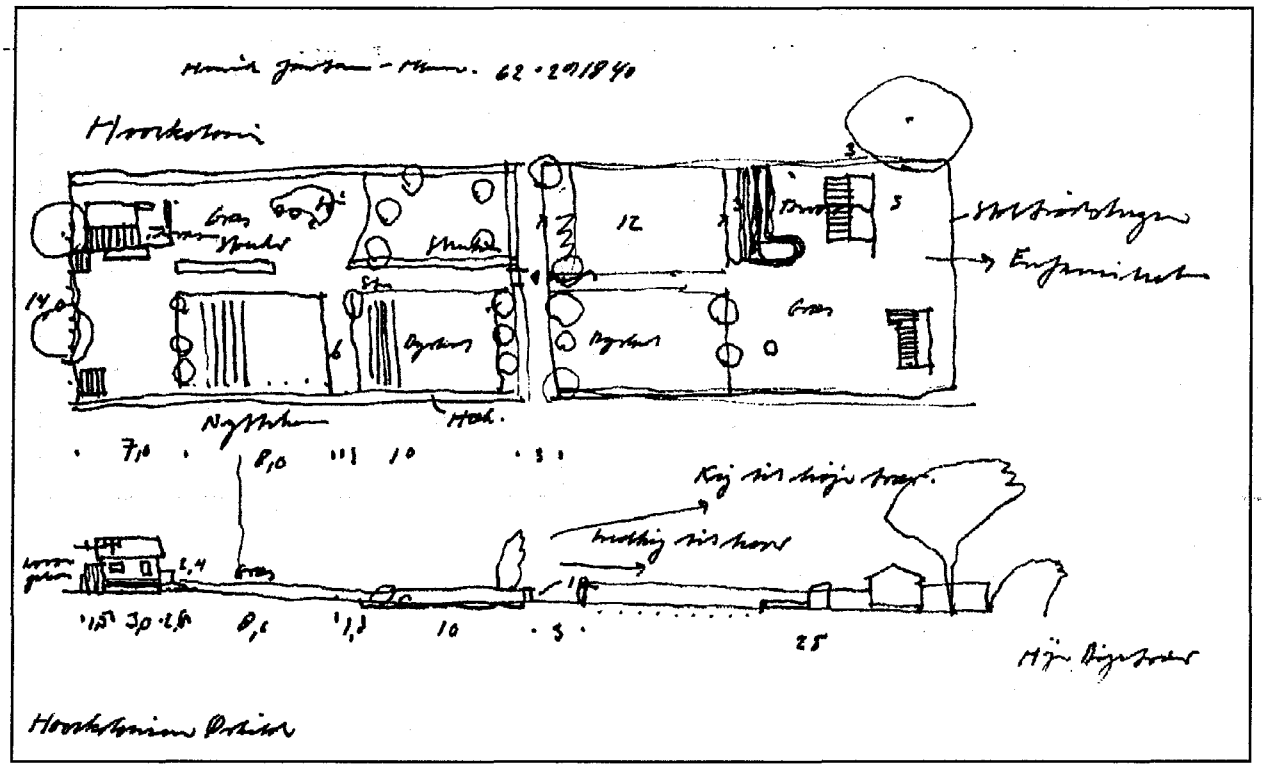
helt ud på borgbanken er der en fin udsigt til den lille gruppe haver, der ligger i slugten med Kobberbækken.

Havekolonien Ørkild er velplejet. Fra de grusbelagte gange med de sirligt klippede lave hække er der indblik til haverne. De fortæller med deres græsplæner, snoede gange, flagstænger, kunstfærdigt formede staudebede og små lysthuse med solterrasser og lækroge, hvor sommerens svalebajer kan nydes i "splendid isolation" om kolonihavens funktion i 1998. Her er det ikke overlevelse og nytte, der tæller. Det, det drejer sig om, er skabelsen af et flugtrum, hvor den opsplittede hverdags stress og jag erstattes af socialt nærvær og overskuelighed. Det betyder ikke, at tiden slåes ihjel med doven ladhed. Tværtimod hersker der en pioneragtig rastløshed til lyden af hammerslag og hvinende hakkejern.

Havekolonien Ørkild

Den veldisponerede havekoloni Ørkild er med sin selvgroede arkitektur og funktion som rekreativt flugtrum værdifuld som et minde om den tid, hvor haverne var nødvendige for at overleve. Set i det lys er det i forbindelse med fremtidigt byggeri vigtigt at fastholde havernes enkle og robuste principper og bebyggelsens placering og størrelse.

Kyseborgstræde - Sankt Nicolai Kirkestræde

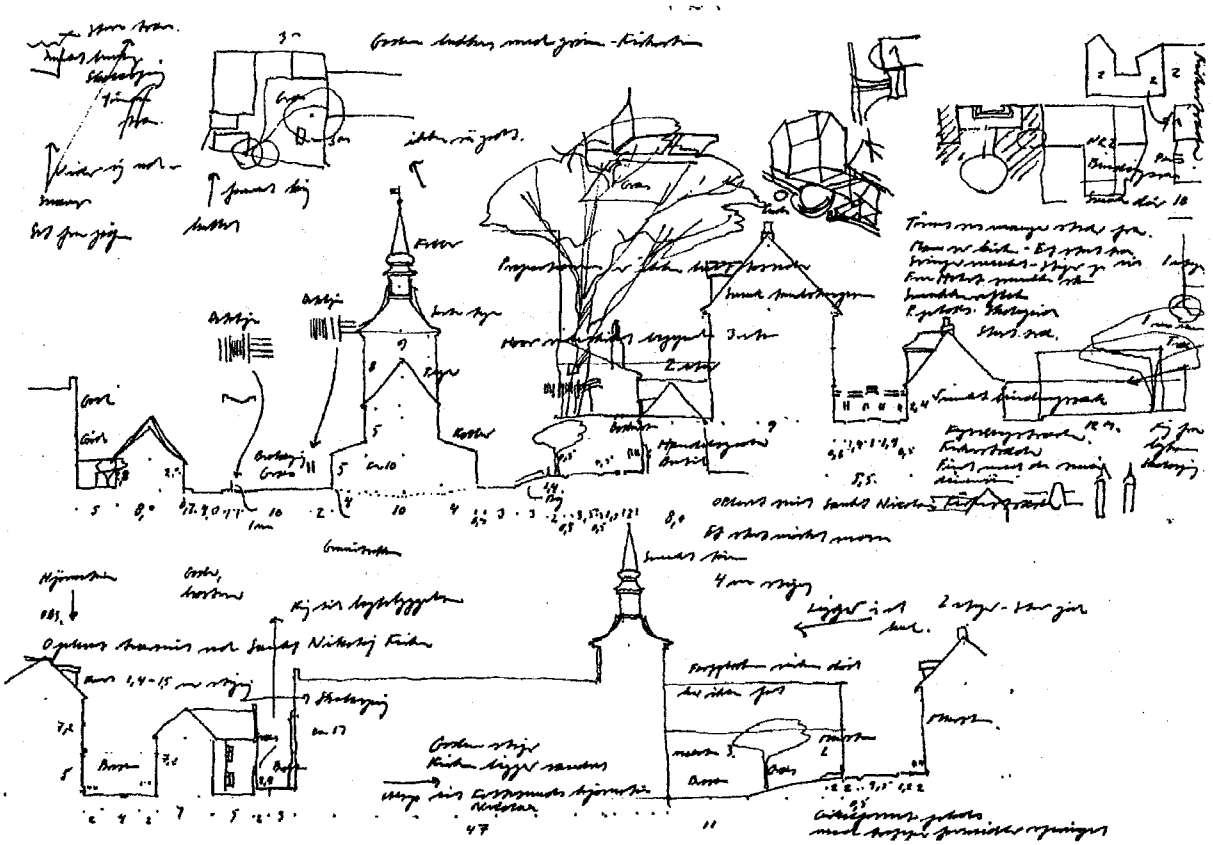
Den nordlige del af Kyseborgstræde var sammen med Gaasestræde en regulær voldgade. En ensidigt bebygget gade, der løb langs den beskyttende vold. Det er ikke den del, der her behandles. Her er det den sydlige del af Kyseborgstræde og Sankt Nicolai Kirkestræde, der tiltrækker sig opmærksomheden, for deres funktion som stræder, der fører til kirkegården omkring Sankt Nicolai Kirke. I 1998, hvor kirkegården er nedlagt giver de to stræder ud over adgang til kirken, forbindelse til Korsgade, Gerritsgade og Sct. Nicolai Gade.

Kyseborgstræde - Sankt Nicolai Kirkestræde løber fra Sct. Nicolai Gade i et bueslag til Korsgade over en skrånende flade med fald mod sydøst. Ved Korsgade og Sankt Nicolaigade er der udsigt til veldefinerede byrum med smukke naturstensbelægninger. Når man færdes i de to smalle stræder, domineres småhusbebyggelsen af Fyns Amts Avis, Ida Holst Skole og Sankt Nicolai Kirkes store murede røde bygningskroppe.

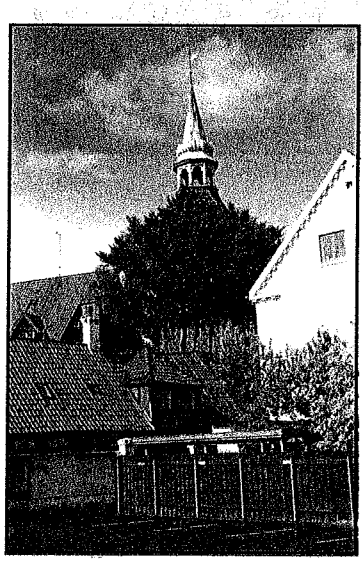
Kyseborgstræde kurver smukt

Kyseborgstræde - Sankt Nicolai Kirkestræde har smukke naturstensbelægninger af granit, der i regnvejr smukt reflekterer himmellyset. Det smalle kurvede stræde er funktionelt tydeliggjort med anvendelsen af forskellige forbandter og formater.

Kyseborgstræde nr. 6, 4 og 2 er med deres lave længer smukke eksempler på Svendborgs gamle byggeskik med bindingsværk. Det hvide pudsede og malede hus med granitsokkel og den rigt dekorerede facade er inspireret af klassicismen, hvor Sankt Nicolai Kirkestræde møder Korsgade, er der indblik til gadens bebyggelsesmønster. De store træer ved Sankt Nicolai Kirke understøtteer områdets idyl og sætter med sin størrelse småhusenes lave bygningshøjder i relief. Det gælder ikke for birketræet i Kyseborgstrædet. Det er forkert placeret, svækker rumforløbet og burde øjeblikkeligt omdannes til pejsetræ.

Samlet vurderet er Kyseborgstræde - Sankt Nicolai Kirkestræde værdifulde. Med deres intimitet, forløb og lave småhuse sætter de områdets store skala i relief.

Dramatisk skalaspring

Ørodden

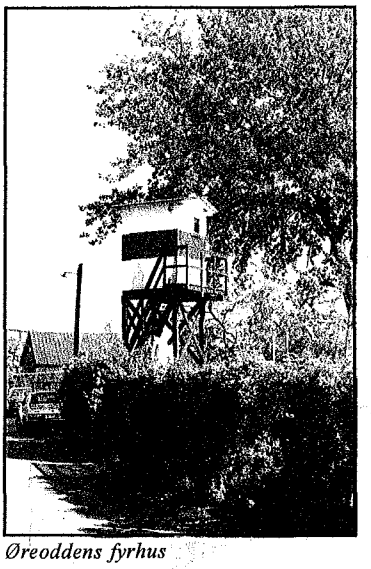
På Fyn-siden neden for Svendborgsundbroen med den smukke Sankt Jørgen Kirke og kirkegård som nabo er en lille stikvej med navnet Ørodden. Bortset fra Sankt Jørgen Kirkes sengotiske langhusbygning med det kamtakkede tårn, længehusene med de smukke tagbeklædninger af træ og et lille fyrhus af træ er der ikke mange spor, der fortæller om Øreoddens funktion og historie. Stikvejens simple bebyggelse er opført i 1930'erne. I 1998 viser renovering og byggeaktivitet at Øreodden er ved at blive et særdeles attraktivt sted at bo.

Ørodden tangerer i sit kurvede løb på fladen Sankt Jørgens Kirke og kirkegården. Fra Ørodden er der udsigt til Svendborg Sund, Svendborgsundbroen og Strandhuses kyst med de mange badebroer.

Når man kommer til Ørodden, er det der umiddelbart fanger blikket udsigten til Svendborg Sund mellem de små fritidshuse. Efter oplevelsen af vandfladen er det stedets detaljer, der tiltrækker sig opmærksomheden. Kirkegårdens stendige viger smukt for store løvtræers stammer. Næste oplevelse er det lille fyrhus, der med sin konstruktion af træ og farvesætning anslår den maritime stemning, man finder i gamle selvgroede havnemiljøer. Den stemning underbygges af den enkle boligbebyggelse, de små vejrbidte lysthuses maleriske forfald og oplagspladsen bag de

grønne hække, hvor der er sølvfarvet tømmer indsamlet over årtier.

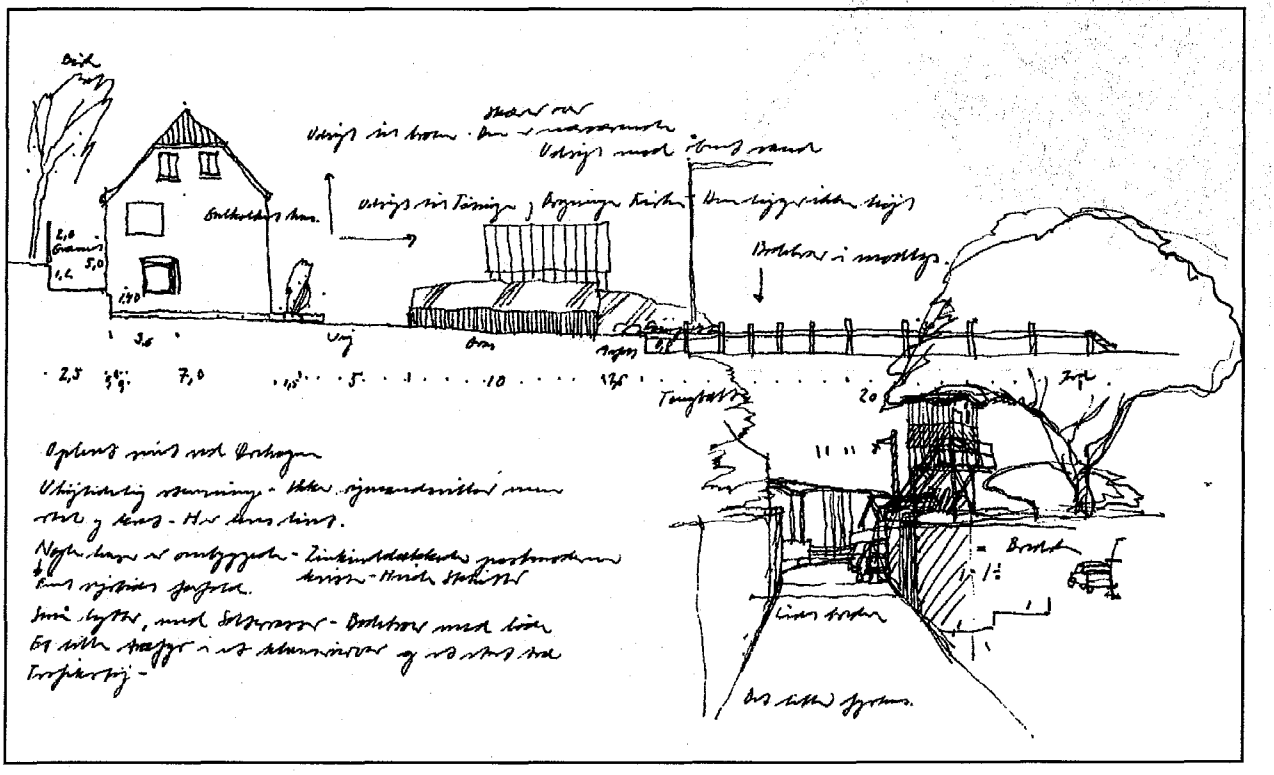
En undtagelse fra den lidt lovløse stemning af momsfri zone, revl og krat er det nyrenoverede hus med de dominerende plankeværker, balkonen på første sal og kvisten i rundbyuestil, der giver mindelser om den veludstyrede sangerinde Dolly Parton. Det vidner om, at området med sin enestående beliggenhed allerede er eller hurtigt kan komme under et økonomisk pres med radikale forandringer til følge. Det ville være en skam. Øreodden er nemlig med sit selvgroede miljø, med de smukt patinerede materialers delikate farvespil en livsbekræftende oase i forhold til Svendborgs pyntelige ordentlighed.

Øreoddens fyrhus

Samlet vurderet er Øroddens selvgroede miljø med revl og krat værd at værne om.

Et besøg til Sankt Jørgen Kirke kan anbefales. Foruden oplevelsen af kirkens robuste murværk er der ved de lange lave længehuse med tagbeklædning af træ, smukke overgange mellem gesims og tag, hvor konstruktionens opbygning er tydelig. En arkitektoniske oplevelse af format er det endvidere at iagttage broens møde med de to landsiders skovklædte skrænter.

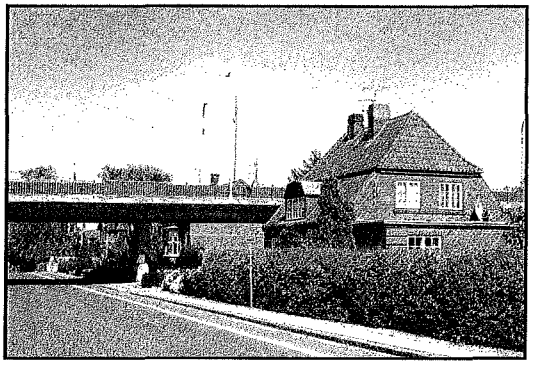

Udsnit og dele

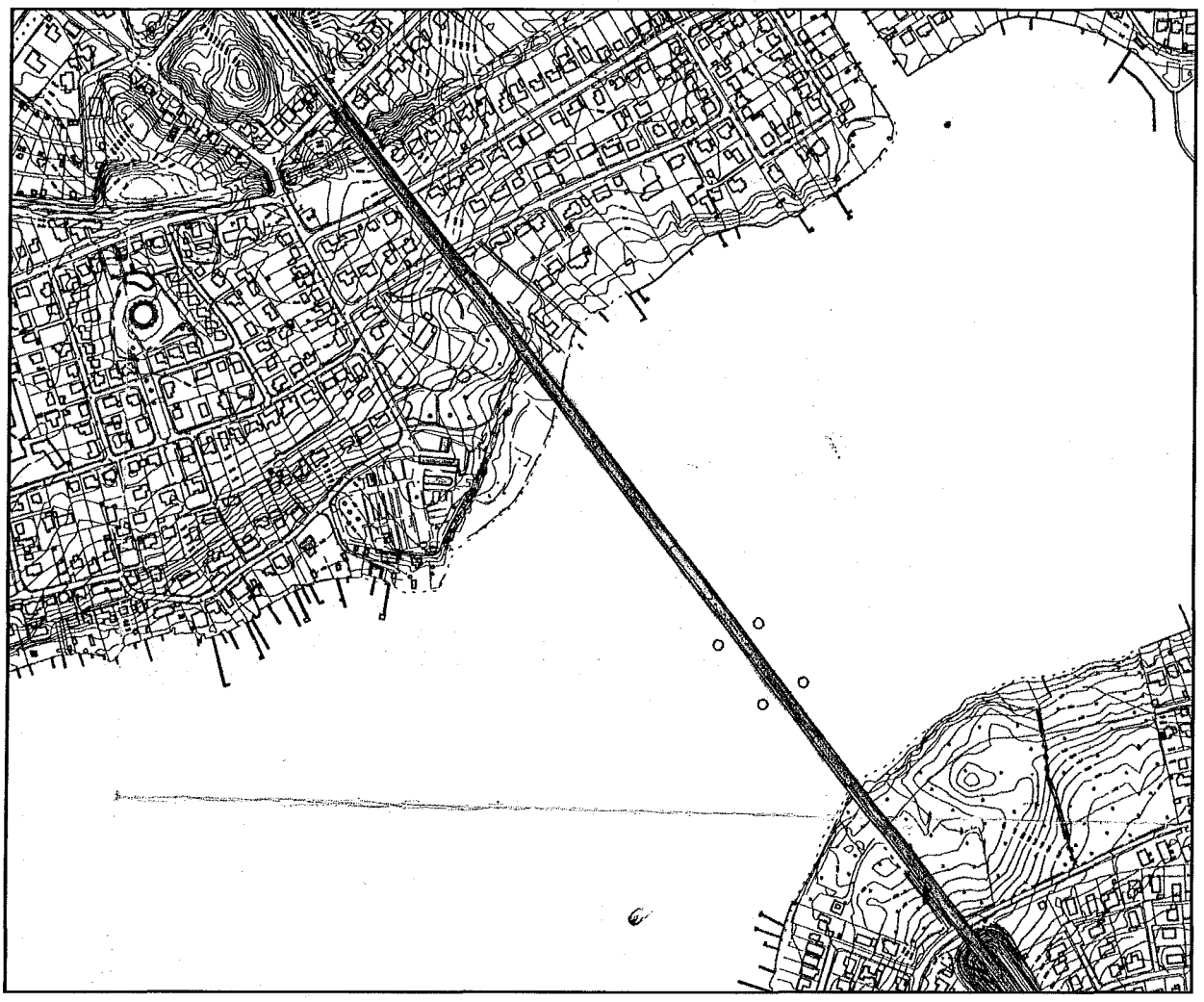
Svendborgsundbroen

Svendborgsundbroen blev bygget i 1966. Dengang den økonomiske højkonjunktur i forening med kvindernes indtog på arbejdsmarkedet og ændrede handelsmønstre medførte en kraftig stigning i den private biltrafik. Den nye bro var en højbro, der med sin linieføring aflastede indfaldsvejene Vestergade/Fåborgvej og Nyborgvej..

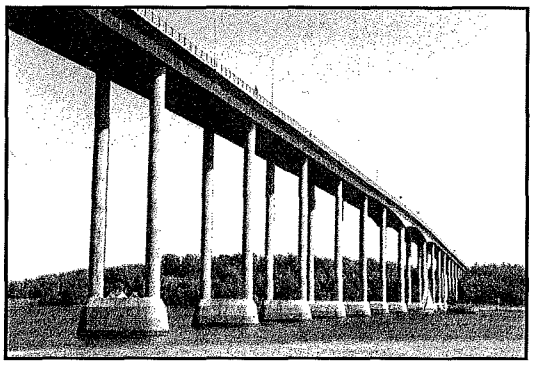
Svendborgsundbroen løber vinkelret på sundet, hvor høje bakkeskrænter minimerer jordarbejdet ved brofæstet på begge sider. Prisen for linieføringen af det højt satte brofæste betales af områdets villabebyggelser, der, hvor det er værst, ligger Brovejen i taghøjde. Som en trøst, der sikkert ikke opfattes af ejerne af områdets gedigne villaer under brofagene, er der fra Præstevænget udsigt til en smuk perspektivisk rumdannelse mellem broens søjler. Set på klods hold langs søjlerne fra det grønne friareal på Fynssiden virker bropillerne ugennemtrængelige og kompakte. Skal broen opleves i sin spændstige elegance, skal den

Usentimental passage i taghøjde

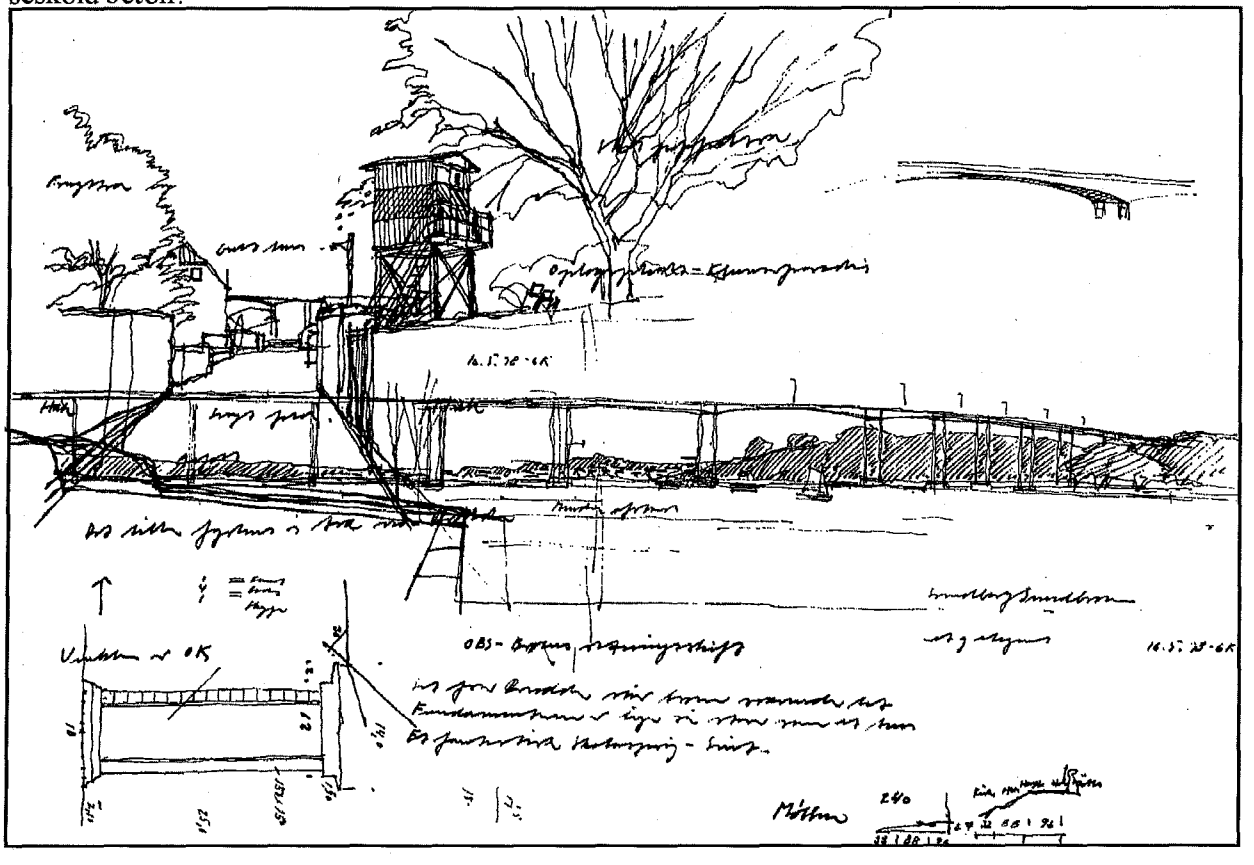
ses på afstand fra Vindebys lystbådehavn eller den lille stikvej Øreodden. Herfra kommer brolegemets forsatte kanter og de spinkle rækværk rigtigt til sin ret. Det er også først på distancen, man registrerer den større spændvidde over sejlrenden. På klods hold kan en gåtur på Fynssiden fra sundet til brofæstet anbefales som et lærerigt eksempel på rytme og skala.

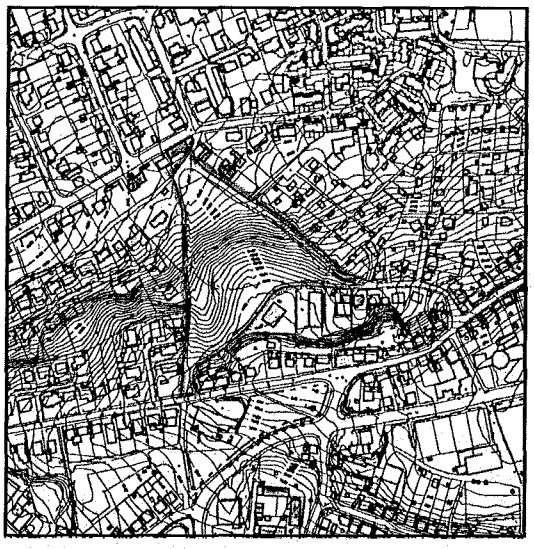

Svendborgsundbroen set fra Sankt Jørgens Kirke

Når man som kørende passerer sundet forekommer broens linieføring umiddelbar snorlige og vandret. Nøjere iagttagelser viser dog, at linieføringen både har knæk sideværts og spændstig pillehøjde ved det største brofag ved sejlrenden. Først, når man er ude på broen, blændes der op for udsigt i wide-screen format. Mod nordøst er der udsigt til bykroppen, værftet , Skansen og skoven ved Gammel Hestehave. Mod sydvest er der udsigt til Sankt Jørgens Kirke, Rantzausminde og Kaldetsmoses velhaverkvarterer. På den sarte lysende blå horisontlinie svæver præcist tegnede violette øer.
Ved Tåsinges landfæste, hvor broen omkranses af bøgeskov, føler man sig vægtløs som en fugl, når man kigger ind mellem trækronerne. Glemmes skal heller ikke Bregninge Kirke, der højt på Tåsinges bakkelandskab står som et fixpunkt.

Svendborgsundbroens betonkonstruktion tydeliggør med sit elegante spænd i højden spændingen mellem bakkelandskabet og sundets flade. Hvem sagde noget om følelseskold beton?

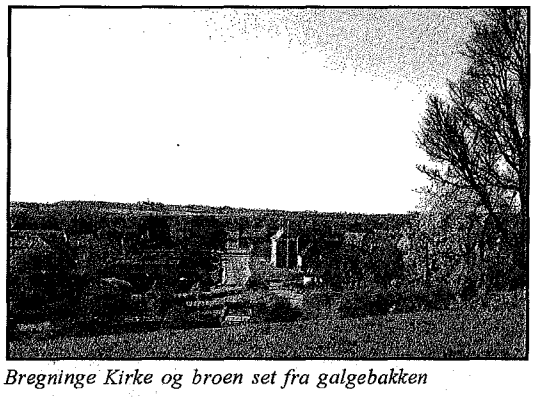

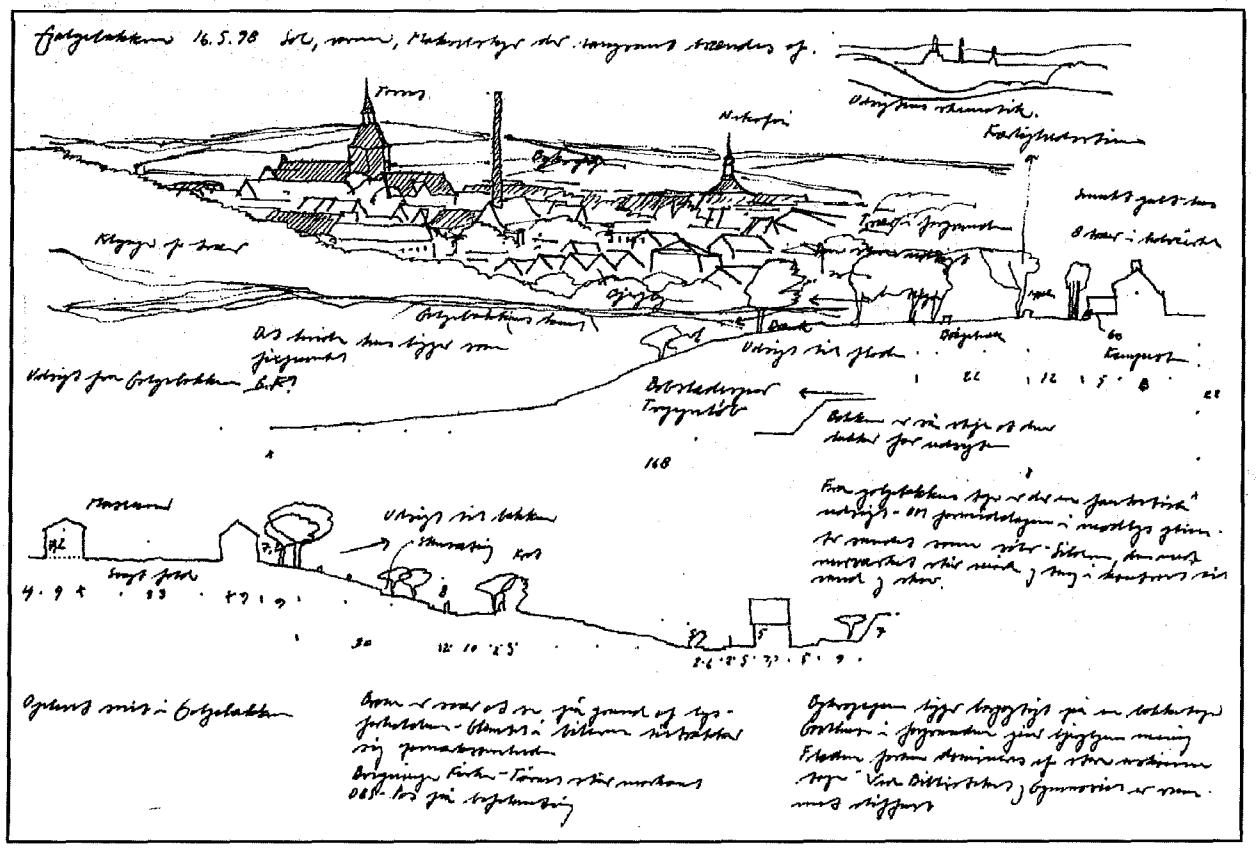
Galgebakken - Ovinehøj

Den trekantede græsbevoksede skråning nord for Enghavevej var tidligere Svendborgs galgebakke. Studier i Trap-Danmark og Bevaringsværdige Huse i Svendborg Gamle Købstad fortæller intet om bakkens funktion som henrettelsesplads. Det er heller ikke nødvendigt. Med bare lidt fantasi er det let at forestille sig den forebyggende effekt alene synet af den sorte højt beliggende galge må have haft. I 1998 er Galgebakken et yndet grønt rekreativt friområde.

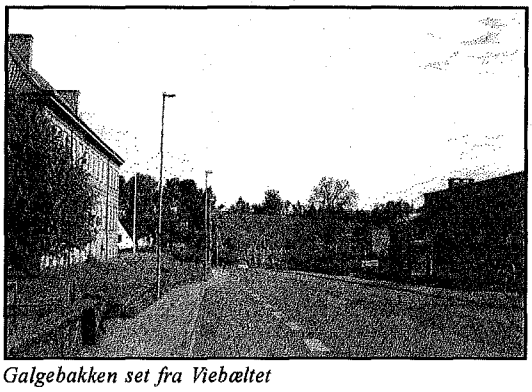
Galgebakken, der afgrænses af Bregnedalsvej, en smal gangsti formet som en trappe og Enghavevej er en trekantet flade med et brat fald mod syd. Bakkens toppunkt tangerer vejen Belvedere, mens bakkens fod efter en stejl skrænt møder Enghavevej. Diagonalt over bakken tegner en udgravet bobslædebane et dynamisk spor. Fra galgebakkens top er der en storslået udsigt. Mod sydvest står Bregninge Kirke som fixpunkt, mens Svendborgsundbroen med elegant præcision spænder ud over Bibliotekets, VKC's og Svendborg Tinghus og Arrests voluminøse bygningskroppe. Mod sydøst er der udsigt til Svendborg Sund og havnens megastore volumener. Mod syd står det historiske bycenter kompakt med Vor Frue Kirke og Sankt Nicolai Kirkes spir sammen med fjernvarmeværkets skorsten som identitetsskabende pejlemærker.

Bregninge Kirke og broen set fra galgebakken

Oplevelsen af det store vue, der åbner sig, når man kommer fra Belvedere, er af høj karat. Den bedste måde at komme til galgebakken på er imidlertid fra Viebæltet. Herfra er der på afstand udsigt til bakkens flade i dens fulde format. Senere på klods hold lukker Enghavevejs frugttræer for oplevelsen af bakken. Det rådes der bod på ved opstigningen til fods ad den stejle trappe. Hvad man anede på afstand bliver nu bekræftet. Mælkesyre i benene og åndedræt i staccato-takt taler sit tydelige sprog om en kategori 1 stigning 52 meter over havet. Den afslappede behandling af skråningen, der afgræsses af får om sommeren, er velgørende. Desværre holdes stilen ikke i behandlingen af udsigtspladsen på bakkens stop. Her kæmper brutalistisk inventar om overtaget med pynteligt klippede hække.

Galgebakken set fra Viebæltet

Det forhindrer dog ikke, at Galgebakken med sit forløb og afslappede behandling er værdiguld. Både som et rekreativt friareal og som en tydeliggørelse af terrænet i dets oprindelige form.

Kærlighedsstien - Ovinehøjstien

Kærlighedsstien eller Ovinehøjstien er af gammel oprindelse. Her kunne man flette fingre med sin elskede i vestensolens bløde aftenlys. Det var også her, man kunne tænke stort og overskue byen i landskabet. I 1998 kræves der med den omkransende villabebyggelse en veludviklet fantasi for at se kærlighedsstien som scene for et sværmeri.

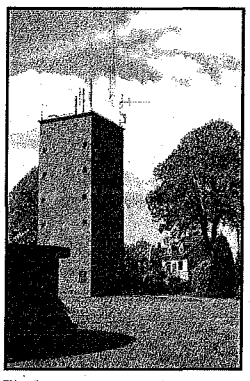

Kærlighedsstien løber på toppen af den stejle skråning parallelt med Belvedere fra Galgebakken til vandtårnet. Herefter er der en brat nedstigning til Vestergade. Ved vandtårnet og ved friarealet mellem Falkenbjerg og Hyrdebjerg er der udsigt til de store landskabstræk, Svendborgsundbroen, Bregninge Kirke og det historiske bycenters kompakte profil.

Kærlighedsstien, der er to meter bred, flankeres af grønne klippede hække, opstammede løvtræer og gamle lygtepæle med isolerende porcelænsknopper. Fra stien er der indkig til parcelhushaverne og i glimt beskåret udsigt til de store landskabstræk. Ved friarealet mellem Falkenbjerg og Frydenjerg er der en velbygget rød muret villa. Den er med sin dybe baghave og placering mod vejen karakteristisk for Belvederes bebyggelsesmønster.
Næste oplevelse kommer, hvor stiforløbet møder det ca

Kærlighedsstien

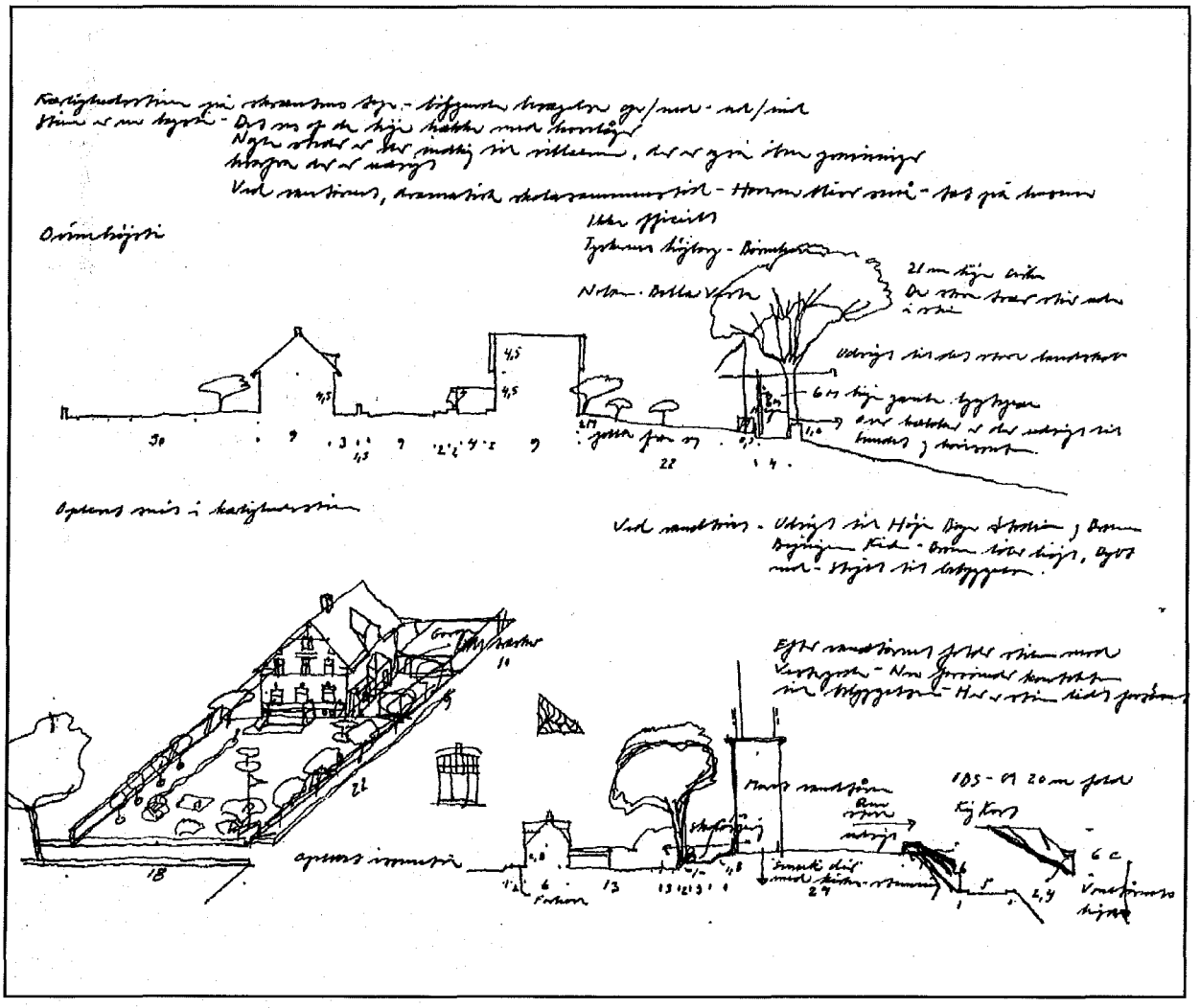

Skalaspringet ved vandtårnet

25 meter høje vandtårn. Her er skalaspringet mellem Belvederes lave enfamiliehuse og vandtårnets rationelle industriarkitektur dramatisk. Men ikke nok med det. Nærmere studier af de kradsede autografer i vandtårnets murværk fortæller om tårnet som et vigtigt identitetsskabende pejlemærke. Som prikken over i'et kommer endvidere glæden ved spændingen mellem den usentimentalt formede kampanile og den stemningsfulde klassicistiske portal.

Efter vandtårnet falder Kærlighedsstien brat. Samtidig med at stiforløbet bliver mere tæt og bymæssigt inden mødet med Vestergade.

Samlet vurderet er Kærlighedsstien- Ovinehøjstien med deres forløb og afslappede pleje et værdifuldt træk, der bør værnes om. Om ikke for andet så som stedet for et køligt dugfriskt kys fra den eneste ene en tidlig morgen i maj.

Caroline Amalie Lund

Lystanlægget Caroline Amalie Lunds stejle slugt med Trappebæk rummer ud over en restaurationsbygning med sommerteater opført i 1890 ingen bebyggelse. I 1998 er Caroline Amalie Lund værdifuld for sin urskovsagtige stemning i kontrast til den kultiverede lystskov.

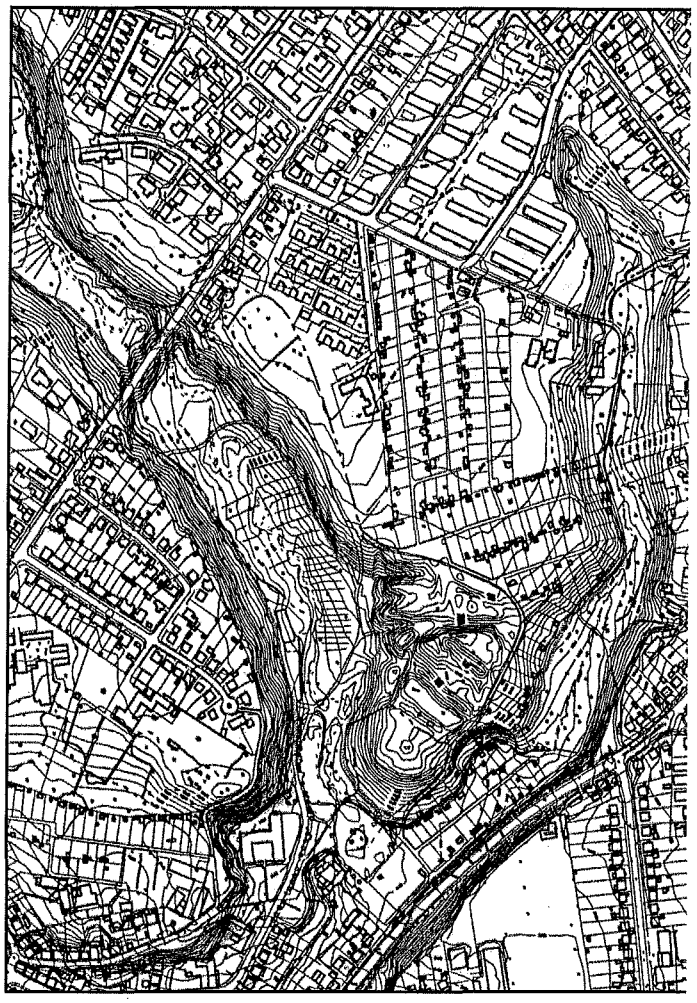
Caroline Amalie Lunds stejle slugt med Trappebæk løber fra Trappebæksvej i nord i sydøstlig retning mod voldstedet Ørkild, hvor Ørkildsgade og Nyborgvej afskærer slugten. Fra slugten er der, bortset fra det åbne område ved mølledammen med udsigt til bakkeplateauet med resterne af Borgen Ørkild, ingen store vuer. Hvor Tvedvej skærer Caroline Amalie Lunds slugt, er vejen desværre anlagt på en jordvold. Den afbryder på det skammeligste slugtens spændingsfulde forløb.

Ude ved Avernakøvej og Trappebæksvejs parcelhuskvarterer er slugten velplejet. Her er der i de græsklædte skråninger med fritstående træer og buske med brug af en slåmaskine markeret gangstier. Springer man over bækken og forcerer det tætte krat, er der på skrænten mod Trappebæksvej et smukt kig til helt unge egetræers spinkle stammer.

Nærmere Tvedvej skifter slugten karakter fra at være et parcelhusområdes friserede friarea!l til vild urskov. Her er der mellem de granvoksne bøgetræers stammer udsigt til slugtens fugtige, frodige og lysende grønne bund med lave skræpper, nælder og klynger af høje træer med stor skulpturel effekt.

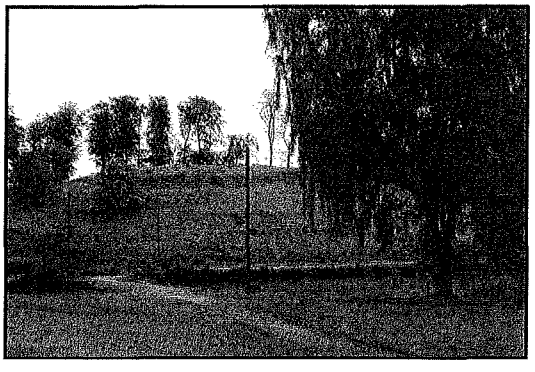
Efter mødet med Tvedvejs uindlevede jordvold bliver slugtens vilde urskov tæmmet. Bunden med Trappebækkens brede løb er stadig vild og urskovsagtig, men skråningerne med Caroline Amalievej og omfattende træfældning mod kolonihaveområdet giver et mere kultiveret præg og en stemning af lystskov. Den understøttes af depoter med afkortede bøgekævler, en fin udendørs scene og af sommerteateret Rottefældens skarpt skårne gule bygningskrop med de lette tehuse ved gavlene.

Ved mødet med voldstedet Ørkild er den vilde natur tæmmet. Træerne står nu på geled og række og Trappebækken er stemmet op i to mølledamme. Fra dammene falder vandet til den lavt beliggende vandmølle. Herfra kan Trappebækken følges i sit videre forløb igennem villabebyggelsens baghaver indtil den rørlægges ved havnen.

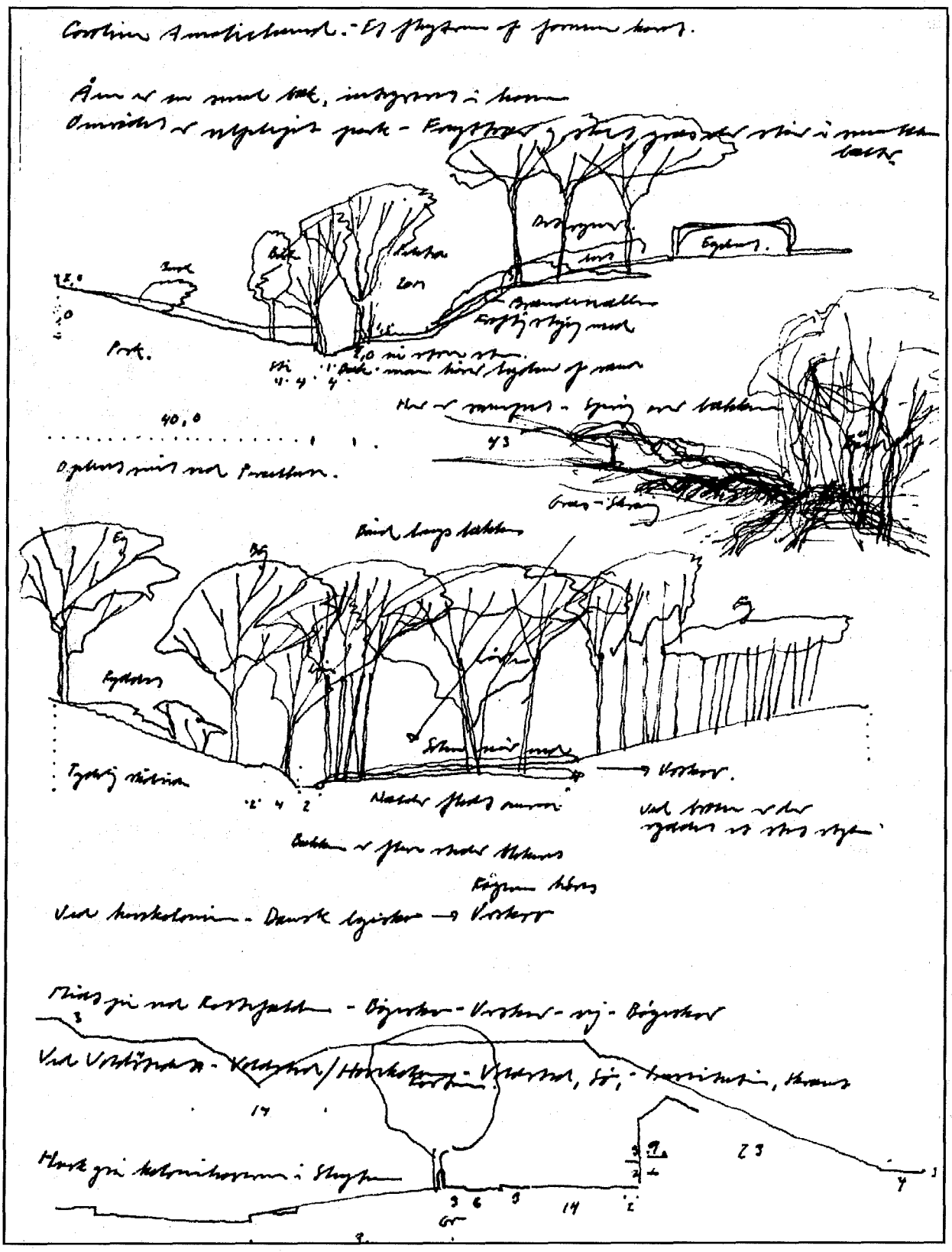

Vild skov

Ørkilds Voldsted

Caroline Amalie Lund er et værdifuldt rekreativt grønt friområde. Det er vigtigt at fastholde spændvidden i slugtens "underverden". Fra det urskovsagtige over den kultiverede lystskov til den rationelle erhvervsmæssige udnyttelse.

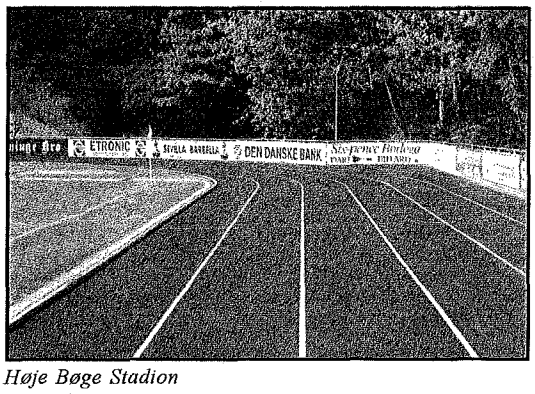
Høje Bøge Stadion

Den 7,5 hektar store Høje Bøge Skov blev i 1875 købt af Svendborg Kommune. Langt senere i 1930'erne blev Høje Bøge Stadion anlagt med det tidstypiske raftebeklædte kluhus. Dengang interessen for lys og luft voksede sig stærk.

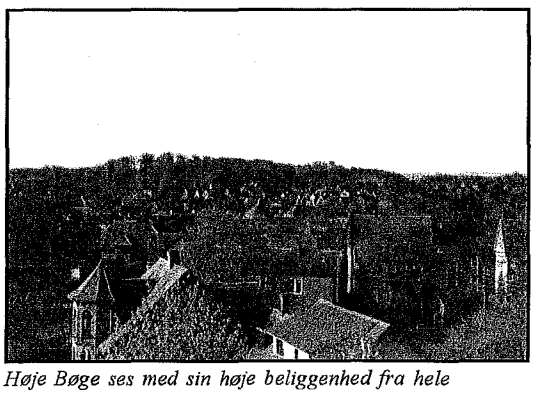
Høje Bøge Stadion ligger med sin vandrette flade nedgravet i en bakketop ca. 25 meter over sundet. Med sin højde over sundet ses bøgetræerne, der omkranser baneanlægget tydeligt på lang afstand fra Vandtårnet, Galgebakken, Svendborg Sund-Broen og Vindebys lystbådehavn. Inde på stadion er der ingen udsigt. Her er al opmærksomhed vendt mod de lokale fodboldspilleres bedrifter på grønsværen.

Straks ved ankomsten til den flagsmykkede indgang bliver en venlig tone slået an. Her er tale om begrebet provins i dets fineste betydning. Det var derfor heller ikke overraskende at møde en munter gruppe af unge boldbegavede kvinder i færd med at afprøve græssets bæreevne en time før kampens begyndelse. Den oplevelse af nærhed er vigtig at bevare.

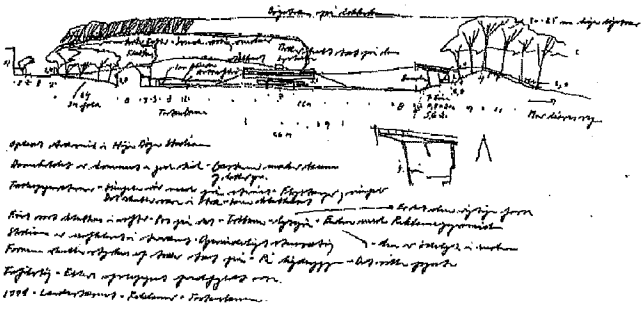
Høje Bøge Stadion

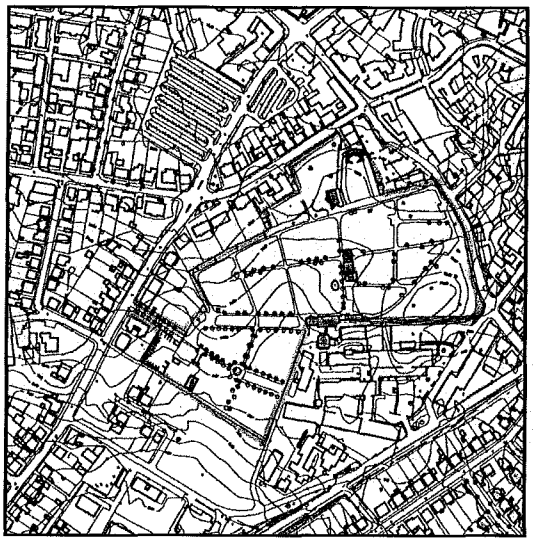
Det oprindelige baneanlæg var omkranset af en lav stensætning, der afsluttede skråningerne med de høje bøgetræer. Sådan er det desværre ikke mere. Tribunebyggeri, anlæggelsen af en tartanløbebane og en rædselsfulde reklamemur bag målet mod nordvest svækker anlæggets form. Men ikke nok med det. Med klubhusets placering klods op af langsidens reklamebande er passage foran klubhuset blevet besværlig. Det er en skam. Fordi det gamle klubhus med sin djærve raftebeklædning, de fint sprossede vinduer og de smukke vandnæser over vinduerne og ved gavlene tåler publikums interesse og nærkontakt.
For den, der interesserer sig for dagslys, kan et besøg på tribunen anbefales. Her står reflekserne fra græsset og tartanbanen tydeligt under det rationalt bårne tribunetag.

Høje Bøge ses med sin høje beliggenhed fra hele Svendborg

Samlet vurderet er Høje Bøge Stadion et værdifuldt rekreativt rum for dyrkelse af krop og sjæl. For at modvirke den uheldige ødelæggelse af den oprindelige stensætning, der afgrænsede stadion. bør beplantningen nær banelegemet strammes op. De nye vindskeder og sternbrædder ved klubhusets gavle er uheldige i forhold til den rustikt vejrbidte raftebeklædning.

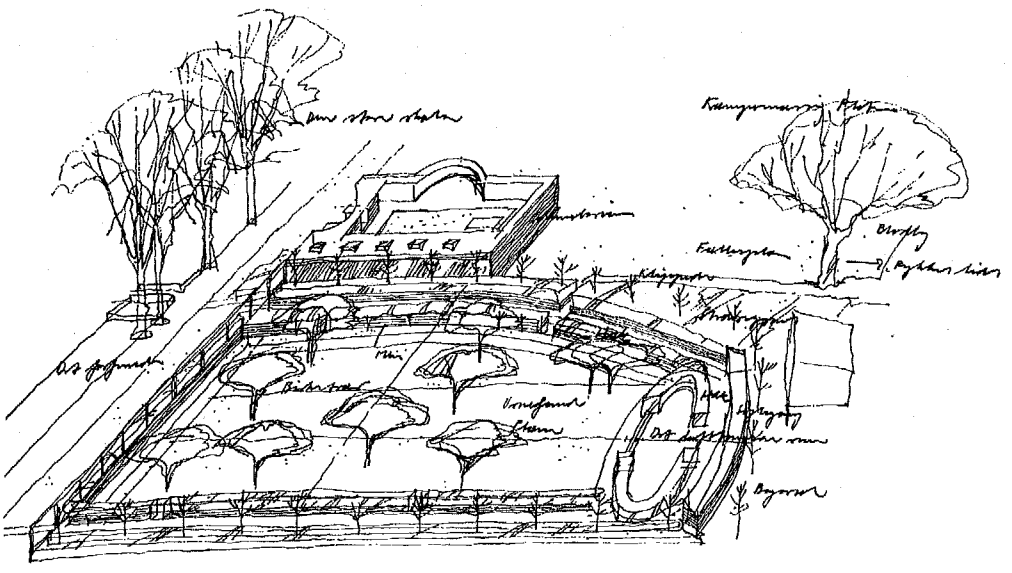
Svendborg Kirkegård

Helt op til 1800'tallets begyndelse var der i tilknytning til Sankt Nicolai Kirke og Vor Frue Kirkes kirkegårde. Disse blev senere sløjfet og erstattet af kommunale kirkegårde lokaliseret i forbindelse med 1800- og 1900 tallets byvækst. Kort fra 1819 viser Svendborg Kirkegård, der dengang hed Assistens Kirkegård (Udvidelse for en eksisterende kirkegård beliggende et andet sted) lokaliseret uden for bycentret. I 1998 er Svendborg Kirkegård et sympatisk bymæssigt flugtrum

Svendborg Kirkegård ligger på en skråning, der falder jævnt mod Svendborg Sund. Ved mødet med Svendborg sygehus afsluttes kirkegårdsfladen i en brat skrænt. Store træer, stedsegrønne buske og hække skærmer for udsigt til de overordnede landskabstræk. Den fint murede kamtakkede portal ved Valdemarsgade inviterer til et besøg. Smukkest er dog ankomsten fra Lundevej.
Svendborg Kirkegård er overskueligt disponeret. Et afsnit med urnelund og kolumbarium træder frem som noget særligt. De øvrige afsnit, der er velplejede , opdeles af træomkransede akser.

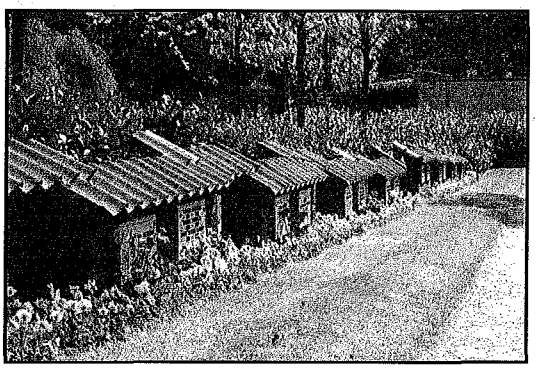
Ankomsten fra Lundevej tager sig umiddelbart ikke ud som noget særligt. Det skal man ikke lade sig snyde af, Straks efter passagen af kirkegårdslågen tager en kæmpestor platan og en blodbøg på en stor plæne imod. I spænding hertil står den intime urnelund og kolumbariet.

Urnelunden afgrænses på langsiden af lave rødstensmure, med mindeplader af travertin. Muren afsluttes med røde vingetegl og krones af sirligt klippede hække. Mellem de lave mure er der en plæne med spredte birketræer. Lunden afsluttes mod de øvrige kirkegårdsafsnit af en søjlerække.

Mod Lundevej afsluttes den lyse birkelund af en åben oval skabt af klippede hække og en buet arkade med elegante tynde hvide søjler. I arkaden er der blandt mindepladerne en større travertinplade i anledning af motorskibet Hanne S: forlis ved Kap Farvel den 29. april 1960. Nabo til urnelunden er kolumbariet, hvor et stramt formet gårdanlæg og runehaller danner kultiverede rum med en klinisk patentlighed.

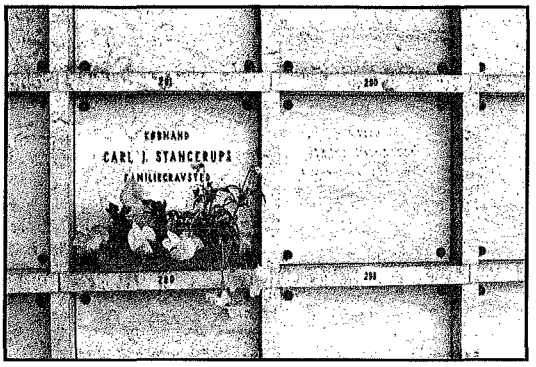
Urnelunden med sin lyse lethed og kolumbariet med sin alvorsfulde højtidelighed værdifulde eksempler på samspil mellem havekunst og arkitektur, når det er bedst. Den arkitektoniske kvalitet er meget høj.

Lave mure ved urnelunden

De øvrige kirkegårdsafsnit er mere traditionelle. Her veksler det mellem åbne plæner med præcist afgrænsede grupper med gravsteder og afsnit med rationelle udstykningsog stisystemer. Det er spændende at færdes her. Fordi lyset skifter mellem de åbne og de tætte, dunkle områder. Oplevelsesrigt er også beplantningens farveskift fra ildrødt til grønt sammen med reflekserne fra de malede støbejernsstakitter, der omkranser gravstederne.

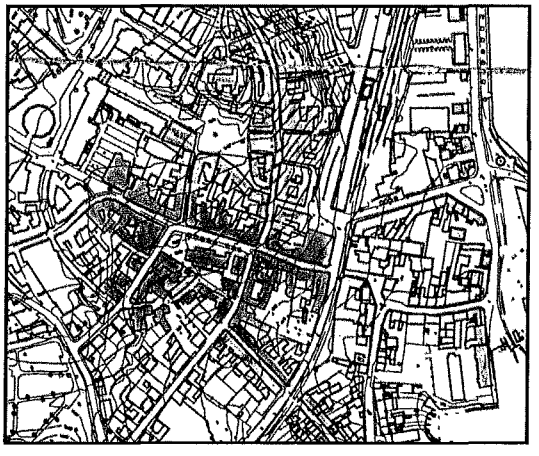
Svendborg Kirkegård er med sit samspil mellem havekunst og arkitektur, det varierede lys og den velsignede ro et bymæssigt flugtrum af høj kvalitet. I betragtning af nedlagte gravsteder kunne det være perspektivrigt at diskutere kirkegårdens fremtidige betydning som rekreationssted i bysamfundet.

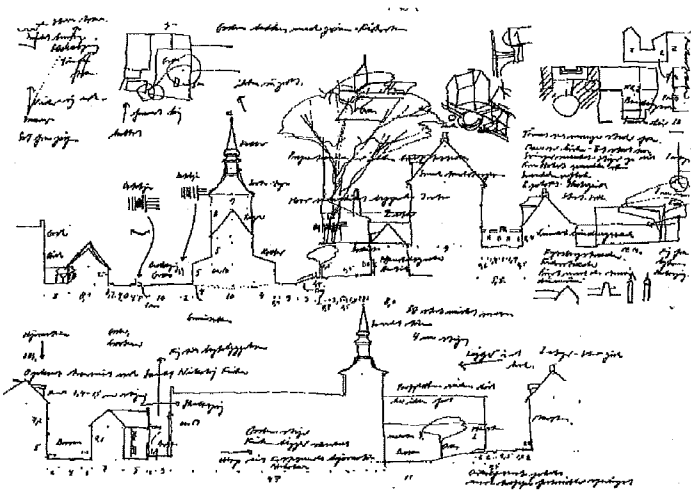
Columpartiets pertentlige orden

Sankt Nicolai Kirke

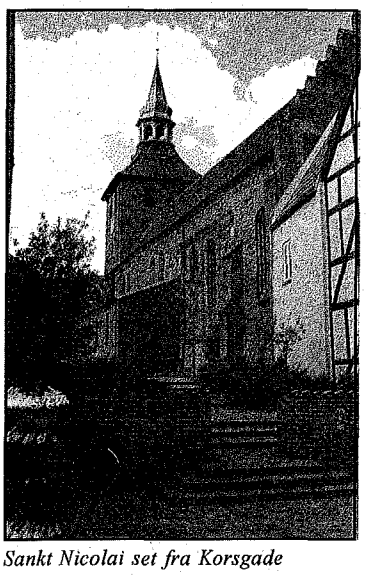
Sankt Nicolai Kirke er Svendborgs ældste kirke. Det bevises af de rester fra en romansk kampestenskirke, som er under koret. Sankt Nicolai Kirke er opført af munkesten. Korets fag mod vest og skibet er bygget i 1240-50. Korets østre fag er opført i 1200`tallets sidste del. Sakristiet på korets nordside og tårnet er bygget i middelalderens slutning. I 1892-94 blev de oprindelige terrænforhold omkring kirken efter udgravning genskabt, samtidig med at nogle huse i Gerritsgade og Korsgade blev revet ned. I 1998 er gade- og stiforløb renoveret, således de fremstår med gedigne naturstensbelægninger.

Sankt Nicolai Kirke ligger på en skrånende flade med fald mod syd. Den lave placering i forhold til Sankt Nicolaigade og Gerritsgade skyldes 1890-ernes terrænregulering. Niveauforskellen mellem kirkens forplads, tårnet og Sankt

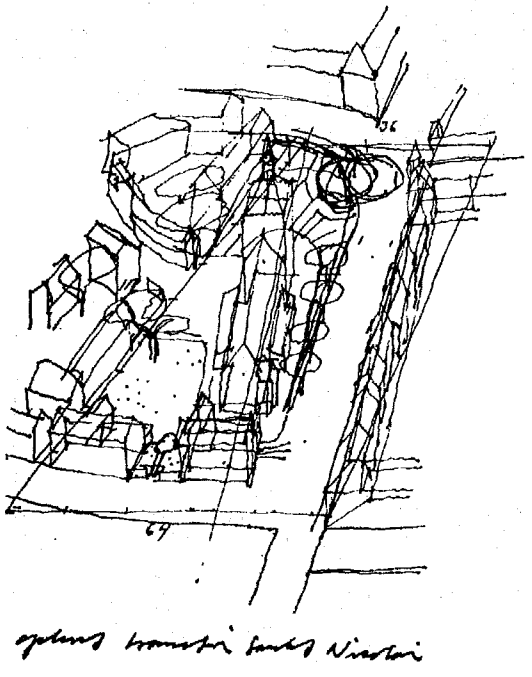

Nicolaigade giver et tydeligt billede af de mange lag af opfyld, som den eksisterende bykrop er bygget på. Hvor Sankt Nicolaigade møder Gerritsgade, er der mod sydøst udsigt til et markant hjørnetårn i Korsgade og til skibsværftets kraner. På Korsgades bagside kan det tætte bebyggelsesmønster og skalaspringet mellem kirken og småhusbebyggelsen opleves. Tager man turen op i kirkens tårn, er der oplevelsesrige kig som belønning. Mod vest opleves det tætte labyrintiske bebyggelsesmønster i form af homogene tegltage. Mod øst ses over byens tage Svendborg Sund og Skansen på Tåsinge. Skal det kig opretholdes, må den høje træbeplantning langs jernbanen styres og beskæres. Mod nord knejser Vor Frue Kirke på sin bakketop, mens Bregninge Kirke og Svendborgsundbroen mod øst tegner horisonten.

Sankt Nicolai set fra Korsgade

Frilæggelsen af området omkring Sankt Nicolai Kirke, der ud fra ønsket om at tydeliggøre det oprindelige er forståelig, har også en pris. Den lave placering, den nyplantede trærække, skråningerne og rækværket isolerer nemlig kirken fra bylivet. Det er en skam. Den solide bygningskrop med de få men djærve detaljer er værd at stifte bekendtskab med. Den solide sokkel af granit, facaderne i munkesten, indgangsportalernes tilhuggede formsten, de irrede kobberflader og de mange historiske spor udtrykker på en overbevisende måde den murede klumps natur og arkitekturen som en dynamisk proces. Indvendig er den restaurerede kirke efter afhugning af puds og kalk ført tilbage til sin oprindelige skikkelse. Som noget særligt skal også hvælvenes faldende højde mod øst bemærkes. Herved dramatiseres perspektivet, og den korte kirke opfattes som længere.

I byrummet, der omslutter kirken, er den gedigne naturstensbelægning oplevelsesrig. Når stenene er våde reflekteres Sankt Nicolai Kirkes mørke murede krop på smukkeste vis. Men ikke nok med det. Belægningens mønstre, de fine overgange mod kirken samt den overbevisende udformning af trappen, der regulerer det faldende terræn ved østgavlen, vidner om en kommunal byplanlægning af høj kvalitet.

Sankt Nicolai Kirke er et af byens store monumenter med dens djærve urfjeldstunge murværk og de smukke naturstensbelægninger. Funktionen som kirke, stille oase og flugtrum forstærkes af de omgivende skråningers udformning, men er det ønskeligt?

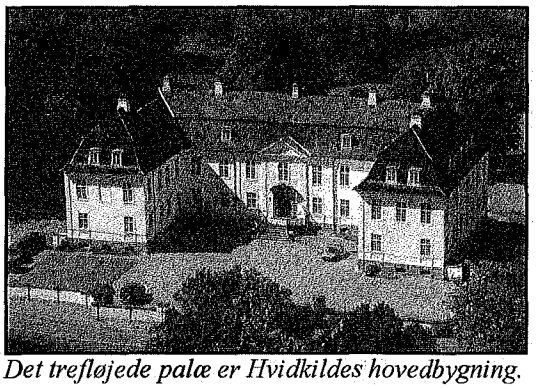
Byggeskik på landet

Herregårdenes bygninger

Herregårdene er af stor arkitektonisk, landskabelig og kulturhistorisk værdi. I Svendborg kommune findes der kun to herregårde.

Herregårdene består oftest af en hovedbygning, avlsbygninger og andre bygninger med tilknytning til drift og administration. Den mest almindelige bebyggelsesplan for en herregård er, at stald og ladebygninger ligger i et trefløjet anlæg, der åbner sig mod hovedbygningen.

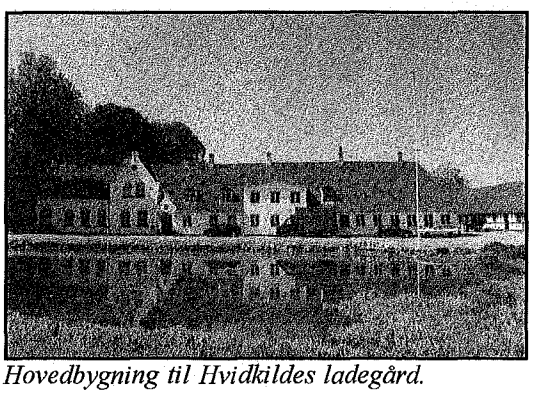
Til bebyggelsen hører også bygninger med funktioner, som har eller har haft tilknytning til herregården, såsom funktionærboliger, mølleri, mejeri etc.

Det trefløjede palæ er Hvidkildes hovedbygning.

Hvidkilde gods.
Hvidkilde tilhørte i slutningen 1400-tallet Rigsmarsk Claus Rønnow. Hans søn, Eiler Rønnow, opførte borgen i midten af 1500-tallet i renæssancestil. Borgen har formodenligt været en enkelt fløj i to stokværk over en hvælvet kælder, der stadig er bevaret. Under Johan Lehn i 1742, blev borgen udvidet og ombygget med Philip de Lange som arkitekt. Efter ombygningen fremstod et trefløjet barokanlæg med mansardtag, som det ses i dag.

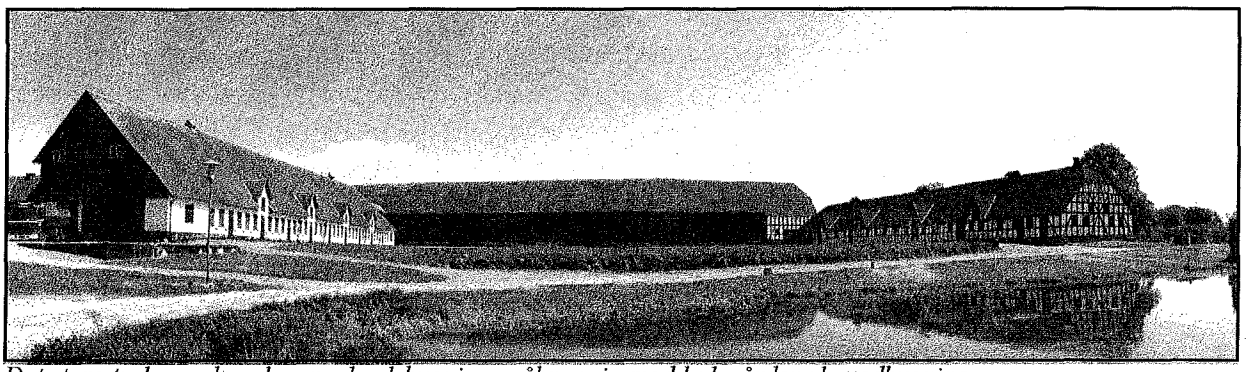
Den hvide, trefløjede bygning har overalt to stokværk over den høje kælder. Inderfløjens midterparti med indgangsportalen er fremspringende og foroven kronet af en trekantet fronton. Nordfacaden har tofags siderisalitter og et stort midtertårn i to stokværk Mansardtaget er i højde med de øvrige tage; herfra er der udgang til terrassen.

Hovedbygning til Hvidkildes ladegård.

Øst for slottet findes en del bindingsværksbygninger, Hvidkilde Mellemgård.

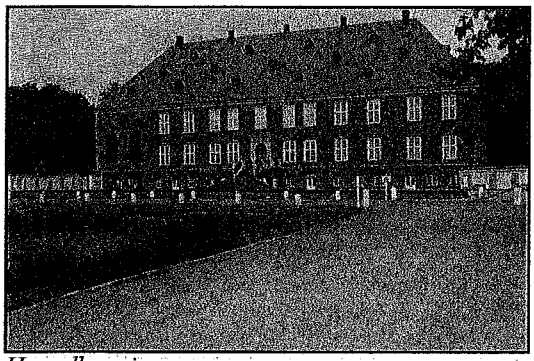
Ladegården har bindingsværksbygninger fra 1820. En del af ladegårdsbygningerne nedbrændte i 1932, men de blev genopført.

Det store trelængede anlæg med avlsbygninger åbner sig mod ladegårdens hovedbygning.

Valdemarsslot.

Ca. to km sydvest for slottet lå herreborgen Kærstrup. Borgen, der var forløber for Valdemarsslot, har formodentlig været den mest betydningsfulde på Tåsinge. Der er imidlertid ingen synlige rester af dens bygninger i dag. Det var Chr. IV, der byggede slottet (den nuværende hovedbygning) til sin søn Valdemar Christian. Derfra stammer navnet. Det nuværende slot består af flere bygninger, opført i forskellige perioder, til forskellige formål.

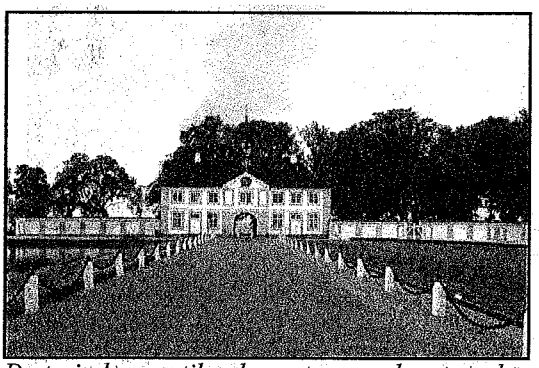
Hovedbygningen

Hovedbygningens opførelse påbegyndtes i 1635 med Steenwinkel den Yngre som bygmester. Den blev bygget i renæssancestil af røde sten i to stokværk over en overhvælvet kælder. Den nord-syd gående bygning havde midt for østfacaden et ottekantet indgangstårn med spir. Gavlene var svungne og pyntet med sandsten. Til hjørnekvadre, indramning af vinduer og de andre prydelser blev der også anvendt sandsten. Taget havde seks murede kviste og mange små kviste. Vestfacaden havde lave, korte, spirprydede, tårnagtige sidefløje forbundet med galleri i to stokværk. Slottet blev dog kraftigt ødelagt under svenskekrigene 1658, så da Niels Juel overtog det i 1678, lod han bygningerne istandsætte og ombygge med barokke stiltræk. Dermed skiftede renæssanceslottet udseende. Trappetårnet og de murede gavlkviste forsvandt, det stejle tag afvalmedes og en bred dobbelttrappe blev anbragt ved indgangspartiet. Dette var de største ud af flere ændringer på dette tidspunkt.

Udsigt over anlægget med avlsbygninger på begge sider og tepavillonen i rokokostil i midteraksen til havet i baggrunden.

De oprindelige ladebygninger nedbrændte i 1749, og i 1754 påbegyndte den yngre Niels Juel en ombygning af slottet under ledelse af den holstenske arkitekt G.D.Tschierscke. Slottet blev udviddet med det rektangulære gårdanlæg med lave, hvidkalkede staldlænger, lave hegnsmure, en kunstig sø, tepavillonen og de to portbygninger. I 1870'erne udbyggedes slottet med endnu 3-4 ladebygninger, beliggende nordøst for den nordlige staldlænge. Den bebyggede struktur fik hermed sit nuværende udseende.

De to indgange til anlægget er markeret med to rokoko portbygninger beliggende i tværaksen, der dannes af den offentlige vej.

Ved stranden, i slottets umiddelbare nærhed, ligger det såkaldte Generalindehus, bygget som enkesæde i slutningen af 1700-tallet af general Frederik Juel. Bygningen, der er i et stokværk, er hvidkalket, har barokt mansardtag og fremhævet, klassicistisk midterparti i to stokværk, opdelt af fire, glatte joniske pilastre.

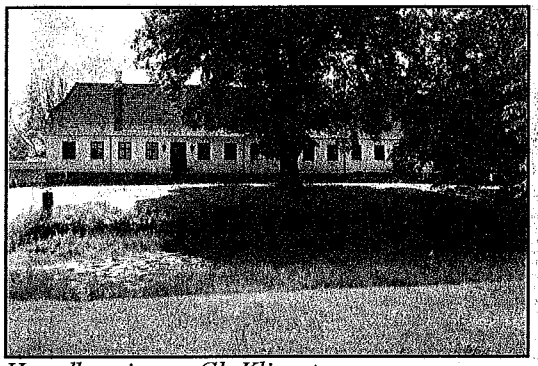

Generalindehuset

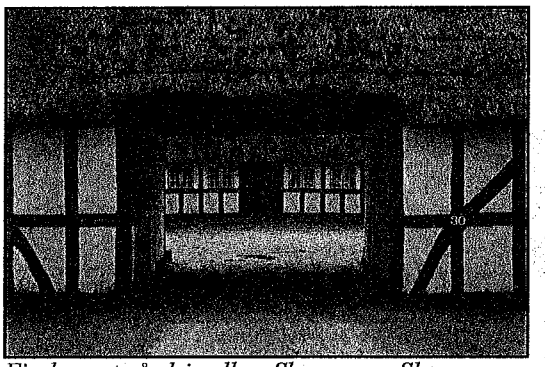
Slottet har gennemgået restaureringer i 1880'erne og i 1930-31.

Landbrugets bygninger.

Hovedgården.
Længst mod nord i Svendborg kommune, ligger på kommunegrænsen to hovedgårde, Gl. Klingstrup og Ny Klingstrup. Avlsbygningerne til disse to gårde ligger i trelængede bebyggelser over for hovedbygningerne. Gårdenes bebyggelsesstruktur ligner herregårdenes til forveksling; men der er dog her tale om bygninger i langt mindre dimensioner.

Hovedbygningen, Gl. Klingstrup.

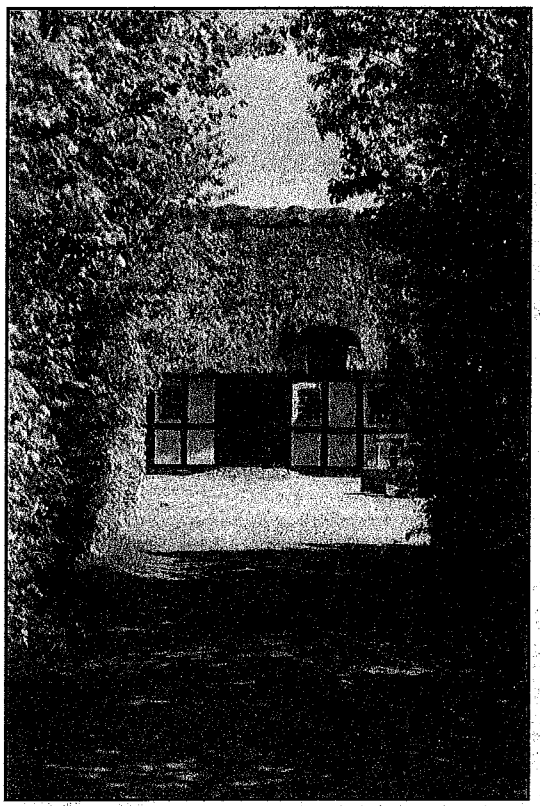
Gl. Klingstrups hovedbygning er en 17-fags lang, hvidkalket, teglhængt længe i et stokværk. Den er bygget i 1820. I den overforliggende ladegård er nord- og vestfløjen fra 1643. Arkitekturen er langt mere enkel end den store herregårds; det har været en gård bygget til landbrug, men der er ingen tvivl om, at bygherren var velhavende. Et tegn på hans magt ses i vestlængens såkaldte "Brudagerport", hvor der findes fire nicher. Den ene skal i følge overleveringen have været nedgangen til et fangehul, mens de tre andre har været benyttet til anbringelse af bønder i gabestokken. I tilknytning til gården har der været en mølle.

Firelænget gård imellem Skaarup og Skaarupøre.

Den tre- og firelængede gård.
Det er typisk for den fynske byggeskik at bygge gårde i fire længer og dermed skabe en lukket gårdsplads. Desuden har der på Fyn været tradition for at bygge stuehuse i større dimensioner end f.eks. på Sjælland. Dette har gjort det muligt at ruminddele bygningen på tværs.

I Svendborg kommune findes et stort antal velbevarede, firelængede bindingsværksgårde, hvoraf de fleste stadig er med stråtage. Især på Tåsinge er der i mange landsbyer bevaret gamle gårde, der får landsbyerne til at fremstå meget idylliske. Det typiske er, at portåbningen til gårdspladsen ligger midt i den længe, der vender ud mod vejen. Ofte er der plantet en lille allé foran porten. Det giver gården en fin og lidt monumental karakter.

Den lidt mindre trelængede gård er også repræsenteret. Her har man flere steder tætte hegn, som med afgrænsende effekt gør det ud for den fjerde længe.

Eksempel på en trelænget gård, hvor et tæt hegn lukker gårdspladsen af.

To parallelle længer - Troense.

To længer vinkelret på hinanden, den gavlvendte længe er typisk udhuset - Troense.

To længer sammenbygget i vinkel - Strammelse.

Det trelængede husmandssted - Gesinge.

Husmandsstedet.

Gennem hele 1800-tallet oprettedes husmandssteder - huse med så meget jordtilliggende, at de landarbejdere, der beboede dem, kunne supplere den magre fortjeneste ved daglejerarbejdet, med de naturalier, der frembragtes i egen stald og mark. I 1899 kom den første "Lov om tilvejebringelse af jordlodder for landarbejdere". Baggrunden var flugten af arbejdskraft fra landet til byerne.

Landbrugsministeriet udskrev i 1907 en konkurrence om husmandsbrug. Man ønskede eksempler på indretning af tre forskellige byggemåder: beboelse og avlsbygning i samme længe, beboelse og avlsbygning i vinkelbygning og tillige beboelse og avlsbygning i to selvstændige længer, der skulle kunne sættes i forbindelse med hinanden ved en kort gang, overdækket med åbent halvtag.

Der kom mange forslag; men der var bygget mange lignende husmandsbrug allerede inden dette tidspunkt. I Svendborg kommune findes mange husmandsbrug, især tre typer, der dukker op igen og igen.

Ved den første er der tale om to tætliggende, parallelle længer, hvoraf den ene er stuehus, og den anden udhus.

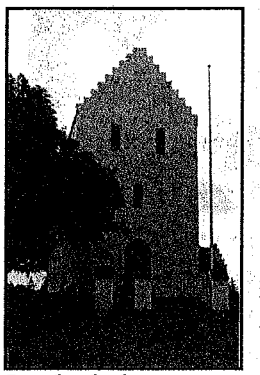
Den anden type er to længer, der ligger i vinkel. Ved nogle er det en sammenbygget vinkel, og ved andre to fritliggende længer. Ved vinkeltypen er der også tale om et stuehus i den ene længe og udhus i den anden.

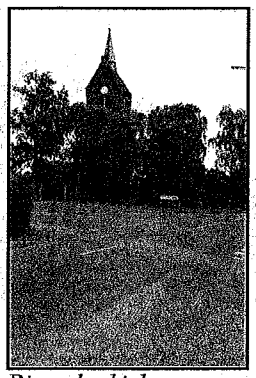
Den tredie type består af tre længer, hvor gårdspladsen vender mod vejen, hvilket skulle være typisk fynsk. De to længer med gavle mod vejen er ikke ret lange, så husmandsstedet skiller sig klart ud fra en trelænget gård.

Fællesskabets bygninger

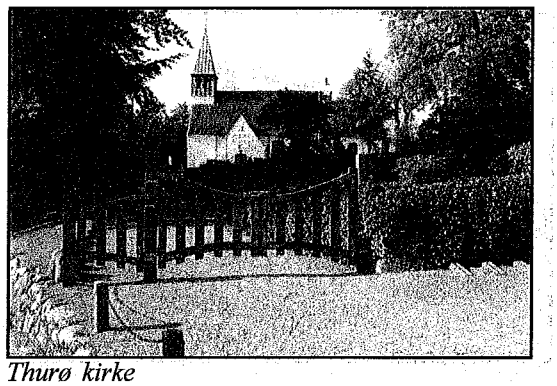
En landsby var en by af gårde, og hver landsby var et samfund for sig, hvor forbindelsen til omverdenen var begrænset. I 1700- og 1800-tallet blev der i landsbyerne efterhånden behov forat anlægge fællesejede bygninger f.eks. skoler, mejerier og forsamlingshuse.

Landsbykirkerne.
Der var dog allerede én bygning i omegnen, der var til forsamling af mennesker, nemlig kirken. I Svendborg kommune findes der følgende landsbykirker: St. Jørgens Kirke, Sørup Kirke, Egense Kirke, Skaarup Kirke, Tved Kirke, Thurø Kirke, Bregninge Kirke, Bjerreby Kirke, Landet Kirke.

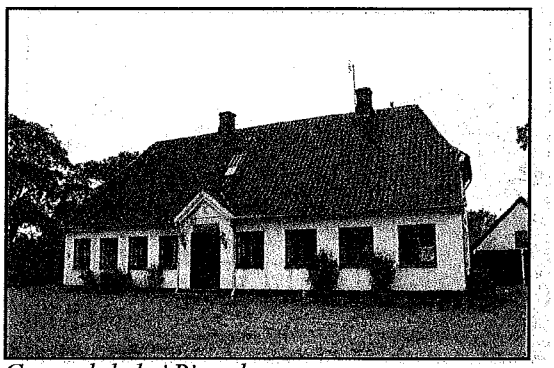

Landet kirke

Bjerreby kirke

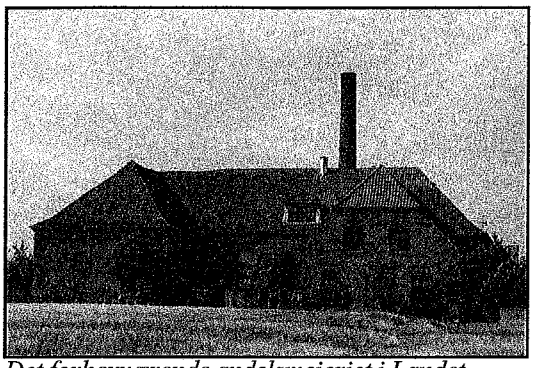
Skoler.
Det er ikke alle de gamle landsbyskoler i Svendborg kommune, der er til at finde i dag, da nogle er væk, og andre har skiftet funktion. Der er dog et eksempel på en skolebygning, der stadig har sin oprindelige funktion. Det er Thurø skole, som desværre har fået nogle grimme tilbygninger. Ellers er mange af skolerne købt af private og lavet om til bolig. I Troense er den meget fine, gamle skole i dag søfartsmuseum.

Thurø kirke

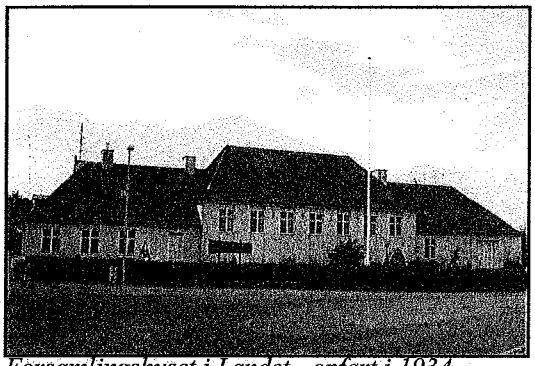
Andelsbevægelsen.
Udviklingen i landsbyerne i 1800-tallet har baggrund i landsbysamfundets historisk betingede fællesskab. Andelsbevægelsens idé og baggrund var at skabe et økonomisk samarbejde mellem socialt dårligt stillede mennesker. Afgørende for andelsbevægelsens gennembrud var bøndernes selveje og en forbedring af den almindelige oplysning af landbobefolkningen. Mejerier, brugsforeninger, kølehuse og forsamlingshuse blev bygget flittigt af bevægelsen i sidste halvdel af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet.

Gammel skole i Bjerreby.

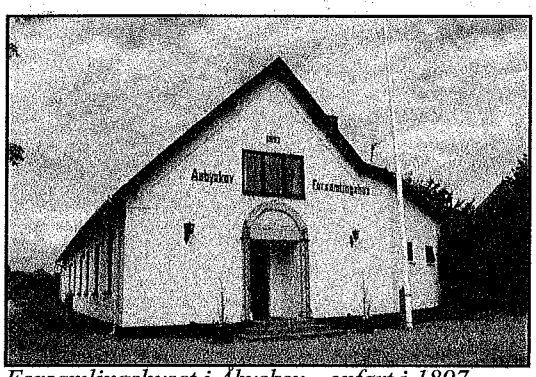

Gammel skole i Troense - i dag fungerer det som byens søfartsmuseum.

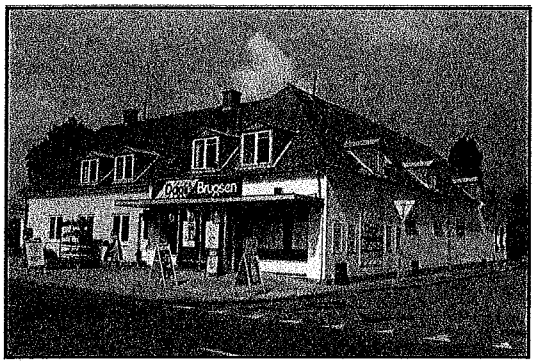
Det forhenværende andelsmejeriet i Landet - opført i 1887.

Forsamlingshuset i Landet - opført i 1934.

Forsamlingshuset i Åbyskov - opført i 1897.

Brugsforeningen i Landet. Oprettet 1905. Bygningen udvidet og ombygget i flere omgange.

Mejerier.

Det første mejeri blev oprettet i Danmark i 1882. Snart opførtes hundredevis af mejerier ud fra andelsprincippet én mand - en stemme. I starten placeredes mejeriet, som andre fællesbygninger, på landsbyens fælles jord. Senere blev det mere udbredt at placere mejerierne ved landsbyernes indfaldsveje. De gamle mejerier findes endnu i mange landsbyer, men mange har fundet anden anvendelse, som f.eks. Landet Andelsmejeri, bygget i 1887, der i dag fungerer som hundepension.

Forsamlingshuse.

De små lokale forsamlingshuse har gennem generationer dannet ramme om den folkelige kultur. Mange forsamlingshuse begyndte i det små som en sal i mejeriet eller i brugsforeningen. Sidenhen blev byens nye forsamlingshus ofte opført på et stykke umatrikuleret jord i landsbyens midte, som symbolsk udtryk for, at forsamlingshuset var et led i en gammel landsbytradition. Nogle forsamlingshuse fungerede også som gymnastiksal for landsbyens skole, som f.eks. Åbyskov forsamlingshus.

De fleste forsamlingshuse er bygget i en meget enkel arkitektur, der passer ind i de lokale rammer. I Landet er der dog et eksempel på, at der er gjort lidt mere ud af det. Det nyklassicistiske forsamlingshus er opført i 1934 af arkitekt Mindedal Rasmussen.

Byggeskik i byen

Romansk 1050-1250

Kirkens bygninger er de eneste bevarede bygninger, der kan fortælle om arkitekturen i den romanske periode. De første bygninger opførtes i træ, først i løbet af 1000-årene begyndte man at bygge i sten. De lokale traditioner har herhjemme tilpasset sig den romanske stil. Til selve bygningskompositionen overtog de romanske bygmestre det antikke forsamlingshus, basilikaen, som den centrale bygning.

Den romanske stil kendetegnes af rundbuede vinduer, brugen af søjler og en fint udviklet bladornamentik.

Skt. Nikolai Kirken, Svendborg

De ældste dele af kirken, d.v.s. den treskibede basilika, menes at være opført kort før år 1200. Næstældst er den vestlige del af koret med den smukke mønstermuring, der kommer til, samtidig med at skibet forsynes med de senromanske hvælvinger efter midten af det 13. årh. Derpå følger den unggotiske korafslutning og yngst er tårnet fra middelalderens slutning.

Den senromanske bygning har i øst haft en apsis, hvis fundamenter er fundet i korudvidelsens gulv. Det kvadratiske kor har i hver sidemur to vinduer, der i det ydre er omgivet af næsten alle tidens former for mønstermurværk: lisener, buefriser, rudefriser, savskifter og rundblændinger. De udhakkede false i nordsidens præstedør er et af de træk, der knytter Skt. Nikolai til den jyske dominikanerstil, men også til de holstenske kirker.

Det kun to fag lange, basilikalt opbyggede skib har i det ydre kun få detaljer. Soklen er af granit, gesimsen på højkirken bestod efter fundne spor af udkragede afrundninger over tandskifte og buefrise; på sideskibe og kor er gesimsens øverste skifter nymurede. Søndre sideskibs falsede dør har bevaret en kraftig rundstav, norddøren er helt omsat. De rundbuede vinduer er i højkirken samlet to og to i hvert fag, i sideskibene sidder de med regelmæssig afstand. Nordre sideskibs østgavl har et fint lille firkløvervindue i den i murtykkelsen indbyggede apsis. I det indre er det oprindeligt kvadratiske kor og de to tilsvarende fag i midtskibet dækket af samtidige, kuplede, helstenshvælv, der er ottedelte ved lidt forskelligt profilerede ribber. Det er bemærkelsesværdigt, at højden af hvælvingerne falder stærkt fra vest mod øst, måske for at give indtryk af et længere perspektiv i den meget korte kirke. Mellem hovedskibet og sideskibene er kraftigt udformede arkadebuer, hvoraf de vestlige er svagt spidsbuede, hvilende på undersætsige, til dels med svære halvsøjler forsynede piller.

St. Nikolai Kirke.

Sideskibene har for hvert hovedfag to ribbeløse krydshvælv. I nordre sideskib findes en halvsøjle med et ung-gotisk bladkapitæl udskåret i tegl. I søndre sideskibs apsis er et muret alterbord blevet rekonstrueret på oprindelige fundamenter. Sideskibene har tidligere været kaldt St. Birgittes og St. Gertruds kapeller.
Få årtier efter kirkens opførelse er dens apsis fjernet og erstattet af et rektangulært korfag med lige gavl, hvori der sidder et stort, trekoblet, romansk vindue. Under kamtakkerne sidder rektangulære blændinger og en stor korsblænding. Faget er overdækket af en simpel krydshvælving. Det senmiddelalderlige sakristi har mod nord en lav, spidsbuet dør i en blændingsgavl.

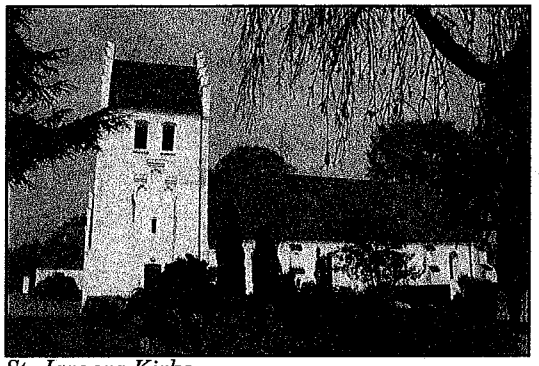
Vor Frue Kirke, Svendborg

Vor Frue Kirke.

Kirken, der blev opført i ca. 1260, ligger højt på en bakke nord for torvet. Den er i sin nuværende skikkelse et korsformet langhus, der har tårn med gennembrudt lanternespir, ligkapel (tidligere våbenhus) mod syd og sakristi ved korets nordside. Alle bygningsdele er opført i røde mursten med kamtakkede, blændingsprydede gavle. Den oprindelige teglstenskirke er senromansk, mens de gotiske træk er senere til- og ombygninger. Den senromanske kerne omfatter skibets sidemur fra tårnet til korsarmene; her findes der en let profileret, hugget granitsokkel. Ved en restaurering i 1884 fremdroges nogle romanske vinduer, tre på sydmuren, et på nordmuren, men ingen af dem er længere synlige. En stump af en tagspærformet frise sad på sydsiden ved våbenhuset. Et særligt kor, der på romansk vis må have været smallere end skibet, er i den sene middelalder nedrevet, og kirken omdannedes til en korskirke med flad korgavl. Hele kirken fik hvælvinger, tre i skibet, en i korsskæringen - alle ribber ottedelte; desuden fik koret og korsfløjene enklere krydshvælvinger, en i koret og to i hver af korsarmene. Senere i middelalderen tilføjedes nord for koret et overhvælvet sakristi (nedrevet i 1884), et våbenhus på sydsiden ud for skibets vestlige fag samt et tårn mod vest. Det romanske skib havde en noget uregelmæssig grundplan med skævt afskåret gavl, og tårnet er yderligere anbragt skævt foran vestgavlen. Det nedre tårnrum var oprindeligt fladloftet og var uden forbindelse til kirken; over de fladbuede glamhuller rejser sig et teglhængt pyramidespir med skråt afskårne hjørner og øverst et dobbelt lanternespir. Da vindfløjen styrtede ned i 1861, fandt man i knappen en kobberplade med indskrift, ifølge hvilken spiret var opsat i 1768; altså blot fem år efter spiret på St. Nikolai kirken.
I kirken findes altertavle og prædikestol fra højrenæssancen.

Gotik 1250-1550

Den gotiske stil kom oprindeligt fra Frankrigs katedraler. I modsætning til den romanske periodes granitstenskassemure og små vinduer kendetegnes det gotiske byggeri i Danmark ved teglstensmure, spidsbuede vinduer og overhvælvede rum. Perioden kan aflæses i domkirkerne samt de mange ombygninger af allerede opførte romanske kirker. Der blev tilføjet våbenhuse, tårne, sakristier samt påsatte, kamtakkede gavle. Derudover blev der i mange kirker indbygget krydshvælv.

St. Jørgens Kirke.

Perioden deles i tre afsnit: unggotikken ca. 1250-1300, højgotikken ca. 1300-1400 og sengotikken ca. 1400-1550. Gotikken var tidligere smukt repræsenteret i Svendborg i det nu nedrevne kloster.

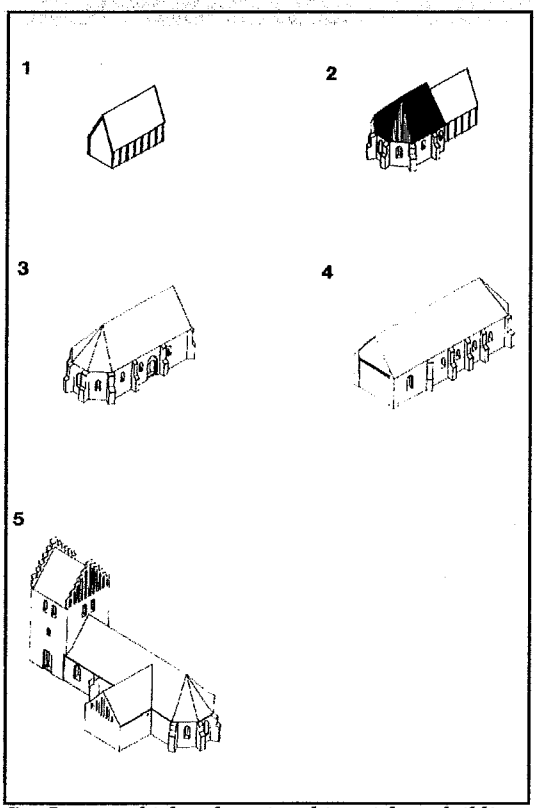
St. Jørgens Kirke.
Kirken ligger meget malerisk ned til Svendborg Sund. Forud for den nuværende kirke har der på stedet ligget en træbygning, der blev fundet spor af under kirkens restaurering i 1961.

Kirken set fra sundet.

I 1300-tallet, endnu mens den gamle kirke stod, har man påbegyndt opførelsen af den nuværende munkestensbygning. Man er nok først gået i gang med det nye kor, som ligger uden for den gamle kirkes grundplan (se illustration!). Omkring 1370 er kirken blevet udvidet med ca. syv meter mod vest. Det svære tårn, som er lidt bredere end skibet, kom til omkring 1500. En oprindelig dør i tårnets sydside fremtræder indvendig som en niche.

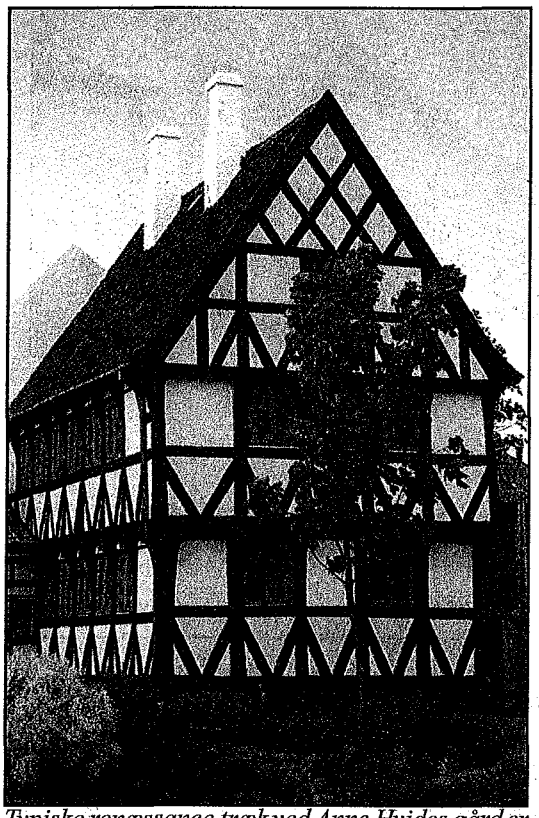
Den nuværende kirke er en sengotisk langhusbygning med tresidet korafslutning i øst og tårn i vest med trappehus ved sydsiden, alt opført af tegl. Den har oprindeligt haft fladt loft og blev først overhvælvet i 1594 af Erik Hardenberg. Den usædvanligt placerede dør midt på nordsiden har muligvis sin baggrund i kirkens særlige funktion som kapel for spedalske. Døren blev tilmuret i 1811.

St. Jørgens kirkes bygningshistoriske udvikling: 1. Trækirken; 2. Trækirken med stenkor; 3. Den unggotiske kirke, ca. 1300; 4. Kirken ca. 1350; 5. Kirken ca. 1500.
Tegnet af I. Arthur-Nielsen efter O. Olsen 1963.

Kirken blev gennemgribende restaureret i 1878 ved Vilhelm Dahlerup og Ove Petersen, hvorved alle enkeltheder forsvandt under et tykt lag stænkpuds. Under en ny restaurering i 1960-65 ved arkitekt Ejnar Mindedal fremkom der så mange enkeltheder om kirkens bygningshistorie, at den med ét blev en af de mest interessante danske bygninger fra unggotikken. Det blev derfor besluttet, at føre kirken tilbage til tilstanden før 1878, idet man dog indsatte nogle høje, slanke rundbuevinduer i skibet.

Renæssance 1550-1650

Typiske renæssance træk ved Anne Hvides gård er dels to skråbånd til at støtte hver stolpe, dels udkragningerne over både første og andet stokværk.

Renæssancen opstod i 1400-årene i Italien. Stilarten hentede sine idealer fra den klassiske oldtid og baserede sit arkitektoniske udtryk på symmetri og regelmæssighed. Enhver ornamentik, der ikke understregede logikken og symmetrien, var bandlyst. Man tilstræbte ro og harmoni.

Den italienske renæssance - ungrenæssancen, slog ikke rigtigt igennem i Danmark. Man holdt fast i den gotiske byggeskik og betegnede perioden *den gotiske renæssance*. Først da stilarten havde været under hollandsk indflydelse, brød den igennem i Danmark - højrenæssancen.

Renæssancen blev et kulturelt omslag, som en stærk reaktion mod middelalderens religiøse livssyn. Det var nu personligheden og individet, der stod i centrum. Hvor der under gotikken hovedsagligt byggedes kirker, blev der nu bygget slotte, herregårde, byanlæg og store borgerhuse.

Perioden kendetegnes af de fremtrædende vælske gavle. Stadig var teglstenen det altdominerende byggemateriale.

Anne Hvides gård.
Huset, der blev opført i 1565, er på nuværende tidspunkt det ældste hus i Svendborg og den eneste bevarede bygning fra renæssancen.

Ejendommens forhus havde tidligere en væsentligt større facadelængde mod Fruestræde. Ved opførelsen af „borgerforeningen" i 1884, på nabogrunden mod nord, måtte halvdelen af bygningen dog nedrives. Ved en restaurering fra 1913-1916 blev den sydlige del af den firelængede gård, hvoraf den nuværende bygning var en del af stuehuset, nedrevet. Som bygningen nu fremtræder, er den en 8-fags, 2-etages bindingsværksbygning, med halvhøj kælder af sorttjærede kampesten. Taget har en høj hældning på 60 grader og er beklædt med røde vingetegl. Bindingsværket er sortmalet, tavlene er af røde munkesten i mønstermurværk. Vinduerne er blyindfattede, døren udskåret og bemalet, og foran denne en 4-trins granittrappe med jerngelænder.

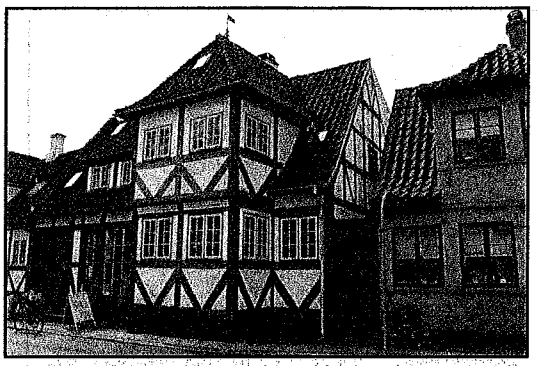
Barok 1650- 1750

Barokken udvikledes i Rom som en videreførelse af renæssancens antikke formsprog; men i modsætning til renæssancen var barokken urolig og bevæget. Tilknytningen til antikkens former kom til syne i en kunstnerisk, mere frigjort form.

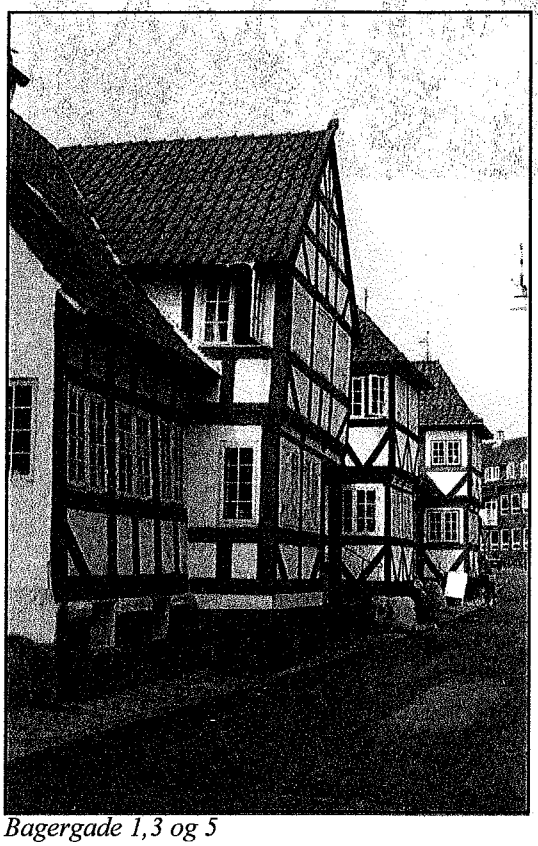
Det karakteristiske ved barokken er det afvalmede tag og de monumentale midterpartier udført som antikke tempelgavle.

I Svendborg er barokken repræsenteret i bindingsværkshuse. I denne stilperiode skete der visse ændringer med bindingsværk. Renæssancens udkragninger og karakteristiske knægte forsvandt efterhånden. Husene fremstod derfor oftest ret op og ned. Selve bindingsværket blev mere enkelt, man brugte f. eks. meget færre skråbånd. De, der var, blev fortrinsvis sat i hjørnerne og ved siden af portåbninger. Rigere huse byggedes ofte med kraftig gesims og frontispice/frontgavl.

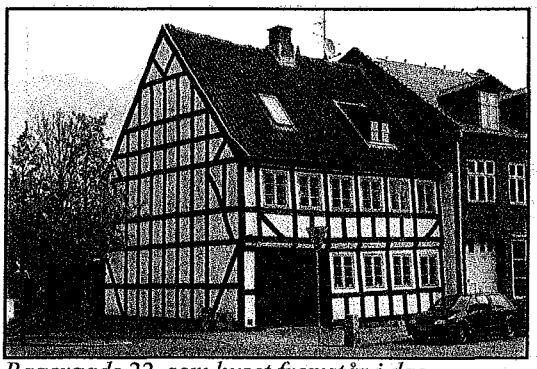
Bagergade 5.
Huset er ifølge indskriften opført i 1742 og dermed Bagergades ældste, endnu stående karnaphus. Huset er et 8-fags bindingsværkshus i 1 etage med 2-fags karnap i 2 etager, og port over 2 fag. Huset har afvalmet tegltag. Bindingsværket har sorttjæret træ og hvidkalkede tavl. Huset danner sammen med Bagergade 1 og 3 et karakterfuldt gadebillede i Svendborg. Byen var tidligere præget af kvarterer med karnaphuse.

Bagergade 5 - husets barokke træk ses på det afvalmede tag og den fremskudte karnap.

Bagergade 1, 3 og 5

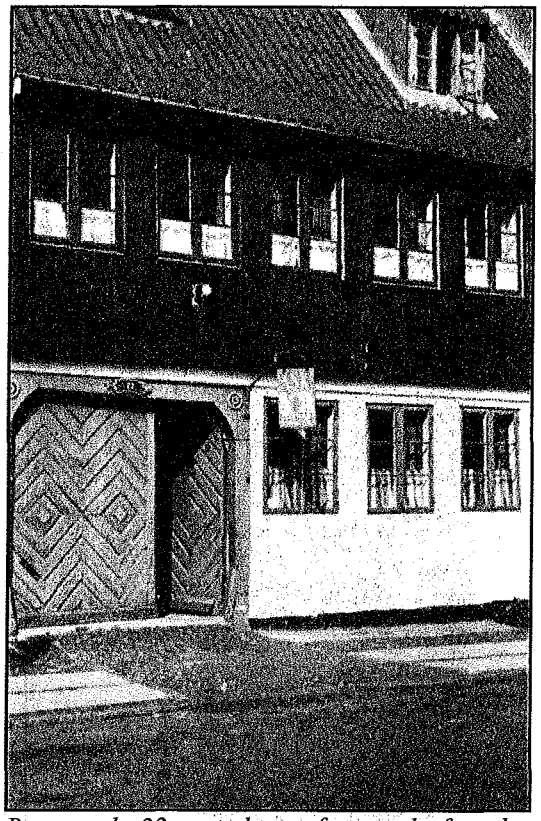
Bagergade 22, som huset fremstår i dag.

Bagergade 22

Den nuværende bindingsværksejendoms opførelsestidspunkt kan ikke nøjagtig fastslås, men det vides at det oprindelige 6-fags forhus i 1794 har fået overetagen tilbygget. Huset har omkring 1800 fået indsat ny port, men har, som det fremgår af opmålingen fra 1911, som helhed, beholdt en harmonisk facade.

I 1950 blev facaden ombygget, der blev pudset i nederste stokværk og beklædt med træ i øverste stokværk. Eternittaget er formodentlig også fra denne ombygning. Det må siges, at det var en tarvelig behandling af et ellers fint gammelt hus.

I dag er husets bindingsværksfacade genfundet.

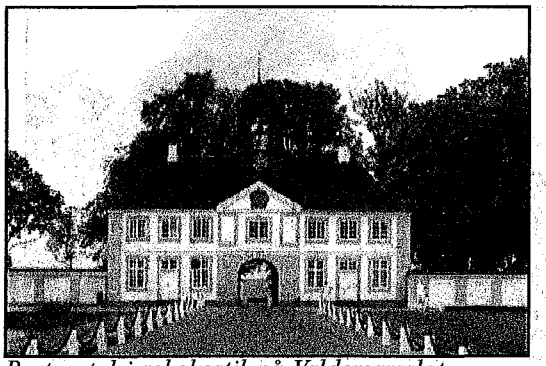

Bagergade 22, som huset fremstod efter den uheldige ombygning i 1950.

Rokoko 1740-1770

Rokokostilen var af fransk oprindelse og af en eksklusiv karakter. Overgangen mellem barok og rokoko var flydende, og først i midten af 1730'erne begyndte den at brede sig uden for Frankrigs grænser. Stilperioden satte sit præg på aristokratisk bygningskunst, slotte og herregårde, palæer og landsteder.

I Danmark optræder rokokostilen mest i København, hvor Niels Eigtved byggede Frederiksstaden. I provinsen byggedes der stadig bindingsværkshuse. I enkelte byer begyndte man også at bygge fuldmurede huse. Myndighederne ønskede p.g.a. de mange hærgende bybrande, at befolkningen skulle til at bygge i grundmur eller bindingsværk med murede tavl.

Portportal i rokokostil på Valdemarsslot.

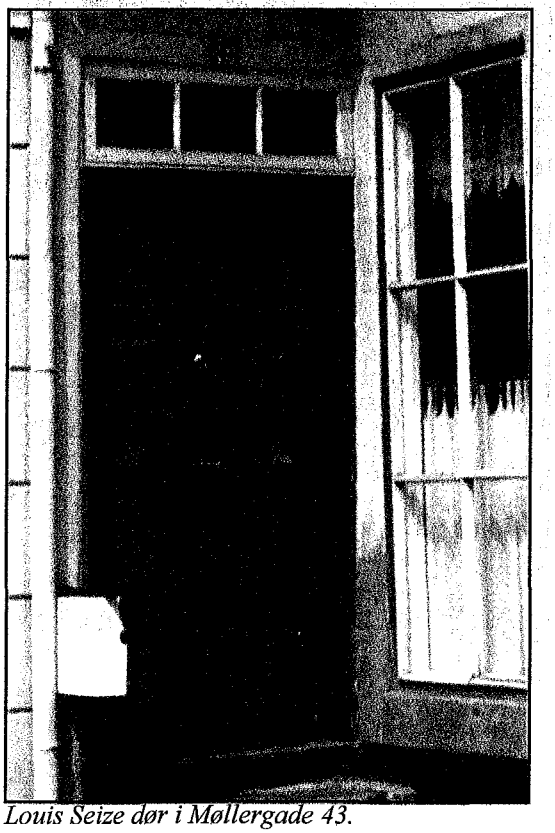
I Svendborg findes ingen udprægede rokokohuse, men adskillige huse er opført i disse år. De har dog stadig været styret af den barokke tradition. Der findes dog et meget fint eksempel på rokoko i Svendborg kommune, nemlig på Valdemarsslot, hvor den holstenske arkitekt G.D. Tschierscke har tegnet tilbygninger som portbygninger og lysthus.

Louis Seize 1800-1825

Louis Seize stilen kom ligeledes fra Frankrig, men perioden var kort. I modsætning til rokokoens lette formsprog orienterede stilen sig i stedet mod antikken med ro og værdighed som ideal.

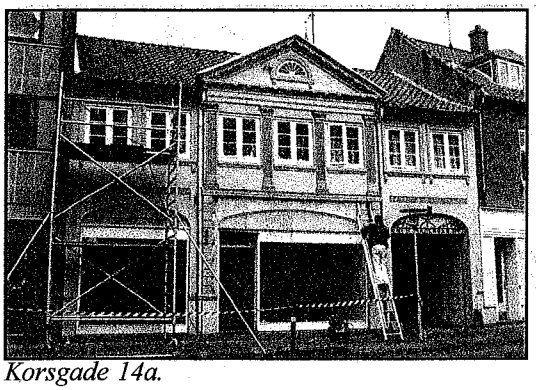
I Danmark kom stilarten mest til udtryk i arkitekturens udvendige dekoration. De mest karakteristiske dekorationer var ovale medaljoner, guirlander og vaser. Bygningernes proportioner blev højere, og alle etager fik samme lodrette dimensioner, hvor førstesalen tidligere var dominerende.

Det var dog specielt i snedkerarbejdet, at stilen var tydeligst. I Svendborg ses et eksempel på en Louis Seize dekoration på døren i Møllergade 43

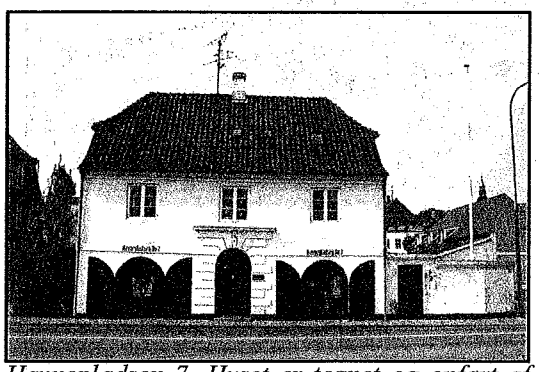

Louis Seize dør i Møllergade 43.

Klassicisme 1790-1850

Korsgade 14a.
Huset, der blev bygget i 1771 fik omkring 1841 opført en helt ny facade. Den grundmurede, vandskurede og blå-gråt malede facade i 7 fag er rigt udsmykket med klassicistiske detaljer. Midterrisalitten afsluttes foroven af en fronton indrammet med et kraftigt, pudsprofileret bånd med konsoller. Midt i frontonen er der et halvrundt vindue. Der er et pudsprofileret gesimsbånd med konsoller under tagudhænget, samt fremhævede profilerede bånd og sålbænke omkring og under vinduerne på 1. sal; samt kannelerede pilastre mellem vinduerne på 1. sal i midterrisalitten. Imellem stuen og 1. sal er der kondongesims i midtrisalitten, samt kraftigt fremhævede kvaderfugninger i siderne. Under de to vinduer i 1.salens sidefag er facaden udsmykket med en smal bladfrise. Over porten og den nu indrettede butik i stueetagen er der murede ovale buestik. Taget er røde vingetegl med ret svag hældning.

Havnepladsen 7. Huset er tegnet og opført af hofbygmester Jørgen Hansen Koch og murermester Jens Rasmussen i 1835. Der et et grundmuret hus på 7 fag i 2 etager. Den nederste etage blev benyttet til materialhus, og den øverste til beboelse for havnefogeden.

Klassicismen kom til Danmark med den franske arkitekt Nicolas-Henri Jardin, der var hentet til Danmark for at bygge den planlagte Frederikskirke. Han blev professor ved Akademiet, og en af hans mest begavede elever var Casper Frederik Harsdorff. Harsdorff blev under et pariserophold fortrolig med klassicismens klare former og rene linier. Han udførte en række klassicistiske mønsterhuse, og mange håndværksmestre arbejdede videre efter hofbygmesterens forskrifter. Harsdorffs elever spredtes også til provinsen.

Klassicismens bygninger er diskrete og udformet med en balanceret harmoni mellem helhed og detalje. Klassicismens arkitekter var begejstrede for klassisk kunst og kultur og forsøgte at gengive det klassiske i arkitekturen. For den klassiske hustype var rokokoens tredelte facadeskema stadig grundlaget. Midterpartiet udformedes ofte med pilastre og gavltrekant. I det almindelige borgerhus nøjedes man som regel med at fremhæve yderfagene.

I 1830'erne begyndte man at udskifte de gamle bindingsværkshuse med nye bygninger. Man nøjedes dog med at opføre nye facader i mursten, mens bagsiden oftest blev stående som bindingsværkskonstruktion. Udvendige mure, der vendte mod gaden eller mod en nabogrund, skulle opføres i grundmur.

Med *senklassicismen* (1825-1860) ændrede klassicismen karakter. Strømninger fra især Frankrig gjorde, at man fik et andet syn på tidens arkitektur. Nok var de antikke former stadig brugt, men det konstruktive fik en større betydning for bygningens udtryk. Dermed fik senklassicismen en mere enkel og klar karakter.

Den borgerlige klassicistiske byggestil er rigt repræsenteret i Svendborg. Byens beliggenhed gjorde den til en driftig handelsby, så der blev bygget flere store købmandsgårde med pakhuse i denne periode.

Havnepladsen 7
Huset, der er fritliggende til alle sider, har muret, pudset og hvidkalket facade, med pudsprofileret konsolgesims og kraftig kvaderfuget dekorativ portalindramning af døren midt for facaden. På grund af en hævning af Havnepladsens niveau, er det sydlige af de to store rundbuede vinduer i stueetagen blevet stærkt afkortet, medens det nordlige er blevet omdannet til port. Taget er beklædt med røde vingetegl med halvvalm i begge gavle.

Møllergade 36

Huset blev ombygget til den skikkelse, det har i dag i 1854. Porten i naboejendommen Møllergade 34 er fælles for de to ejendomme. Forhusets facade er grundmuret, pudset og malet lys grå mod gaden, mens gårdfacaden er sort optrukket bindingsværk med gulkalkede tavl. Facaden mod Møllergade er udsmykket med et langt, hvidmalet, pudsprofileret gesimsbånd under tagudhænget og ligeledes profilerede bånd omkring samtlige vinduer og døre. Der er kordongesims mellem kælder og stueetage og vinduesgesims over samtlige vinduer og døre. Fire af 1. salens vinduer er blændinger, udført for at overholde facadens rytme. Over kældervinduerne er der buestik. Facadens tre døre er fine fyldningsdøre med smukke trapper foran, udført i tilhugne granitkvadre. Soklen er pudset og tjæret sort. Taget er af røde vingetegl.

Den meget lange, regelmæssigt opbyggede facade med den fine beliggenhed på toppen af en bakke, er ubetinget en af de fineste og mest statelige i Svendborg, og danner dermed på smukkeste vis, i dobbelt forstand, toppen af de fine borgerligt klassicistiske handelshuse på Møllergades „vandside".

Møllergade 36 - den klassicistiske facade.

Møllergade 36 - bagfacaden, der stadig er i bindingsværk.

Møllergade 36 - købmandsgårdens pakhus, set fra Lerchesvej.

Møllergade 36 - købmandsgårdens pakhus, set inde fra gårdspladsen.

Dronningholmsvej 72

Dronningholmsvej 72, pakhus

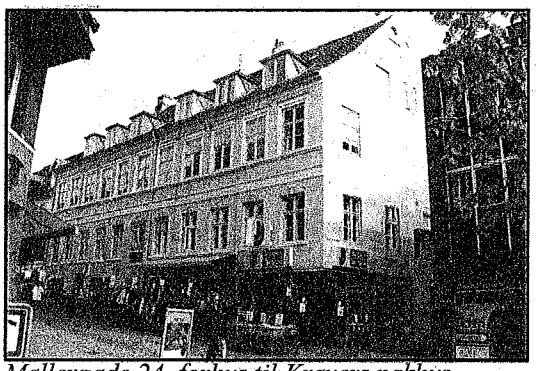
Dette pakhus, der er bygget i 1856, er den eneste bygning tilbage fra en stor købmandsgård på 16 bygninger. Pakhuset er et 12-fags 2-etages bindingsværkshus med kælder og træklædt loft med luger, højt teglhængt mansardtag og 2-fags port. Dette bindingsværkspakhus er, mellem de endnu bevarede bygninger af denne type, ganske enestående i sin art og særdeles velholdt. Det bliver i dag brugt af Svendborg og Omegns Museum.

Ebenezer, Møllergade 35.

Møllergade 35, Ebenezer

Ejendommens forhus mod Møllergade, der har gavl mod Bagergade, er opført i 1756. Den nordlige del af den 2-etages facade og gavlen, der indtil 1972-73 var overpudset, er nu frigjort for pudsen og fremtræder som en ren bindingsværksfacade med optrukket træværk malet sort og vandskurede, rødmalede tavl. Den sydlige del af facaden over forretningen er pudset og rødmalet. Det store tag er beklædt med røde vingetegl. Denne bygning er med sine oprindelige 19 fag lange bindingsværksfacade, 6 fag i dybden og 2 stokværk høj, en af Svendborgs mest anseelige tilbageværende bindingsværksejendomme. Dertil er bygningen visuel stærkt beliggende på toppen af „Tullebrinke" i en sammenskæring af de tre gader og omgivet af næsten ene ældre ejendomme.

Møllergade 24, forhus til Krøyers pakhus.

Møllergade 24, Krøyers pakhus

Pakhuset, der er baghus til Møllergade 24, har facade til Klosterplads. Bygningen antages at være bygget omkring 1800 og er placeret på et plateau, der ved opførelsestidspunktet var højt hævet over kysten, hvortil ejendommen havde direkte forbindelse. Efter anlægget af jernbanen og Toldbodgade i direkte forlængelse af Klosterplads er pakhusets niveau stadig væsentligt højere end niveauet i disse gader. Pakhuset har 2 stokværk mod ejendommens gård og 4 stokværk mod Klosterplads.

Krøyers pakhus

Historicisme 1850-1920

Senklassicismen gik næsten direkte over i en stilefterligningsperiode kaldet historicismen eller populært kaldet „stilforvirringsperioden". Historicismen udtrykte på mange måder tidens ånd, det toneangivende borgerskabs liberalistiske og romantiske kultur.

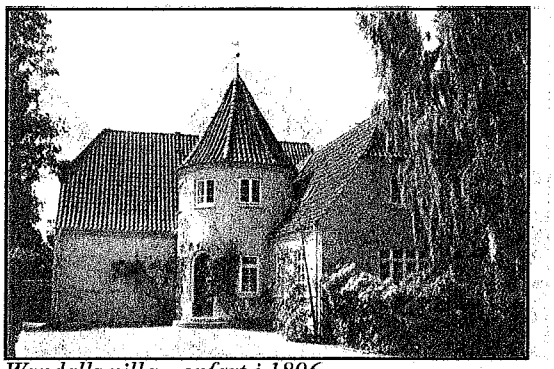
Romantikkens fortalere søgte tilknytning til de middelalderlige stilarter og forbandt også noget særligt nationalt med den røde mursten. Med Bindesbøll i spidsen kæmpede den nye generation af arkitekter for at frigøre sig fra klassicismens dikterede gode smag. Hvor klassicismen var rationel og objektiv, udtrykte historicismen en mere følelsesbetonet og subjektiv arkitektur.

I historicismens periode opstod en anden og endnu mere romantisk strømning, *nationalromantikken*. Denne retning, der kom til at præge dansk arkitektur omkring århundredeskiftet, var opstået som følge af en stigende interesse blandt kunstnere for vor nordiske fortid.

Et af de største værker i Danmark fra denne periode er Københavns rådhus, der opførtes af arkitekten Martin Nyrop i årene 1894-1904.

Anvendelse af hjemlige materialer som tegl, kridtsten og granit, håndværksmæssigt udførte konstruktioner og de mange maleriske og fortællende detaljer, der indgår på en naturlig måde i helheden, var naturlige elementer i nationalromantikken.

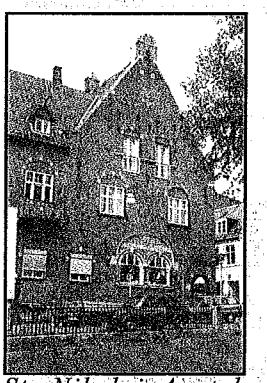
I Svendborg satte især én arkitekt sit præg på byen i denne periode. Det var Johannes Magdahl Nielsen, der efter sin afgang fra Akademiet i 1892 kom til Svendborg for at arbejde med restaureringen af St. Nikolai Kirken. Her fandt han en pige, giftede sig og bosatte sig i byen. I Svendborg byggede han følgende bygninger: Telefonstation (1892-93), Frøken Holsts Pigeskole (1893), ligkapel på Assistens kirkegård (1895 s.m. K Varming), Gerritsgade 20 (1897), St. Nikolai Apotek (1897-98), St. Nikolai Præstegård (1898), stiftelsen Kvindely (1898), villa Sydvesten (1901), villa Kedelsmedestræde 8 (1903), Kirkegårdsindgang til St. Nikolai kirkegård (1903), Fr. Webers villa ved Chr.minde (1906-07), overlægebolig (1906-07), alderdomshjem (1910-11) og Wandalls villa (1896).

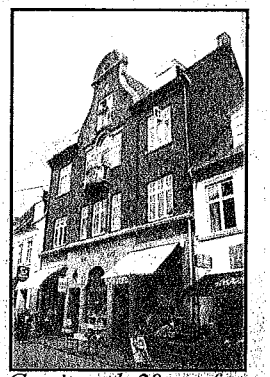
Wandalls villa - opført i 1896.

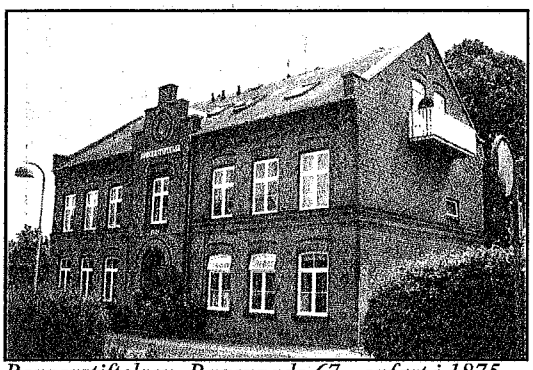
Kedelsmedestræde 8 - opført i 1903.

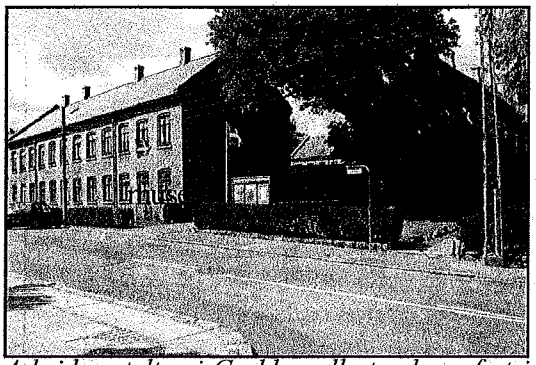
St. Nikolai Apotek opført i 1897-98.

Gerritsgade 20 - opført i 1897.

Borgerstiftelsen, Bagergade 67 - opført i 1875.

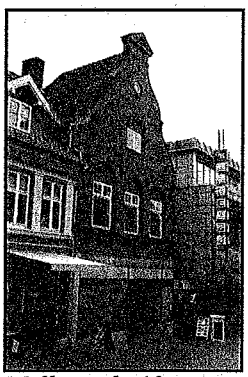
Arbejdsanstalten i Grubbemøllestræde, opført i 1872. I dag huser bygningerne Svendborg Museum.

Også arkitekten Jens Juel Eckersberg byggede i denne periode. Hans arbejder er præget af dels en akademisk senklassicisme og dels af den historiserende murstensarkitektur. I brugen af blankmur, rundbuevinduer og murede friser spores påvirkningen fra Bindesbøll og Herholdt, men i en tør og forsigtig udgave. Eckersberg byggede følgende bygninger i Svendborg: Arbejderanstalten i Grubbemøllestræde (1872, museum i dag), asylet Børnely i Borgergade (1873) nedrevet, Borgerstiftelsen i Bagergade (1875), St. Johannes Kirke (1882)i dag lagerbygning, og brandstationen på Torvet (1886, ombygget i 1924).

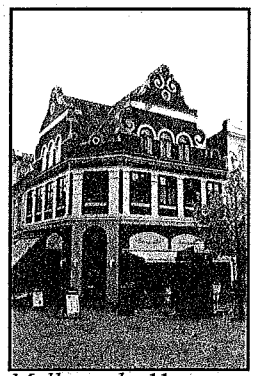
Et par andre eksempler på historicistiske bygninger i Svendborg:

Møllergade 18.

På denne hjørnegrund til det smalle Munkestræde blev der i 1810 bygget en 2-etages ejendom. I 1917, blev den nuværende 2-etages grundmurede hjørnebygning opført med høj 2-etages gavl mod Møllergade i „hollandsk renæssancestil". Huset står i rød blank mur med forretning i stueetagen.

Møllergade 18

Møllergade 11

Møllergade 11.

Den oprindelige bygning blev opført i 1761, men blev ombygget til sin nuværende skikkelse i 1906.

Som ejendommen nu fremtræder, er den et grundmuret, pudset og rødmalet hus med store volutsvungne, renæssanceprægede gavlkviste mod både Torvet og Møllergade. Hjørnet er skråt afskåret med et smigfag. Facaden er på 1. sal og i gavlkvistene udsmykket med pudsprofilerede, hvidmalede bånd og pilastre mellem vinduerne på 1. sal. Taget er teglhængt med røde vingetegl.

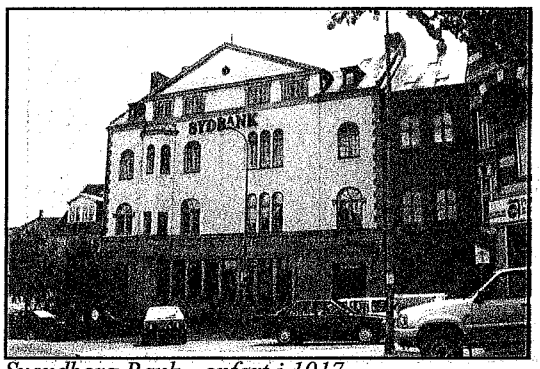
Nyklassicisme
1915-1935

Nyklassicismen hører hjemme i årene efter den første verdenskrig og frem til begyndelsen af 1930'erne. Stilen opstod som en reaktion mod det romantiske og det brogede, som i årene inden prægede byggeriet.

Nyklassicismens unge arkitekter engagerede sig i socialpolitiske problemer. Man interesserede sig for bebyggelsesplaner og skabte billige, men smukke løsninger til boligkarréer, enkelthuse, rækkehuse, offentlige bygninger og monumentalbyggerier.

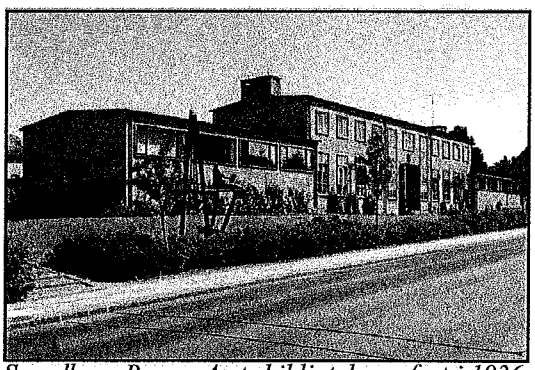
I Svendborg har især to arkitekter sat deres nyklassicistiske præg på byen. De kom oprindeligt begge to til byen som konduktører for kgl. bygningsinspektører, hvorefter de hver især valgte at slå sig ned i byen med egen praksis.

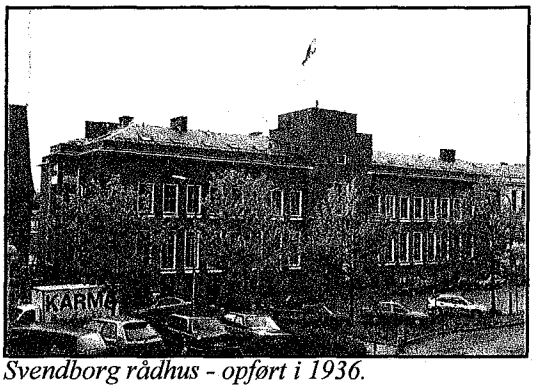
Andreas Jensen havde både nationalromantik og nybarok med i bagagen, da han første gang kom til Svendborg som konduktør for J. Magdahl Nielsen. Denne blanding præger også den første større selvstændige opgave, Landbosparekassen, som han opførte sammen med Frits Jørgensen i 1916. Et par år efter i 1918 byggede han en fin andelsboligbebyggelse på Grev Schacks Vej, hvor nyklassicismen kom til udtryk. I dag er disse boliger desværre skæmmede af „moderniseringer". Udover disse to eksempler byggede han følgende i Svendborg: Slagtehus i Møllergade (1915), Sydfynske Dampskibsselskabers kontorbygning (1915), stationsbygningen til Svendborg-Fåborg banen (1916), Svendborg Bank (1917), villaen Strandvejen 73 (1919), Wessels trappe ved Vor Frue Kirke (1922), Grevinde Rantzaus gravmæle (1924), vandtårn på Ovinehøj (1924), Mariesøstrenes Syge- og Operationsafdeling. (1926), udvidelser og ombygning af Borgerforeningen (1930 sammen med Frits Jørgensen), ridehus i Dronningemaen (1930), fjerkræslagteri (1931), krematorium Gl. kirkegård (1931), Fredens Kirke (1932 opr. kapel), forsamlingsbygning (1934), Frue præstebolig (1935), Svendborg By og Amts bibliotek (1936), Urnegården på Svendborg kirkegård (1937 udvidet. 1948), Kr.minde søbad (1938), aldersrenteboliger (1938-1943), telefoncentralen (1938 sammen med A. Eriksen), centralsygehuset (1940-48), forenings- og forsamlingsbygning i Vestergade (1941), Svendborg Handelshøjskole (1944) og Svendborg Avis (1945),

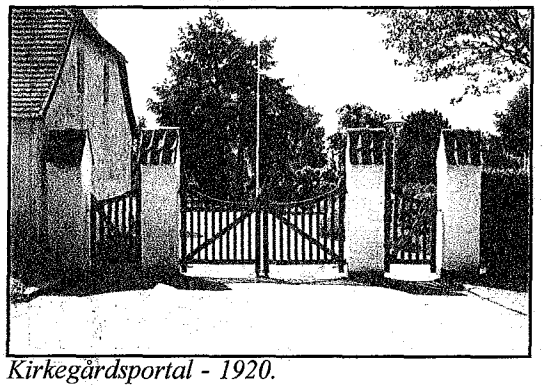
Svendborg Bank - opført i 1917.

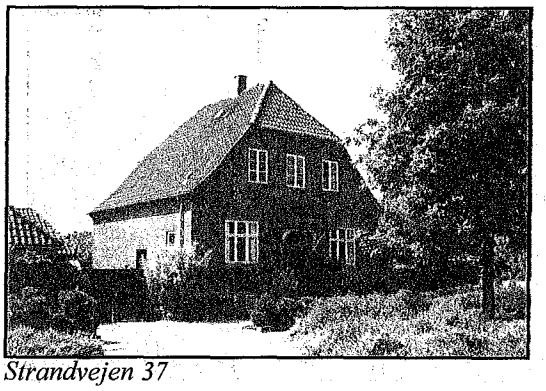

Andelsboligbebyggelse på Grev Schacks Vej opført i 1918.

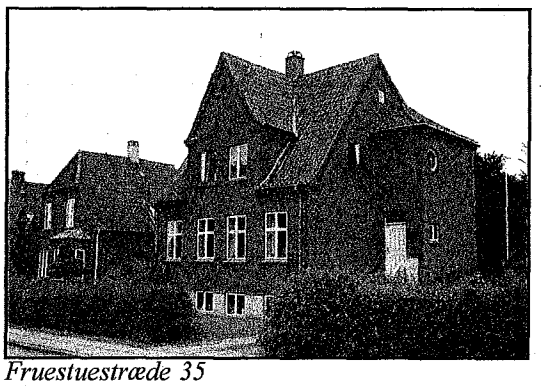

Svendborg Bys og Amts bibliotek - opført i 1936

Svendborg rådhus - opført i 1936.

Kirkegårdsportal - 1920.

Strandvejen 37

Fruestuestræde 35

Frits Ditlev Jørgensen lagde hele sit arkitektoniske virke på Sydfyn og fortrinsvis i Svendborg. Han var klassicist og prægede byen med en række stærke bygninger. Det strengt nyklassicistiske rådhus i Svendborg erstattede et tidligere, nygotisk, opført kun ca. 50 år tidligere. Etagerne, hvis betydning er vist med højden, blev byttet om, således, at den væsentlige nu blev stueetagen, der hvor borgerne kom, og dermed markeret med større vinduer; men indgangen blev med det forhøjede midterparti kraftigt markeret ligesom det gamle. Foruden rådhuset byggede Frits Jørgensen følgende i Svendborg: Landbosparekassen (1917 sammen med Andreas Jensen), administrationsbygning til skibsværftet (1918-19), Svendborg By og Amts bibliotek (1919), kirkegårdsportal Skt. Jørgen Kirke (1920), amtsudstilling i Svendborg (1924), udvidelse af Borgerforeningen (1930 sammen med Andreas Jensen), Vestre Skole (1932), svømmehal (1934) og Nordre Skole (1944-45).

Bedre Byggeskik

I slutningen af 1800-tallet begyndte der i England en reaktion mod industrialismen . I årene omkring 1900 bredte oprøret sig til hele Europa. Man vendte sig fra den hidtidige fælleseuropæiske bygningskultur med klassiske stilarter og søgte mod de nationale og lokale rødder i kunst og arkitektur. Resultatet blev en genopdagelse af de forskellige landes traditionelle byggeskik.

Allerede i 1890´erne så man blandt arkitekter strid mellem europæerne og den „danske“ bevægelse. Efter århundredeskiftet gik de nationale et skridt videre. De ønskede at skabe en bred, folkelig forståelse for at bygge i overensstemmelse med gammel dansk byggetradition fra før 1850. Bygmesteren og højskolemanden P.V. Jensen Klint slog i årene efter 1901 til lyd for en "Bygmesterskole", som kunne "gengive Bygningshåndværkerne deres tabte Evne, Ret og Pligt til selv at dyrke Skønheden":"Landet er skønt, og Menneskene har ingen ret til at gøre det grimt!" Der blev stiftet en del foreninger og grupper af arkitekter. De forenedes i 1915 i "Landsforeningen for Bedre Byggeskik", som hurtigt blev en succes med over 3000 medlemmer. Man havde en "Tegnehjælp", der gik ud på, at håndværkerne vederlagsfrit kunne indsende skitser til huse og få dem rettet til smukke danske huse.

I Svendborg finder man huse af denne type i de nu gamle villakvarterer.

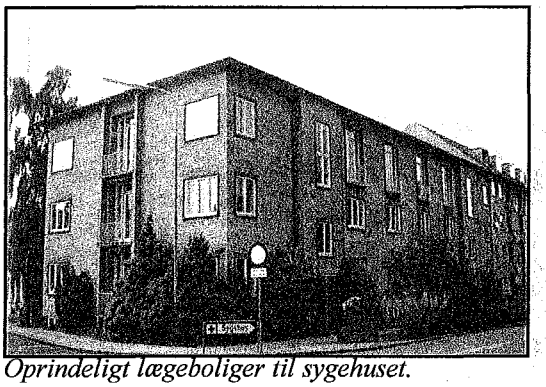
Funktionalisme

1930-1940

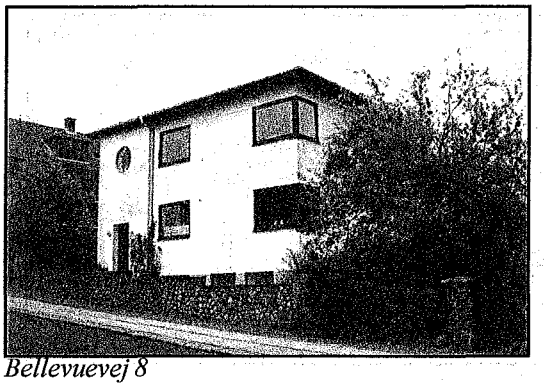
De historiske stilarters idealer blev helt bortkastet af funktionalismen, der i Danmark brød igennem omkring 1930 efter Stockholmudstillingen. Funktionalismen var et brud med tidligere tiders stilhistoriske efterligninger og overdreven brug af dekoration henimod materialernes renhed. Et udtryk for ønsket om at bekende sig til en moderne livsstil. Funktionalismens ideal var at opføre moderne, der var nyttig, social, og som gav lys og luft. I funktionalismen udbyggedes tankerne om brugen af materialer, der på rationel vis kunne masseproduceres. Der var et udtrykt ønske om sammenhæng mellem form, funktion og teknik.

I Svendborg findes ikke udpræget megen funktionalistisk arkitektur, menden er dog at finde.

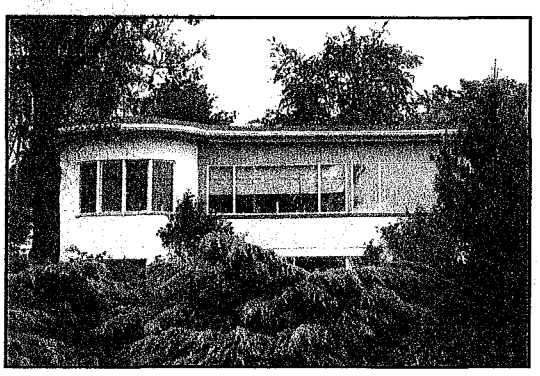
Udover et par bebyggelser i centrum, bl.a. nogle lægeboliger i forbindelse med sygehuset, kan tidens byggerier findes i villakvarterene, hvor bungalowen dukker op hist og her imellem villaer fra Bedre Byggeskik-perioden.

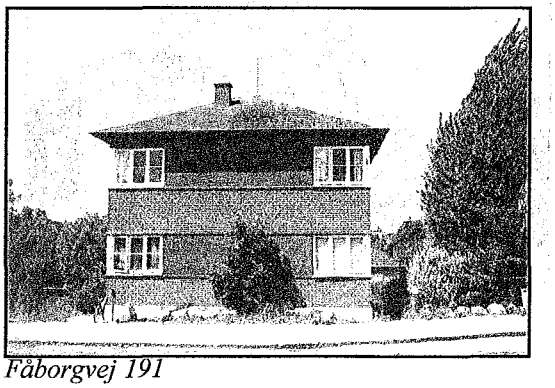
Oprindeligt lægeboliger til sygehuset.

Bellevuevej 8

Klampenborgvej 11

Fåborgvej 191

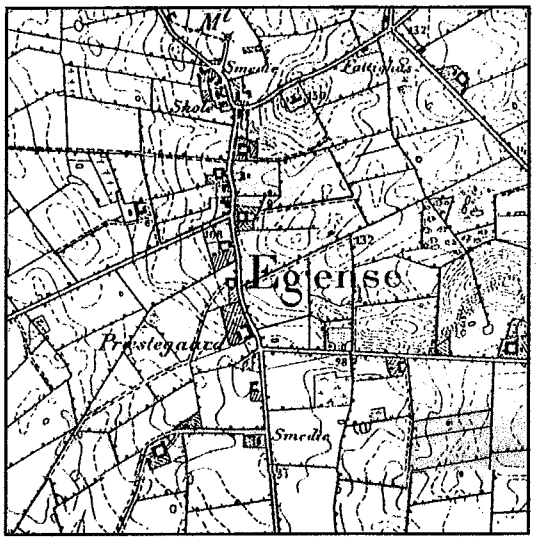
Bevaringsværdige sammenhænge på landet

Egense

Egense sogn, Sunds herred

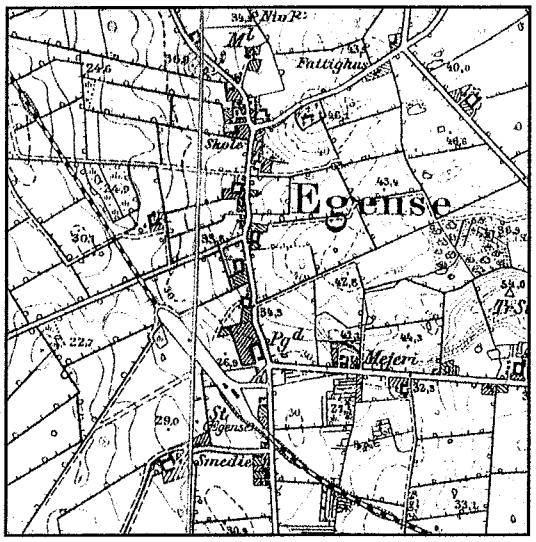
Historiske hovedtræk. Egense er nævnt første gang i 1374 i formen Eknæs. Anlægstypen er en adelby med kirke, og den er anlagt ved overgangen fra vikingetid til middelalder.

Landsbyen blev blokudskiftet i 1806. Enkelte gårde blev dog stjerneudskiftet. Siden 1806 flyttede 14 gårde ud. Kystskoven var omkring 1800 forsvundet helt. Af det oprindelige ejerlav er udparcelleret udflytterbyen Skovsbo og flere hovedgårde. Særligt Hvidkilde har gjort gentagne indhug i ejerlavet. I slutningen af det 18. århundrede lå byen samlet under Hvidkilde. Overgangen til selveje var dog afsluttet omkring år 1900 for gårdenes vedkommende.

Egense - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

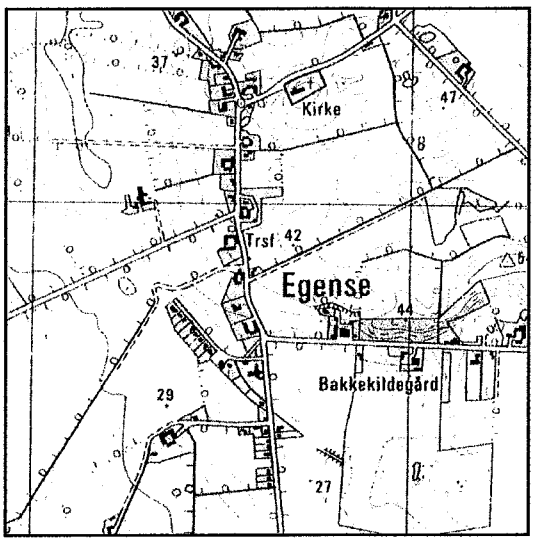
Landskabelig tilknytning. På grund af de store udparcelleringer er der ingen naturlige afgrænsninger af ejerlavet ud over kystlinjen. Terrænet er meget kuperet. Umiddelbart øst for Egense, ligger Egense Ås, der slynger sig øst ind over Skovsbo Ejerlav. Den nord-syd gående bygade ligger vest for kirkebakken og Egense Ås. Og de to øst gående sideveje, Hellegårdsvej og Skovsbovej, ligger henholdsvis nord for kirkebakken og syd for Egense Ås.

Egense - 1918. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1903, rettet 1912

Jordbunden består af moræneler med spredte forekomster af ferskvandstørv, -dynd, -ler og smeltevandssand. I 1690 hed det, at avlen mest bestod af havre på grund af jordens ringe kvalitet.

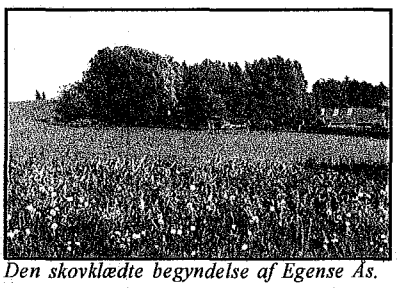
Struktur. Den store kirke-adelby er, som typisk for kystejerlav, placeret i det inderste hjørne af sit ejerlav og er agerorienteret. Byformen er den slyngede vejby-type. Gårdene ligger op ad den nord-syd gående bygade, Højensvej, på den vestlige side. Husene ligger ligeledes tæt op ad bygaden i den nordlige del af byen. Kirken ligger isoleret fra selve byen mod sydvest, tronende på en stejl bakkeknold. I den sydlige del af byen er der udstykket to arealer til parcelhuse. Med undtagelse af den mere byprægede bebyggelse ved skolen, i den nordlige del, ligger bebyggelsen på vestsiden af bygaden. To parcelhuse virker fremmede fra stedet og ødelægger dette fine træk.

Egense - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

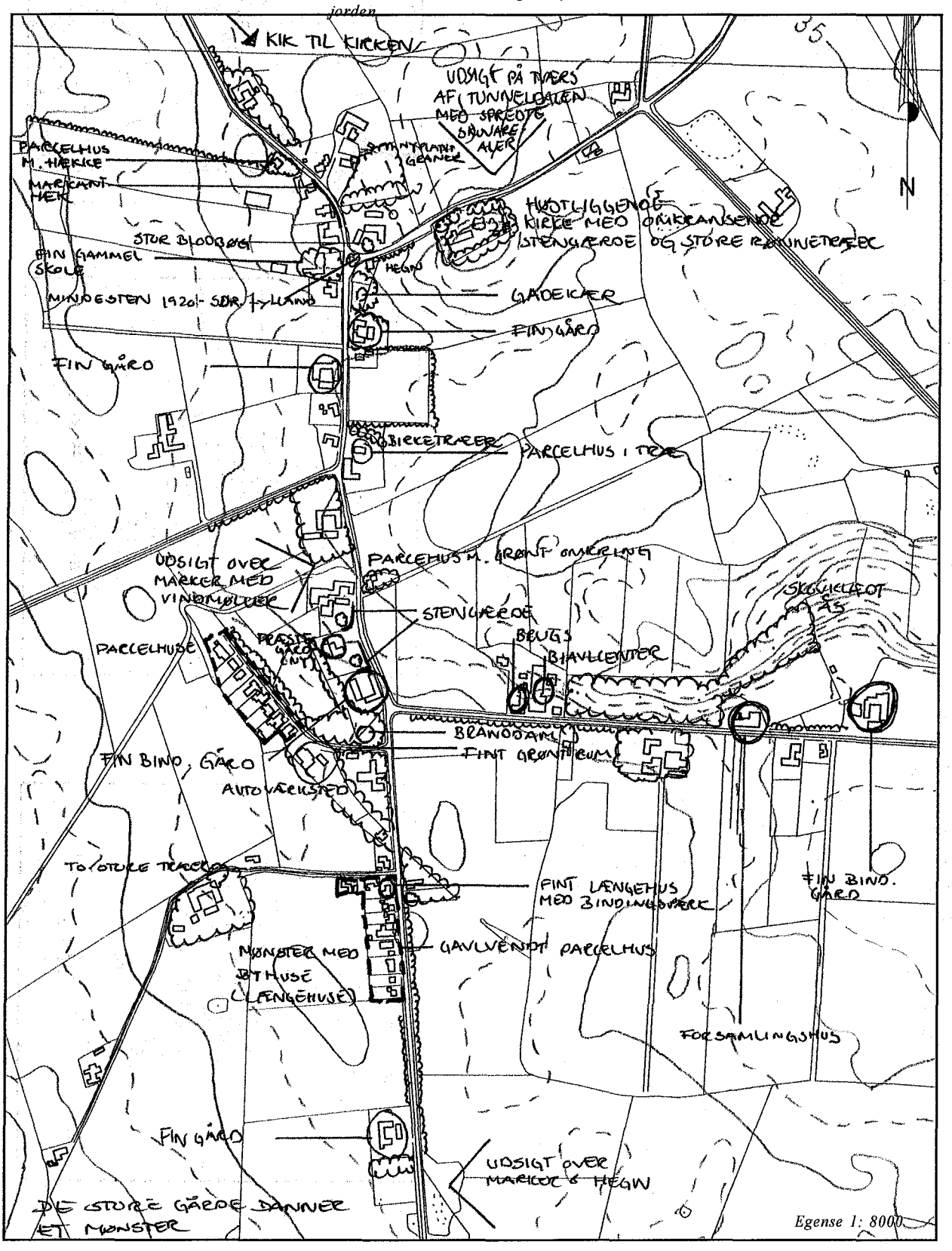
Egense Skole centralt beliggende i byens mest urbane del neden for kirken.

Den skovklædte begyndelse af Egense Ås. Her har det ikke været muligt at dyrke jorden.

Egense Ås rejser sig markant fra de flade marker.

Bjerreby

Bjerreby sogn, Sunds herred

Historiske hovedtræk. Bjerreby er kendt tilbage fra 1372 som Biærby. Anlægstypen er en adelby med kirke, og den er anlagt omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder. Landsbyen blev stjerneudskiftet i 1799, hvorefter 12 gårde flyttede ud. Hele Bjerreby (på nær præstegården) lå i senmiddelalderen under bispelenet Kærstrup, der ved reformationen inddroges under kronen og senere blev til adelsgodset Valdemarsslot.

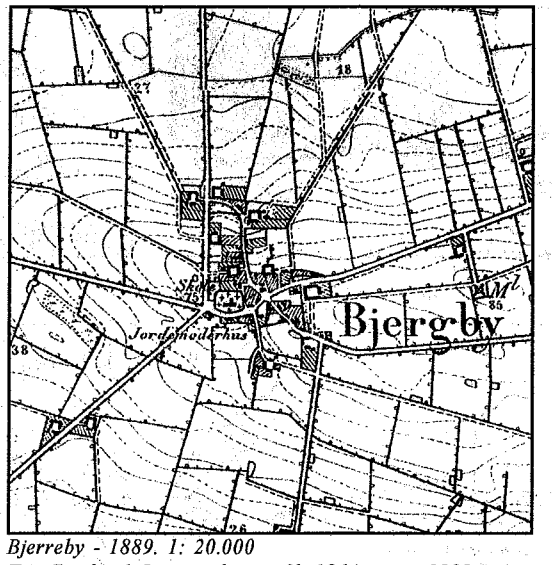
På Vemmenæs var der allerede i middelalderen færgested til Langeland og senere udparcelleredes en husmandskoloni på næsset. Stjovl blev også i middelalderen udparcelleret fra Bjerreby.

Landskabelig tilknytning. Bjerrebys ejerlav er naturligt afgrænset af kysten mod øst og mod Vemmenæs i nordøst af skov.

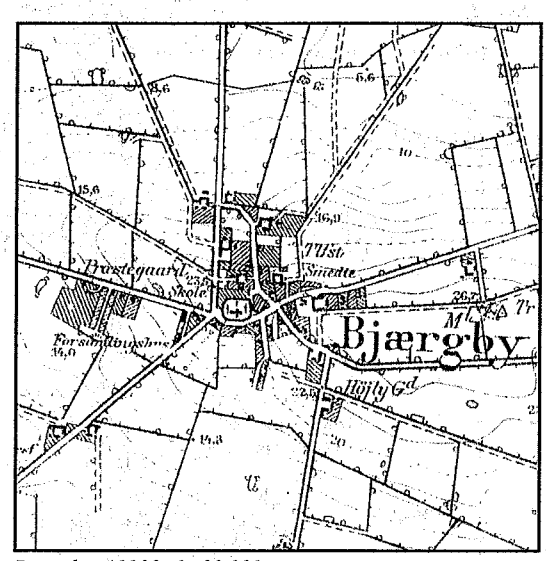
Bjerreby Sogn er meget fladt, og den eneste væsentlige bakke i sognet er den, hvorpå Bjerreby ligger. Byens midte er omkring kirken, der ligger ved bakkens top. Gadestrukturen er stjerneformet og stråler ud fra landsbyens centrum, så veje og skel ligger nærmest vinkelret på koterne. Jordbunden består hovedsageligt af moræneler.

Struktur. Landsbyen er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er karakteristisk som en vejklyngeby.

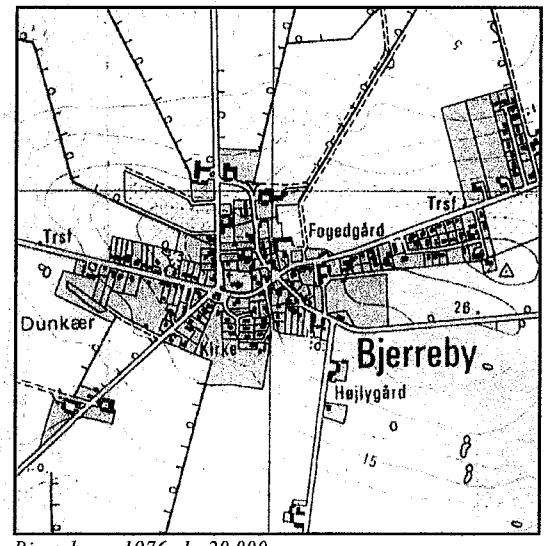
Byens gårde lå eller ligger stadig nord for kirken. De ældste huse ligger dels spredt mellem gårdene, dels samlet omkring kirken. Syd for kirken ligger et fint mønster af ældre landsbyhuse. Desuden er der skudt parcelhuskvarterer op langs Bjerrebyvej i øst, og der ligger et kvarter med ældre byhuse og villaer ved Bjerrebyvej i vest. Strukturen i byen er smukt stjerneformet, men det sløres mod øst af parcelhuskvarterene, der ikke har fulgt den traditionelle måde at udvide byen på. Selvom mange gårde er flyttet ud, har byen stadig landsbypræg nord og syd for kirken. Vejstrukturen er bevaret, men udbygget med mindre veje i forbindelse med udstykning af parceller.
Der er flere smukke vejforløb i byen. Især i den ældste del omkring kirken, men også den ældre villavej mod øst er et godt eksempel på, hvordan en landsby kan udbygges efter den oprindelige struktur.

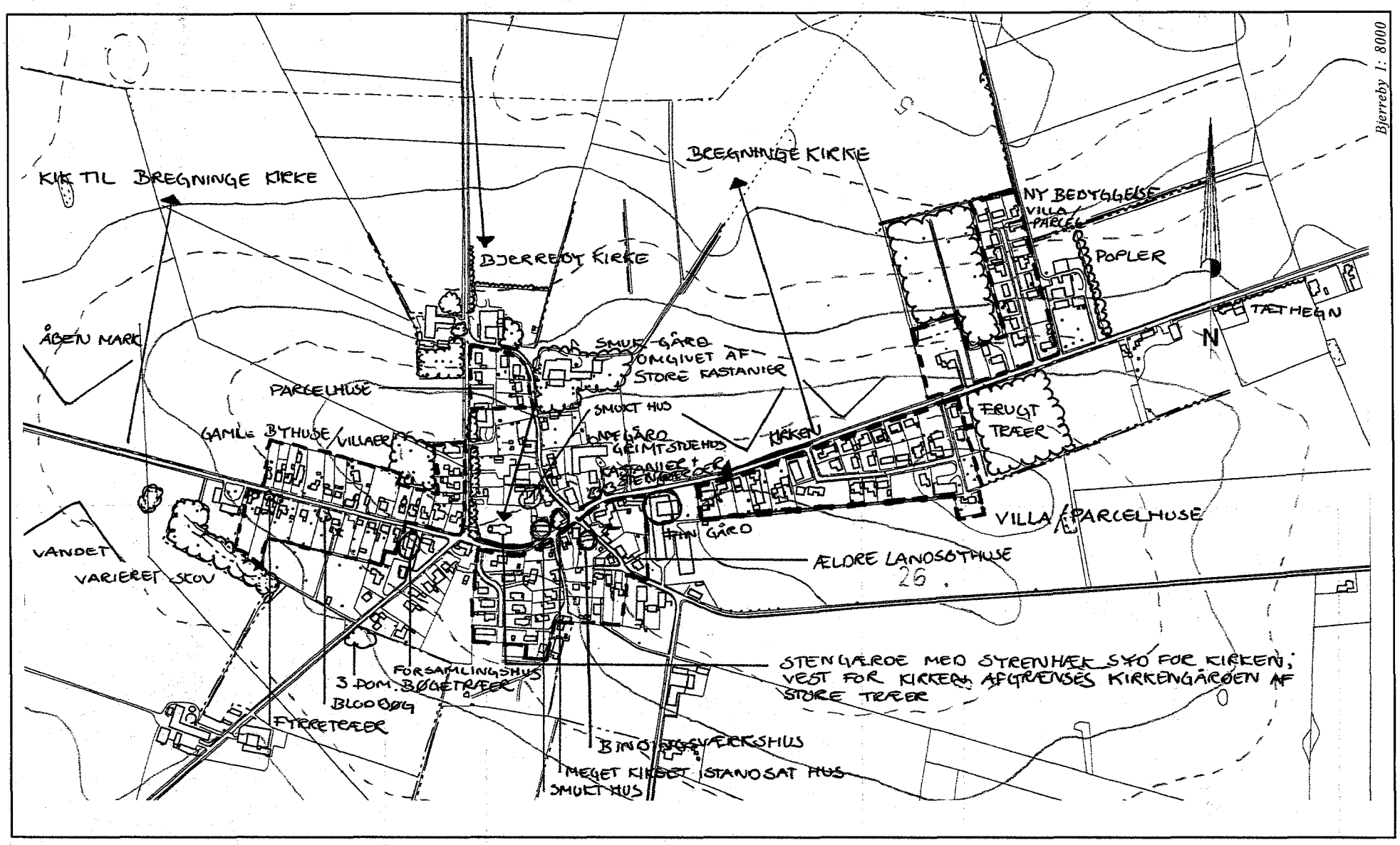
Bjerreby - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

Bjerreby - 1929. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1926

Bjerreby - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

Bjerreby 1: 8000
KIK TIL BREGNINGE KIRKE
BREGNINGE KIRKE
BJERREBY KIRKE
NY BEBYGGELSE
VILLA
PARCEL
POPLER
TAETHEGN
N
ÅGEN MARK
SMUK GÅRD
OMGIVET AF
STORE KASTANIER
PARCELHUSE
SMUKT HUS
GAMLE BYHUSE/VILLAER
AF GÅRD
GEIMTSTEHUS
KIRKEN
KASTANIER
FRUGT
TRÆER
VILLA/PARCELHUSE
HVN GÅRD
VANDET
VARIERET SKOV
ÆLDRE LANDSBYHUSE
26.
STENGÆRDE MED STENHÆK SYD FOR KIRKEN;
VEST FOR KIRKEN AFGRÆNSES KIRKEGÅRDEN AF
STORE TRÆER
FORSAMLINGSHUS
3 DOM. BØGETRÆER
BLODBØG
FYRRETRÆER
BINDINGSVÆRKSHUS
MEGET KIKKET STANDSAT HUS
SMUKT HUS

Hellev

Bjerreby sogn, Sunds herred

Historiske hovedtræk. Hellev er kendt tilbage fra 1454 i formen Helløf. Anlægstypen er en adelby, og den er anlagt i overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Landsbyen blev stjerneudskiftet i 1799. Een gård flyttede senere ud. Hellev hørte i senmiddelalderen under Kærstrup (senere Valdemarsslot) og endnu i 1903 lå byen samlet under Valdemarsslot. Hus- og befolkningsvæksten, der prægede de fleste byer i det 19. århundrede, udeblev fuldstændigt i Hellev på grund af den manglende overgang til selveje.

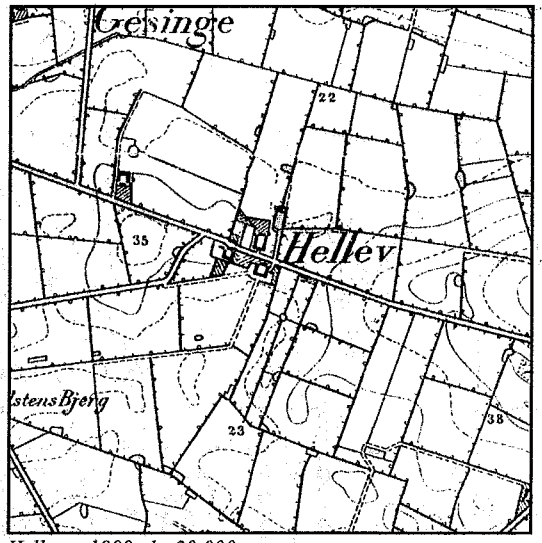
Landskabelig tilknytning. Ejerlavet i Hellev er naturligt afgrænset mod nord i form af eng og mose, og delvis mod syd også her i form af eng og mose.

Ejerlavet ligger på en moræneflade, og jordbunden består af ler. Byen ligger lige øst for et lokalt højdepunkt, og bygaden deler sig mod Gesinge og Søby omkring det lokale højdepunkt.

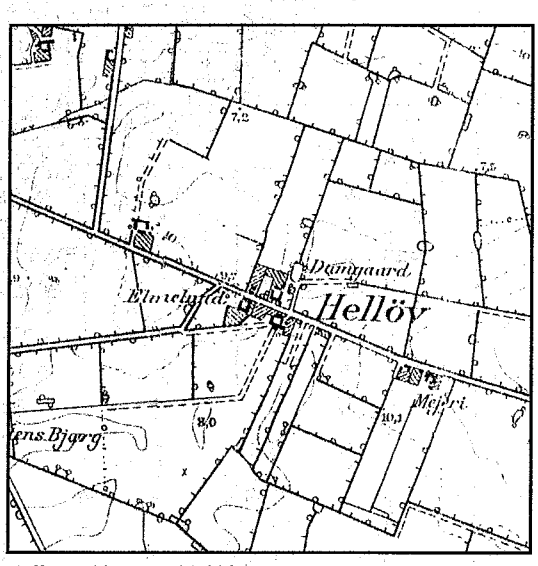
Struktur. Landsbyen er centralt placeret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er den på Fyn sjældne rektangulære, regulerede vejforteby. Gårdene og husene ligger på begge sider af en forte. Bygaden går fra sydøst mod nordvest. Ankomsten til den lille by er meget fin med to gårde over for hinanden i øst og to husmandssteder over for hinanden i vest. Bytomten er for så vidt velbevaret. Vejforløbet er ligeledes bevaret men reguleret, således at forten er forsvundet.

Ankomsten til byen er både fra øst og vest meget smuk, men den skæmmes fra vest af en grim maskinlade. Uden den ville mødet mellem by og landskab være de to fine gårdes gavle. I øst er mødet også karakteristisk med en trærække mod nord og et tæt hegn mod syd.

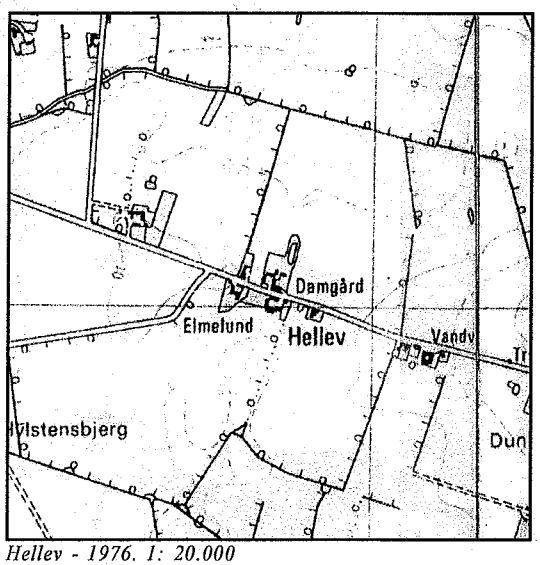
På sydsiden af bygaden er der et forholdsvis stort mellemrum mellem gården og husmandsstedet, der hvor den udflyttede gård tidligere har ligget. Dette sted er beplantet med en høj hæk, som er med til arkitektonisk at samle byrummet. Hellev er en fin lille rumlig pause på turen gennem marklandskabet.

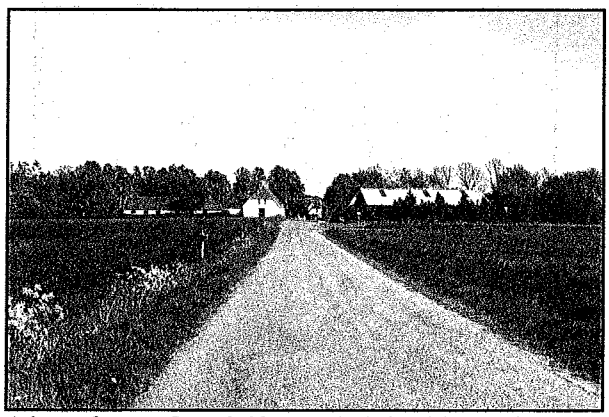
Hellev - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

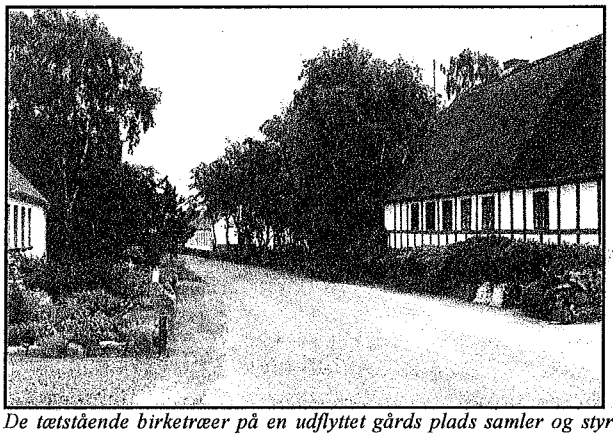
Hellev - 1929. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1926

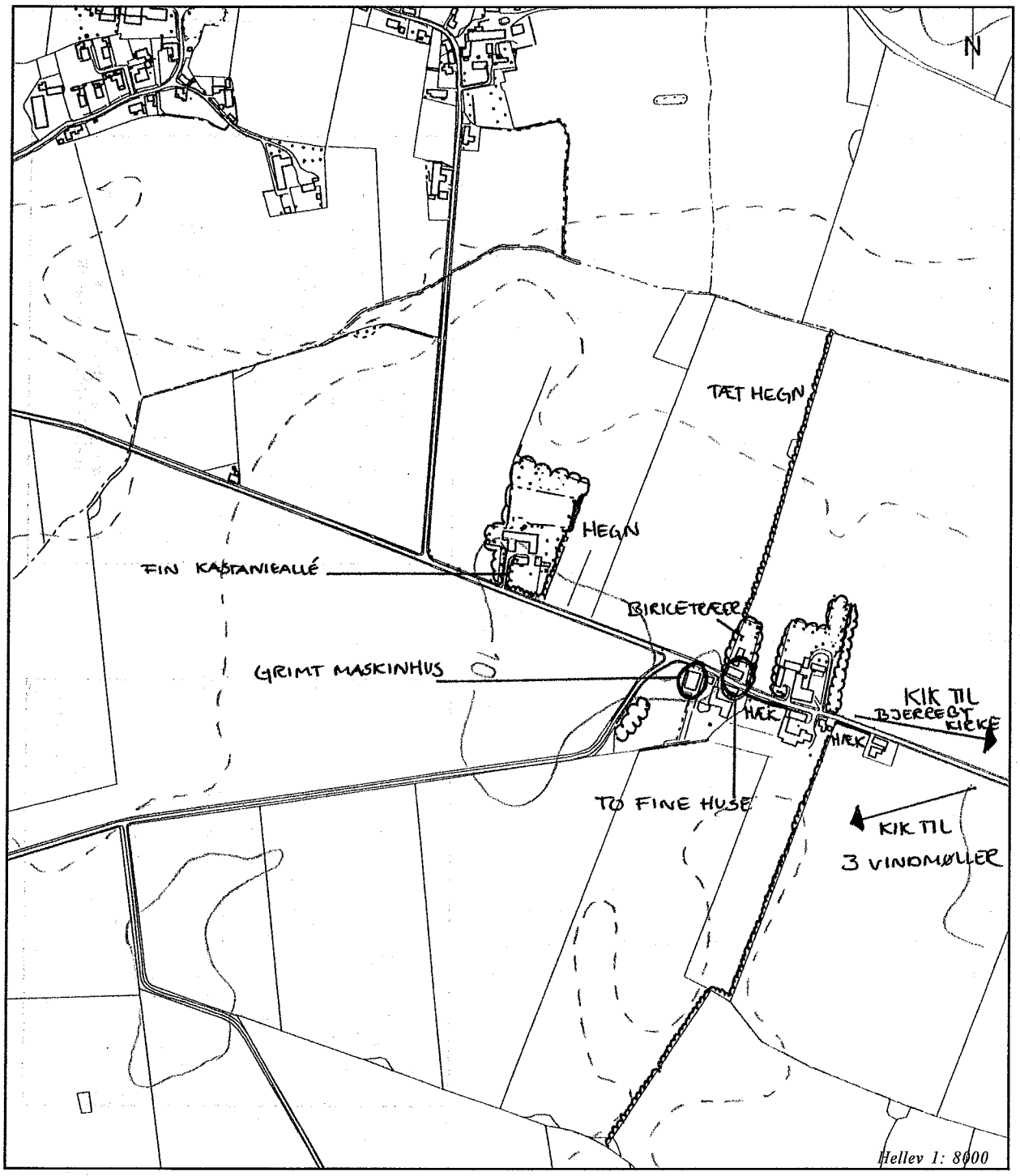
Hellev - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

Ankomst fra vest. Den uheldige maskinlade ødelægger den ellers smukke ankomst.

De tætstående birketræer på en udflyttet gårds plads samler og styrker gaderummet.

Skovballe

Bjerreby sogn, Sunds herred

Historiske hovedtræk. Skovballe er nævnt første gang 1460 som Skouballi. Anlægstypen er en rydningsby, og den er anlagt i middelalderen. Den synes at være udparcelleret fra Søby i dennes skovbælte.

Landsbyen blev stjerneudskiftet i 1799, hvor een gård flyttede ud. Senere er endnu en gård flyttet ud. Byen samledes under Valdemarsslot i slutningen af det 17. århundrede, hvor den stadig hørte under i begyndelsen af dette århunderede.

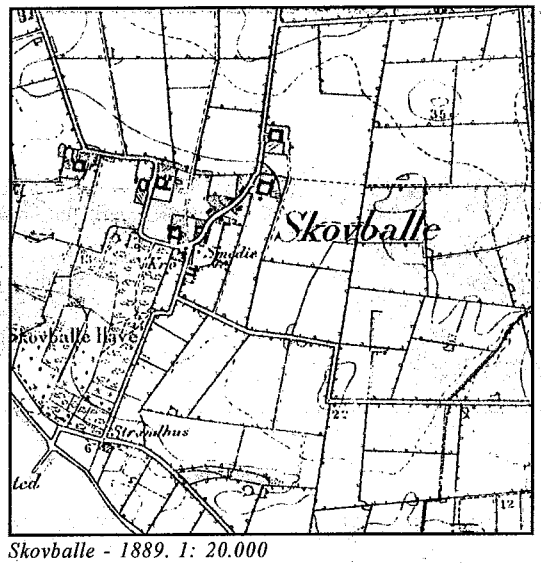
Landskabelig tilknytning. Ejerlavet er naturligt afgrænset af kysten mod vest, skov mod sydvest samt mose og eng mod syd.

Byen ligger på et meget fladt område med jordbund af moræneler. Ligesom alle andre bebyggelser, langs kysten på den sydlige og vestlige del af Tåsinge, ligger den omkring kote 5. Byen har tidligere ligget omgivet af skov, og da det eneste bevarede skovareal ligger mellem byen og kysten, er der ingen visuel kontakt til havet, selvom afstanden kun er få hundrede meter.

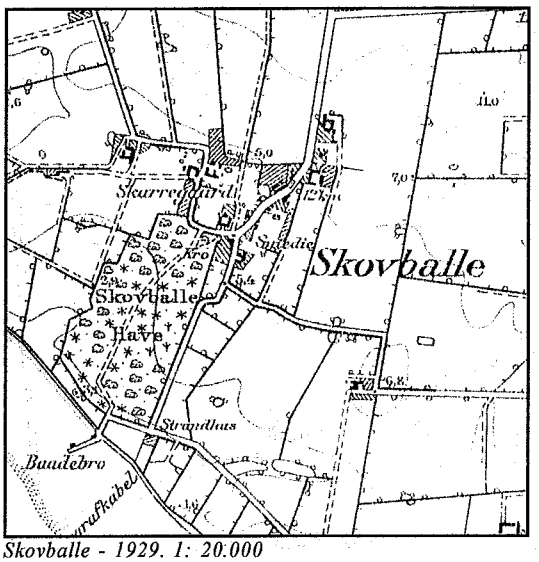
Struktur. Den lille by er centralt placeret i sit ejerlav, og den havde skovorientering mod et større, bevaret skovareal (Skovballe Skov) sydvest for byen.

Byformen er en slynget vejby i en løs opbygget skovbygdform. Gårdene ligger spredt langs bygaden, som tidligere har haft tre udvidelser. Husene ligger på den midterste del af bygaden. Der har været to dobbeltgårde i byen. Det lidt specielle u-formede bygadeforløb opleves ikke mere på grund af vejreguleringer. Den vestlige del af u'et virker i dag mere som en sidevej. Bytomten er delvis velbevaret. Der er kun bygget få huse i byen, og de er hovedsageligt placeret i den østlige del ved den oprindelige bebyggelse. Vejforløbet er bevaret, men udvidelserne af vejen er væk.

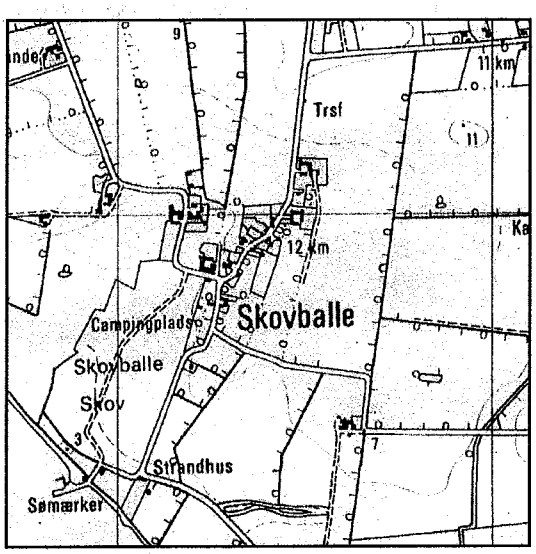
En fin udflyttergård er det første, man møder, når man ankommer ad Skaregårdsvej fra nordvest. Man ledes mod øst for kort efter at dreje skarpt mod syd. Her dannes en byport i form af to gårde. De to gårde ligger

Skovballe - 1889. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

Skovballe - 1929. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1926

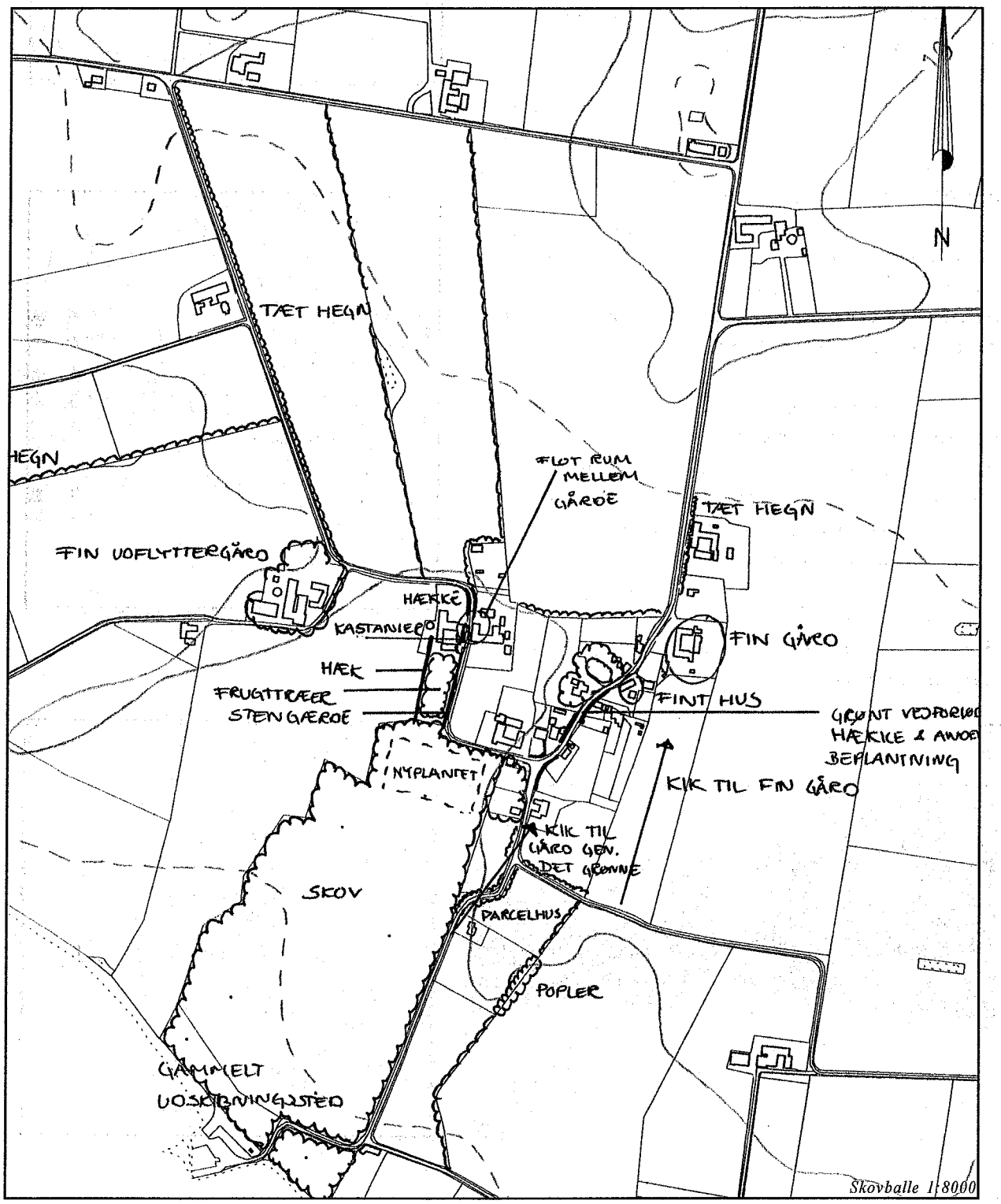
Skovballe - 1976. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort.

Ankomst fra nordøst. Skovballe ligger i det flade landskab på det sydlige Tåsinge.

helt tæt op til vejen og danner et smukt rum. Efter de to gårde er der et par hundrede meter uden bebyggelse, men skov på den sydvestlige side af vejen. Her fornemmer man, hvordan det oplevedes, da skoven tidligere lå helt rundt om landsbyen.

Der er ligeledes en fin ankomst ad Kragekærvej fra nordøst. Et tæt hegn på østsiden af vejen sluser én ind mod byen. Man oplever et grønt område mod vest og en fin gård mod øst.

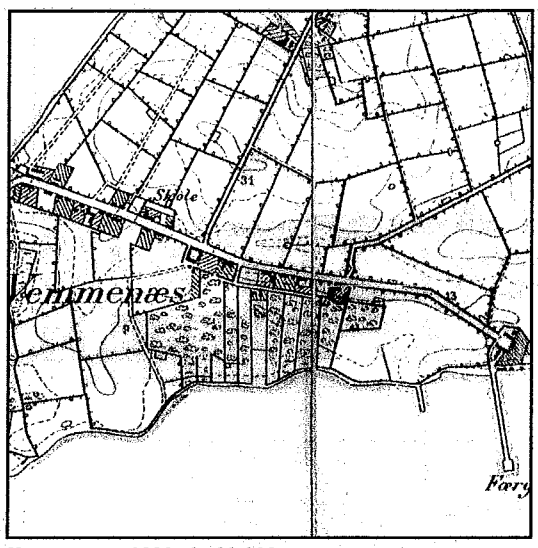

Vemmenæs

Bjerreby sogn, Sunds herred

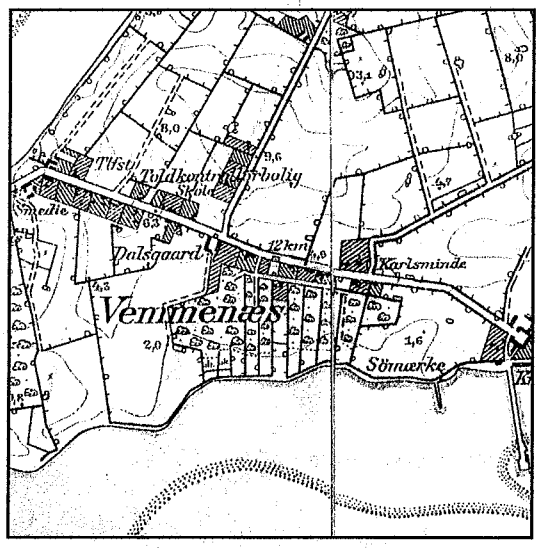
Historiske hovedtræk. Vemmenæs er nævnt første gang omkring 1200 i formen Wymunde næs.

I ældre tid foregik en livlig færgeforbindelse til Rudkøbing, og stort set al trafik mellem Fyn og Langeland gik ad denne vej. Vemmenæs blev først sent til en bymæssig bebyggelse. I 1600-1700-tallet bestod byen kun af færgegården samt skovfogedboligen, Vemmenæshus. Færgegården nedbrændtes under Svenskekrigen. På Færgegårdens grund lå en teglovn, hvor stenene til Valdemarsslot blev brændt. Byen blev som en husmandskoloni udparcelleret fra Bjerreby.

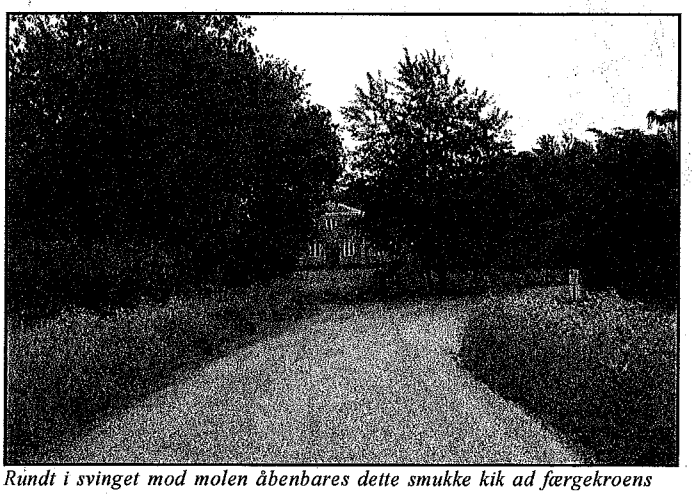
Vemmenæs - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

Landskabelig tilknytning. Den vestlige del af byen ligger en smule højere end den østlige, der ligger ret præcist mellem kote 2,5 og kote 5. I midten af byen er en sidevej mod nord, der stiger brat det første stykke for derefter at flade ud. Bebyggelsen har en meget markant afgrænsning mod landskabet, der har skov ud mod kysten.

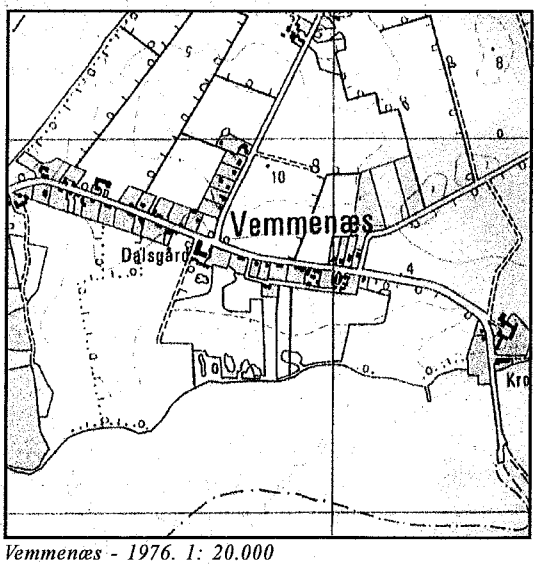

Vemmenæs - 1929. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1926

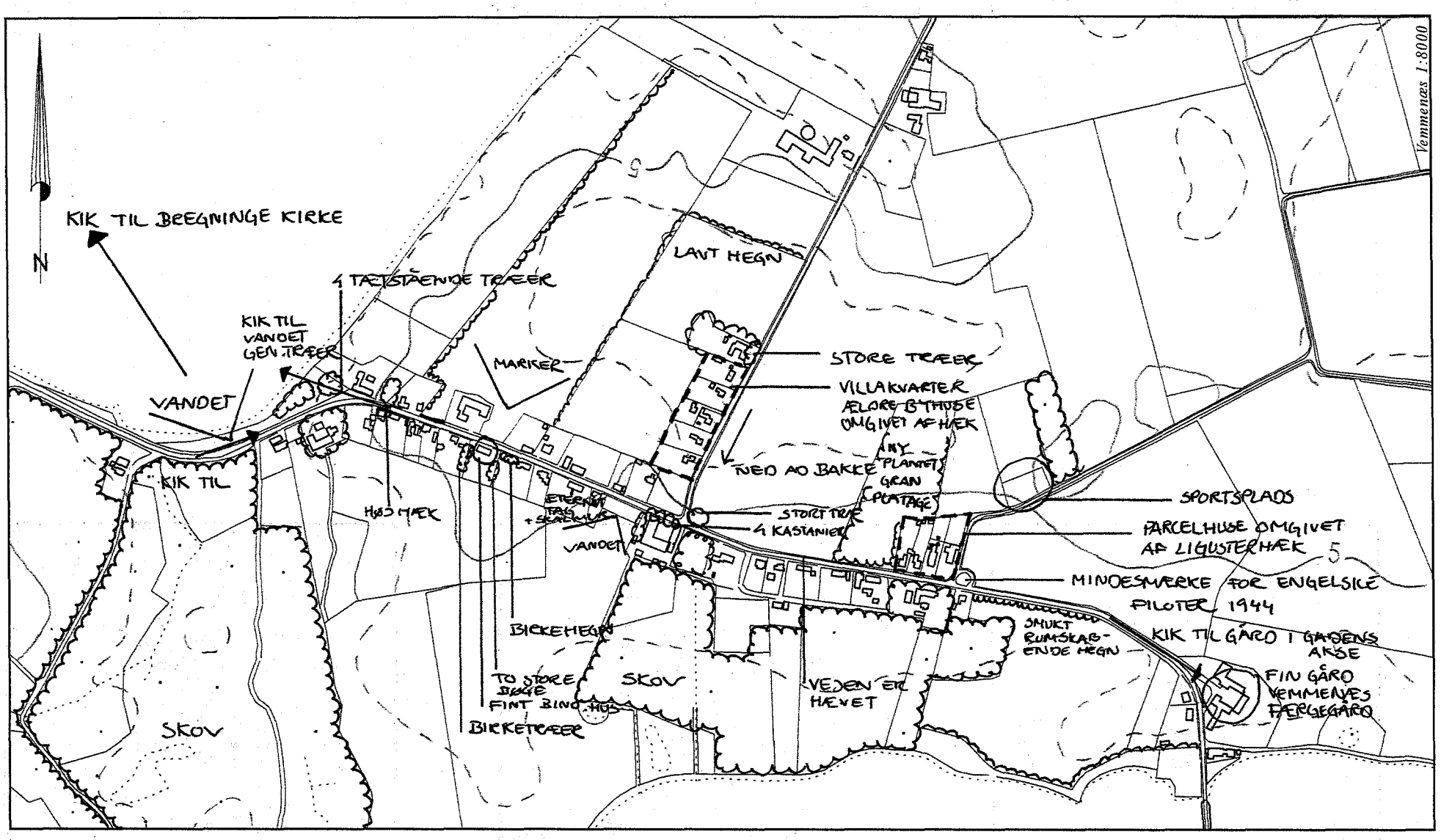
Struktur. Grundet byens sene tilblivelse er byens matrikkelstruktur meget stram. Mønstret er meget smukt med bebyggelse på begge sider af gaden. På den nord- gående sidevej, Stenoddenvej, er der bebygget på vestsiden. Den østlige del af byen er kun bebygget på den sydlige side af vejen. Fire meget uheldige parcelhuse på nordsiden spolerer det fine mønster. Et lille stykke øst for byen slår vejen et sving, hvor man får et pragtfuldt kik til færgegården i dens akse. Vejen fortsætter videre stik syd og ender i den tidligere færgemole.

Rundt i svinget mod molen åbenbares dette smukke kik ad færgekroens akse.

Vemmenæs - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

Vemmenæs 1:8000
N
KIK TIL BREGNINGE KIRKE
4 TÆTSTÅENDE TRÆER
KIK TIL VANDET GEN TRÆER
VANDET
MARKER
LAVT HEGN
STORE TRÆER
VILLAKVARTER ÆLDRE B-HUSE OMGIVET AF HÆK
NY PLANTET GRAN PLANTAGE
NED AD BAKKE
KIK TIL
HØJ HÆK
ETERNIT TAG + SKALMUR
VANDET
STORT TRÆ
4 KASTANIER
SPORTSPLADS
PARCELHUSE OMGIVET AF LIGUSTERHÆK
5
MINDESMÆRKE FOR ENGELSKE PILOTER 1944
SMUKT RUMSKAB-ENDE HEGN
KIK TIL GÅRD I GAVLENS AKSE
FIN GÅRD VEMMENÆS FÆRGEGÅRD
BIRKEHEGN
TO STORE BØGE FINT BINDE-HUS
BIRKETRÆER
SKOV
SKOV
VEJEN ER HÆVET

Vårø

Bjerreby sogn, Sunds herred

Historiske hovedtræk. Vårø er nævnt første gang i 1454 i formen Wore. Anlægstypen er en adelby, og den er anlagt omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Landsbyen blev blokudskiftet i 1799, hvorefter fire gårde flyttede ud. I 1600-1900 tallet lå præstegården i Vårø. Vårø hørte allerede i senmiddelalderen i sin helhed under Kærstrup (senere Valdemarsslot). Endnu i starten af dette århunderede lå størstedelen af byen samlet under Valdemarsslot.

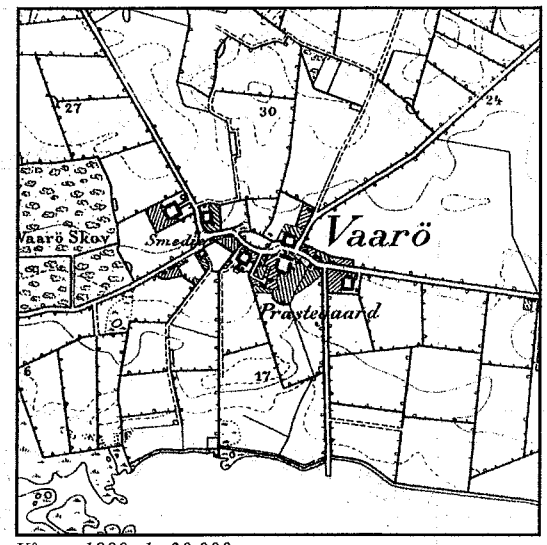
Landskabelig tilknytning. Byens ejerlav har del i kuppelbakken Bjerreby Kirkebakke mod nordøst. På grund af et intensivt dyrkningsfællesskab med naboejerlavene fastlagdes ejerlavsgrænserne først ved udskiftningen. Ejerlavet er derfor kun naturligt afgrænset mod syd af kysten, hvor der ligger et stort vådområde. Jordbunden består overvejende af moræneler. Der er dog ferskvandstørv på næsset mod syd.

Byen ligger i et praktisk taget fladt område. Ligesom alle andre bebyggelser langs kysten, på den sydlige og vestlige del af Tåsinge, ligger den omkring kote 5. På grund af de store flade markarealer opleves byens bebyggelse, hegn og træer tydeligt. Byen er markant afgrænset ved alle indfaldsveje.

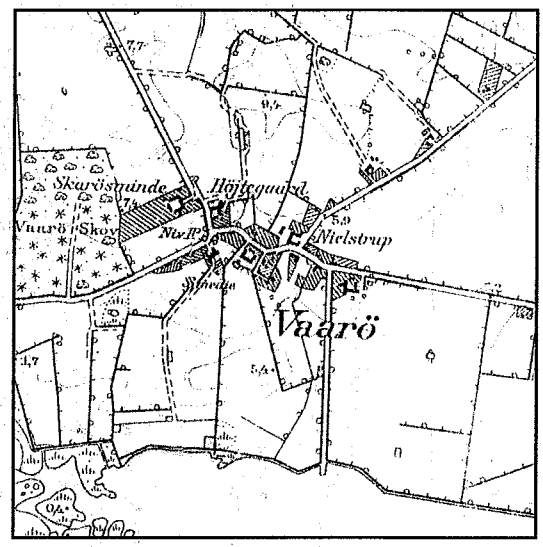
Struktur. Landsbyen kan karakteriseres som en middelstor adelby. Den er centralt placeret i sit ejerlav og havde agerorientering.

Byen er den slyngede vejbytype. Det oprindelige vejforløb er bevaret. Gårdene ligger spredt langs bygaden og ved forgreninger til den. Der er huse mellem gårdene. Ved den gamle præstegård ligger husene koncentreret. Bygaden slynger sig øst-vest. I begge ender er der sideveje mod nord. Bytomten er delvis bevaret. Der er bygget enkelte nye huse i byen, og enkelte gårde er tillige bygget umiddelbart uden for. Der findes et stort engareal (Monnet) mod sydvest og et skovareal (Vårø Skov) mod vest.

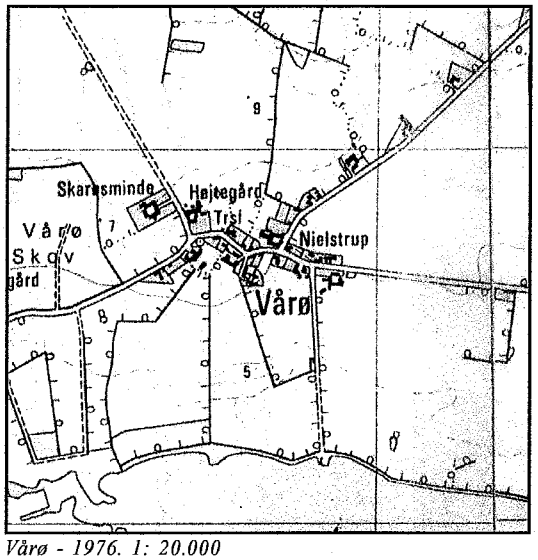
Bygadens krogede forløb byder på smukke rumforløb fine huse og kik til havet mod syd.

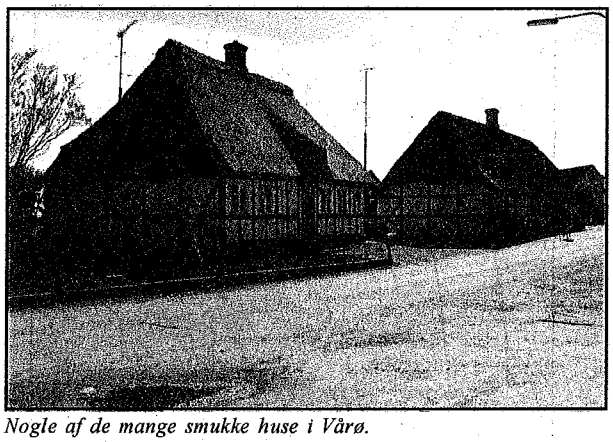
Vårø - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

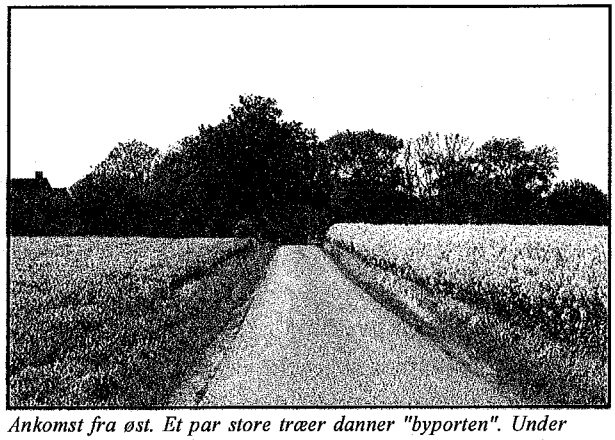
Vårø - 1929. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1926

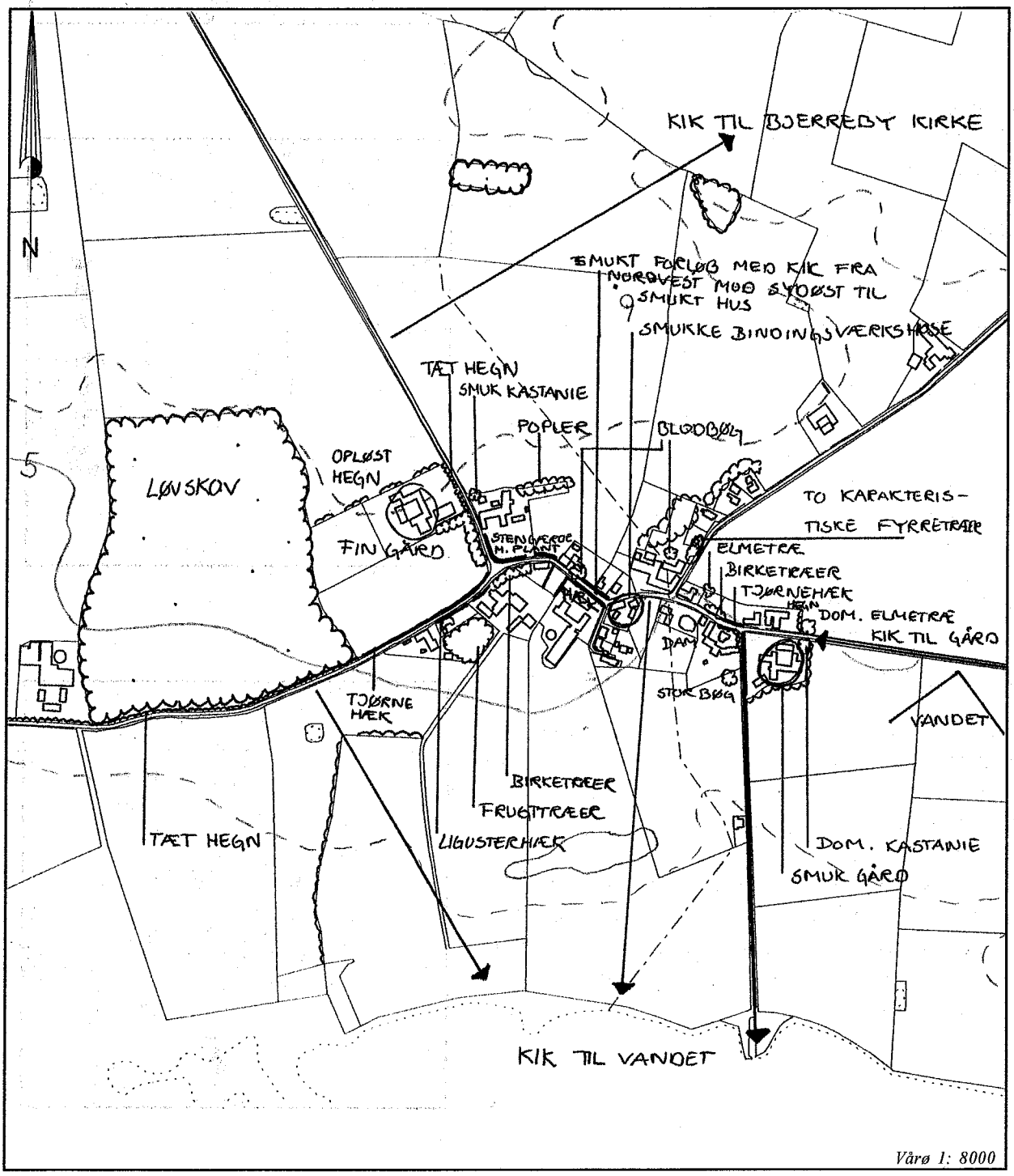
Vårø - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

Nogle af de mange smukke huse i Vårø.

Ankomst fra øst. Et par store træer danner "byporten". Under træerne et kig til en smuk gavl.

Vårø 1: 8000

Bjernemark

Bregninge sogn, Sunds herred

Historiske hovedtræk. Bjernemark er nævnt første gang i 1460 i formen Bierne. Anlægstypen er en udflytterbebyggelse, og den er anlagt i middelalderen.

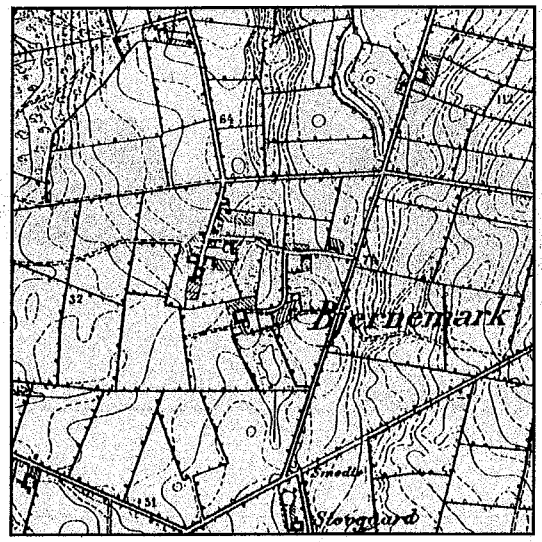
Landsbyen blev blokudskiftet i 1787, hvorefter tre gårde er flyttet ud. I senmiddelalderen hørte størstedelen af byens gårde under Kærstrup (senere Valdemarsslot). Endnu i starten af dette århundrede lå størstedelen af byen under Valdemarsslot. Og på grund af den sene overgang til selveje var hus- og befolkningstilvæksten i det 19. århundrede moderat.

Landskabelig tilknytning. På grund af intensivt dyrkningsfællesskab med nabobyerne blev ejerlavsskellet først fastlagt ved udskiftningen. Bjernemarks ejerlav er derfor kun naturligt afgrænset mod nordvest ved kysten, hvor der er vådområder og skov.

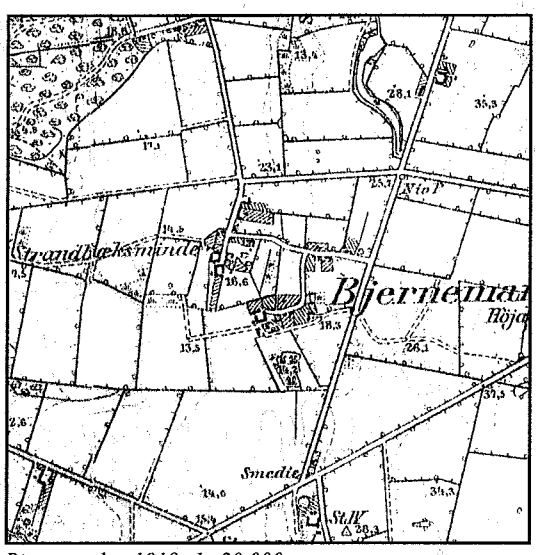
De to samlinger af gårde ligger delt af en nord-syd gående lavning (Skellet) med et kratbevokset vådområde. Vejen, der for binder de to samlinger, ligger tværs over lavningen og understreger ved terrænskift tvedelingen af byen. Jordbunden består af moræneler med små spredte forekomster af ferskvandstørv, -dynd og smeltevandssand.

Struktur. Landsbyen, der kan karakteriseres som en middelstor udflytter-rydningsby, er randplaceret i sit ejerlav og er agerorienteret. Byen er af den slyngede vejbytype. Gårdene ligger i to, "dele". I den sydøstlige del har der tidligere ligget tre gårde, mens den nordvestlige del har bestået af fem gårde. Disse fem har ligget så tæt og regelmæssigt, at det kan have været en reguleret bydel. Husene ligger dels ved vejen mellem de to "afdelinger", dels nord for den regulerede bydel. Der er bygget enkelte nye huse i øst. Det gamle ejerlav er iøvrigt præget af spredt liggende gårde og huse.

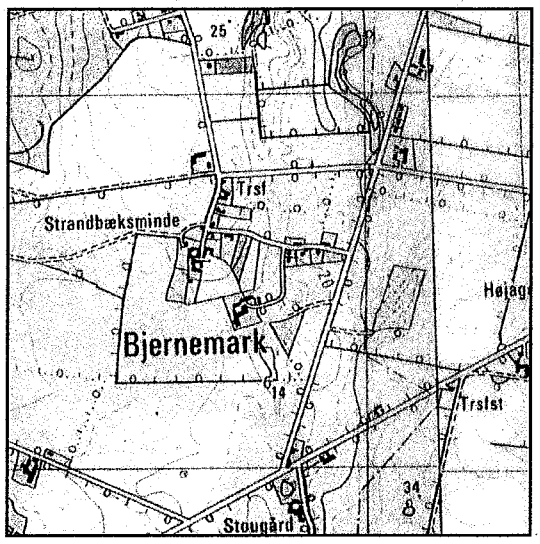
Den nordvestlige del har tre meget fine gårde tilbage. De ligger hvor Horseskovvej ender blindt mod syd og er som mønster utrolig fint. Desværre er der kun een gård tilbage i den sydøstlige del. Det smukke helhedsmønster med to samlinger af gårde på hver side af en lavning er gået tabt.

Bjernemark - 1889. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

Bjernemark - 1918. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1903, rettet 1912

Bjernemark - 1976. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort.

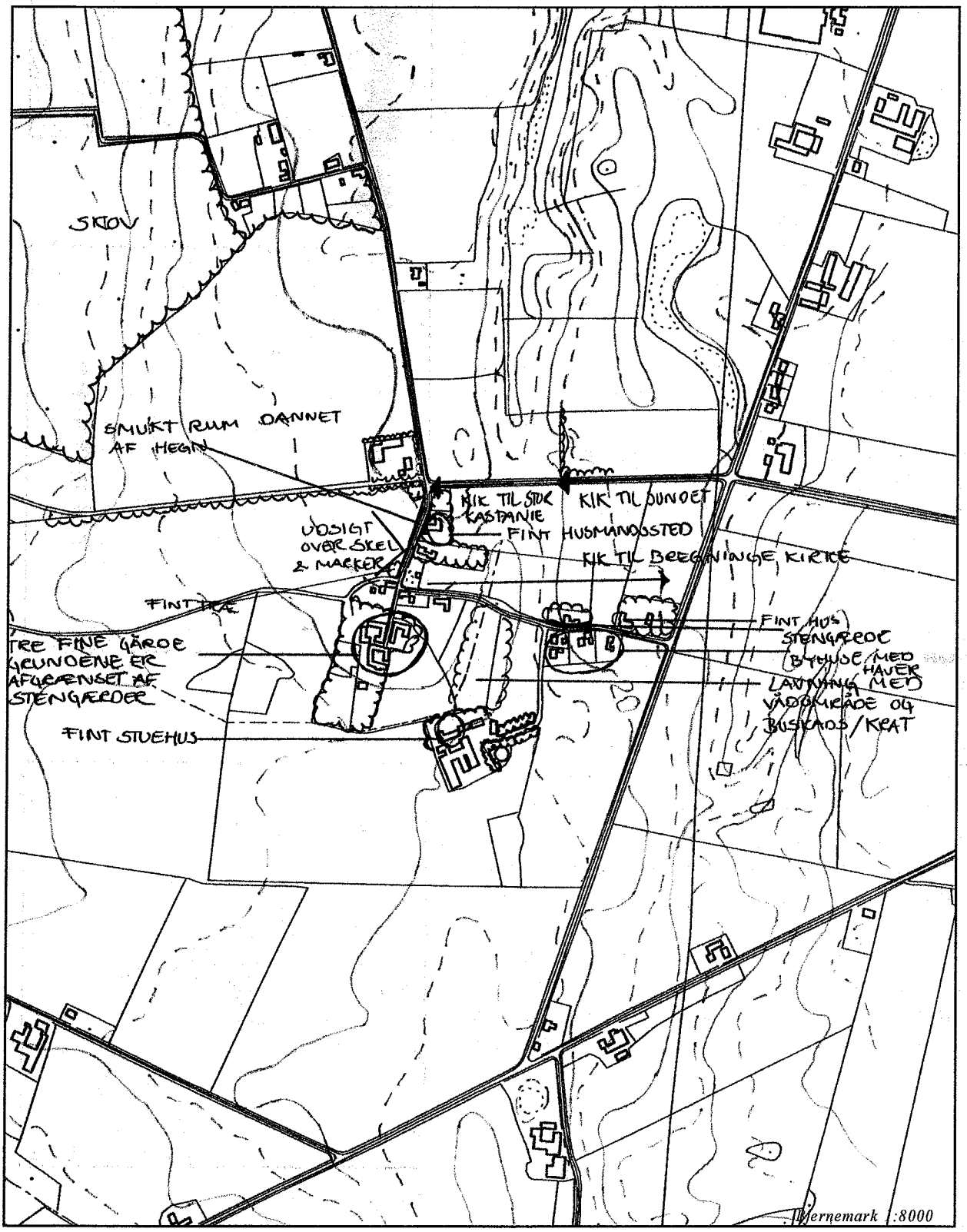
Smuk og snævert grønt rum ved ankomst til den nordvestlige del af byen.

Vejen ender blindt i to smukke gårde.

En tredje gård dukker op og fuldender helheden.

Gammel Nyby

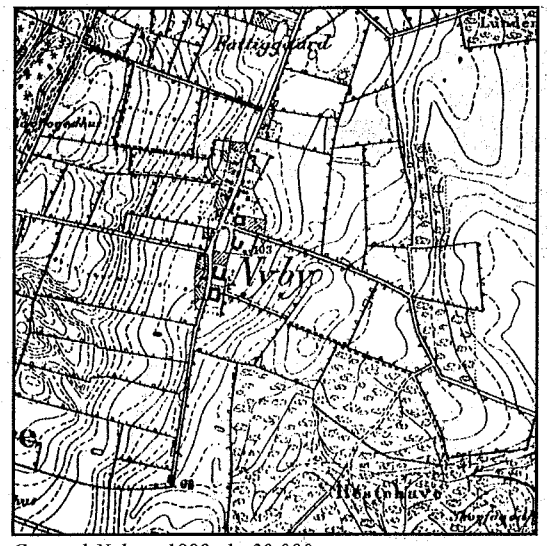
Bregninge sogn, Sunds herred

Historiske Hovedtræk. Nyby er nævnt første gang i1366 i formen Nybygge. Anlægstypen er en adelby, og den er anlagt omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

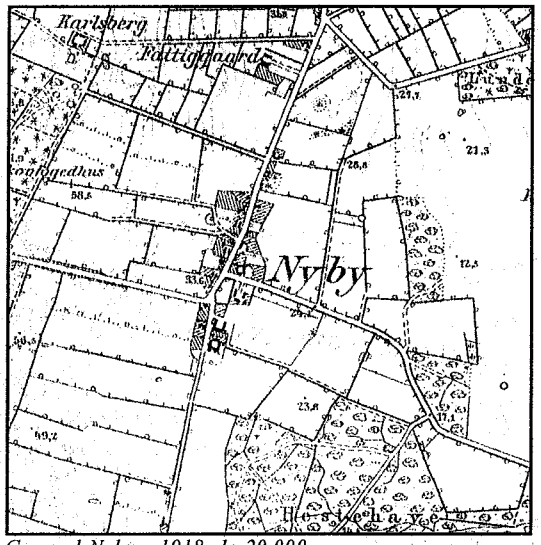
Landsbyen blev blokudskiftet i 1787, hvorefter ni gårde flyttede ud. Af det oprindelige ejerlav blev udparcelleret Vindeby, Svenderup og Troense. Den flade banke (Pilebanken) er udpeget som et voldsted, hvor Pilsslot skal have ligget. Byen blev igennem årene, fra sen-middelalderen, samlet under Valdemarsslot. Byen lå endnu samlet under dette i begyndelsen af dette århundrede. Det meste af byen nedbrændte i 1916.

Landskabelig tilknytning. Byen havde integreret dyrkningsfællesskab med nabobyerne, og ejerlavsgrænserne blev derfor først fastlagt ved udskiftningen. Ejerlavet var dengang kun naturligt afgrænset af den skovklædte kyst mod nordøst. Den nord-syd gående bygade ligger meget præcist mellem kote 30 og kote 32,5. Den ligger på det mest flade stykke, på en fra vest mod øst jævnt faldende bakke. Bakken, der flader ud i et større skovområde, har toppunkt ved Bregninge Kirke. Byen er flere steder markant afgrænset mod landskabet. Jordbunden består overvejende af moræneler.

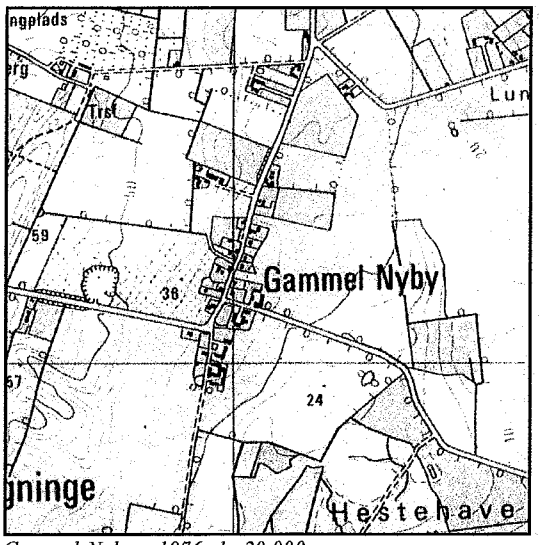
Struktur. Den middelstore adelby er randplaceret i sit ejerlav, og den er agerorienteret. Byformen er en forholdsvis sjælden rektangulær, reguleret vej- og vejforteby. Gårdene ligger tæt ved hinanden på den østlige side af bygaden i den sydlige del af byen. Husene ligger på vestsiden af bygaden i syd og dominerer ellers den nordlige del. Byen har et gadekær, (hvor forteudvidelsen var?). Omkring 3/4 af de oprindelige gårde er blevet flyttet ud, og der er bygget huse på de udflyttede gårdes tomter. Vejforløbet og gadekæret er bevaret. Byens rektangulære form fornemmes tydeligt ved ankomst fra de øst-vest gående sideveje, Kirkebakken og Jydevej. Byen ligger markant afgrænset på bakken. Det er dog kun i den sydlige ende af byen, dette opleves. I den nordlige del er der frugtplantager både mod øst og vest, hvilket slører den præcise form, byen har.

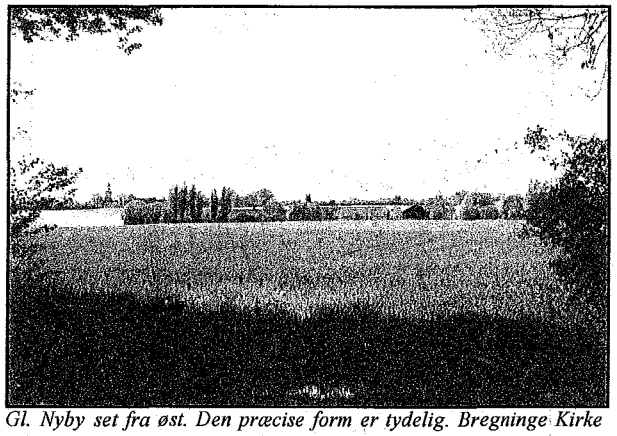
Gammel Nyby - 1889. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

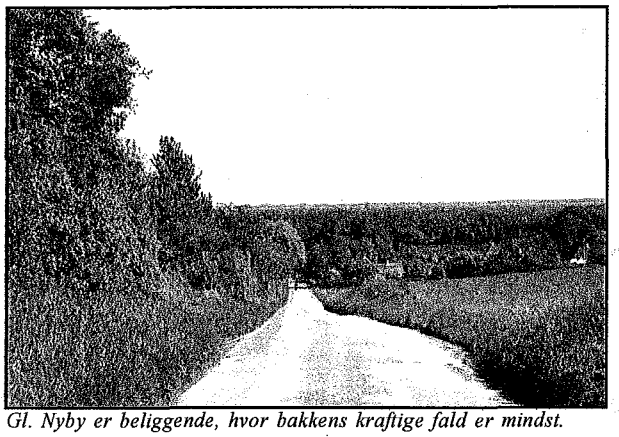
Gammel Nyby - 1918. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1903, rettet 1912

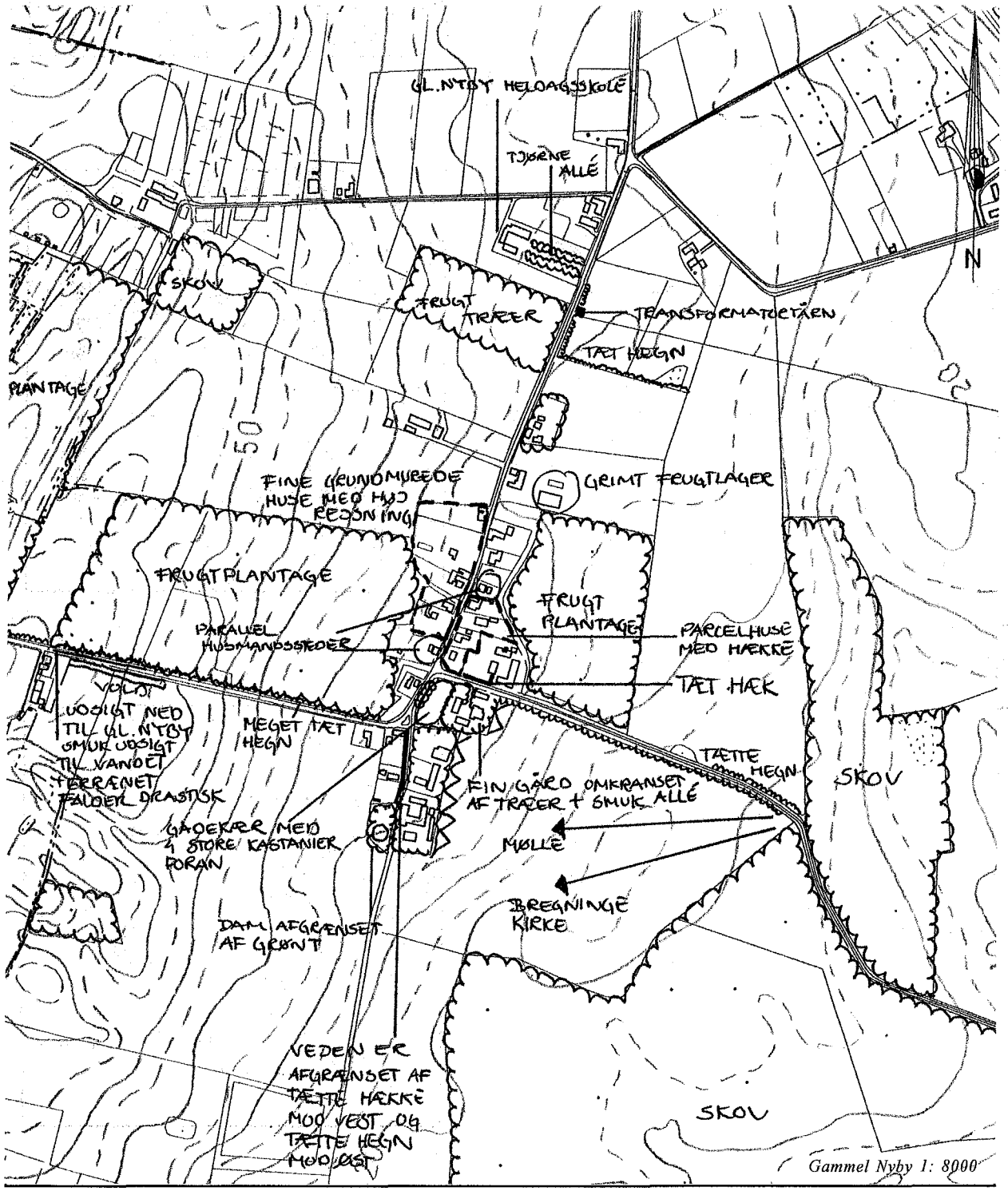
Gammel Nyby - 1976. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort.

Gl. Nyby set fra øst. Den præcise form er tydelig. Bregninge Kirke ses i baggrunden på bakketoppen.

Gl. Nyby er beliggende, hvor bakkens kraftige fald er mindst. Havet ses i baggrunden.

Troense

Bregninge sogn, Sunds herred

Historiske hovedtræk. Troense er nævnt første gang i 1454. Troense er en udflytterby fra Nyby, og den er anlagt i middelalderen.

Allerede i senmiddelalderen lå byen under Kærstrup, og den hørte endnu i det 19. århundrede under Valdemarsslot. I løbet af 1700-tallet forvandledes den lille landsby til en stor ladepladsby. I 1767 havde byen ikke flere gårde, men derimod 79 huse.

Troense er i dag usædvanlig rig på bindingsværksbygninger fra sidste halvdel af det 18. århundrede, og ikke mindre end 30 af byens huse er i dag optaget på listen over fredede bygninger. Den oprindelige landsby antages at have ligget ved bunden af det senere (ca.1700) inddæmmede hav, der nåede frem til Grønnegades sydlige del.

Landskabelig tilknytning. Ejerlavet er kun naturligt afgrænset mod nord og øst af kysten. Den øst-vest gående bygade ligger placeret langs kysten mellem kote 5 og kote 7,5. Den syd gående sidegade, Grønnegade, midt i byen ligger på et lokalt højdepunkt ca. 10 meter over havet. Den vestlige og kortere sidegade, Badstuen, ligger, hvor terrænet stiger mest jævnt ind i landet. Jordbunden i ejerlavet består af moræneler med et enkelt større område af ferskvandstørv. Uden om byen ligger de store åbne herregårdsmarker uden skelhegn.

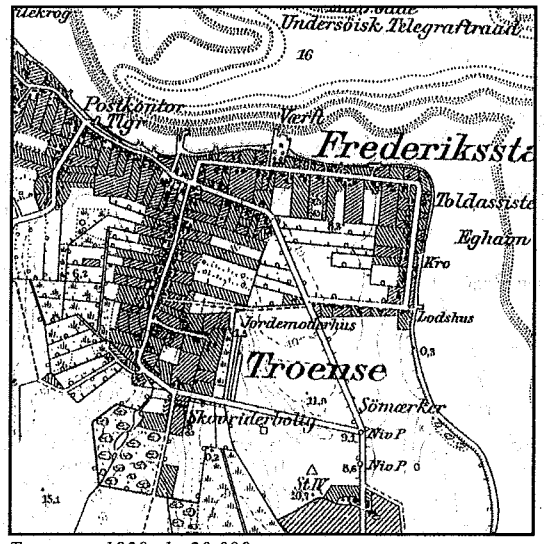
Struktur. De oprindelige landsbytræk er væk, men strukturen fra ladepladstiden er intakt. Vejforløbet er bevaret, men det er blevet en smule udbygget med nybyggeri.

Troense er en meget smuk by med fine bebyggelsesmønstre og gaderum. De mange smukke bindingsværkshuse fra slutningen af det 18. århundrede giver en helt speciel stemning. I den nordøstlige del af byen ligger husene med små forhaver på sydsiden af vejen. På nordsiden af vejen, ud mod vandet, ligger haverne til de respektive huse. Den vestlige del af bygaden er mere præget af ladepladsen. Heldigvis er byen kun udbygget i ringe grad.

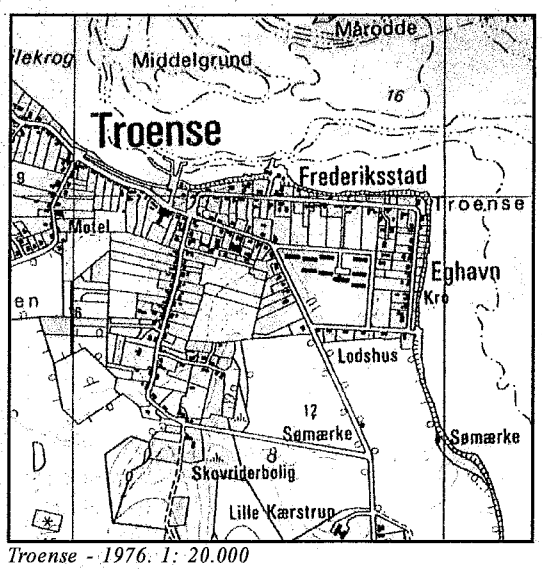
Grønnegade er meget smuk med overvejende fine huse, der med små og meget grønne forhaver giver en helt speciel stemning, der ikke findes i et parcelhuskvarter. Grønnegade har terrænfald mod syd, og her har den haft kontakt til havet over det nu inddæmmede "Søen".

Troense - 1889. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

Troense - 1929. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1865, rettet 1926

Troense - 1976. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort.

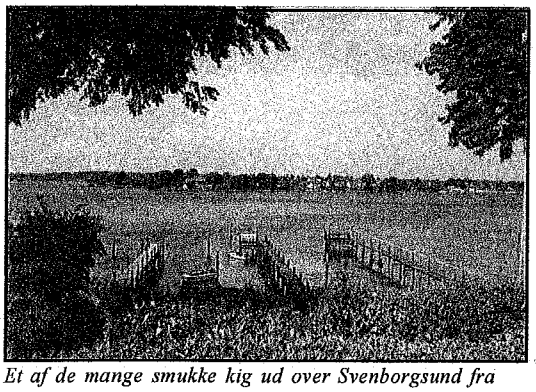
Den smukke poppelrække fra Valdemarsslot til Troense. Byen rejser sig markant fra herregårdsmarkerne.

Truense Strandvej med huse mod vest og haver mod øst ned til sundet. Belægningen er også værd at bemærke. Asfalt og vandrende af brosten. Intet fortov. Smuk!.

Rosenvej, en nyere sidevej til Grønnegade, har bevaret byens karakteristiske grønne præg.

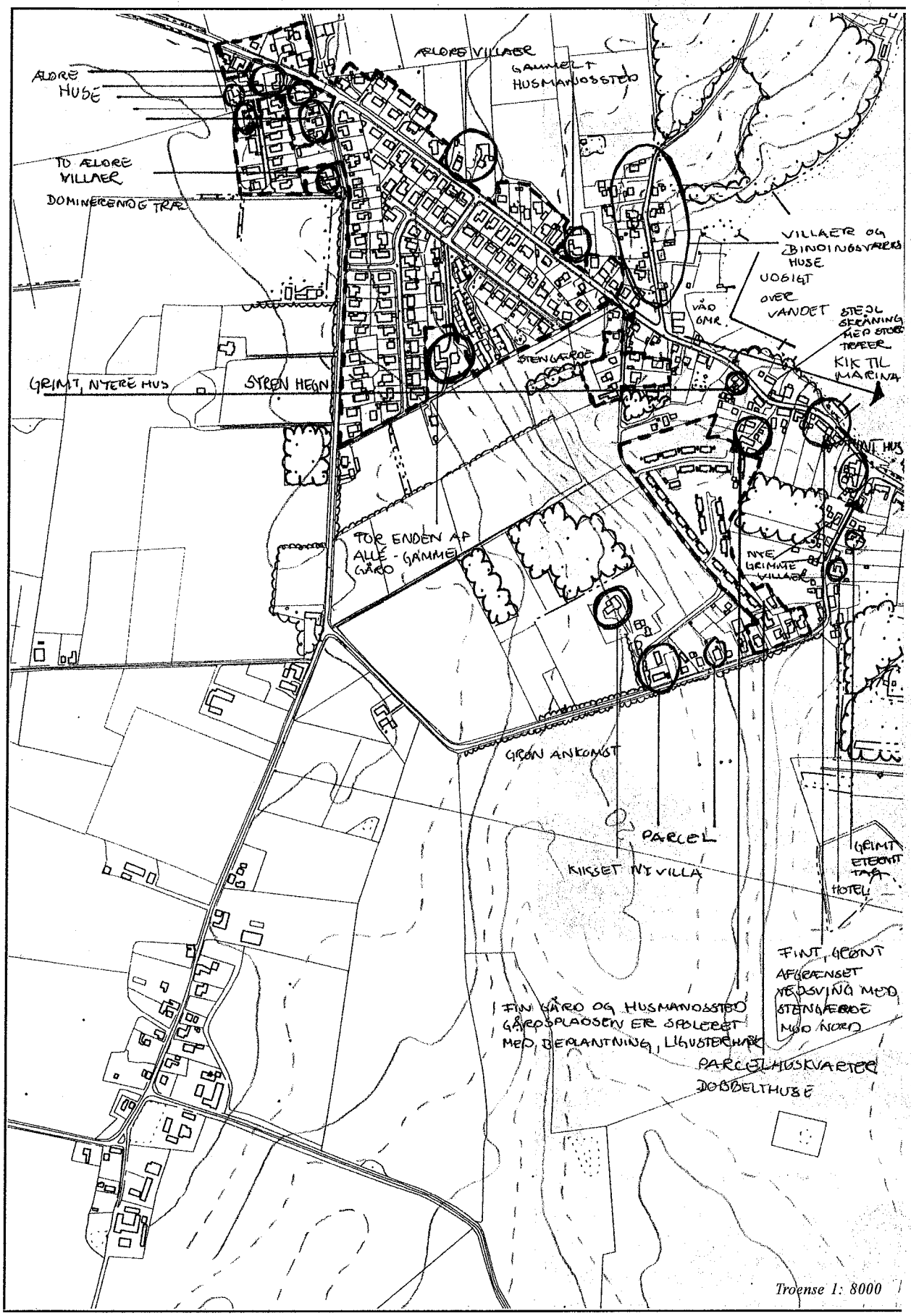

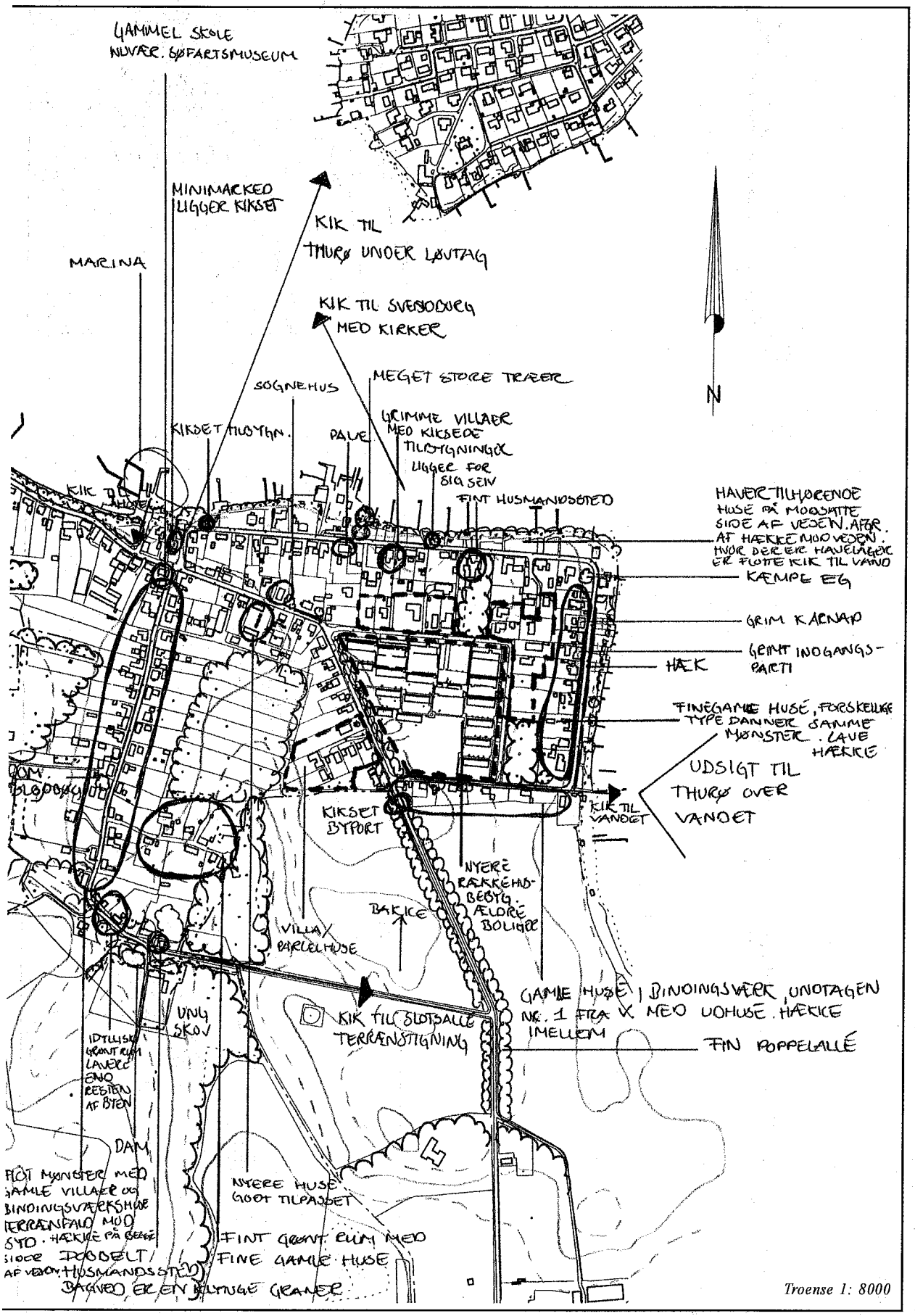
Et af de mange smukke kig ud over Svenborgsund fra den østlige del af Troense.

At der engang vitterligt har været hav helt op til bunden af Grønnegade (eller rettere den øst/vest gående Præste Alléen), vidner udgravningen af et hvalskelet her om.

Det er ikke kun de mange fredede bygninger, der gør byen bevaringsværdig. Som struktur betragtet er byen smuk med bygaden på skråningen med havet mod nord og bebyggelse mod syd. Og så selvfølgelig de to sidegader Badstuen og Grønnegade, der griber ind i landet bagved.

Hertil kommer byens åbne og grønne havebykarakter, der giver fine indkig i dybe haver og afvekslende udsigter over sundet. Dette oplevelsesrige særpræg bør i videst muligt omfang fastholdes.
Ikke mindst det eskalerende garage- og carportbyggeri mv. truer med at lukke af og spærre for ud- og indkig mellem bygningselementer.

ÆLDRE VILLAER
GAMMELT HUSMANDSSTED
ÆLDRE HUSE
TO ÆLDRE VILLAER
DOMINERENDE TRÆ
VILLAER OG BINDINGSVÆRKS HUSE
UDSIGT OVER VANDET
VÅD OMR.
STEJL SKRÅNING MED STORE TRÆER
KIK TIL MARINA
GRIMT, NYERE HUS
GRØN HEGN
STENGÆRDE
TOR ENDEN AF ALLÉ - GAMMEL GÅRD
NYE GRIMME VILLAER
GRØN ANKOMST
PARCEL
KIKSET NY VILLA
GRIMT ETAGE TÆT HOTEL
FINT GRØNT AFGRÆNSET MODSVING MED STENGÆRDE MOD NORD
FIN GÅRD OG HUSMANDSSTED GÅRDSPLADSEN ER SKJULET MED BEPLANTNING, LIGUSTERHÆK
PARCELHUSKVARTER DOBBELTHUSE
Troense 1: 8000

GAMMEL SKOLE
NUVÆR. SØFARTSMUSEUM
MINIMARKED
LIGGER KIRKET
MARINA
KIK TIL
THURØ UNDER LØVTAG
KIK TIL SVENDBORG
MED KIRKER
MEGET STORE TRÆER
SOGNEHUS
KIRKET
PAVE
GRIMME VILLAER
MED KIKSEDE
TILBYGNINGER
LIGGER FOR
SIG SEV
FINT HUSMANDSSTED
N
HAVER TILHØRENDE
HUSE PÅ MODSATTE
SIDE AF VEJEN. AFBR.
AF HÆKKE MOD VEJEN.
HVOR DER ER HAVELÅGER
ER FLOTTE KIK TIL VAND
KÆMPE EG
GRIM KARNAP
GRINT INDGANGS-
PARTI
HÆK
FINE GAMLE HUSE, FORSKELLIGE
TYPE DANNER SAMME
MØNSTER. LAVE
HÆKKE
UDSIGT TIL
THURØ OVER
VANDET
KIK TIL
VANDET
KIKSET
BYPORT
NYERE
RÆKKEHUS-
BEBYG.
ÆLDRE
BOLIGER
BAKKE
VILLA/
PARCELHUSE
GAMLE HUSE I BINDINGSVÆRK, UNDTAGEN
NR. 1 FRA V. MED UDHUSE. HÆKKE
IMELLEM
FIN POPPELALLÉ
KIK TIL SLOTSALLÉ
TERRÆNSTIGNING
UNG
SKOV
IDYLLISK
GRØNT RUM
LAVEST
ENG
BESTEN
AF BYEN
DAM
FLOT MØNSTER MED
GAMLE VILLAER OG
BINDINGSVÆRKSHUSE
TERRÆNFALD MOD
SYD. HÆKKE PÅ BEGGE
SIDER DOBBELT/
AF VEJEN. HUSMANDSSTED
BAGVED ER EN LILLE GRAVER
NYERE HUSE
GODT TILPASSET
FINT GRØNT RUM MED
FINE GAMLE HUSE
Troense 1: 8000

Lundby

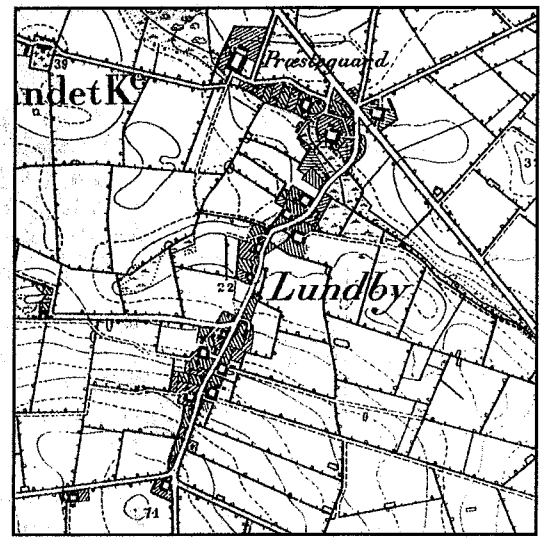
Landet sogn, Sunds herred

Historiske hovedtræk. Lundby er nævnt første gang i 1459 i formen Londh. Anlægstypen er en adelby, og den er anlagt ved overgangen mellem vikingetid og middelalder.

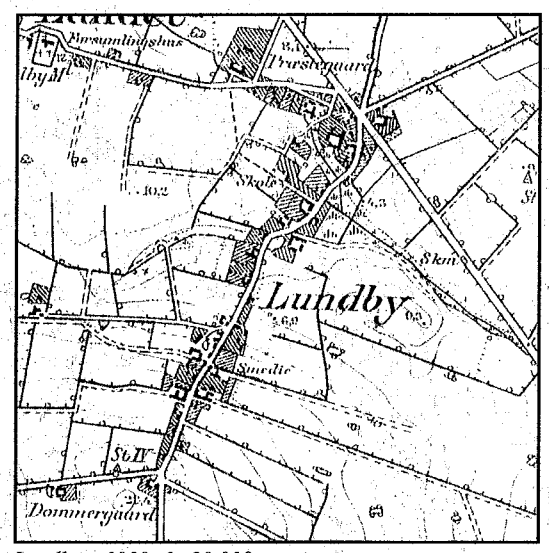
Lundby blev blokudskiftet i 1788, hvorefter 13 gårde flyttede ud. Byen domineredes i senmiddelalderen af selvejergårde under bispelenet Kærstrup (senere Valdemarsslot). Efter en kortvarig godsopløsningsperiode og konfiskering i 1663 samledes byen atter under Valdemarsslot, hvorunder den endnu befandt sig i starten af dette århundrede. På grund af den sene overgang til selveje, var befolknings- og husvæksten moderat i det 19. århundrede. På Lundby mark, sydøst for byen, lå indtil 1634 Skt. Olufs kapel, hvis sten blev brugt ved en tilbygning til Bjerreby Kirke.

Landskabelig tilknytning. Ejerlavet er ikke naturligt afgrænset mod naboejerlavene Melby og Strammelse. Lundby ligger ret atypisk i landskabet. I modsætning til de fleste byer i Svenborg kommune ligger den ikke langs med højdekurverne, men derimod på tværs af disse. Den nordlige del af byen ligger omkring kote 5, mens den sydlige del af byen ligger omkring kote 20. Jordbunden består overvejende af moræneler. Nord for den gamle bydel løber et vandløb med tilhørende engarealer.

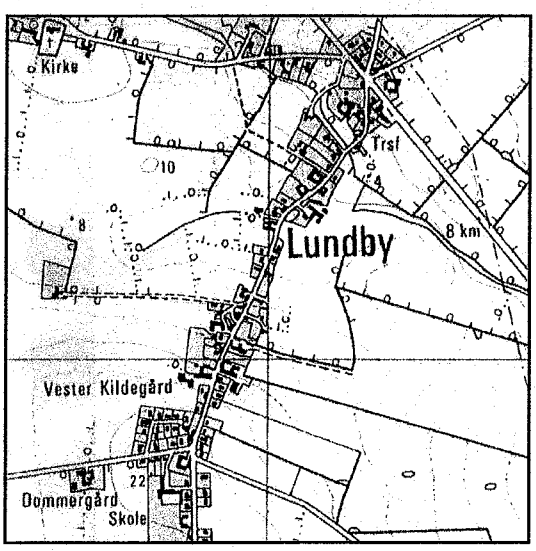
Struktur. Den store adelby er centralplaceret i sit ejerlav, og den er engorienteret. Byformen er en løs og langstrakt udgave af den slyngede vejbytype. De fleste af de tilbageværende gårde ligger tæt op ad den slyngede nordøst-sydvest gående bygade. Husene ligger jævnt fordelt mellem gårdene. Dog er en mindre koncentration isoleret fra den øvrige bebyggelse i den nordvestlige del af byen. Strukturen er rimelig opløst, men der er enkle fine mønstre og passager med landsbypræg. I begge ender af bygaden ligger der i dag parcelhuskvarterer, som mere signalerer forstad end ankomst til en landsby. Det gamle vejforløb er bevaret, men er udbygget en del. Den ældste del af landsbyen ligger fra omkring smedien i nord til tredelingen af vejen i syd. Det er da også på dette stykke, at byen har sit smukkeste præg.

Lundby - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

Lundby - 1929. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1926

Lundby - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

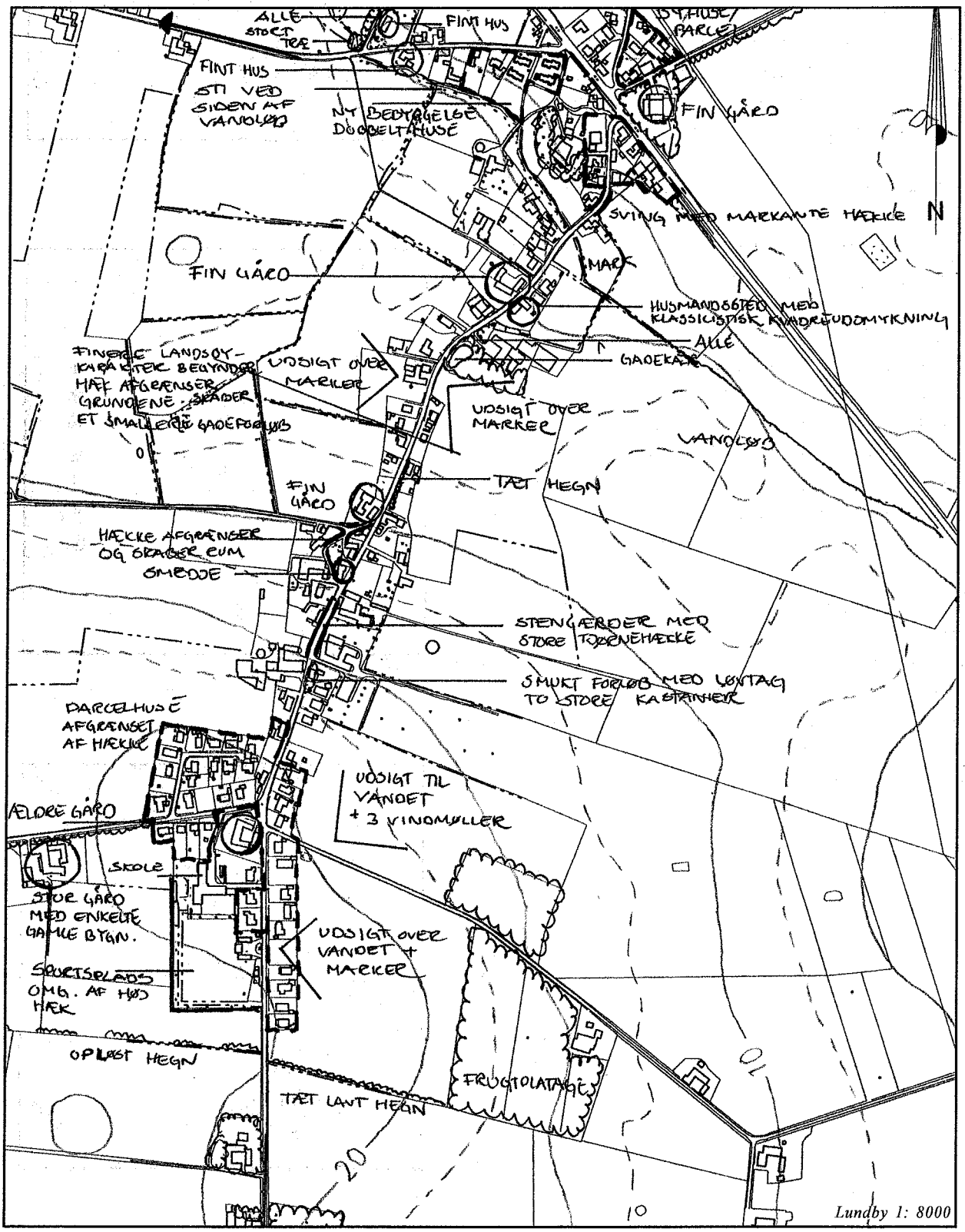
Ankomsten ad det smukke vejforløb til den ældste bydel. Smedien til højre, set mod syd.

Gaderummet fortættes, og man fornemmer tydeligt, hvordan bygaden ligger på en bakke. Set mod syd.

Den fine smedie, set mod nord. Gaderummet i baggrunden er meget grønt, men er ved at gå i opløsning.

Melby

Landet sogn, Sunds herred

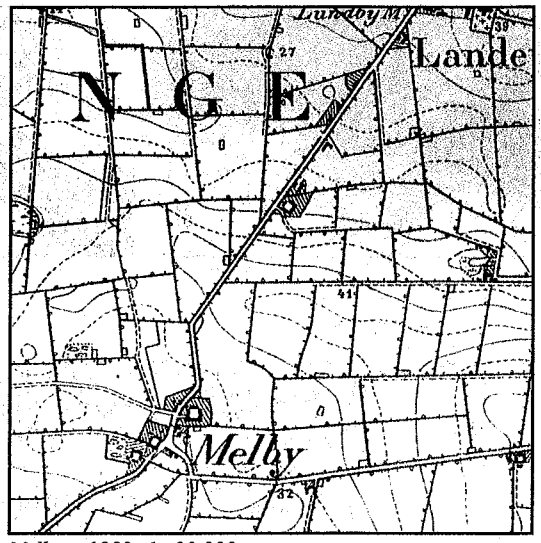
Historiske hovedtræk. Melby er nævnt første gang i 1459 i formen Mædelby. Byen er en udflytterbebyggelse fra Strammelse.

Byen blev stjerneudskiftet i 1788, men der skete ingen udflytning af gårdene. Byen lå, med sine tre gårde, i senmiddelalderen samlet under bispelenet Kærstrup (senere Valdemarsslot). Endnu i starten af dette århundrede lå byen samlet under Valdemarsslot, hvorved der ikke var nogen befolkningstilvækst.

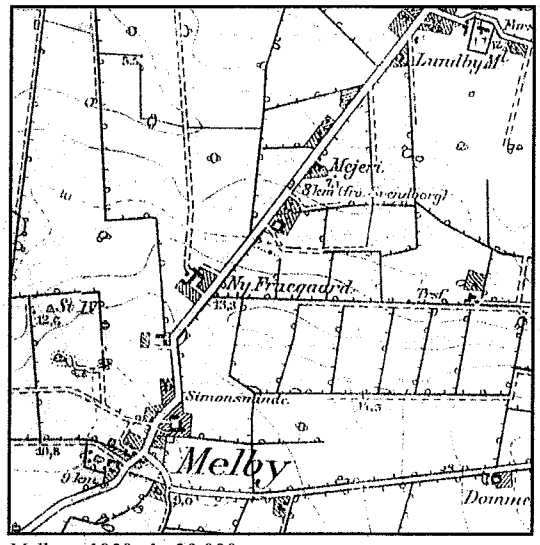
Landskabelig tilknytning. Den sydlige afgrænsning af ejerlavet synes naturlig i form af et vådområde. Det er da også sognegrænse til Bjerreby Sogn. Terrænet er lettere kuperet, og jordbunden består af moræneler. Byen ligger omkring kote 10.

Struktur. Den lille udflytterby er centralt placeret i sit ejerlav og er agerorienteret. Byformen er den slyngede vejbytype. Byens 3 gårde ligger ved den nord-sydvest gående bygade, Skovballevej, sammen med nogle få huse. Bytomten er utrolig velbevaret. De 3 gårde ligger i byen endnu. De to af gårdene er dog nyere bebyggelser på de gamle tomter. Der er bygget enkelte nye huse i byen.

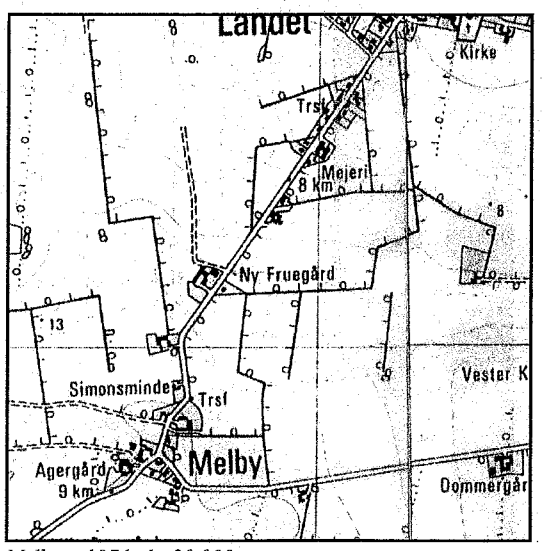
Den lille by ligger som en fin og naturlig afslutning af den række udflyttergårde (fra Landet), der ligger jævnt fordelt som perler på en snor mellem Landet og Melby. Som mønster er det meget smukt og unikt i sin regelmæssighed. De få parcelhuse skæmmer ikke byen. Byen opleves som en lille homogen bebyggelse med gadekæret som omdrejningspunkt.

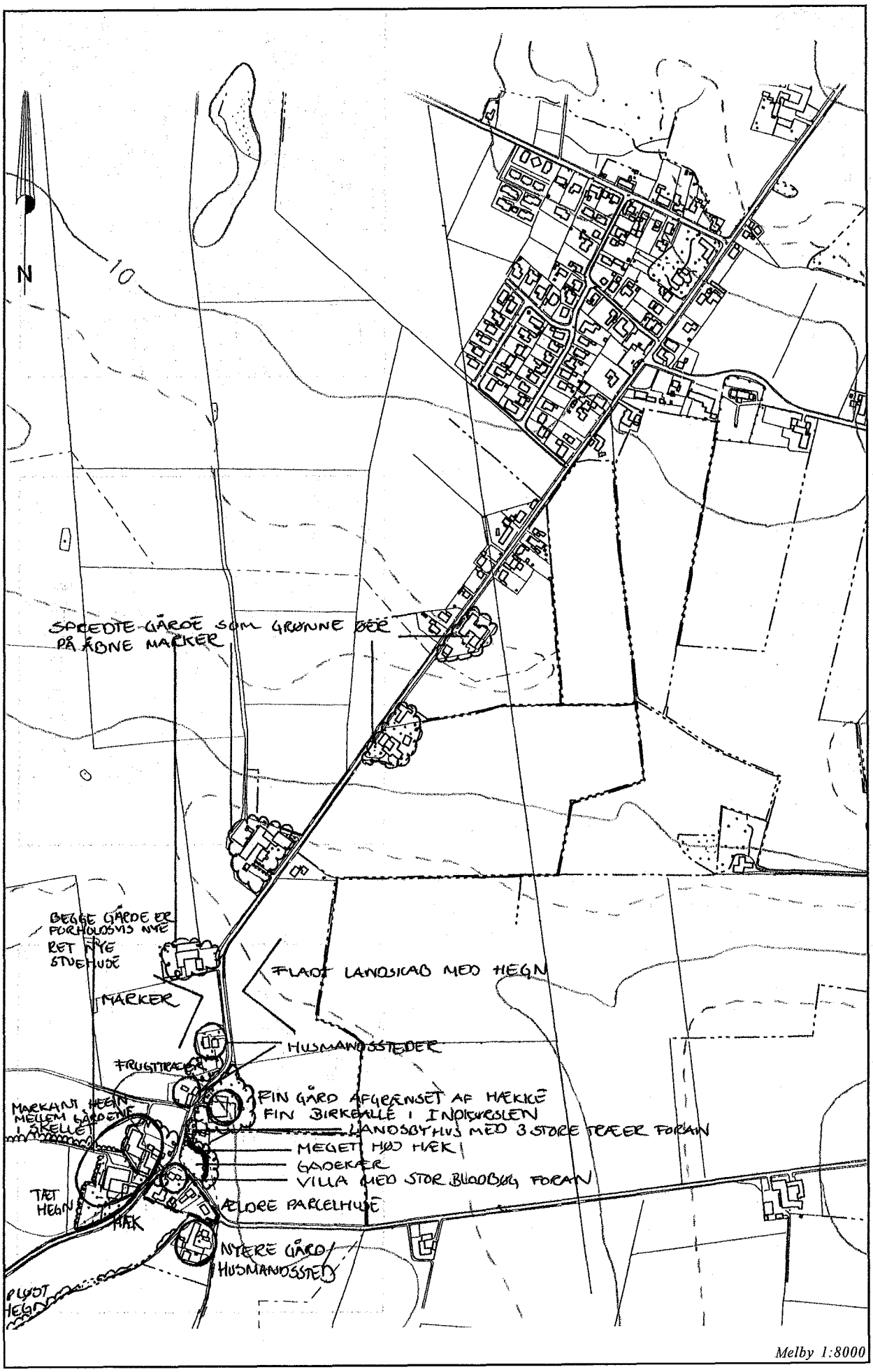
Melby - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

Melby - 1929. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1926

Melby - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

N
10
SPREDTE GÅRDE SOM GRØNNE BÆR PÅ ÅBNE MARKER
BEGGE GÅRDE ER FORHOLDSVIS NYE RET NYE STUEHUSE
MARKER
FLADT LANDSKAB MED HEGN
HUSMANDSSTEDER
FRUGTTRÆER
FIN GÅRD AFGRÆNSET AF HÆKKE
FIN BIRKEALLÉ I INDKØRSLEN
LANDSBYHUS MED 3 STORE TRÆER FORAN
MEGET HØJ HÆK
GADEKÆR
VILLA MED STOR BLOMSTERBED FORAN
ÆLDRE PARCELHUSE
NYERE GÅRD/HUSMANDSSTED
MARKANT HEGN MELLEM GÅRDENE I SKELLET
TÆT HEGN
HÆK
PLAST HEGN

Melby 1:8000

Strammelse

Landet sogn, Sunds herred

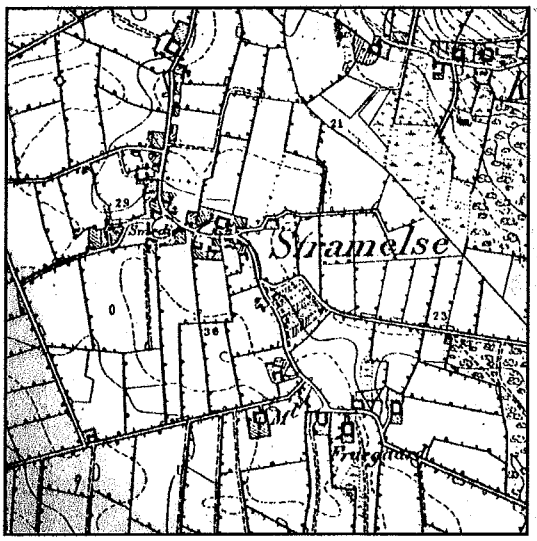
Historiske hovedtræk. Strammelse er nævnt første gang i 1367 i formen Stremløsze. Anlægsformen er en adelby, og den er anlagt ved overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Strammelse blev strimmeludskiftet i 1788, og siden flyttede 17 gårde ud. Melby blev udparcelleret fra Strammelse i løbet af middelalderen. I 1700-tallet opstod en husmandskoloni, Vornæs, vest for Strammelse. Strammelse har ligesom de fleste byer på Tåsinge ligget under bispelenet Kærstrup (Valdemarsslot). Strammelse kom under Kærstrup i 1400-tallet, og byen lå endnu i starten af dette århunderede under Valdemarsslot. Fra midten af 1500-tallet til slutningen af 1700-tallet svingede byen mellem 28 og 34 gårde. I løbet af det 19. århundrede voksede antallet af gårde kraftigt til omkring 44.

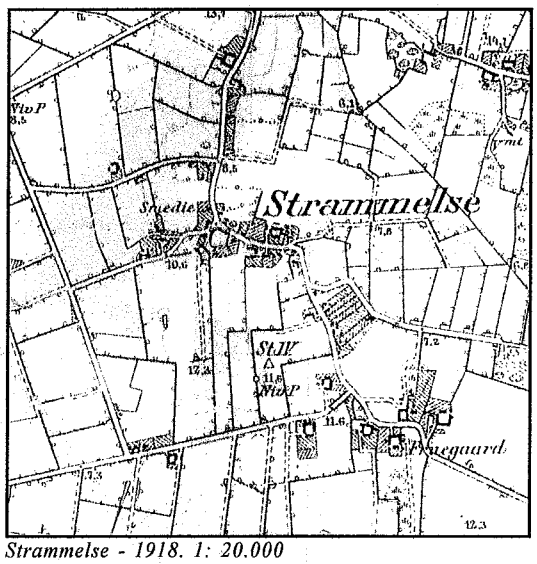
Landskabelig tilknytning. Landskabet omkring Strammelse er ret fladt, men mod nordøst bliver terrænet mere bakket op mod Bregninge. Den lange bygade, Strammelsegade, bugter sig smukt langs kote 10. Byen er flere steder markant afgrænset mod landskabet. Øst for byen slynger et vandløb med engarealer sig gennem landskabet. Øst for byen ligger et par store skovområder, Kohave og Tinghave.

Struktur. Den store adelby er placeret i et indre hjørne af ejerlavet og har ager- og engorientering. Byformen er en løst opbygget udgave af den slyngede vejbytype. Gårdene er koncentreret i henholdsvis den nordlige og sydlige del af byen. Der er bygget to mindre parcelhuskvarterer i den nordvestlige del af byen.

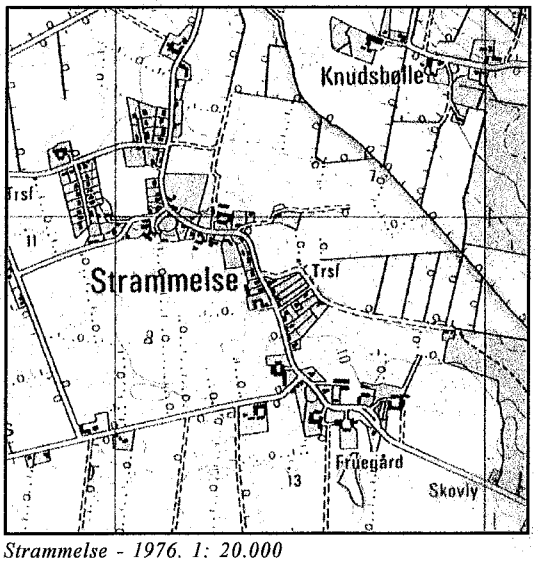
Strukturmæssigt er byen opløst, men i udsnit er der flere fine mønstre. På den østlige side af bygaden, i den den sydøstlig del af byen, ligger en række af fine gamle længehuse med dybe matrikler og små forhaver med hække. Midt i byen, mellem to skarpe sving, ligger en fin lille strækning med et karakteristisk landsbypræg. Byen mangler dog intimitet på grund af store huller i bebyggelsen, som giver utilsigtede udsigter over landskabet. Det ødelægger fornemmelsen af byen som værende markant afgrænset mod landskabet. Grænsen fornemmes ved ankomsten til byen fra sydøst og fra vest.

Strammelse - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

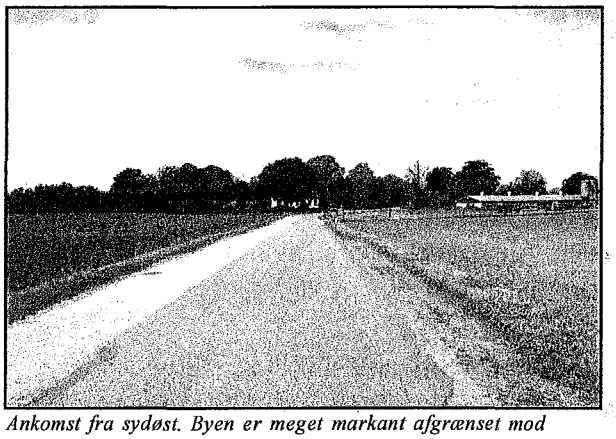
Strammelse - 1918. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1903, rettet 1912

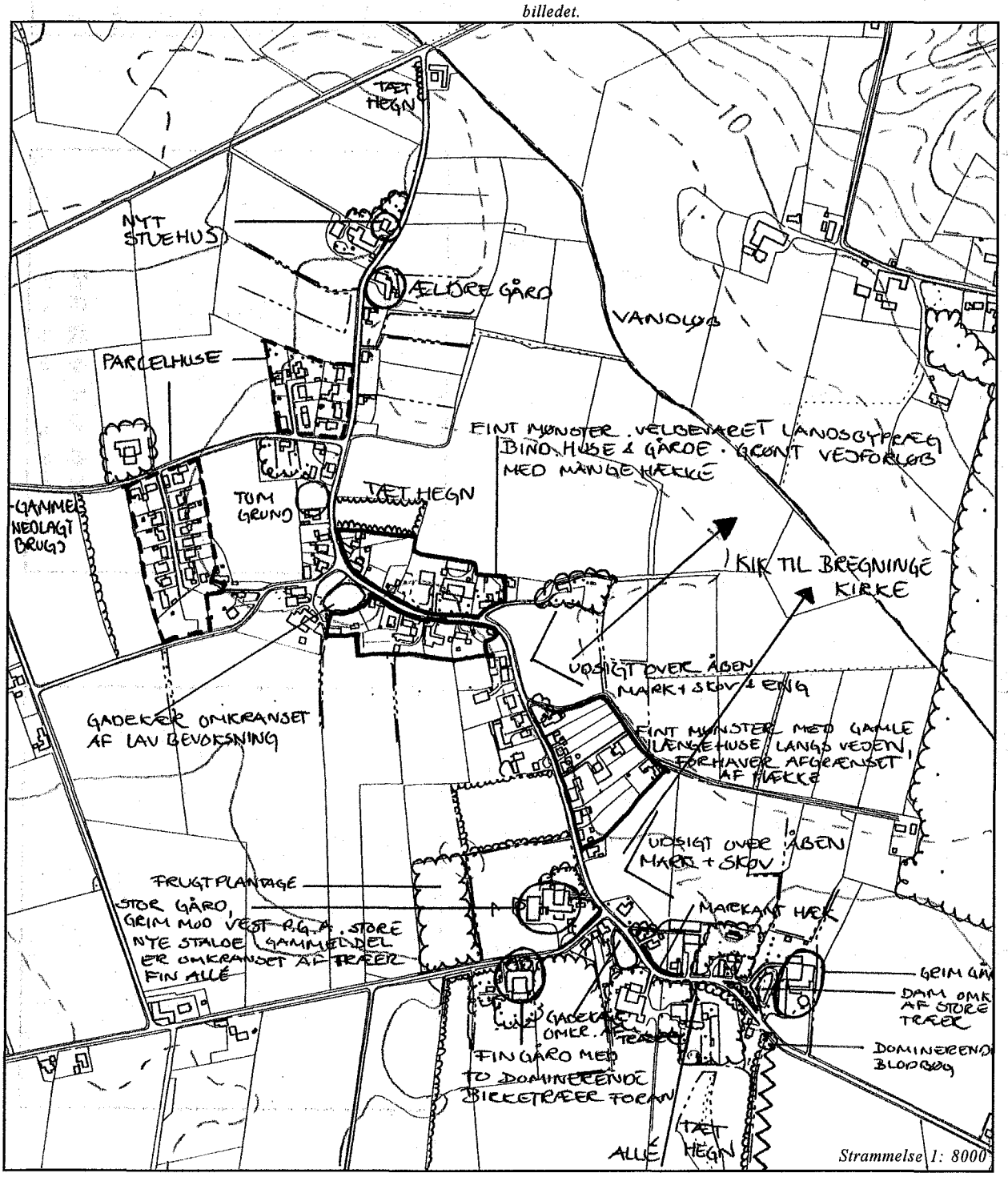
Strammelse - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

Den fine række af længehuse med små forhaver. Matriklerne er meget dybe. På den anden side af vejen, er der åben mark, så de fine huse får ikke noget rumligt/bymæssigt modspil.

Ankomst fra sydøst. Byen er meget markant afgrænset mod landskabet, hvilket ikke fornemmes inde i byen. Fin ankomst, men den ødelægges af de grimme gårdbygninger til højre i billedet.

Sørup

Svendborg jorder, Sunds herred

Historiske hovedtræk. Sørup er nævnt første gang i 1302 i formen Suthtorp. Kilden kan dog referere til et andet Sørup. Anlægstypen er en adelby med kirke og byen er anlagt ved overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Landsbyen blev blokudskiftet i 1773 og hovedparten af byens gårde flyttede straks ud. I 1302 omtales en væbner ved navn Jens Nielsen af Sørup. Sønnen Lars Jensen overdrog i 1332 sit gods i Sørup Sogn til Skt. Jørgens Gård (spedalskheds-hospital). I 1664 havde Skt. Jørgens Gård syv gårde i Sørup, som Hvidkilde havde i forsvar. Hvidkilde selv havde i 1664 otte gårde og to huse i Sørup. I 1781 lå byen samlet under Hvidkilde (med undtagelse af præstegården). I sidste halvdel af sidste århundrede begyndte overgangen til selveje. Overgangen til selveje var stort set afsluttet i starten af dette århunderede. Sørup var tidligere stationsby, men stationen blev nedlagt. Jernbanen fik aldrig indflydelse på byens vækst. Væksten i ejerlavet kom fra Svendborgs forstæder.

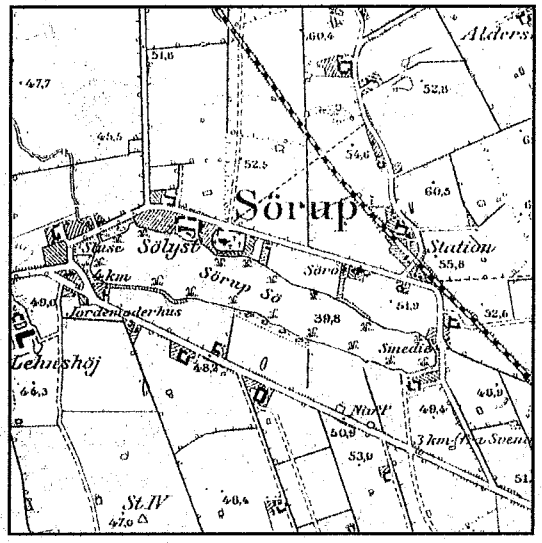
Landskabelig tilknytning. Ejerlavet er naturligt afgrænset til alle sider. Sørup ligger ned til Sørup Sø i den østlige del af den eneste tunneldal i Svendborg kommune. Terrænet omkring Sørup er kuperet og mod nordvest ses tunneldalens skrænter. Bygaden, Sørup Kirkevej, er orienteret efter søbredden uafhængigt af terrænet. Området omkring søen er beplantet med træer. Mod nord ligger jernbanen og den vestlige sidevej, Tordensgårdevej, som grønne strenge ud i landskabet.

Struktur. Byen er den slyngede vejbytype, men byen opløses helt ved udskiftningen.

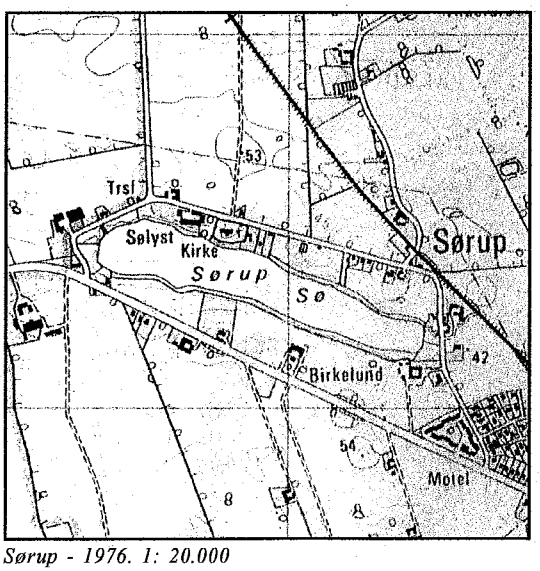
Strukturen er opløst, men i vest og sydøst opleves en form for indgangspartier til byen, med bebyggelse på begge sider af vejen. På det lange lige stykke bygade, langs søen, er der kun bebygget på sydsiden mod søen med undtagelse af et dårligt placeret parcelhus. Nogle få gårde, uden for det beskrevne forløb, kan ses som hørende til det skovbælte, der løber mellem hovedvejen og søen syd for denne.

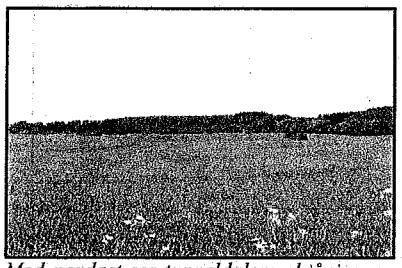
Sørup - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

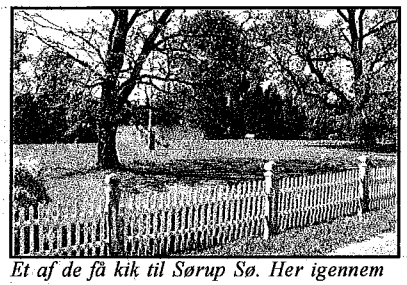
Sørup - 1918. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1903, rettet 1912

Sørup - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

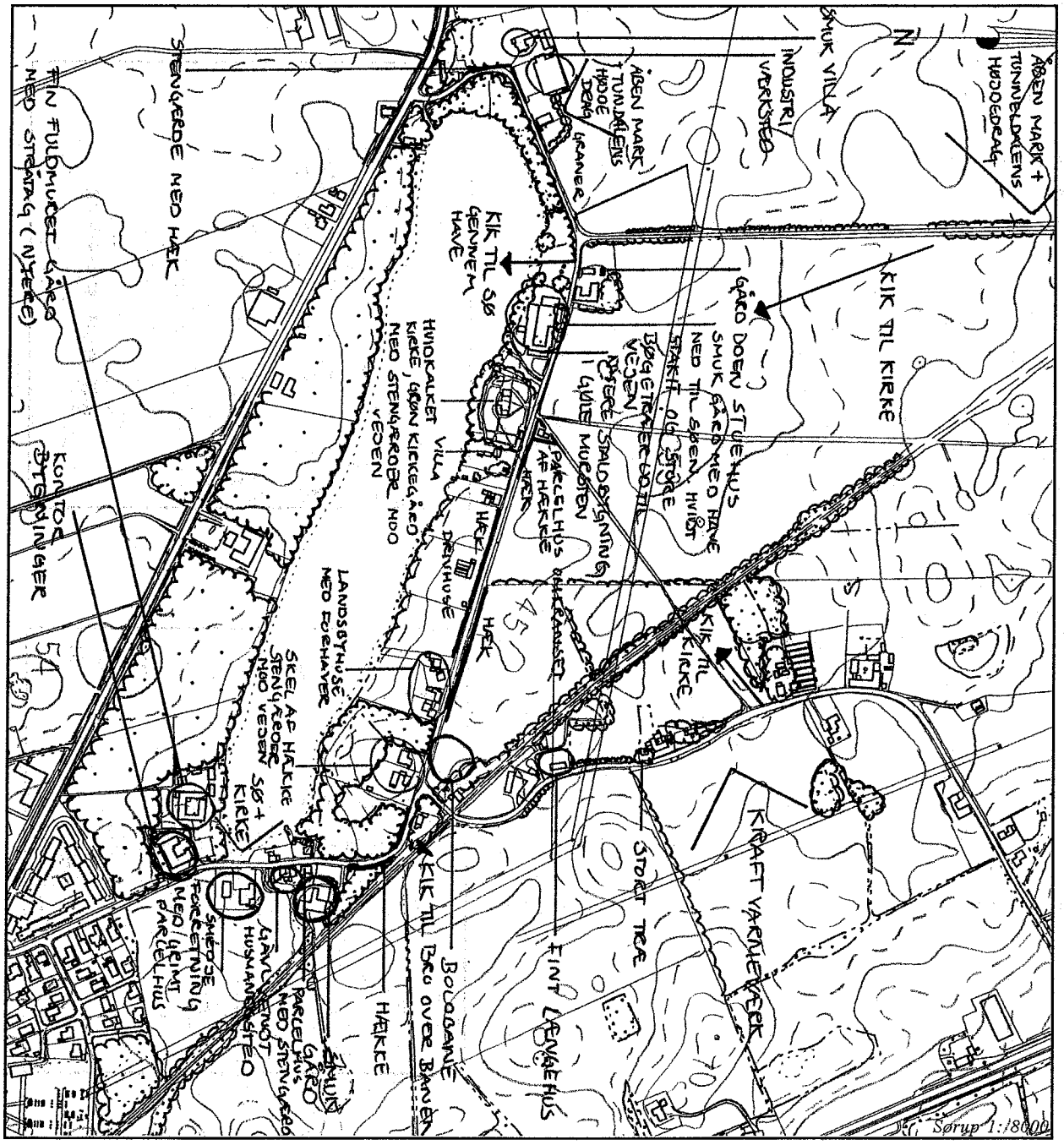
Mod nordøst ses tunneldalens skråninger med træbeklædte toppe.

Et af de få kik til Sørup Sø. Her igennem en have i den vestlige del af byen.

Sørup Sø med de træbeklædte bredder set fra øst. Sørup Kirke ses bag træerne til højre.

Thurø

Thurø sogn, Sunds herred

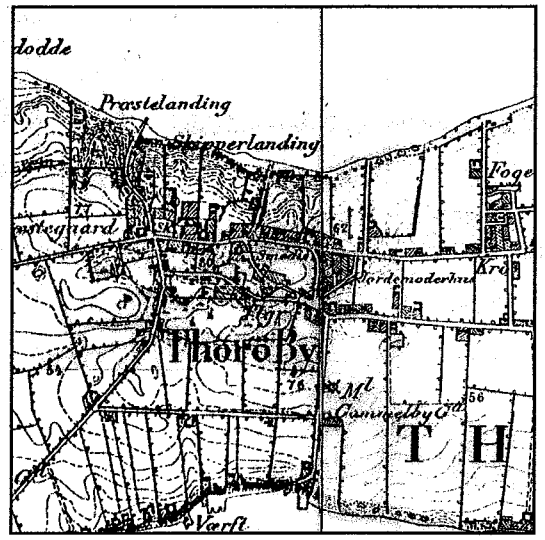
Historiske Hovedtræk. Thurø by er nævnt første gang i 1588 i formen Thureby sogn. Anlægstypen er en adelby, og den er formentligt anlagt i senmiddelalderen.

Byen blev blokudskiftet i 1806 og siden er 20 gårde flyttet ud. Typisk for småøerne, blev der gødet med tang og jordene dyrkedes i alsædedrift. I det 19. århundrede fik skibsfarten dominerende betydning, og omkring år 1900 var der 100 skibe hjemmehørende på Thurø. Oprindeligt hørte øen under Skt. Nikolai Sogn i Svendborg, men i 1639 fik øen egen kirke. I 1400-tallet hørte øen under bispelenet Kærstrup, men ved reformationen kom den atter under kronen. I 1625 afhændede kronen den til Ellen Marsvin, der oprettede ladegården Marsvinholm på øen. Allerede inden 1664 var ladegården dog bortforpagtet til bønder og den blev ikke genoprettet siden. Fra 1723 hørte øen under Bjørnemose hovedgård. I 1810 blev øen solgt til fæsterne.

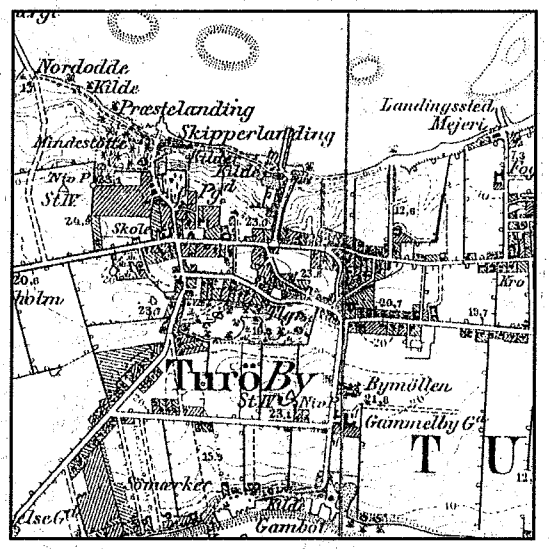
Landskabelig tilknytning. Den gamle gadestruktur er smukt tilpasset landskabet mens de senere udvidelser af gadenettet på ingen måde har de samme kvaliteter. Det er anlagt uden logiske.. Den øst-vest gående bygade, Bergmannsvej, deler byen i to dele. Den nordlige bydel ligger på det skrånende terræn ned mod vandet, mens den sydlige del ligger på et mere fladt område ind mod midten af øen. Generelt ligger de nordlige sidegader, hvor passagen til havet er nemmest. Det vil sige, hvor der er mindst stejle fald. Det er steder, hvor der er små "dalskår" i bakkeskrænterne. Bygaden er anlagt på det mest flade sted i det kuperede terræn, og sidegaderne ligger generelt de mest logiske steder i forhold til terrænet, det vil sige der, hvor terrænet er mest jævnt stigende eller faldende.

Jordbunden består overvejende af moræneler, dog saltvandssand mod syd ved Thurø Rev.

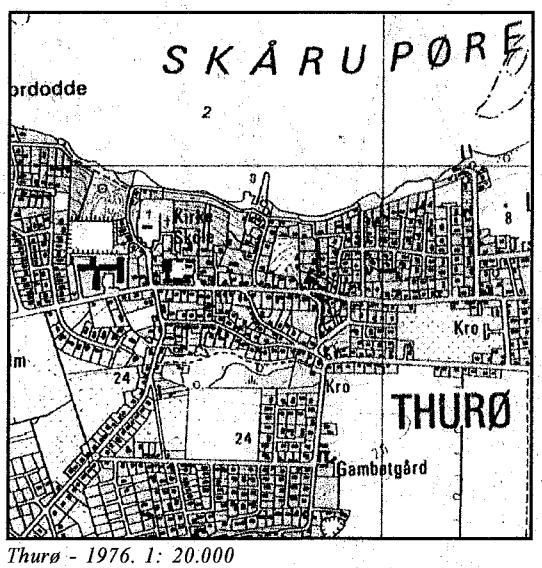
Struktur. Den store ø-landsby er kystorienteret og byformen er en vejklyngeby. Praktisk taget alle gårde er flyttet ud og tomterne er nybebygget. Der er flere fine bebyggelsesmønstre i byen. Ved den gamle gadestruktur ligger der mange fine huse med små forhaver og stengærder. De optager terrænet og holder på jorden. Enkelte steder, hvor bebyggelsen ikke har forhaver, opstår et intimt landsbypræg.

Thurø - 1889. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

Thurø By - 1918. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1903, rettet 1912.

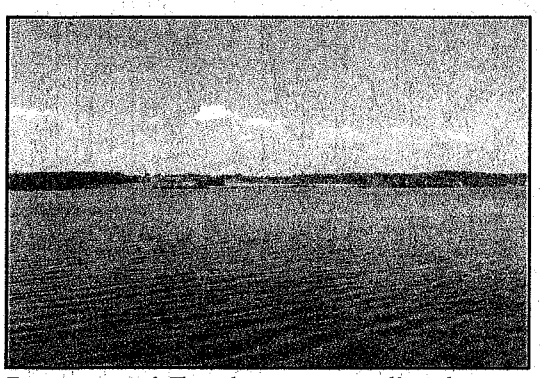
Thurø - 1976. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort.

Thurø Kirke med det karakteristiske lanternespir ligger mellem hovedgaden og havet på et lokalt højdepunkt.

Byens attraktive landskabelige placering har afstedkommet en voldsom udbygning med parcelhuskvarterer. Selv mellem den gamle bydel og vandet, er der bygget parcelhuse. Udbygningen af Thurø by er meget forståelig, men det er ærgeligt at det er gjort uden følelse for den gamle bydel og dens historie samt landskabet.

De gamle gader har dog stadig meget at byde på. En tur op ad små sidegader som f.eks. Smedestræde, Struwestræde og Damstræde er arkitektoniske oplevelse og anbefalelsesværdige. Gaderforløbene er snævre med høje stengærder, der holder på det uvejsomme terræn.

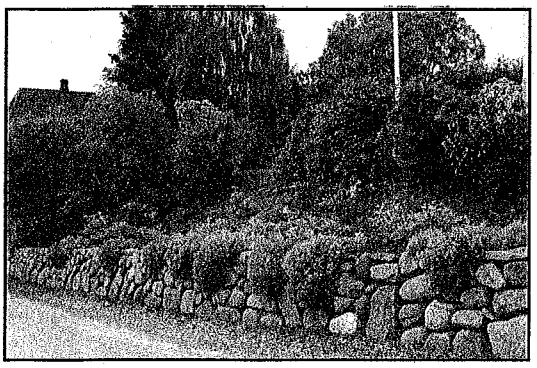
Fra marinaen på Thurø har man en storslået udsigt over havet og bakkerne på Fyn.

Sydøst for byen ligger store markarealer ned til Thurø Bund. Her får man en fin udsigt over vandet mod syd. Det nærmest rektangulære område er kun bebygget med smågårde, der ligger i et smukt mønster. Deres placering helt ned til vandet giver meget lange indkørsler. Enkelte af dem har på vestsiden et plantet hegn.

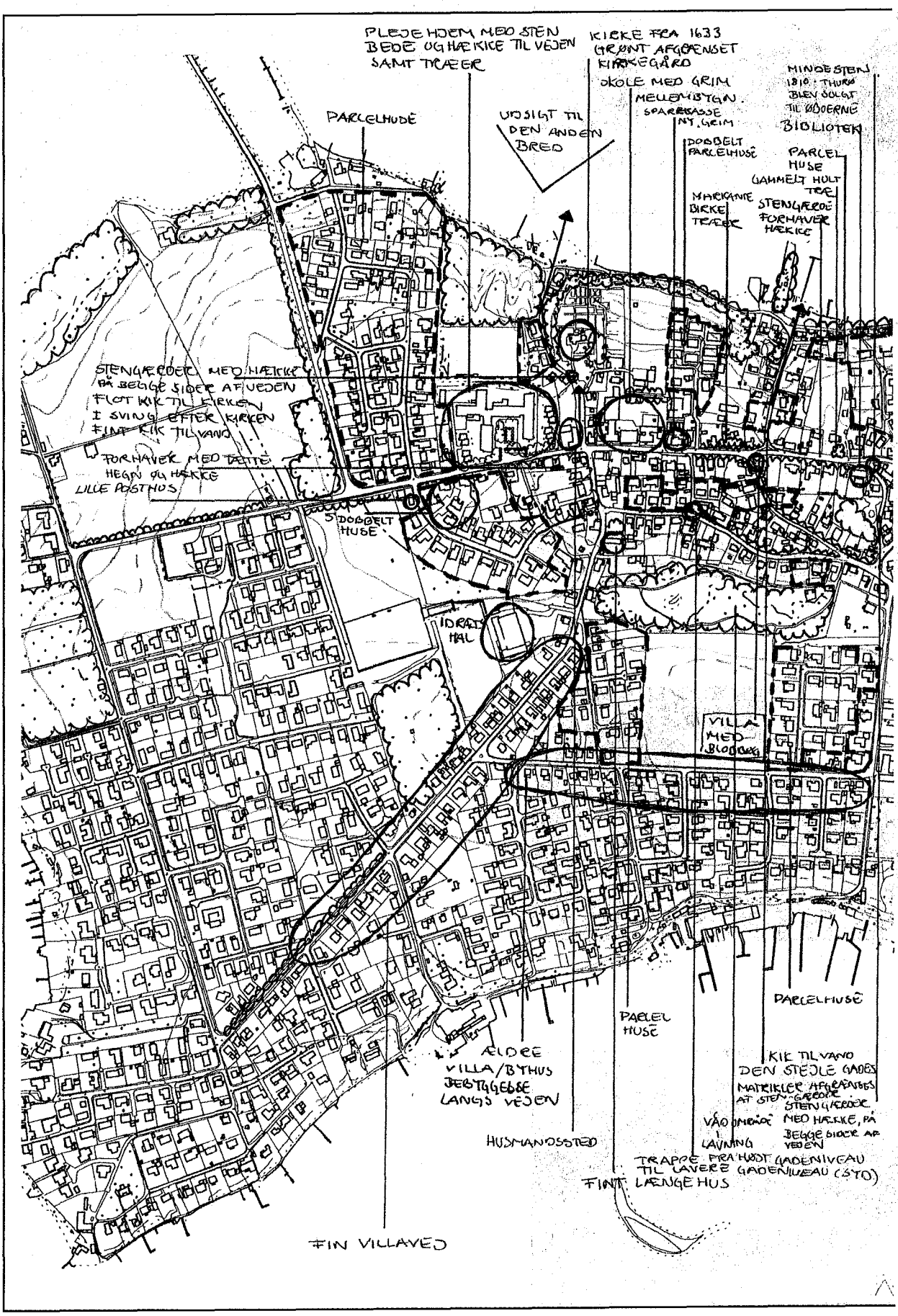
Nordøst for byen er der ligeledes et stort område med marker helt ned til vandet. Bebyggelsen består af fine ældre huse og en enkel fin gammel gård. Bebyggelsen ligger helt op til vejen. Der er gode udsigtsmuligheder over vandet mod nord.

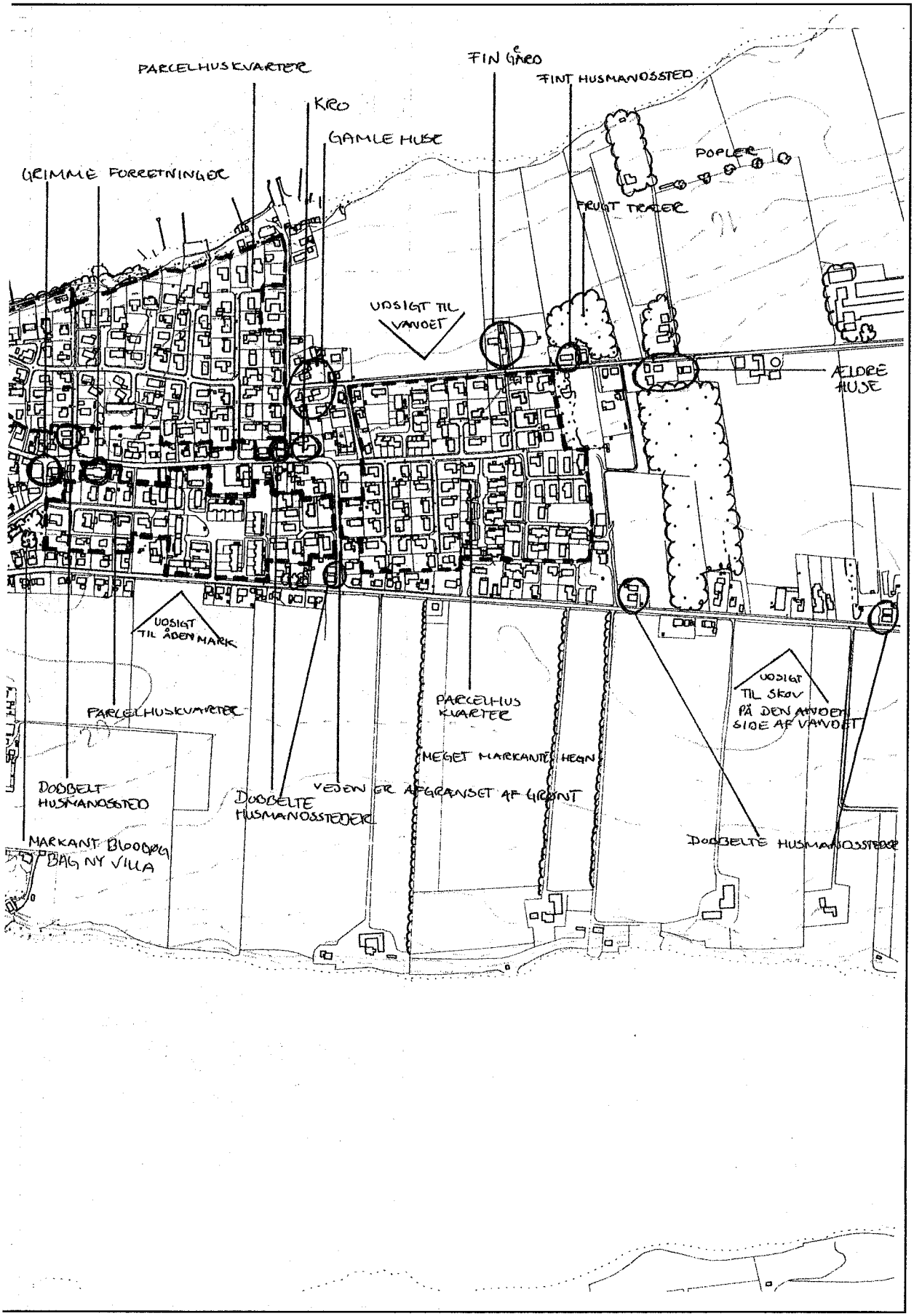
Hovedgaden i Thurøby er næsten flad, mens sidegaderne ofte er meget stejle.

Terrænet omkring hovedgaden fastholdes af stengærder.

PLEJEHJEM MED STEN BEDE OG HÆKKE TIL VEJEN SAMT TRÆER
KIRKE FRA 1633 GRØNT AFGRÆNSET KIRKEGÅRD
SKOLE MED GRIM MELLEMBYGN. SPARESASSE NT. GRIM
MINDESTEN 1810 · THURØ BLEV SOLGT TIL BØDERNE
BIBLIOTEK
PARCELHUSE
UDSIGT TIL DEN ANDEN SIDE
DOBBELT PARCELHUSE
PARCEL HUSE GAMMELT HULT TRÆ
MARKANTE BIRKE TRÆER
STENGÆRDE FORHAVER HÆKKE
STENGÆRDER MED HÆKKE PÅ BEGGE SIDER AF VEJEN FLOT KIK TIL KIRKEN I SVING EFTER KIRKEN FINT KIK TILVAND
FORHAVER MED DIVERSE HEGN OG HÆKKE
LILLE ÅSTHUS
5 DOBBELT HUSE
IDRÆTS HAL
VILLA MED BLOMSTER
PARCELHUSE
PARCEL HUSE
ÆLDRE VILLA/BYHUS BEBYGGELSE LANGS VEJEN
KIK TIL VAND DEN STEJLE GADES MATRIKLER AFGRÆNSES AF STEN-GÆRDER STENGÆRDER MED HÆKKE, PÅ BEGGE SIDER AF VEJEN
VÅD OMRÅDE
LAVNING
HUSMANDSSTED
TRAPPE FRA HØJT GADENIVEAU TIL LAVERE GADENIVEAU (5 TO)
FINT LÆNGE HUS
FIN VILLAVEJ

Thurø 1: 8000

PARCELHUSKVARTER
KRO
FIN GÅRD
FINT HUSMANDSSTED
GAMLE HUSE
GRIMME FORRETNINGER
POPLER
FRUGT TRÆER
UDSIGT TIL VANDET
ÆLDRE HUSE
UDSIGT TIL ÅBEN MARK
PARCELHUSKVARTER
PARCELHUS KVARTER
UDSIGT TIL SKOV PÅ DEN ANDEN SIDE AF VANDET
MEGET MARKANT HEGN
DOBBELT HUSMANDSSTED
VEJEN ER AFGRÆNSET AF GRØNT
DOBBELTE HUSMANDSSTEDER
MARKANT BØGEHEGN BAG NY VILLA
DOBBELTE HUSMANDSSTEDER

Thurø 1: 8000

Drejø By

Drejø sogn, Sunds herred

Historiske hovedtræk. Drejø er nævnt første gang i det 13. århundrede i formen Østrædraghø. Anlægstypen er en adelby, og den er anlagt i middelalderen.

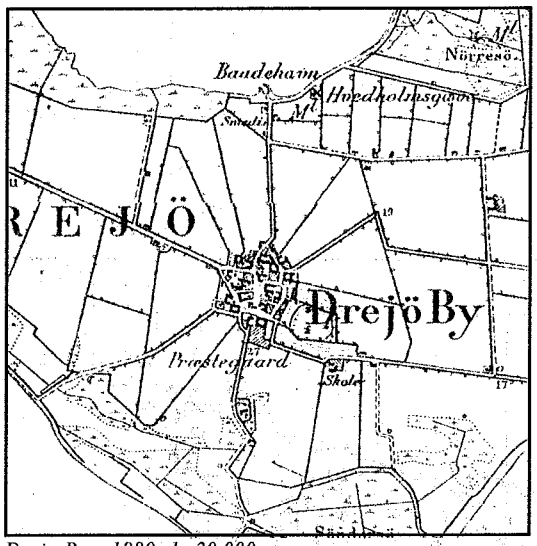
Øen og byen tilhørte allerede i 1200-tallet kronen. I 1667 afhændedes øen til Egeskov gods, der i 1766 skødede den til Hvedholm, der endnu ejede øen i midten af 1800-tallet. Omkring 1900 var overgangen til selveje fuldført. Byen fik egen kirke i 1535. Byen blev stjerneudskiftet så sent som i 1832. De fleste gårde flyttede dog først ud efter den store brand i 1942, der ødelagde 11 gårde og 7 huse. Jorden blev, som typisk for ø-ejerlav, dyrket som alsædedrift ved hjælp af tanggødskning. Gårdene var meget små, og fiskeriet var et vigtigt bierhverv.

Landskabelig tilknytning. Ejerlavets grænse er kystlinjen. Drejø består nærmest af to øer forbundet med et smalt drag (Drejet). Den vestlige del (Skoven) når en højde på indtil 16,5 meter. Den østlige del, hvorpå Drejø By ligger, er ganske lav med en maximal højde på 8 meter. Byen ligger ved øens højdepunkt, mens kirken ligger ret utraditionelt ned til et område med strandeng syd for byen, kun omkring to meter over havet. Der er flere steder fantastisk smukke kig over havet fra byen.

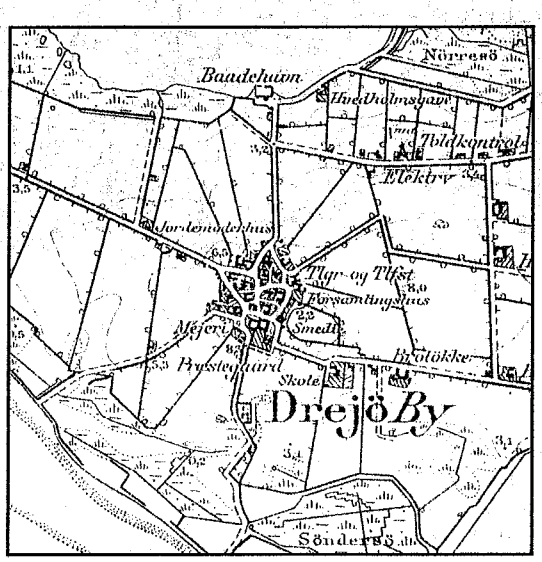
Struktur. Den store ø-landsby er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er, typisk for småøerne, en tætbygget forteklyngeby. Byen ligger som en sluttet bebyggelse, hvor gårde og huse ligger tæt mellem hinanden. Byens gader er meget smalle uden ødelæggende fortove. Gaderummene er meget intime. Nogle steder ligger husene og gårdene helt ud til vejen. Andre steder er det høje hække og træer, der strammer gaderummet op. Gaderne er så smalle, at der dannes tag over gaderne, hvor der står store træer i vejkanten.

Selvom en stor del af byen nedbrændte i 1942, er strukturen ikke ændret. En stor del af byens gårde flyttede ud efter branden, men tomterne blev genbebygget med fine huse, som på ingen måde skæmmer byen, tværtimod.

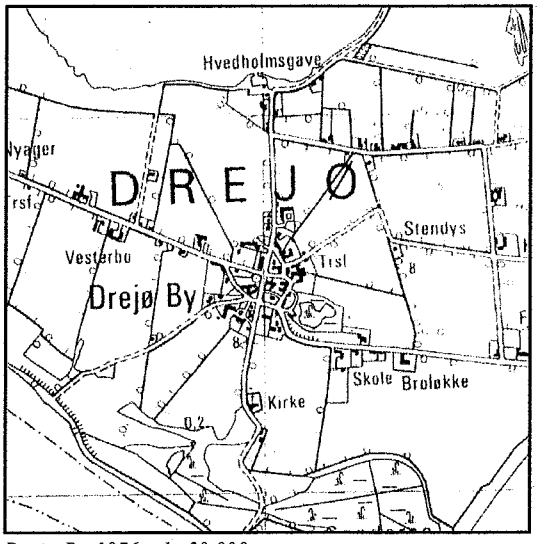
Byen har forholdsvis mange gader, og rundt i hvert sving venter nye overraskelser og oplevelser.

Drejø By - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

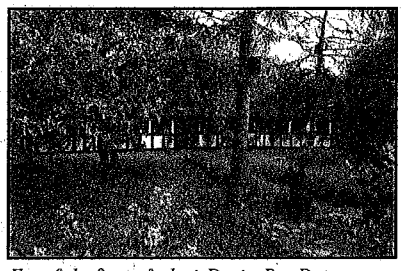
Drejø By 1929. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1927

Drejø By 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort

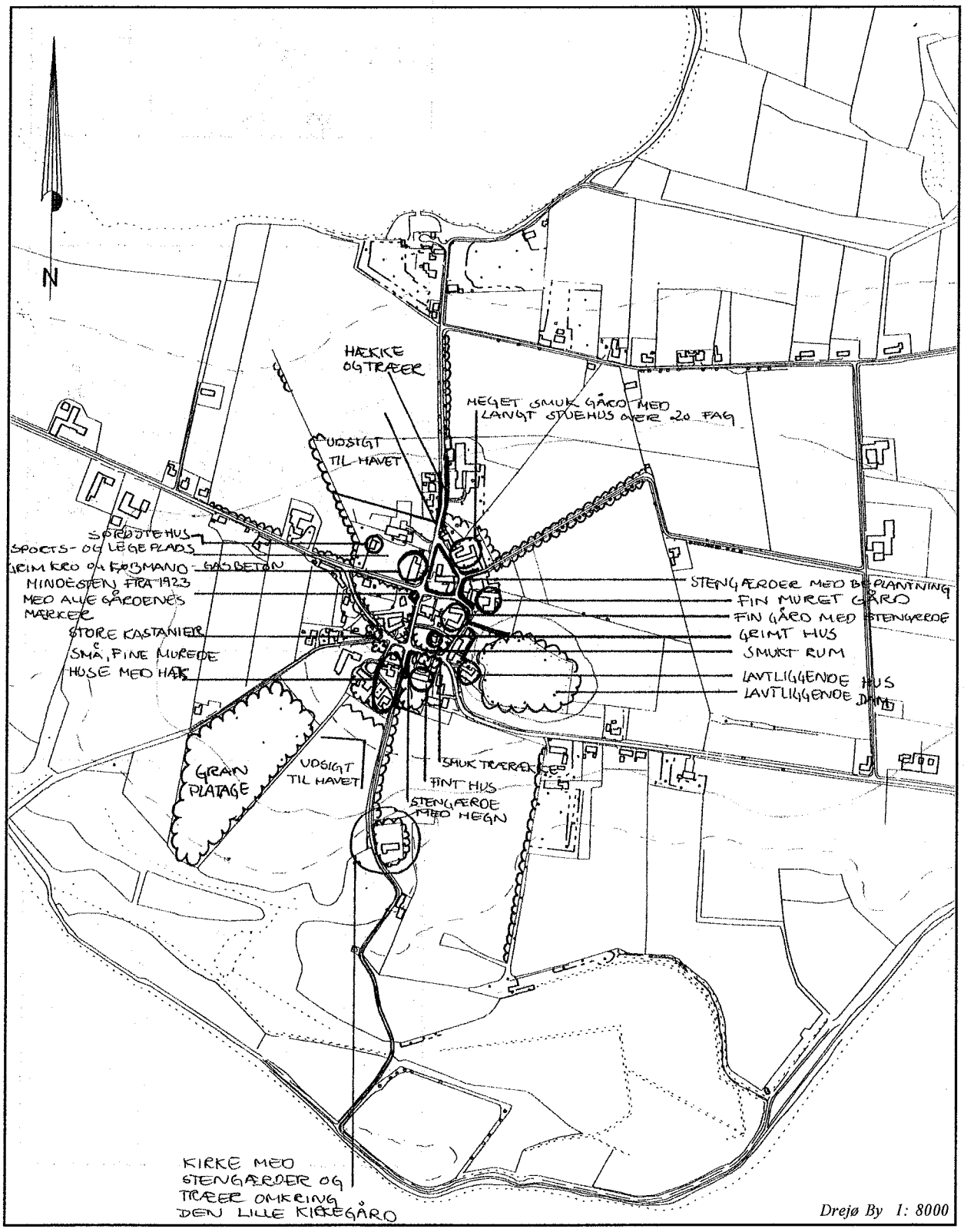
Et typisk gaderum i Drejø By. Snævert og intimt med afsluttede kig. I dette tilfælde afsluttes kigget af et fint muret hus.

En af de fine gårde i Drejø By. Det smukke stuehus er over 20 fag langt.

I udkanten af byen er der til alle sider fine kig over havet.

Hoved- og herregårde

Hvidkilde

Egense sogn, Sunds herred

Historiske hovedtræk. Hvidkilde er nævnt første gang i 1374 i formen Wydhelkelde.

Eiler Rønnows renæssanceborg fra midten af 1500-tallet blev helt ombygget og udvidet med to sidefløje under Johan Lehn i 1742 muligvis med Philip de Lange som arkitekt. I 1919 restaureredes bygningen og samtidig reguleredes Fåborgvej, der løb tæt op ad huset.

Landskabelig tilknytning. Hvidkilde Sø ligger sammen med Nilsstrup Sø og Ollerup Sø i en øst-vest gående tunneldal (den eneste i Svendborg kommune). Dalbunden ligger omkring kote 15-20, mens dalens sidermod nord rejser sig op til kote 75-80. Mod syd er den knap så markant og rejser sig op til kote 35-40. Sydvest for Hvidkilde er der nærmest tale om en form for højslette med mange små bakkeknolde. Højsletten strækker sig fra tunneldalen sydover til Egense Ås.

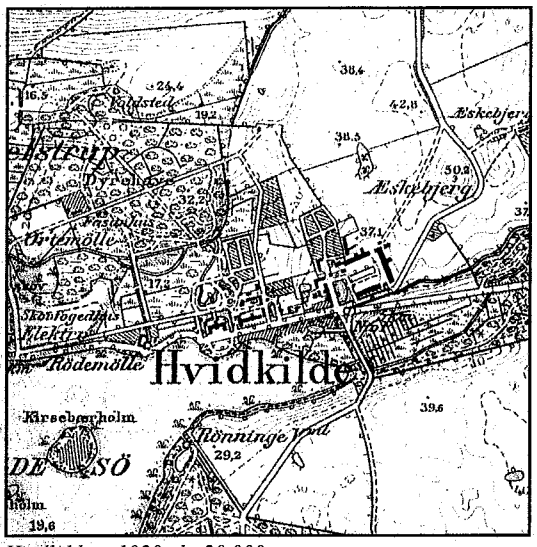
Hvidkilde Slot ligger på den nordlige side af den smukke Hvidkilde sø. Fåborgvejen skiller slottet fra direkte adgang til søen. Ved den nordlige bred var det kvadratiske voldsted oprindeligt indgravet.

Struktur. Det trefløjede slot ligger lavt ned til Hvidkilde Sø. Beliggenheden gav gode forsvarsmuligheder. Ladegårdens store bygninger ligger på et lokalt plateau på den sydvendte skråning nord for Fåborgvejen. De store smukke bygninger ligger omkring en rektangulær gårdsplads med plæne. I den vestlige del, ved boligen, findes en lille kunstig sø. Avls- og ladebygningerne er meget store i forhold til andre tilsvarende bygninger i kommunen.

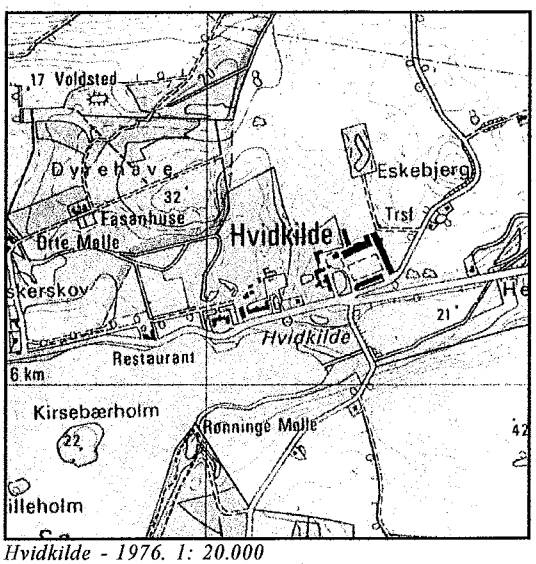
Hvidkilde er en stor oplevelse. En køretur ad Fåborgvej, forbi Hvidkilde, byder på den ene maleriske oplevelse efter den anden. Over bakken nord for ladegården ligger de store marker, som gør oplevelsen total. Markerne er større, bygningerne er større og terrænet er mere voldsomt end andre steder i Svendborg kommune.

Hvidkilde - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

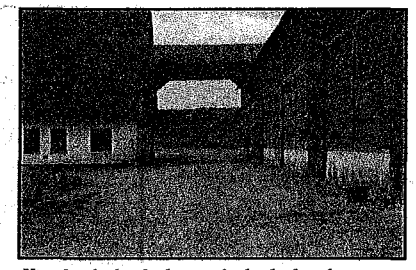
Hvidkilde - 1929. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1865, rettet 1926

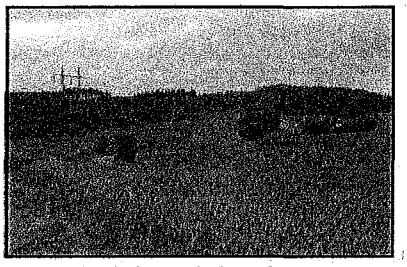
Hvidkilde - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

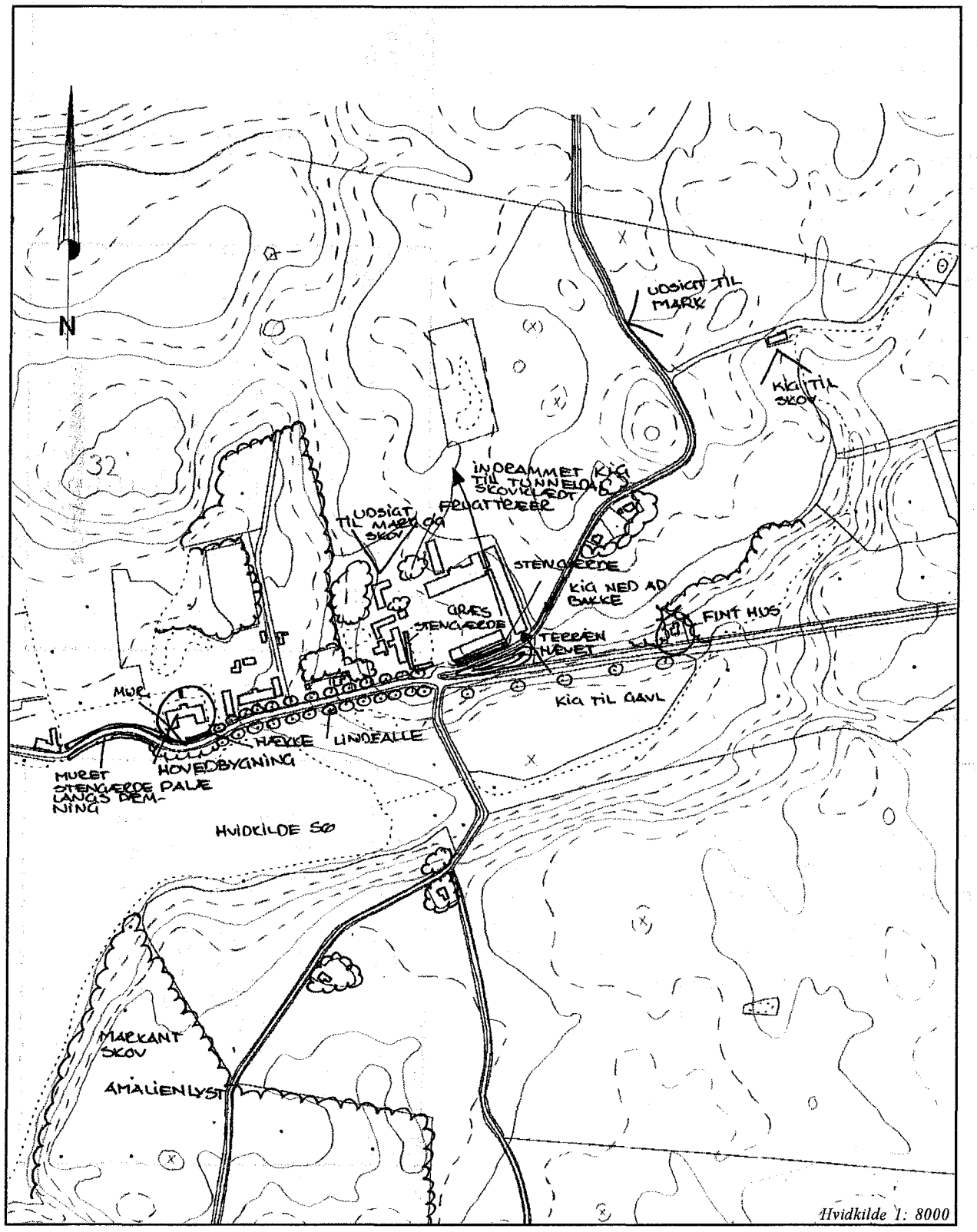
Hvilken ankomst. De store bygninger på ladegården sprænger skalen.

Kig fra ladegårdens gårdsplads til tunneldalens nordre side.

De storslåede herregårdsmarker.

Valdemarsslot

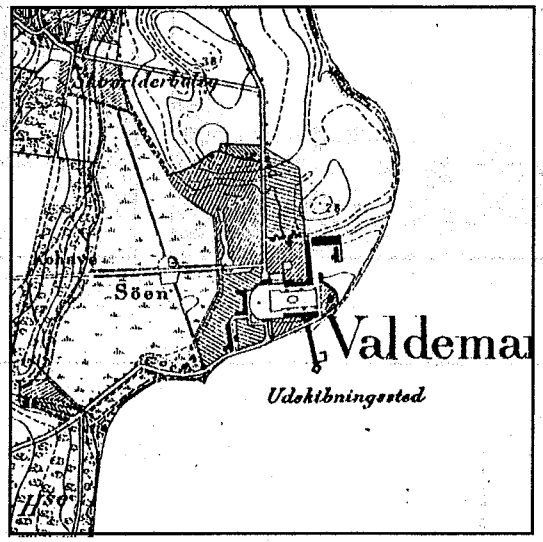
Bregninge sogn, Sunds herred

Historiske Hovedtræk. Valdemarsslot er nævnt første gang i 1637, og det havde da været under opførelse i to år. Valdemarsslot er en ny hovedbygning til den gamle borg Kærstrup, nævnt første gang i 1362 i formen Kyerstorp. Kærstrup lå omkring 2 km sydvest for Valdemarsslot og var formentligt den mest betydelige herreborg på Tåsinge. Kærstrup nævnes i den del af "Tosland", som Valdemar Atterdag fik overdraget af sine fjender i 1401. Kærstrup har siden hørt under både Århus bispestol og Odensebispen. ved reformationen kom Kærstrup under kronen, og det var Christian IV, der lod det nuværende Valdemarsslot opføre til sin fraskilte hustru Kirsten Munk og deres søn Valdemar Christian. Generaladmiral-løjtnant Niels Juel fik overdraget Valdemarsslot i 1678 i stedet for de prisepenge, der tilkom ham efter slaget i Køge bugt. Slottet har været i Juel slægtens eje siden. Den yngre Niels Juel påbegyndte 1754 en ombygning og udvidelse af slottet under ledelse af den holstenske arkitekt G. D. Tschierscke, hvorved anlægget fik sit nuværende udseende.

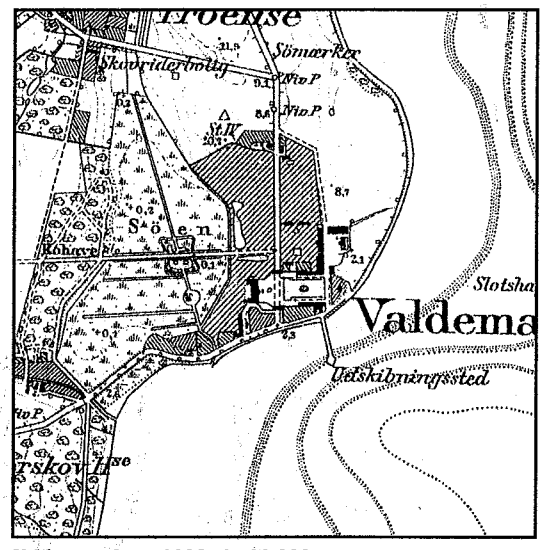
Landskabelig tilknytning. Valdemarsslot ligger få meter fra havet, på et lille plateau, kun 2,5 meter over havet. Der er hav mod syd og øst, og mod vest ligger et inddæmmet område (Søen), der blev inddiget i begyndelsen af 1700-tallet. Det flade område, hvorpå Valdemarsslot og Søen ligger, afgrænses mod vest af et skovområde (Kohaven), der ligger på en østvendt skråning.

Struktur. Den vestlige del af anlægget består af hovedbygningen med to korte sidefløje på vestsiden. Øst for hovedbygningen ligger det rektangulære gårdanlæg med en kunstig sø. Lange, lave staldlænger, lave hegnsmure og portbygninger omslutter gårdanlægget. Anlægget er aksefast om en øst-vest gående længdeakse, der strækker sig fra hovedbygningens midtparti til en fritstående tepavillon mod vest. Den offentlige vej følger en tværakse parallelt med hovedbygningen, gennem indkørslerne i de to ens portbygninger. Umiddelbart nordøst for det aksefaste anlæg, er der tilkoblet et anlæg i gule teglsten.

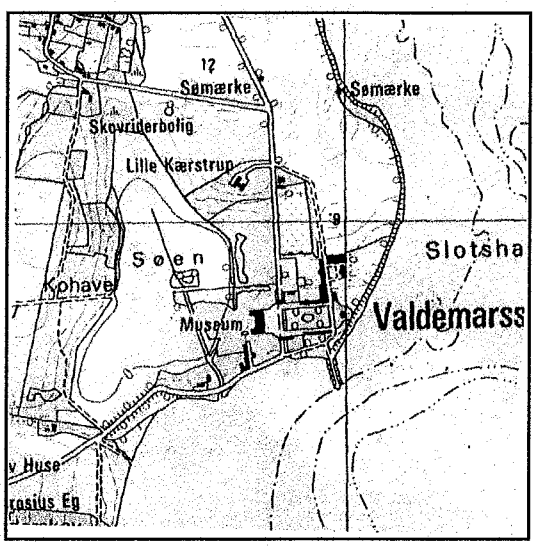
Ved stranden umiddelbart sydvest for slottet ligger det såkaldte generalindehus fra slutningen af 1700-tallet.

Valdemarsslot - 1889. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

Valdemarsslot - 1929. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort, målt 1865, rettet 1926

Valdemarsslot - 1976. 1: 20.000
Fra Geodæisk Instituts kort.

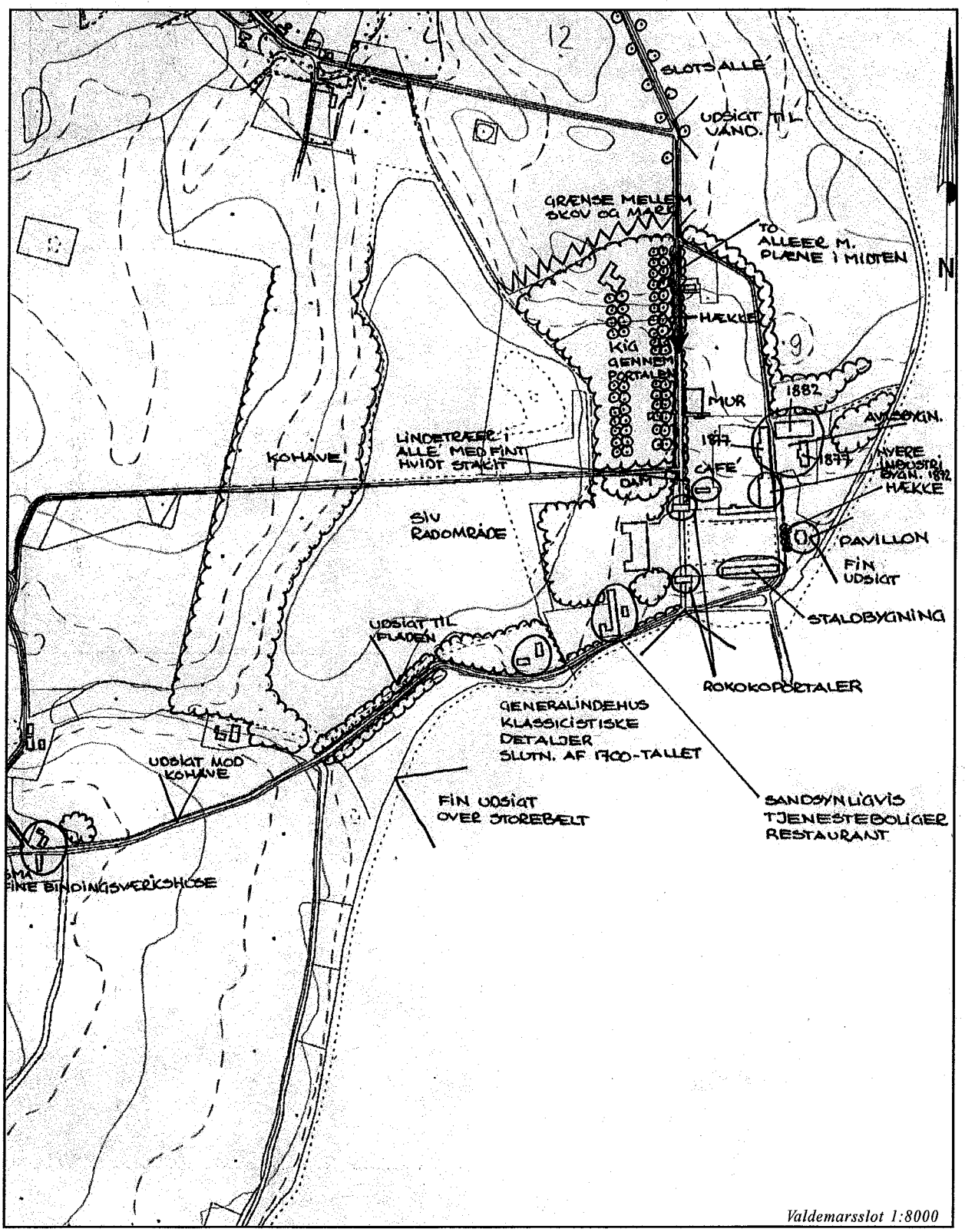
Hovedbygningen, portbygning og smuk avlsbygning.

De fritstående portbygninger er bundet sammen med resten af anlægget med mure.

Det inddæmmede område "Søen".

Klingstrup

Skårup sogn, Sunds herred

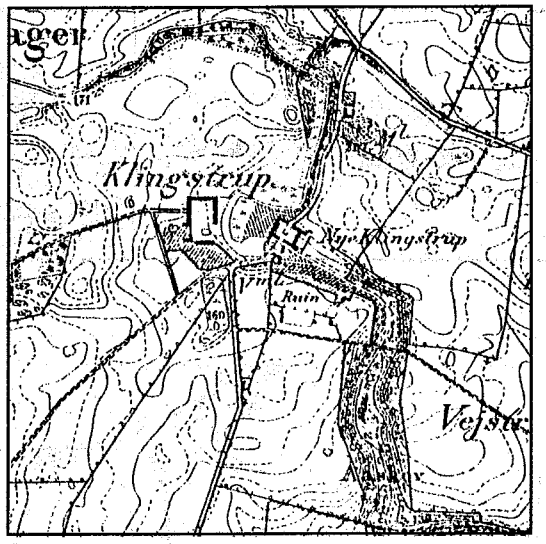
Historiske hovedtræk. Klingstrup er formentligt det Klinstrop, der nævnes i 1351. Klingstrup har igennem tiden haft et utal af ejere.

Henning Walkendorff købte Klingstrup i 1637. Han opførte en ny ladegård, hvoraf nord- og vestlængen står som en del af Gl. Klingstrup endnu. Christen True opførte i 1820 en ny hovedbygning. I 1837 købte brødrene Henrik og Rasmus Langkilde, deres søstersøn Peter Lauritz Mayntz Klingstrup sammen. I 1853 blev parcellen Ny Klingstrup udskiltes og overdraget til Mayntz. Han opførte samme år Ny Klingstrup.

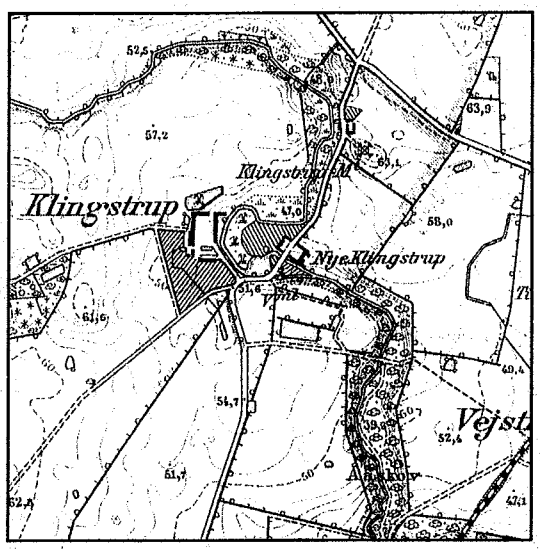
Landskabelig tilknytning. Gl. Klingstrup og Ny Klingstrup ligger ved den dybt nedskårne Vejstrup Å. De to gårde ligger, hvor Vejstrup Å slår nogle kraftige sving. Landskabet er forholdsvist fladt omkring åen ved disse sving, og der er derfor stor logik i placeringen af gårdene. Der er opdæmmet en mølledam mellem de to gårde, og et stensat hævning umiddelbart syd for Ny Klingstrup vidner om møllens placering.

Struktur. Gl. Klingstrups hovedbygning ligger syd for ladegården, hvortil den oprindeligt var økonomifløj. Det er en 17 vinduesfag lang, hvidkalket teglhængt længe, i et stokværk. Den er opført i 1820. Af den gamle ladegård står endnu nord- og vestlængen. Såvel nord- som vestlængen har fået nye tagkonstruktioner. Murene med svære kampestensindfatninger over portene er alle fra 1643. Der er tale om et meget smukt anlæg. Anlægget afspejler en mere enkel og djærv arkitektur end f.eks. Hvidkilde og Valdemarsslot.

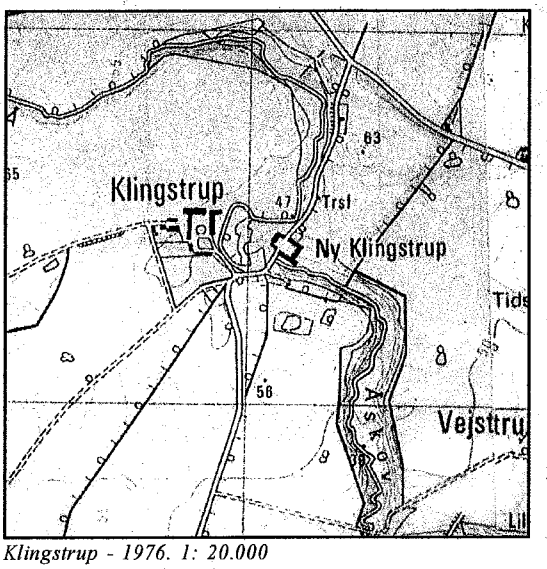
Ny Klingstrup ligger et stenkast øst for Gl. Klingstrup. Gl. Klingstrup ligger tilbagetrukket fra vejen, mens vejen løber lige igennem Ny Klingstrup og deler anlægget op i den østlige del - hovedbygningen og den vestlige del - avls- og ladebygningerne. Anlægget er ikke så helstøbt som Gl. Klingstrup, idet der er en meget stor forskel på bygningernes arkitektur. Stuehuset er fra 1853 og er opført i en enkel sen klassicistisk stil; et meget smukt hus. Avlsbygningerne har æstetisk værdi.

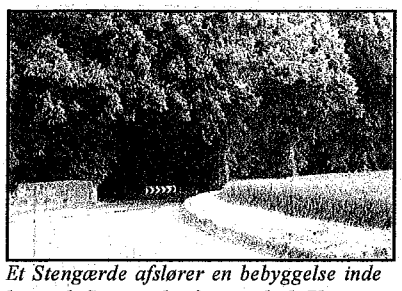
Klingstrup - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

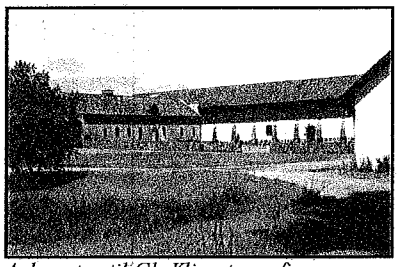
Klingstrup - 1929. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1865, rettet 1926

Klingstrup - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

Et Stengærde afslører en bebyggelse inde bagved. Stengærdet fører ind til Gl. Klingstrup.

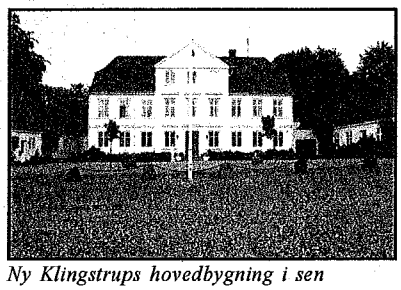
Ankomsten til Gl. Klingstrups fine anlæg.Vest- og nordlængen fra 1643.

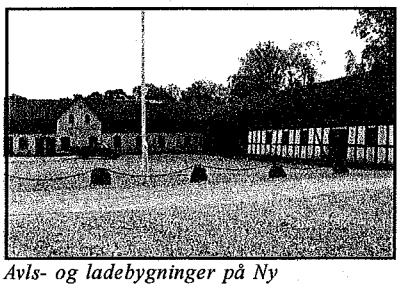
Den 17 vinduesfag brede Hovedbygning fra 1820 med dammen foran.

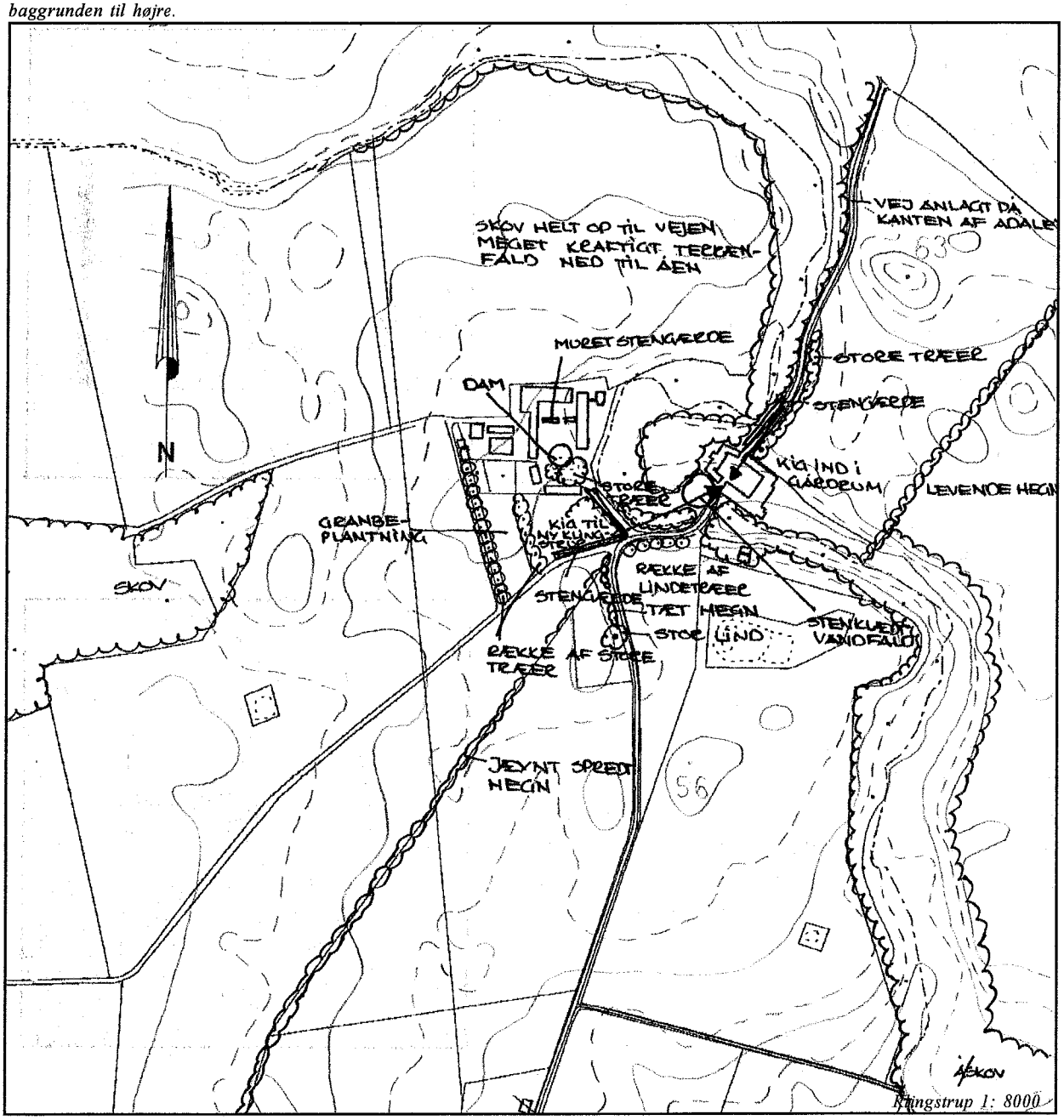
Stengærdet kan være en rest fra fredskov-forordningen i 1805. Ny Klingstrup i baggrunden til højre.

Ny Klingstrups hovedbygning i sen klassicisme med de to lave sidefløje.

Avls- og ladebygninger på Ny Klingstrup.

Klingstrup 1: 8000

Husmandsbrug ved A9

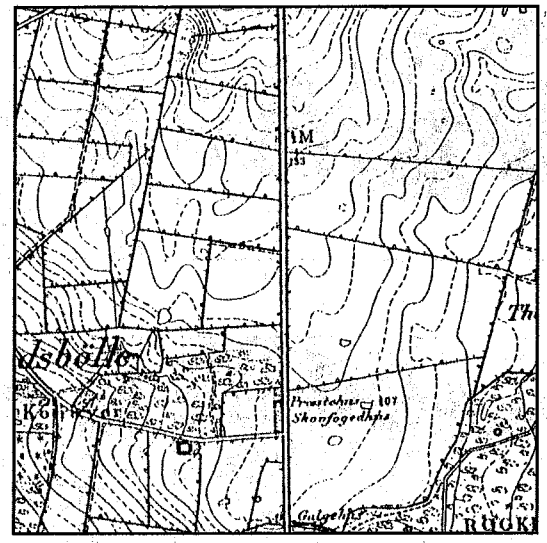
Overordnet historie. Gennem hele 1800-tallet oprettedes husmandssteder - huse med så meget jordtilliggende, at de landarbejdere, der beboede dem, kunne supplere den magre fortjeneste ved daglejerarbejdet med de naturalier, der frembragtes i egen stald og mark. I Landhusholdningsselskabets konkurrencer fra 1859 og 1895 var der da også ønsket forslag til sådanne små husmandssteder.

I 1899 kom den første husmandslov med den karakteristiske titel *Lov om tilvejebringelse af jordlodder for landarbejdere.* Baggrunden for loven var flugten af arbejdskraft fra landet til byerne. Partierne Højre og Venstre, der repræsenterede både det store og middelstore landbrug, interesserede sig først og fremmest for sagen på grund af spørgsmålet om arbejdskraft. Det nye parti, Socialdemokratiet, så det som en social opgave og ville have brugene så store, at en famile kunne leve af dem. Det lykkedes ikke i første omgang, men i løbet af en række revisioner af loven i de følgende år lykkedes det. Ved lovrevisionen i 1913 var der oprettet 5.400 brug, og i løbet af 1920'erne blev der oprettet 9-10.000 nye statshusmandsbrug.

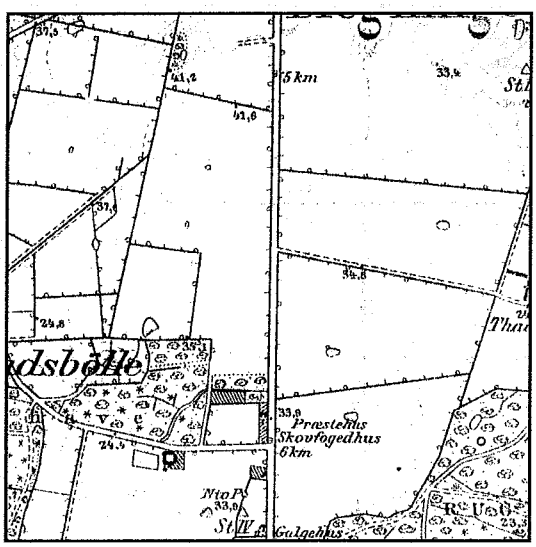
Bygningen af disse mange nye smålandbrug gav naturligt nok anledning til at tage planlægningen af dem op til overvejelse. I december 1907 udskrev et udvalg under landbrugsministeriet en konkurrence om forslag til husmandsbrug. Af programmet fremgik, at man ønskede eksempler på tre forskellige byggemåder, nemlig med beboelse og avlsbygning i én længe, med beboelse og avlsbygning i vinkelbygning og endelig med beboelse og avlsbygning i to selvstændige længer, der kunne sættes i forbindelse med hinanden ved en kort gang, som var dækket med åbent halvtag.

Der indkom ialt 193 forslag udarbejdet af 123 deltagere, heriblandt både landmænd, håndværkere og arkitekter, og selvom alle præmierne, med undtagelse af én, gik til arkitekter, viste deltagelsen dog, hvor stor almen interesse sagen havde. Blandt de vindende arkitekter var så kendte navne som Martin Borch og Hack Kampmann. De premierede forslag blev udgivet i bogform i 1909 med en fortale af Martin Nyrup. Den lyder:

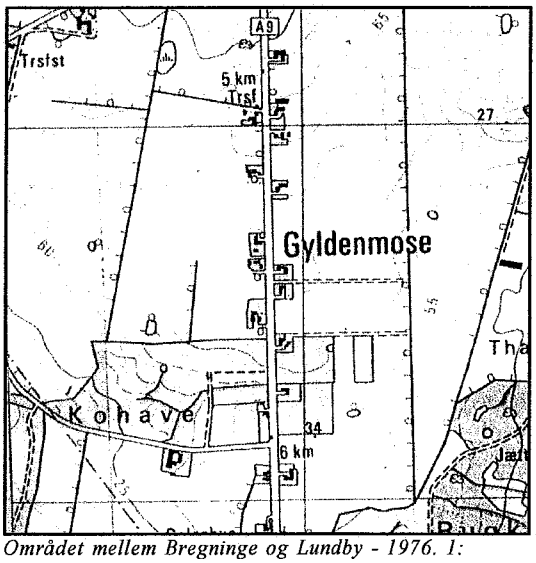
"Tag hensyn til omgivelser, sol og vind.
Byg hellere højt og tørt, end lavt og fugtigt, men
glem ikke, at fri beliggenhed giver blæst og kulde mere

Området mellem Bregninge og Lundby - 1889. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1864, rettet 1888

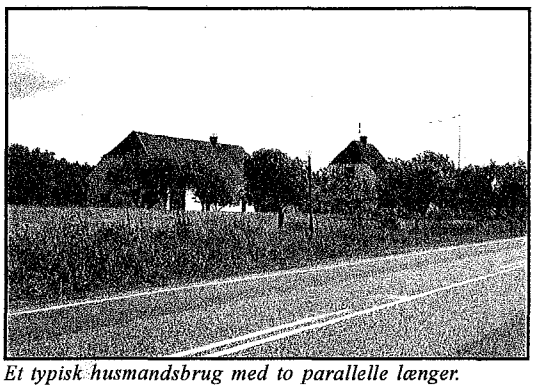
Området mellem Bregninge og Lundby - 1918. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort, målt 1903, rettet 1912

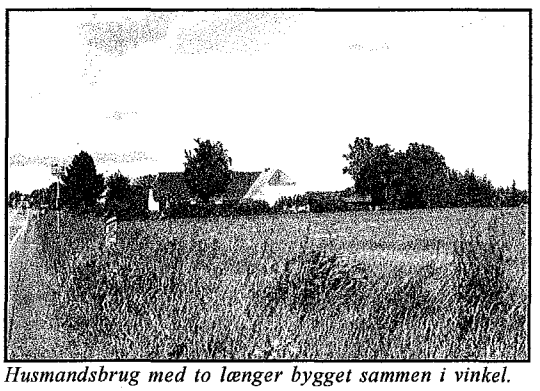
Området mellem Bregninge og Lundby - 1976. 1: 20.000
Fra Geodætisk Instituts kort.

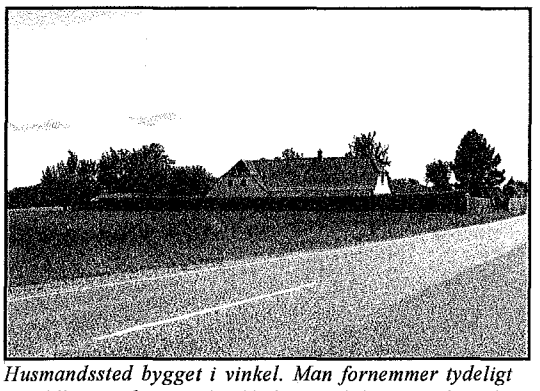
Husmandsbrug ved A9 indhegnet med hæk. I baggrunden det tætte hegn, der angiver jordtilligendets afgrænsning mod øst.

Et typisk husmandsbrug med to parallelle længer.

Husmandsbrug med to længer bygget sammen i vinkel. De mange træer og bevoksningen i øvrigt giver læ i det flade og åbne landskab.

Husmandssted bygget i vinkel. Man fornemmer tydeligt den lille grunds størrelse klods op ad den store hovedvej.

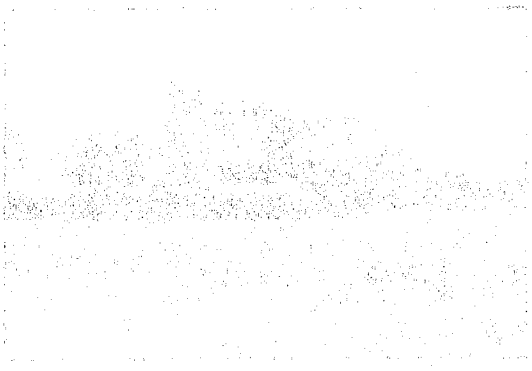
magt og
søg at skaffe læ ved plantning og husenes indbyrdes ordning.
Vælg pladsen til store træer i husenes nærhed med omtanke.
Betænk, at jo flere yderdøre, des mere træk i huset.
Sky gange og læg den sparede plads til nytterummet.
Læg ikke verandaer uden for vinduer, hvis lys er nødvendigt for stuen.
Tag mest hensyn til dagligt behov.
Sky store døre i små rum.
Lad en hver ting gælde for hvad den er.
Sky unyttig pynt, men giv de nyttige ting en smuk og formålstjenlig form.
Fortving ikke symmetri på nyttens bekostning.
Husk, at hygge og harmoni kan skabes uden symmetri.
Vær betænkelig over for nye bygningsemner, der ikke endnu har vundet hævd.
Værn og opfrisk gamle minder."

Husmandsbrug ved A9

På A9 mellem Bregninge og Lundby ligger et fint eksempel på en husmandsudstykning. Som det kan ses ud af kortene, er den kommet til efter 1912, hvor det midterste kort er rettet.

Landskabelig tilknytning. På kortet fra 1976 ses tydeligt skellet øst for bebyggelsen, der angiver jordtilligendernes afgrænsning mod øst. Der er her tale om en reguleret udstykning uden hensyntagen til landskabets form. Orienteringen underordner sig fuldstændig A9's forløb.

Struktur. Som mønster er det smukt med de jævnt fordelte husmandsbrug langs hovedvejen. De ligger som perler på en snor. Hvert brug med et lille kvadratisk eller rektangulært grundstykke med træer og hække. I kontrast ligger den åbne landbrugsjord op til.

Kolofon

Følgegruppen:

Flemming Ejde Nielsen	Formand for Udvalget for Teknik og Miljø
Leif P. Sørensen	Foreningen til bevaring af Svendborg
Johan Brydegaard	Foreningen for Bygnings-og Landskabskultur for Sydfyn
Poul E. Andersen	Sydfyns Centrum
Benny Nürnberg	Svendborg Handelsstandsforening
Henrik Jansen	Svendborg & Omegns Museum
Knud Helles	Troense Beboerforening
E. Frydendahl	Troense Beboerforening
Kristian Grønborg	Svendborg Bibliotek
Niels Baarvig	Turistforeningen
Knud Vaaben	Skov- og Naturstyrelsen
Marianne Christiansen	Teknisk Forvaltning
Gert Bech-Nielsen	Arkitektfirma Gert Bech-Nielsen

Redaktion
Knud Vaaben, Arkitekt, Skov- og Naturstyrelsen
Gert Bech-Nielsen, Arkitekt, konsulent

Forfattere:

Historiske hovedtræk Henrik Jansen, Museumschef	side 16-27
Bebyggede strukturer i byen Gøsta Knudsen, Arkitekt m.a.a.	side 28-69
Bebyggelse og landskab	side 4-15
Byggeskik på landet	side 70-75
Byggeskik i byen	side 76-91
Bebyggede strukturer på landet	side 92-133

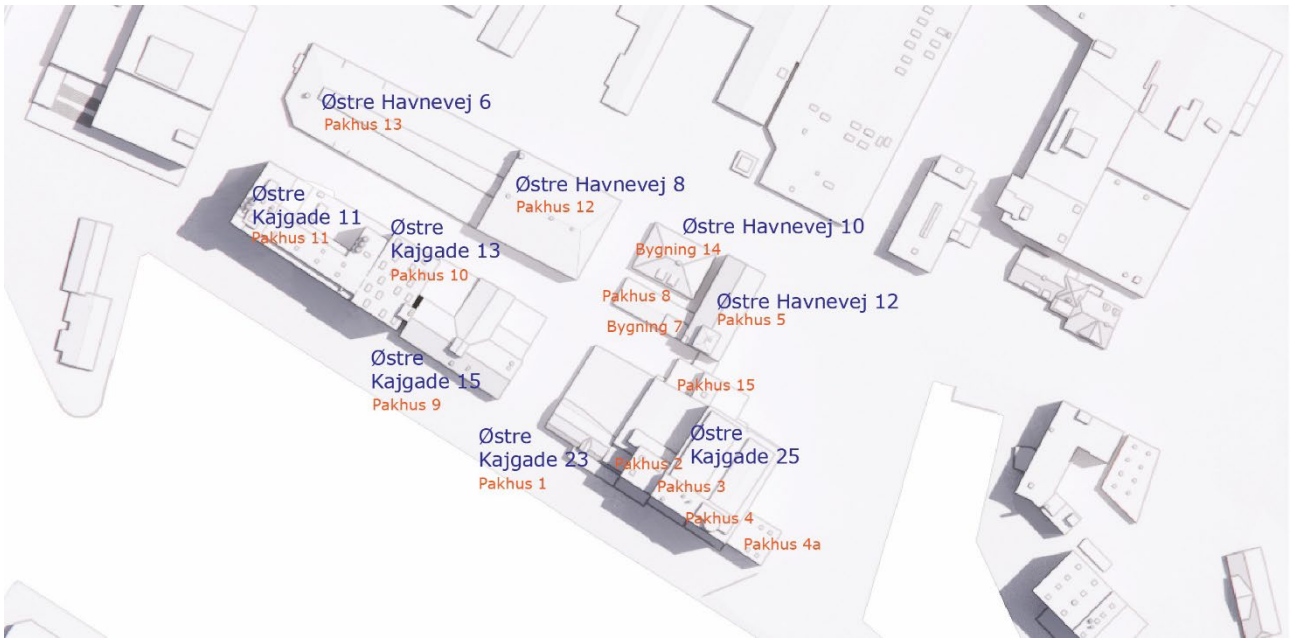
Restaureringsarkitekt m.a.a
Gert Bech-Nielsen
Kragelundsallé 8
8270 Højbjerg

Medarbejdere
Stud. arch. Lisbeth Andresen
Stud. arch. Lars Buksti

Bilag 5: SAVE registrering 2026

SAVE registrering af Østre Havn, Korn- og Foderstofområde 2026

Om registreringen
SAVE (Survey of Architectural Values in the Environment), er en metode til at fastlægge bevaringsværdier på baggrund af de arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige værdier, suppleret af en vurdering af bygningernes originalitet og tilstand. SAVE vurderinger bygger på en skala fra 1 til 9, hvor 1 er det højeste og 9 det laveste. Værdierne inddeles i 3 kategorier; høj værdi (1-3), middel værdi (4-6) og lav værdi (7-9). Da bygningerne vurderes i et industrikulturmiljø, hvor originalitet er mindre vigtig end den tydelige repræsentation af områdets udvikling i bygningernes facader, er originalitet vægtet lavt i den samlede bevaringsværdi. Ligeledes er tilstand vægtet lavt, da tilstandsvurderingen i en SAVE vurdering i bedste fald er overfladisk, og derfor ikke må være afgørende for bevaringsværdien.

Registreringerne fremgår kronologisk efter opførelsestidspunkt for de enkelte bygninger. Kort over områdets bevaringsværdier fremgår af forsiden, hvor også et kort med adresser og pakhus nummerering fremgår.

Østre Kajgade 15 / Troensegårdsvej 2	Pakhus 9	Bygningsnr. (BBR): 93	Opført: 1902, 1904, 1937, 1939

Bygningen set fra Troensegårdsvej

Arkitektonisk værdi	**4**	*Jævnt eksempel på pakhus/silo byggeri i røde tegl, med flere senere tilbygninger, som resulterer i et klassisk knopskudt industribyggeri.*
Kulturhistorisk værdi	**2**	*Vigtig del af områdets fortælling, da det var en af de første bygninger i området, og er områdets ældste tilbageværende bygningsværk*
Miljømæssig værdi	**2**	*En væsentlig del af områdets profil mod kajen, hvor den samlede profil viser det tidsmæssige spænd i områdets udvikling.*
Originalitet	**5**	*Flere senere tilføjelser og ændringer, men de oprindelige dele fremstår stadigt tydeligt.*
Tilstand	**5**	*Lidt forsømt*
Bevaringsværdi	**2**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Havnevej 12	Pakhus 5	Bygningsnr. (BBR): 79	Opført: 1905

Bygningen set fra Østre Havnevej

Arkitektonisk værdi	**4**	*Slægtskab med pakhus 9 på Østre Kajgade, det er en jævn, nøgtern og tidstypisk teglstensbygning, som er velproportioneret*
Kulturhistorisk værdi	**3**	*Bygningen viser den hastige udvikling i området i kraft af at denne, kun 4 år efter det første silopak-hus (pakhus 9), opføres i endnu højere højde.*
Miljømæssig værdi	**2**	*Repræsenterer mellemskalaen i området, og det første store spring opad fra Østre Havnegade*
Originalitet	**4**	*I forhold til området relativt få ændringer.*
Tilstand	**7**	*Større sætningsskader*
Bevaringsværdi	**3**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Havnevej 12	Bygning 7	Bygningsnr. (BBR): 83	Opført: 1905

Bygningen set fra Pakhusvej (murværksdetaljerne øverst afslører dens alder)

Arkitektonisk værdi	**6**	*Ændret og tilbygget ad flere omgange, hvor der ikke har været fastholdt en arkitektonisk retning i ændringerne, enkelte detaljer afslører bygnings-kernens alder med felter i sildebensforbandt og savtakforbandt.*
Kulturhistorisk værdi	**5**	*Interessant fordi den oprindeligt udgjorde maskin-hus til det på daværende tidspunkt største silopak-hus (pakhus 5), funktionen kan dog ikke aflæses og skorstenen er delvist nedrevet.*
Miljømæssig værdi	**4**	*eksponent for områdets mindste skala, og med de mange tydelige om- og tilbygninger et helt klart eksempel på industriens behovsstyrede bygnings-ændringer over tid*
Originalitet	**8**	*Ændret af flere omgange og inddraget i værk-stedsbygningen fra 1965.*
Tilstand	**5**	*Lidt forsømt*
Bevaringsværdi	**5**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Havnevej 10	Bygning 14	Bygningsnr. (BBR): 71	Opført: 1905

Bygningen set fra Østre Havnevej

Arkitektonisk værdi	**3**	*Områdets mest detaljerede bygning, som administrationsbygning har den haft høj repræsentationsværdi. Historicistisk stil, fremstår velproportioneret. Utilpassede ovenlys i tagfladerne.*
Kulturhistorisk værdi	**3**	*Interessant da den i kraft af sin arkitektur indikerer et erhverv i vækst, hvor repræsentation udadtil var vigtigt.*
Miljømæssig værdi	**3**	*Den mest arkitektonisk fremtrædende bygning i området. Repræsenterer områdets mindste skala*
Originalitet	**4**	*Tilbygning udført i samme stil. Dørparti flyttet til Troensegårdsvej. Ovenlys tilføjet.*
Tilstand	**4**	*Lidt forsømt*
Bevaringsværdi	**3**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Kajgade 23	Pakhus 1	Bygningsnr. (BBR): 86	Opført: 1912

Bygningens gavl og vejerboden (bag hegnet) set fra Østre Kajgade

Arkitektonisk værdi	**6**	*Den oprindelige facade mod kajen er aflæselig, trods en del ændringer over tid, og er et jævnt eksempel på et pakhus i røde tegl fra perioden, tilbygninger og ombygninger bærer alle præg af den periode, hvor de er udført, med tidstypisk detaljering og funktionelt/behovsstyret udformning.*
Kulturhistorisk værdi	**4**	*Især funktionen som vejerbod der tilfører værdi, samt at bygningskroppen mod kajen er en af områdets ældre bygninger.*
Miljømæssig værdi	**4**	*Vigtig som eksponent for en mindre skala i områdets profil mod vandet, også i kraft af de mange tekniske anlæg, der binder bygningen sammen med de øvrige bygninger. Facaden mod Troensegårdsvej, der tydeligt viser, at der her har været 'henvendelse' – i form af vinduesfacaden i vejerboden.*
Originalitet	**7**	*Ombygget og tilbygget ad mange omgange*
Tilstand	**6**	*Noget slidt*
Bevaringsværdi	**4**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Havnevej 6	Pakhus 13	Bygningsnr. (BBR): 59	Opført: 1930

Bygningen (i forgrunden) set fra hjørnet af Østre Havnevej og Hudesvej, hvor skalaforskellene er meget tydelig.

Arkitektonisk værdi	**5**	*Typisk og jævnt eksempel på et fladepakhus med et karakteristisk rytterlys i tagryggen.*
Kulturhistorisk værdi	**3**	*Knyttet til Petersen & Jensens mange og mangeartede aktiviteter i området.*
Miljømæssig værdi	**2**	*Den eneste tilbageværende eksponent for de lave fladepakhuse, som er væsentlig for oplevelsen af de meget store skalaforskelle mellem bygningerne i området.*
Originalitet	**5**	*Porte blændet, rytterlys blændet*
Tilstand	**5**	*Lidt forsømt*
Bevaringsværdi	**4**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Havnevej 8	Pakhus 12	Bygningsnr. (BBR): 68	Opført: 1943

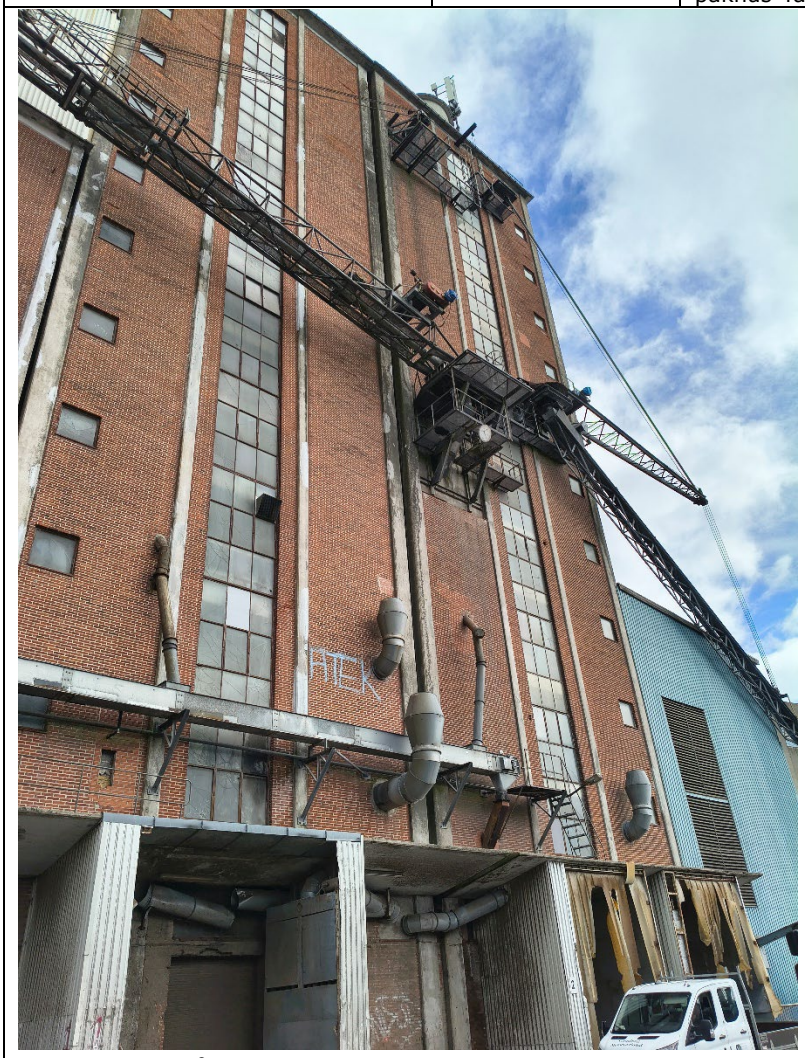

Bygningen (i forgrunden) set fra hjørnet af Østre Havnevej og Hudesvej, hvor skalaforskellene er meget tydelig.

Arkitektonisk værdi	**4**	*Helstøbt rødstensbygning med nyklassicistiske træk i form af symmetrisk opbyggede facader, hvor fagtakten defineres af de fremtrukne murpiller. Fagene, foruden hjørnefagene, afsluttes af et rundt vindue øverst.*
Kulturhistorisk værdi	**4**	*Knyttet til Petersen & Jensens mange og mangeartede aktiviteter i området.*
Miljømæssig værdi	**3**	*Markant placering midt i området og er et rumdannende element for områdets centrale pladsdannelse, bygningen er eksponent for områdets middelskala bebyggelse og giver kontrast til de mindre bygninger umiddelbart øst og vest for den, samtidigt med at den opleves lille i forhold til kajens enorme siloanlæg.*
Originalitet	**5**	*Mange vinduer/luger er blændet*
Tilstand	**5**	*Enkelte sætningsskader*
Bevaringsværdi	**3**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Kajgade 25	Pakhus 4	Bygningsnr. (BBR): 91 (samme som pakhus 4a)	Opført: 1954

Bygningen (tårnet til højre) set fra Østre Kaj, toppen af udsigtsbygningen kan skimtes øverst.

Arkitektonisk værdi	**4**	*Fint og repræsentativt eksempel på tidens funktionalistiske industriarkitektur hvor jernbeton giver muligheder for at stræbe i højden. Det markante høje vinduesparti i maskintårnet er en typisk funktionalistisk detalje, som understreger tårnets vertikalitet. Udsigtsrummet øverst er også udformet med klart funktionalistisk formsprog.*
Kulturhistorisk værdi	**3**	*Det første af de meget høje betonsiloanlæg, der etableres langs kajen.*
Miljømæssig værdi	**3**	*Identitetsskabende del af områdets profil mod Østre Kaj, en søster til det senere pakhus 3, som opføres med et stort set identisk maskinhus.*
Originalitet	**4**	*Ændringer er primært tilførte tekniske anlæg*
Tilstand	**5**	*Lidt forsømt*
Bevaringsværdi	**3**	

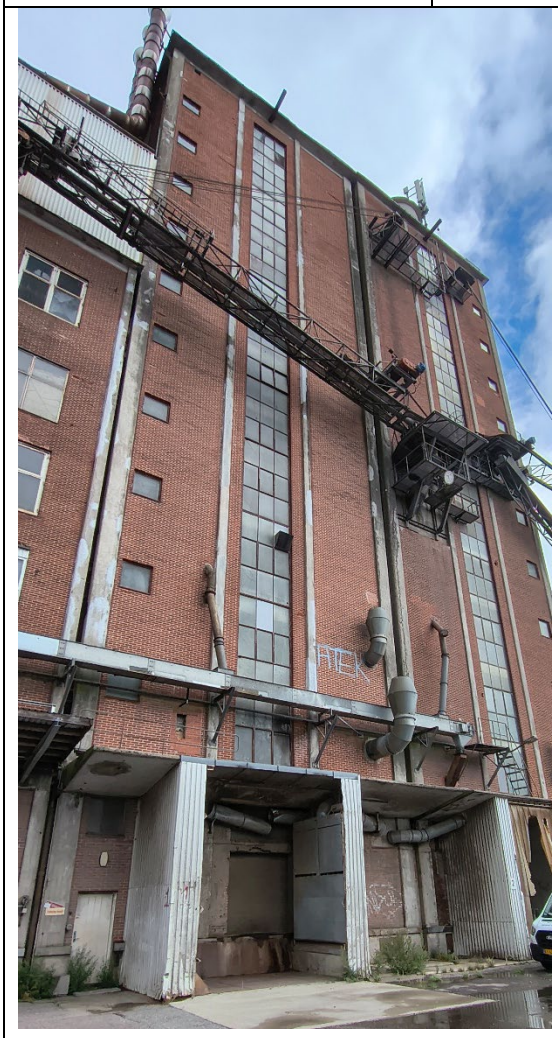
Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Kajgade 25	Pakhus 2	Bygningsnr. (BBR): 87 (samme som pakhus 3)	Opført: 1955

Arkitektonisk værdi	**5**	*tilpasset pakhus 4, med samme sammensætning af jernbeton og tegl, dog uden markante funktionalistiske detaljer, men dog stadigt i et funktionalistisk formsprog*
Kulturhistorisk værdi	**3**	*Knyttet til pakhus 4 og den udbygning som FAF har i denne periode, hvor den lave bebyggelse skiftes ud og der bygges i højden for at rumme flere funktioner og varer.*
Miljømæssig værdi	**3**	*Repræsenterer mellemskala i området og i områdets profil mod kajen. Knyttet til pakhus 3 og 4*
Originalitet	**4**	*Tilbygning ovenpå bygningen i metalplader*
Tilstand	**5**	*Lidt forsømt*
Bevaringsværdi	**3**	
Registrering er udført sommer/efterår 2026		

Østre Kajgade 25	Pakhus 3	Bygningsnr. (BBR): 87 (samme som pakhus 2)	Opført: 1959-1960

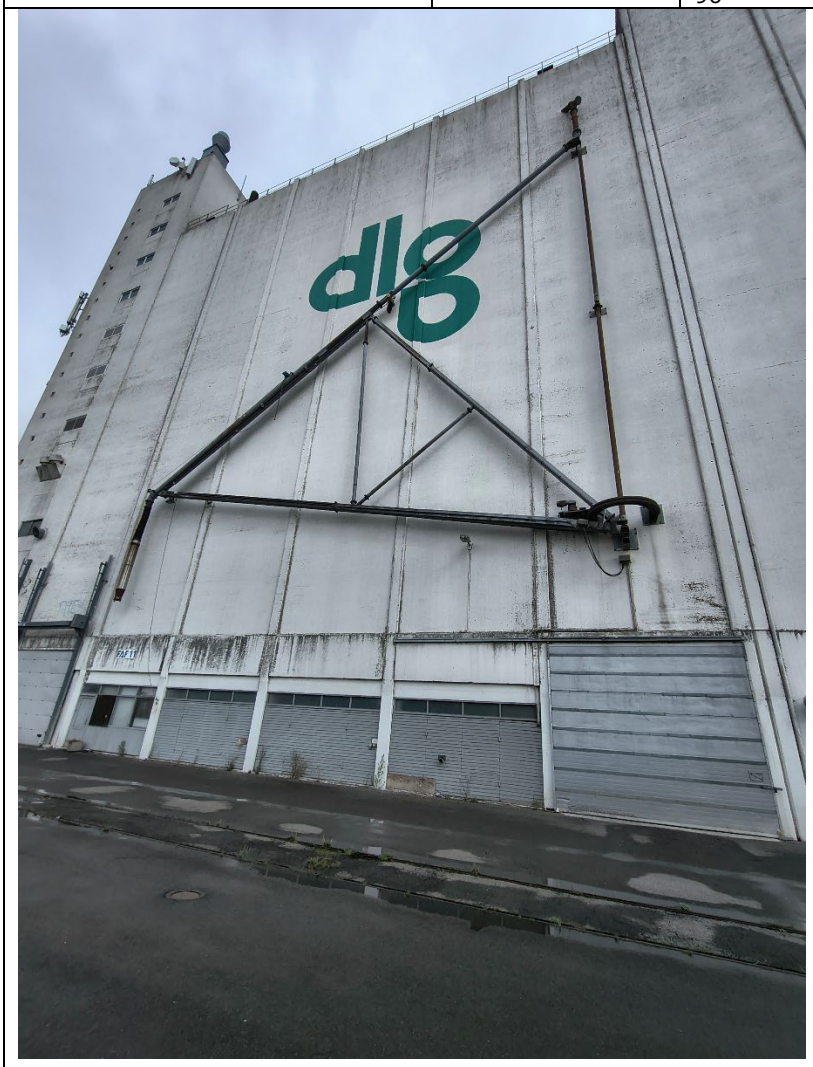

Bygningen set fra Østre Kaj, hvor det er tydeligt at fronten (maskinhuset) er udført ligesom det tidligere opførte pakhus 4.

Arkitektonisk værdi	**4**	*Søster til pakhus 4, det lidt senere opførelsestidspunkt er kun synligt på bagsiden, hvor siloanlægget er rektangulært i stedet for de runde siloer i pakhus 4.*
Kulturhistorisk værdi	**3**	*Hører sammen med pakhus 2 og 4, og er en del af udviklingen af FAF i 1950'erne.*
Miljømæssig værdi	**3**	*Knyttet til pakhus 2 og 4, og en markant del af områdets profil mod kajen*
Originalitet	**4**	*Ændringer er primært tilførte tekniske anlæg*
Tilstand	**5**	*Lidt forsømt*
Bevaringsværdi	**3**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Kajgade 11	Pakhus 11	Bygningsnr. (BBR): 96	Opført: 1960

Bygningen set fra Østre Kaj – igennem portene kunne man køre igennem bygningen.

Arkitektonisk værdi	**5**	*Helt typisk og jævnt eksempel på de modernistiske siloanlæg, der blev opført rundt omkring i Danmark i denne periode*
Kulturhistorisk værdi	**4**	*Især interessant, fordi den viser hvordan nye konstruktionsmetoder giver mulighed for at bygge meget stort, og at korn- og foderstofindustrien har behov for disse nye og enorme anlæg.*
Miljømæssig værdi	**4**	*Det største af de store siloanlæg, der tegner områdets profil mod vandet, og grundet den hvide farve en markant markør for Østre Havn på lange afstande.*
Originalitet	**4**	*Ændringer er primært tilførte tekniske anlæg*
Tilstand	**3**	
Bevaringsværdi	**4**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Havnegade 10	Pakhus 8	Bygningsnr. (BBR): 8	Opført: 1965

Bygningen set fra den centrale pladsdannelse hvor Troensegårdsvej og Pakhusvej mødes.

Arkitektonisk værdi	**6**	*Jævn og tidstypisk værkstedsbygning med store vinduespartier.*
Kulturhistorisk værdi	**6**	*Tegn på, at der er så mange anlæg i området der kræver smedearbejde, at FAF selv etablerer et smedeværksted – smedefunktionen er dog ikke aflæselig i bygningens ydre.*
Miljømæssig værdi	**5**	*eksponent for områdets mindste skala, og fremstår tydeligt som en støttefunktion til de primære erhverv i området.*
Originalitet	**4**	*Port ændret, vinduer delvist blændede*
Tilstand	**5**	*Lidt forsømt*
Bevaringsværdi	**6**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Kajgade 13	Pakhus 10	Bygningsnr. (BBR): 15	Opført: 1978

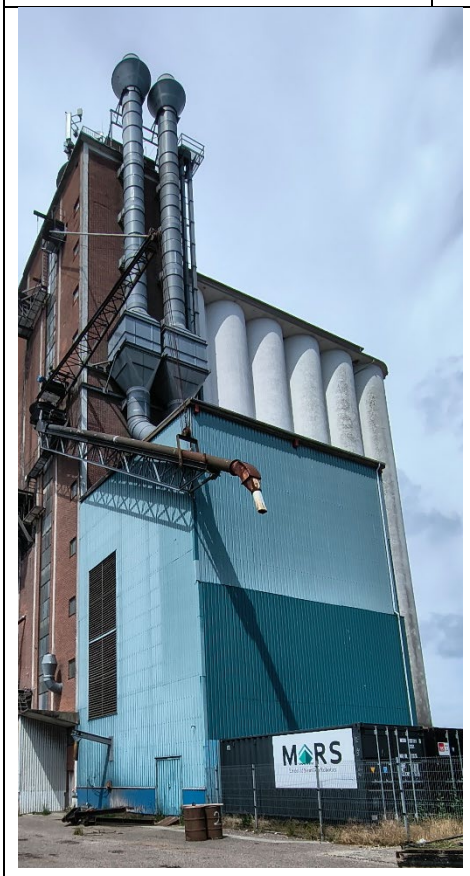

Bygningen set fra krydset Pakhusvej/Troensegårdsvej med pakhus 9 i forgrunden og pakhus 11 bagved.

Arkitektonisk værdi	**5**	*Udvidelse af pakhus 11 og et helt typisk og jævnt eksempel på de modernistiske siloanlæg, som derfor har samme udtryk som pakhus 11*
Kulturhistorisk værdi	**4**	*Især interessant, fordi den er eksponent for at korn- og foderstofindustrien fortsat er i vækst her i slutningen af 1970'erne*
Miljømæssig værdi	**4**	*En del af det største af de store siloanlæg, der tegner områdets profil mod vandet, og grundet den hvide farve en markant markør for Østre Havn på lange afstande.*
Originalitet	**4**	*Ændringer er primært tilførte tekniske anlæg*
Tilstand	**3**	
Bevaringsværdi	**4**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Kajgade 25	Pakhus 4a	Bygningsnr. (BBR): 91 (samme som pakhus 4)	Opført: 1988

Bygningen set fra Østre Kaj/Lars Møllers Kaj. Det er især bygningens store skorstene, der er iøjnefaldende.

Arkitektonisk værdi	**7**	*Relativt uinteressant, foruden den, for erhvervsbyggeri i perioden, typiske rent funktionelt/behovsmæssige udformning og materialesætning, som ikke indeholder særlige æstetiske overvejelser.*
Kulturhistorisk værdi	**4**	*Bygningen og dens store skorstene er eksponent for at området stadigt i slutningen af 1980'erne er i fuld funktion, og stadigt udvikles.*
Miljømæssig værdi	**5**	*Især de store skorstene, der indgår i områdets profil mod vandet, og har derfor værdi i det samlede miljø*
Originalitet	**3**	*Fremstår relativt original*
Tilstand	**4**	
Bevaringsværdi	**6**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026

Østre Kajgade 25	Pakhus 15	Bygningsnr. (BBR): 90	Opført: 1994

Bygningen set fra Pakhusvej, hvor den i dag blokerer vejen.

Arkitektonisk værdi	**7**	*Relativt uinteressant, foruden den, for erhvervsbyggeri i perioden, typiske rent funktionelt/behovsmæssige udformning og materialesætning, som ikke indeholder særlige æstetiske overvejelser.*
Kulturhistorisk værdi	**4**	*det senest tilføjede anlæg til området, som vidner om nye standarder for, hvad der må tåles af støv i et sådant område – og dermed også at området stadigt er i funktion.*
Miljømæssig værdi	**6**	*Den bryder med miljøets struktur og har i øvrigt ikke har træk, der understøtter områdets fortælling, det er en vareudlevering som så mange andre og har primært miljømæssig værdi i kraft af de bygninger, den er sammenbygget med.*
Originalitet	**4**	*Port skiftet*
Tilstand	**4**	
Bevaringsværdi	**5**	

Registrering er udført sommer/efterår 2026